ئەبەيدۇللا ئىبراھىم
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم

سېرىق سەبدە

(ھېكايىلار)

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇردى قۇربان

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

سىردىق سەبدە

(ھېكايىلەر)

ئاپتورى: ئەبەيدۇللا ئىبراھىم

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇردى قۇربان

مەسئۇل كوررېكتورى: بەختىيار ئابلىمىت

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلدى

شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى تارقىتىدۇ

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

فورماتى: 1092 × 787 مم 1/32، باسما تاۋىقى: 8.5625، قىستۇرما ۋارىقى: 1

1987 - يىلى 10 - ئاي 1 - نەشرى

1988 - يىلى 3 - ئاي 1 - بېسىلىشى

تىراژى: 1 — 4150

ISBN7 — 5373 — 0057 — 7/I·20

كىتاب نومۇرى: 93 — 10264 باھاسى: 0.60 يۈەن

مۇندەرىجە

يەر 1
چوكانلار 12
قورقۇنچلۇق يەكشەنبە 22
بىر قىزنىڭ مۇھەببەت تارىخى 30
ھېيتلىق 73
ئىنسان قەدرى 89
ساختا قىياپەت 109
ساۋاپلىق ئىش 125
سەرەڭگە 131
بوراندا 137
سىرلىق سەبدە 141
گۈل 214

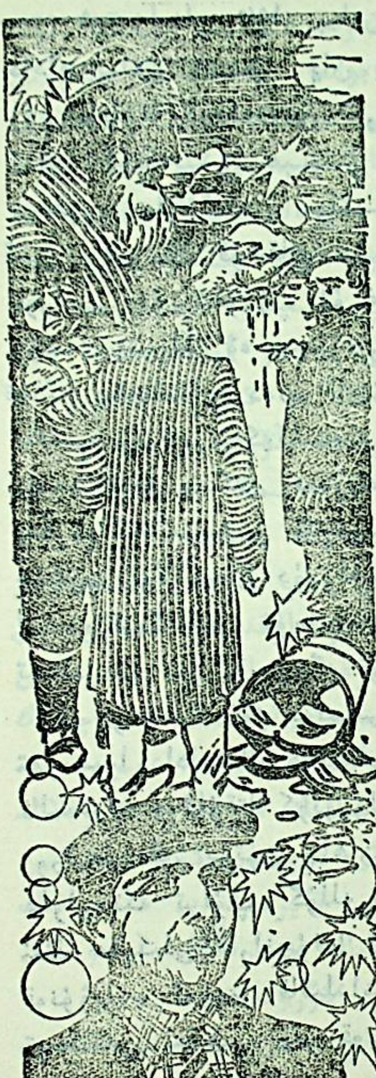

يەر

مەن ئۇيقۇسى سەگەك ئادەممەن. مەسلەن ئالايلۇق، مۇڭلۇق ئەللەيساداسى ئىچىدە يېنىك تەۋرىنىۋاتقان بۆشۈكتە ئۇخلاۋاتقان تەقدىردىمۇ روچۇۋىنىڭ بىلىنەر-بىلىنمەس گىژىلدىغان ئاۋازى چاغلىق شەپىلا مېنى شېرىن ئۇيقۇ قۇچىقىدىن تارتىپ ئالالايدۇ. ئەرزىمەس تىۋىشمۇ شېرىن چۈشلىرىمنى ھەيدىۋېتەلەيدۇ.

شىتتىر ... شىتتىر ...شىتتىر ...

چۈش دېگەن غەلىتە نەرسە، ئۇ بىر بولسا، ئۆتمۈشنى ئەسكە سالىدۇ. بىر بولسا، كەلمىشنىڭ بىشارىتى سۈپىتىدە كۆڭۈلگە تاما ياكى غەشلىك ئېلىپ كېلىدۇ. يامان چۈش كۆرۈپ سېنى قارا باستىمۇ، ئۇ چاغدا ئۆتمۈشنى ئەمەس، كەلمىشنى كۆپرەك ئويلاپ قالىدىكەنسەن. چۈش دېگەن قېلىپسىز سەزگۈ دېگەن يەكۈنىمگە ئۆزۈمنى قانچە ئىشەندۈرۈپ باقسامۇ، لېكىن «دادام سەكسەنلەردىن ھالقىپ قالدى. بىرەر كېلىشمەسلىك بارمۇ - نېمە؟» دېگەن خىيال كاللامغا كىرىپلا ئالدى. شۇ ئەنسىز خىيال تۈرتكىسىدە يېنىمغا ئۆرۈلۈپ دادام ياتقان ئورۇنغا كۆز تاشلىدىم. ئارقىدىنلا جەينىكىمگە تايىنىپ، كۆز نۇرلىرىمنى بىر يەرگە يىغدىم.

تەكچىدىكى يېغى تۈگەي دەپ قالغان جىنچىراغ پىلىكىدە پەيدا بولغان نوقۇت چوغلۇقىدىكى ئىككى تال چېچەكىنى پارسىلدىتىپ، ئاخىرقى نۇرلىرىنى چېچىۋېلىش ئۈچۈن كۈچىمەكتە ئىدى. يېنىمدا دادامنىڭ نە ئۇچتەك ئاقارغان قويۇق ساقىلى، نە ئاندا - ساندا چېچەك ئىزى بار بۇرنى، نە ياي شەكىللىك قورۇقلار قويۇقلاشقان پېشانىسى، نە كىچىك ئاق دوپپىسى كۆرۈنمەيتتى. نېپىز چىت يوتقاننىڭ يېرىمى قايرىلغان، دادامنىڭ ئورنى بوش تۇراتتى. ئورۇننىڭ نېرىراقىدا لىقمۇ لىق ئاشلىق قاچىلانغان ئۈچ تاغار كۆرۈنەتتى.

دادام قېرىغىنىغا قارىماي خېلى چەبدەس ئىدى. دېھقانغا خاس مەزمۇت بەستىدىن چىداملىقلىقى چىقىپ تۇراتتى. رەھمەتلىك ئانامدىن ئايرىلغان تۆت يىلدىن

شىتىرلىغان ئاۋاز بىلەن تەڭلا ئويغىنىپ كەتتىم.
دادام بىلەن يانمۇ يان يېتىپ مۈگدەشقىنىمچە كۆ-
زۈم ئۇيقۇغا كەتكەندىن تارتىپ، تازا ئۆتسە بىر سا-
ئەتچە ئۆتكەندۇ. ھېلىمۇ شۈكرى، قول سائىتىمنىڭ
فوسفورى بار ئىكەن، بولمىسا بىر تال قارا تاياقتەك
ئىس چىقىرىپ، قۇشقاچ تىلىدەك يالقۇنى بىلەن قاپقارا
تورۇسنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرغان جىنچىراغنىڭ گۇڭگا يو-
رۇقىدا سىترېلكا ۋە سىفىرلارنى كۆرەلمەيدىكەنمەن. تۈن
تەڭگە يېقىنلىشاي دەپ قاپتۇ. كۆزلىرىمنى چىڭ يۇمۇپ
باقتىم، زىيادە سەگەكلىشىپ كەتكىنىمدىن يامانلىغانىمۇ
نىمە، ئۇيقۇ دېگەن نەرسە زادىلا يېقىن يولىمىدى.
پىكرىم ئىستائىتىمدىن قاچتى. يۈرىكىمنىڭ تېخىچە ئىزىغا
چۈشۈپ بولالمىغان دۈپۈلدەشلىرى مېڭەمنىڭ بىر يەر-
لىرىدە شەكىلسىز تۇماندەك ئەگىپ يۈرگەن چۈش كار-
تىنىلىرىنى بىر - بىرىگە ئۇلاۋاتاتتى.

چۈشۈمدە كۆز يەتمەس كەڭلىكتىكى گۈللۈكنىڭ ئوت-
تۇرىسىدا دادامنىڭ ھەيكىلى تۇرغۇدەك. كۈن چىقىشتىن
ئالمىدەك چوڭلۇقتا كۆتۈرۈلگەن قۇياش ئۆرلىگەنسېرى
زورايغۇدەك، پۈتۈن جاھان قىزىللىققا ۋە كۆيدۈرگۈچى
ھارارەتكە تولۇپ، گۈللەرنى ھالاك قىلغۇدەك. دادام-
نىڭ ھەيكىلى قارانچۇققا ئايلانغۇدەك. قاغىلار بېشىغا
قونۇۋېلىپ ئەنسىز قاقىلداشقىدەك، دادامنىڭ قارانچۇقى
توساتتىن يىقىلىپ يەر قويىنىغا كىرىپ كەتكۈدەك، يەنە
يەرنى يېرىپ ئېتىلىپ چىقىپ ئاسمانغا تىك ئۆرلەپ
تۈتۈنگە ئايلىنىپ كۆزدىن غايىب بولغۇدەك.

ئەمدى بىر قات كۈلرەڭ پەردە كەينىگە ئۆزىنى يو-
شۇرغان ئىدى. ھاۋادا بۇنداق يېرىم كېچىدە تەرەت-
كە چىقىمەن دەپ، بىرەر توسالغۇغا پۇتلىشىپ كەتسە
ياكى تۈۋرۈككە ئۈسۈۋالسا. قانداق بولغىنى؟ كەلگىنىم-
نىڭ تۈنجى كېچىسىلا دادامنىڭ ئورنىنىڭ بۈگۈنكىدەك
بوش تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئانچە ئەجەبلىنىپ كەتمىگەن
ئىدىم. ئۇ چاغدا ...
مەن ئەستەرلىك چاپىنىمنى يېپىنچاقلىدىم - دە،
ئاۋايلاپ دەسسەپ تالاغا چىقتىم.
تالا ئاپئاق ئايدىڭ ئىدى. بارلىق مەۋجۇداتنىڭ
يورۇقلۇقتىن ئالىدىغان ھالال نېسىۋىسىنىڭ كۈشەندىسى
بولغان قارا بۇلۇت كەينىدىن ئەمدىلا بۆسۈپ چىققان
بولسا كېرەك، كۈمۈش تاۋاقتەك تولۇنئاي ئاسمان گۈم-
بىزىنىڭ مەركىزىدە ئاقىرىپ تۇراتتى. قولىغا كاناي
ئېلىۋېلىپ، توسقۇن ئۈستىدىن غالىب كەلگەنلىكىنى پۈتۈن
كائىناتقا جاكالىماقچى بولغان جاكارچىدەك گىدىيىپ تۇر-
غان قارا سايمۇ ئاي يۈزىدە ئېنىق كۆرۈنەتتى. زىرا-
ئەتلىرى يىغىۋېلىنغان ئېتىزلىقلار، ئۆتكۈر ساپان چىش-
لىرىنىڭ شىددىتىدىن پارە - پارە بولغان يول - يول
تۇپراقلار، يىراقلاردا قارىيىپ ياتقان كۈزگى بۇغداي
ئېتىزلىقلىرى ئاي نۇرى بىلەن سۆيۈشەتتى. پەقەت سار-
غىيىپ قىشتا باشلىغان يوپۇرماقلار يەر بىلەن قۇچاق-
لىشىدىغان ۋىسال سائىتىنىڭ پاتراق يېتىپ كېلىشىنى
تىلەۋاتامدۇ ياكى ئالتە ئايلىق مۇرەببىسى بولغان شاخ -
شۇتاقلارغا ۋىدالىشىش سۆزلىرىنى پىچىرلاپ ئېيتىۋاتام-

يېرى مەھەللە باللىرىنىڭ ھېيت ـ ئايەم ۋە بايرام
كۈنلىرىدىكى ئانچە ـ مۇنچە ياردىمىدىن تاشقىرى، ئۆز
ئىشلىرىنى ئۆزى جوڭقۇرۇپ ياشاۋاتاتتى. ئۇ تېخى ئال-
دۇق يەردىن تاشقىرى مەھەللە كومىتېتىدىن يەنە
ئىككى مو يەر سوراپتۇ. ئۇنىڭغا سۇ تۇتۇشتىن باش-
لاپ، ھوسۇل يىغقىچە بولغان ھەممە پەرۋىشنى ئۆز
قولى بىلەن تۈگىتىپتۇ.

ئۆز ۋاقتىدا مەرھۇم ئانامنىڭ قىرىق نەزىرىسىنى
بەرگىلى كەلگىنىمدە، ئۇنىڭ مەھەللىنىڭ چېتىگىرەك
جايلاشقان بۇ ئۆيدە تىكەندەك يالغۇز قالدىغانلىقىنى
ئويلاپ، يېنىمغا ئېلىپ كېتەي دېگەن ئويۇمنى بىلدۈرۈ-
ۋېدىم، ئۇ:

— ئوغلۇم، مەن سەندىن ئىككى ئالەم رازى. نەچ-
چە يىل ئالدىدا مۇشۇ گەپنى قىلغان بولساڭ بىر نۆ-
رىدى، ئۇكەملەردە مېنى يۇرتقا باغلاپ تۇرىدىغان ھېچ-
نەرسە يوق ئىدى. مانا ھازىر ... كۆڭلۈمنىڭ بىر يې-
رى توق تۇرىدۇ ... — دېگەن ئىدى.

دادامنىڭ بۇ چەت جايدا يالغۇز ياشاشقا تەۋەك-
كۈل قىلغانلىقىنى ھېچ قىلىپمۇ چۈشىنەلمىگەن. لېكىن ما-
ڭا بۇ گەپلەرنى قىلغاندا كۆزىدىن قاندداقتۇر يالۋۇرۇش
ئالامەتلىرى چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم.

يۇرۇش ـ تۇرۇشلىرىغا قاراپ دادامنى چەبدەس
دېگىنىم بىلەن، يېشى ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ تۇراتتى-
ئىلگىرىكى قېتىم كەلگىنىمدە بىلىنمەس ـ بىلىنمەس قىزى-
رىپ، ياشاڭغۇراپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنىڭ قارىچۇقى

قىن ئېلىپ كەلدى ـ دە، گۈزەل باھار كۆنلىرىدە ئې-
چىلىپ ھۆسنىگە تولغان، گۈپۈلدەپ خۇش پۇراق چېچىپ
تۇرغان بىر تال ئەتىرگۈلدىن بەھرە ئالماقچى
بولغاندەك پۇراشقا باشلىدى. گەۋدىسىنىڭ تۇرۇپ ـ
تۇرۇپ كېڭىيىشىدىن ئۇنىڭ تۇپراقنى يېنىش ـ يېنىش-
لاپ پۇراۋاتقانلىقى، دۇنيادا تېپىلمايدىغان، دادامدىن
ئۆزگە ھېچبىر ئىنسان ھېس قىلالمايدىغان بىر خۇش
پۇراقتىن لەززەتلىنىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى.

دادامنىڭ قوشۇق تۇتقاندا، كەتمەن سېپىنى سى-
لىقلاش ئۈچۈن پېچاق ئالغاندا، رەھىمسىز كەچكۈز شا-
مىلىنىڭ زەربە دائىرىسىدىكى ياپراقتەك تىترەيدىغان
قوللىرى ھازىر نېمە ئۈچۈن تىترىمەيدىغاندۇ؟ نامازدىن
كېيىنلا يانپېشى يەر تارتىپ تۇرىدىغان گەۋدىسى نېمە
ئۈچۈن ھارغىنلىق ھېس قىلمايدىغاندۇ؟ نامازشام ۋاقتى-
دا چاي قۇيۇۋېتىپ پىيالىنىڭ تولغان ـ تولمىغانلىقىنى،
جاينامازنىڭ ئوتتۇرىسىنى ـ چېتىنى ئېنىق پەرق قىلال-
مايدىغان كۆزلىرىگە غايىبتىن نۇر قېتىلغانمىدۇ؟!

ئۇ، ھېسابسىز كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولۇپ ياشىرىپ
قالغاندەك بېشىنى بىر سىلكىدى ـ دە، يەردىن يەنە
بىر ئۇچۇم توپا ئېلىپ كۆز ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. دا-
دام تۇپراقنىڭ تەركىبىنى ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈپ ئاي-
رىپ چىقماقچى بولغاندەك سىنچىلاپ قاراۋاتتى. تۇپراق
ئارىسىدىن ھېلىغىچە جاھانغا ئاشكارا بولمىغان بىر سىر-
نى تېپىۋالغاندەك ئۇنى كۆزىدىن يىراقلاشتۇراتتى. ئار-
قىدىنلا ئاختامىلىقتىن ئېزىلمەي قالغان قارامتۇل داغ-

دۇ، يېنىك شىلدىرلىشاتتى.

قاشالانغان ئېغىل بۇرجىكىدىن ئايلىنىپ ئۆينىڭ كەينىگە ئۆتتۇم. يىگىرمە قەدەم نېرىسىدا، يېڭى ئاختا-مىلىقتا تۇرغان بىر گەۋدىنى كۆرۈپ قەدىمىمنى ئاستى-لاتتىم.

بۇ گەۋدىنىڭ دەم ئىگىلىپ، دەم تۇرۇپ قىلىشلى-رى، گاھى زوڭزىيىپ، گاھى ئولتۇرۇشلىرى قىزىقىشىم-نى قوزغىماي قالمىدى. ئارىلىقىمىز ئون قەدەم قالغاندا، قەدىمىمنى ئىختىيارسىز توختاتتىم.

- ھەيھات! مەن كىمنى كۆرۈۋاتىمەن؟

كۆرگىنىم باشقا بىرسى ئەمەس بەلكى دادام ئى-دى. ئۇنىڭ ئېگىز، ئەمما سەل ئىگىلگەن قەددى، ئېگى-كىدىن ئېشىپ تۇرغان بومبا ساقىلى، ئاق دوپپىسى، يېپىنچاقلىۋالغان يوللۇق يەكتىكى بۇنىڭغا گۇۋاھلىق بېرەتتى.

- دادام ئاي نۇرى ۋە سۈكۈنات بىلەن سېھىرلەن-گەن دالاغا خېلى ئۇزاق قاراپ تۇردى - دە، يەرگە ئېڭىشتى. ئاختامىلىقتىن قانداقتۇر بىر قىممەت باھا نەر-سىنى - تېپىۋالماقچى بولغاندەك يۇمشاق توپىنى كولاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ھەرىكىتى گويا يېيىتىلغان ماھۇتنى سى-لاپ - سىيىپاپ تۇرۇپ ئىككى ياققا ئايرىۋاتقاندەك سى-لىق ئىدى.

دادام ئاختامىلىقنىڭ تېگىدىن بىر ئۇچۇم تۇپراق-نى ئالدى. يېشىغا ماس كەلمىگەن چەبدەسلىك بىلەن ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ئالقىنىدىكى تۇپراقنى بۇرنىغا يې-

چوڭ - كىچىك كاۋىلارغا نومۇر سېلىپ خاتىرىلىگىلى تۇردى. ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە، ئەترەتنىڭ يېرىدىن ئۇ- نۇپ چىققان بۇ كاۋىلارنىڭ مەھسۇلاتى ئەترەتنىڭ مۈل- كى ئىمىش.

— ئىنساپ قىلىڭلار، — دېدى دادام ئاخىرى چى- داپ تۇرالماي، — تاشلاندۇق يەرگە ئاز كۆچ سەرپ قىلدىممۇ؟ يەرنى سىلەر خورلىدىڭلار، مەن ئۇنىڭ قەد- رىنى بىلدىم. ھېچ بولمىسا ھوسۇلنىڭ يېرىمىنى بول- سىمۇ ئەجرىمگە ھېساب قىلىڭلار!

— گەپ بىر، قولاق ئىككى، — دېدى ئەترەت باشلىقى ۋارقىراپ، — مۇشىچىلىك كاۋىغىمۇ تېگىشكە بولمايدۇ!

ئۇلار قاتتىق سىياسەت قىلىپ چىقىپ كەتتى. دا- دامنىڭ ئاچچىقى يامان ئىدى. قىلمەن دېگەننى قىلماي قويمايتتى. شۇ ئاخشىمى ئۇ ئۆگزىگە چىقىپ ئەڭ چوڭ كاۋىدىن بىرنى ئۈزدى - دە، پارچىلاپ چېلەككە سې- لىپ ئوچاققا ئاستى.

شۇلگىيىمنى ئاران باشقۇرۇپ تۇرغىنىمدا تۇيۇقسىز قىيامەت قايىم بولدى. كىمدۇ بىرى موردىمىزدىن تۈتۈن چىققانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە ئەترەت باشلىقىغا چېقىپ قويۇپتۇ. ئەترەت باشلىقى باستۇرۇپ كىرگىنىچە چېلەك- نى ئۆرۈۋەتتى. باشلاپ كىرگەن ئادەملىرىگە كاۋىلارنى ئۈزۈپ ئاشخانىغا ئاپىرىشنى، كاۋا پېلەكلىرىنى يۇلۇپ تاشلاشنى بۇيرىدى.

دادام بۇ مۇتىھەملەرنى توسۇپ قالالمىدى. ئۇلار-

گالدىن ئىككىنى ئېلىپ بىر - بىرىگە ئۇرۇپ ئۇۋۇتاتتى. يەرگە چۈشۈۋاتقان ھەربىر زەررىچىنىڭ تېزلىكىنى بىلمەكچى بولغاندەك كۆرۈنەتتى.

بۇ كارامەتلەرنى كۆرۈۋېتىپ تويۇقسىز بىر ئىش ئېسىمدىن كەچتى. كوممۇنا قۇرۇلۇپ 3 — 4 يىل ئۆتكەن ۋاقىتلار بولسا كېرەك. ئەترەت ئاشخانىسىدىن ئوتتۇرا نوپۇس ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئىككى راغىرىغا قاراشلىق ئىدىم. مەكتەپكە ئاچ قورساق قاتراپ يۈرۈپ ئاخىرى ياداپ كەتتىم. مەيدەمگە ۋە قولۇمنىڭ كەيىنگە تەمرەتكە ئۆرلەپ چىقتى. دادام ۋە ئانام ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ ئۆز نەپسىدىن ۋاز كېچىپمۇ باقتى. ئەمما نەتىجە ئۆزگەرمىدى. شۇ كۈنلەردە دادام ئۆيىمىزنىڭ ئارقىسىدىكى كىگىز ئورنەچىلىك بىر پارچە تاشلاندۇق يەرگە ھەر كۈنى بىر قاراپ قوياتتى. بىر ئەتىيازلىقى دادام ئەترەت تەرىپىدىن تېرىلمىغىلى نەچچە يىل بولغان ئاشۇ يەرنىڭ قومۇشلىرىنى چېپىپ، چىملىرىنى يىلتىزى بىلەن قومۇرۇپ ئېلىۋەتتى - دە، 8 — 9 كاتەككە كاۋا تېرىدى. دادامنىڭ ئېيتىشىچە، كاۋا چۈشسە، ئاچلىققا ئانچە - مۇنچە ئارا تۇرىدىكەندۇق. كاۋىنىڭ ئۈنۈپ چىقىشىنى تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتتۈم. كاۋىمۇ ئۈنۈپ چىقتى. ئۈچ تارتىپ ئۆگزىمىزگە ياماشتى... قازاندەك - قازاندەك كاۋىدىن ئون نەچچىسى چۈشتى. كاۋىنىڭ قاچان پىشىدىغانلىقىنى بىلمەك ئۈچۈن تىرناقلاپمۇ ھاردىم

بىر كۈنى ئەترەتنىڭ بوغالتىرى ئەترەت باشلىقىنىڭ باشلامچىلىقىدا ھويلىمىزغا كىرىپ كەلدى - دە

ھەيھات، مەن ئېمىلەرنى كۆرۈۋاتىمەن؟!

كۆرگىنىم دادام ئىدى. ياق، دادام يەر بىلەن، يەر دادام بىلەن ئىدى.

ياق، ئەمدى ئىشەندىم، ئۇيقۇمنى ھەرگىز سەگەك دېگىلى بولمايدىكەن، ئەتىسى ئەتىگەن ئويغانسام، دادام جاينامازدا ئولتۇرۇپ ئۆزىنى ياخشى كۆنلەردىن ئايرىماسلىقنى تىلەپ خۇداغا ھەمدۇسانا ئوقۇۋېتىپتۇ، شۇنچىلىك ياخشى ئۇخلاپتىمەنكى، يامان چۈشمۇ كۆرمەپتى-مەن، دادامنىڭ ئورنىدىن تۇرۇپ كېيىنگىنىنى، تەرەت ئېلىپ نامازغا ئولتۇرغىنىنىمۇ تۇيماپتىمەن.

مۇ دېگىنىنى قىلىشتى. پارچىلانغان بىر كاۋا بەدىلىگە ئەتىسى بىر كۈن ئائىلە بويىچە ئاچ قالدۇرۇلدۇق...

بىراق، ھېلىقى بىر پارچە يەر خىيالى يىللارغىچە تاشلىۋېتىلدى. قويۇق قومۇش قاپلاپ، جاڭگالنىڭ بىر پارچىسىغا ئوخشاپلا قالدى. ئۇ چاغلاردا دادام ھەر كۈنى ئەتىگەن ۋە كەچتە مۇشۇ يەرنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇھ تارتاتتى. بەزىدە كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ، كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئەزگۈدەك خىرىسناتتى. ئۇ چاغدا يېشىم كىچىك بول-غاچقىمۇ، بۇنىڭ سەۋەبىنى ئانچە چۈشەنمەيتتىم. دادام-نىڭ قورسىقى ئېچىپ بولالمايۋاتسا كېرەك، دەپ بىلەت-تىم.

ھازىر ياشتا چوڭىيىپ، ئاق - قارىنى بىلىپ قال-غانلىقىم ئۈچۈن بولسا كېرەك، دادامنىڭ قىلمىقلىرى بىر قاراشتىلا غەلىتە تۇيۇلغان بىلەن بىردەمدىلا ھەممىنى چۈشەندىم، ئۇنىڭ يەر بىلەن قانغۇدەك سىردىشىۋېلىشى ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئاستا چەتكە تارتتىم. ئېغىلنىڭ بۇر-جىكىگە كېلىپ كەينىمگە بۇرۇلدۇم.

دادام ئالقىنىدىكى توپىنى لىققىدە سۇ قاچىلانغان پىيالىنى قويغاندەك ئاۋايلاپ ئورنىغا قويۇپ، كولىغان كاتىكنى تۈپتۈز قىلىۋەتتى - دە، يەكتىكىنى سېلىپ يايدى، بېشىنى قىرغا قويۇپ، يەرگە يانپاشلىدى. ئۇ، شۇ تاپتا يەر بىلەن مۇڭدىشىۋاتاتتى؛ يەرگە يۈرەك سۆزلىرىنى ئىزھار قىلىۋاتاتتى؛ يەردىن ئەڭ تەسىرلىك ھېكايىلارنى ئاڭلاۋاتاتتى؛ يەر بىلەن باغاشلىشىپ ۋىسال شادلىقىنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرمەكتە ئىدى.

ئەپسۇسكى، ساقچىلىغا ئاق سانجىغان بىر كىشى-
نىڭ بىنانىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كىچىك باللاردەك ئېگىدەك
تۇتۇپ ئولتۇرۇۋېرىشى ئانچە ياخشى ئەمەستە!

ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى بىر ئوبدان
چارە تاپتىم. كۈن تەرەپكە قارايدىغان دېرىزىنى ھاۋا
يورۇشىدىغان، ئاپتاپمۇ تولۇق چۈشىدىغان، لېكىن چىۋىن
كىرمەيدىغان قىلىش ئۈچۈن سىپتا توقۇلغان نىلون تور
تارتتىم. كارۋىتىمنى دېرىزە تۈۋىگە جايلاشتۇردۇم.

خوتۇن - بالىلىرىممۇ بۇ چارەمگە ئاپىرىن ئو-
قۇشتى. گېزىت - كىتابلىرىمنىمۇ يۆتكەپ بەردى. شۇن-
داق قىلىپ كۆپ تەرەپلىمە ئەۋزەللىككە ئىگە بۇ دېرىزە
تۈۋىگە كۆچۈپ كېلىپ كىتابنى قولۇمغا ئالدىم.

بىر چالىمدا ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ پاختەك
سوقۇۋالدىم دېگەندىمۇ ھامان بىرەر پېشكەللىك بىللە
قوشۇلۇپ كەلسە كېرەك. ھۇزۇرلىنىپ يېتىپ ئەمدىلا
بىر ھېكايىنى ئوقۇپ بولاي دېگەندە دېرىزە كەينىدىن
ئىككى ئايالنىڭ پاراڭلىشىۋاتقان ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باش-
لىدى. ئېنىقكى، ئۇلار ئاپرېل قۇياشىنىڭ ئىللىق نۇرى-
دىن قانغۇچە سۈمۈرگەچ، ۋاقتىنى كۆتۈلداش بىلەن
ئۆتكۈزۈشكە كەلگەنلەر ئىدى. مۇنداقلا زەڭ قويۇۋې-
دىم، ئۇلارنىڭ كىملىكىنى دەرھال بىلىۋالدىم. ئۇلار
ئاينۇرخان ۋە ھەمراھخان بولۇپ، مۇشۇ بىنانىڭ نې-
رىقى كۆۋارتىرىدا ئولتۇرۇشلۇق تۇرغۇنجان بىلەن شې-
رىپجانلارنىڭ ئاياللىرى ئىدى. توي قىلغىلى ئىككى
يىلچە بولغان بولسىمۇ، پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەن بۇ

چوكانلار

ئوتتۇز ئىككى ئائىلە جايلاشقان ئالتە قەۋەتلىك بىنايىمىز ئەتىگەندىن كەچكىچە قۇياشقا كەينىنى قىلىپ تۇرىدۇ. پەقەت ياز ئايلىرىدا قۇياش تىكلەنگەندىلا ئۇزۇنلۇقى ئونبەش قەدەم، كەڭلىكى بەش قەدەم كېلىدىغان سوزۇنچاق ھويلىمىز ئاندىن ئاپتاپ يۈزىنى كۆرەلەيدۇ. بۇ لايىھىلىگۈچىلەرنىڭ سەۋەنلىكىمۇ ياكى يەر تۈزۈلۈشىنىڭ چەكلىمىسى تۈپەيلىدىن شۇنداق بولۇپ قالغانمۇ. ھېلىغىچە ھېچكىم سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرمىغان. پار توختىتىلغان. لېكىن ھاۋا ئىللىپ كەتمىگەن ئەتىياز كۈنلىرىدە ئاپتاپقا قاقلانغىنىدەك پۇرسەت تاپقانلار سۆزسىزكى بىنا كەينىدىكى تار ۋە ئۇزۇنچاق بوشلۇققا بېرىشى كېرەك ئىدى.

پېنسىيەدە بولغىنىم ئۈچۈن ئۆيدە تۇرىدىغان ۋاقتىم ئۇزاق، ئۇنىڭ ئۈستىگە، دوختۇر ياشانغان كىشىلەرنىڭ ئاپتاپقا قاقلىنىشىنىڭ زۆرۈرلىكىنى دائىم ئېسىمگە سېلىپ تۇرىدۇ. بۇنداق بولغاندا ئۈلتۈرا بىنەپشە نۇر بىلەن مىكروب ۋە ۋىرۇس ئۆلتۈرۈش، كالتسىينىڭ سۈمۈرۈلۈشىنى ئىلگىرى سۈرۈش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدىكەن.

چوكانلار ياش جەھەتتىن تەڭتۇش دېگۇدەك بولۇپ، 23 — 24 لەردىن ھالقىپ كەتمىگەن، قىلىدىغان خىزمىتى يوق ئىدى.

ئەلۋەتتە ئۇلار مېنى كۆرمەيتتى، مەنمۇ ئۇلارنى كۆرەلمەيتتىم، شۇنداقتىمۇ، ئاۋازى قۇلىقىم تونۇش كېلىپ سۆزلەۋاتقاندەك ئېنىق ئاڭلىناتتى. كۆپ ئۆتمەي، ئۇلارنىڭ كوتۇلداشلىرى قىزلاق - شىكەمنى يېپىشكە باشلىدى. نە ئوقۇغان كىتابىمنىڭ مەزمۇنى مېڭەمگە چۈشمەيتتى، نە خىياللىرىمنىڭ يىپى بىر - بىرىگە ئۇلاشمايتتى. 1 — 2 قېتىم ئۈنلۈكرەك يۆتىلىپ، بۇ ۋالاقتەككۇر چوكانلارنى چۆچۈتۈپ قويماقچىمۇ بولدۇم. قىزىق يېرى شۇكى، ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ئىختىيارسىز ھالدا دىققىتىمنى تارتىشقا باشلىدى، چۈنكى ئۇلار ناھايىتى ئەھمىيەتلىك ۋە مۇھىم بولغان بىر مەسىلە ئۈستىدە مۇھاكىمە يۈرگۈزۈۋاتاتتى.

ئاينۇرخاننىڭ ئاۋازى:

— ئەركىشىنىڭ مىجەزى بىر قېلىپتا تۇرسا، نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى - ھە، بىزنىڭ تۇرغۇنجان ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيگە كەلگەندە، ئىشىكتىن بەزىدە كۈلۈپ كىرىدۇ، بەزىدە چىرايىنى ئېچىپمۇ قويمايدۇ.

ھەمراھخاننىڭ ئاۋازى:

— ھوي، ئەركىشىلەرنىڭ مىجەزى بىر - بىرىگە ئوخشىمىدۇ نېمە، بىزنىڭ شېرىپجانىمۇ شۇنداق، نېمە ئۈچۈن بەزىدە ئوچۇق، بەزىدە تۇتۇق قايتىدىغانلىقىنى زادىلا چۈشىنەلمىدىم. بىرەر يېرىم ئۈنچىغا ياقمىدىمى

بۇ يولدا باش قاتۇراتتى. مەن ئىككىنچى كۈنى ئەتـ ـگەندىلا يەنە دېرىزە يېنىدىكى كارىۋىتىمغا كېلىپ ياـ ـپاشلىدىم، خىيالىم مىكروب ئۆلتۈرۈشتە ياكى كالتىسىي ئالماشتۇرۇشتا ئەمەس، بەلكى چوكانلارنىڭ ئۆز نەتىجـ ـلىرى ھەققىدىكى بايانلىرىنى ئاڭلاشتا ئىدى.

تەقەززالىقىم ئۇزاققا بارمىدى، ئىككى چوكان تام تۈۋىگە كېلىپ كىچىك ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇشتى. قايسىبىر چوكان چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ قويدى.

قارىغاندا، ئەھۋال ياخشى ئەمەستەك قىلاتتى، دېـ ـگەندەك ھەمراھخان ئالدى بىلەن گەپ باشلاپ قىياسىمـ ـنى تەستىقلىدى:

— مەن خاقا ئويلاپتىمەن، ئاينۇر، تۈنۈگۈن تويـ ـلۇق كىيىملىرىمنى كىيىپ، قېشىمنى تەردىم، ئۆمرۈمدە قىلمىغان ئىشنى قىلىپ لەۋلىرىمنى قىزارتتىم، رىسالەتتىن توك تاغىقى سورىۋېلىپ ماڭلىيىمنى ئازراق بۈدرە قىلـ ـدىم. شېرىپجان ئىشىكنى قېقىشىغىلا ئالدىغا كېلىپ ئالـ ـدى بىلەن ئەھۋال سورىدىم. ئۇ يەنە كۆلۈمسىرىمىدى، ھەتتا چىرايىمدىكى ئۆزگىرىشلەرگىمۇ دىققەت قىلمىدى بولغاي. ئەھۋال مۇشۇ. قارىغاندا سېنىڭ دېگىنىڭ توغـ ـرىدەك قىلىدۇ.

ئاينۇرخاننىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— دېمىدىممۇ، ئەركىشى دېگەن قورسىقىغا ئامراق، ئىشتىن ھېرىپ - ئېچىپ كېلىدۇ. «بىر ھارغانغا سۆزـ ـلىمەك، بىر ئاچقانغا» دېگەن گەپ بىكار ئەمەستە! ياـ ـسىنىپ - تارىنىشنىڭ ئۇلار ئۈچۈن ئانچە ئەھمىيىتى

ىكىن دەپ ئويلاپمۇ قالىمەن. ئەشىكتىن ئوچۇق چىراي كىرەرمىكىن دەپ قىلمىغان قىلىقلىرىم قالمايدۇ. ھېچ بىلمىدىم، نېمىشقا شۇنداقتۇ؟

— ئەركىنشى ئىشتىن قايتقاندا. مېنىڭچە ياخشى تاماق ئېتىپ، تەييار قىلىپ تۇرۇش كېرەك، — ئاينۇرخاننىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، — ئىشىكتىن كىرىپلا تاماقنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ كېتىدۇ. «قورساق توق، كۆڭۈل شوخ» دېگەن شۇدە! يەنە...

— مېنىڭچە، ئەركىنشى ئۈچۈن تاماقمۇ ئانچە مۇھىم نەرسە ئەمەس، — دېدى ھەمراھخان ئاينۇرخاننىڭ گېپىنى تارتىۋېلىپ، — مۇھىمى ئوبدان ياسىنىپ - تارىنىپ ئولتۇرۇش كېرەك، يەنە كۈلۈمسىرەپ قويۇش لازىم. ئەركىنشىنىڭ كۆڭلى ئۆز ئايالى بىلەن ئېچىلىدۇ ئەمەسمۇ.

ئاينۇرخاننىڭ ئاۋازى:

— گېپىڭمۇ خېلى دۇرۇستەك قىلىدۇ، مەنمۇ بۇرۇنلا شۇنداق ئويلاپمۇ بېقىۋىدىم، ئۇنداق بولسا، بۇگۈن بىر سىناپ كۆرمەمدۇق؟

— ماقۇل.

ئارىلىقتا بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. ئارقىدىنلا ئۇلار ياسىنىپ - تارىنىش ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزۈشتى. ئۇزاق ئۆتمەي ئاياغ شەپىسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئاۋازىمۇ بېسىقتى.

نېمىدېگەن كۆيۈمچان چوكانلار - ھە؟ ئۇلار ئۆز ئەرلىرىنى خۇشال ھالەتتە كۆرۈشنى ئارزۇ قىلاتتى.

تا چىراي ئاچتى.

— تووۋا، — دېدى ھەمراھخان، — مەنمۇ ھەيران قالدىم، شېرىپجان قايتىپ كېلىپلا بىر كىتابنى قولىغا ئالدى - دە، مۇھىم ئىشىم بار ئىدى دەپ قويۇپ، يەنە چىقىپ كەتتى. تاماق ئۈستىلىگە قاراپمۇ قويمىدى.

— كۆرمەي قالدىمۇ يە؟ — سورىدى ئايىنۇرخان.

— قانداق كۆرمەي قالسۇن، كىرزى بىلەن كۆرمىسىمۇ بۇرنى بىلەن پۇرىماي قالامتى؟ ئۇ چاغدا ئۆيىنىڭ ئىچى ساپلا مانتا پۇرايتتى ئەمەسمۇ؟

— ھەي، قانداق قىلسا، ئەر كىشىنىڭ كۆڭلى ئېچىلىدىغاندۇ؟

— شۇنى دەيمىنا!

بىردەملىك جىمجىتلىقتىن كېيىن ئۇلار سەۋەبىنى يەنە ئۆزىدىن تاپتى. يۇقىرىقى ئىككى چارىنى بىرلەشتۈرۈش، يەنى ھەم چىرايلىق ياسىنىش، ھەم تاماق تەييارلاپ تۇرۇش ئارقىلىق سىناپ كۆرۈش قارارىغا كېلىشتى. ئىككى چوكان غەلىبە قىلىش ئىشەنچى بىلەن دېرىزەمنىڭ كەينىدىن غايىب بولغان چاغدىن باشلاپ ئەتىنىڭ يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈشكە باشلىدىم.

ئەتىسى ئاپتاپقا قاقلىنىشنىڭ ئەڭ ياخشى پەيتى يېتىپ كەلگەندە، قانداق بولۇپ ئۇخلاپ كەتكىنىمنى ئۆزۈممۇ ئۇقمايمەن، بىر چاغدا دەمدار ئۈنلىگەندەك كۈلۈشكەن ئاۋازدىن ئويغىنىپ كەتتىم. قولاق سالسام ئىككى چوكان رەسمىي سۆھبەت ئۈستىدە ئىكەن.

يوق، مۇھەببەتلىشىۋاتقان چاغلار بولمىغاندىكەن.

— ھوي، سېنىڭ ئېرىڭ قانداق تاماقنى ياخشى كۆرىدۇ؟ — دەپ سورىدى ھەمراھخان.

ئاينۇرخان جاۋاب بەردى:

— پېتىر مانتىنى ياخشى كۆرىدۇ، ھور ئۆرلەپ تۇرغان مانتا بولسا 15 — 20 نى يېۋېتىدۇ تېخى. سوۋۇپ قالغان تاماققا ئانچە ئىشتىھاسى يوق.

— ۋاي-ۋۇي ... ما گەپنى قارا، بىزنىڭ شېرىپجانمۇ پېتىر مانتىنى ياخشى كۆرىدۇ. دورا - دەرمەكلىرى تېتىسا ئىشتىھا بىلەن يەيدۇ، — ھەمراھخان دېدى. — ھوي، بۈگۈن ئوخشىتىپ بىر پېتىر مانتا قىلىپ بەرمەمدۇق؟

— بولىدۇ!

ئۇلار يەنە كېتىپ قېلىشتى. ئەتىسى يەنە ئۇلارنىڭ سۆھبىتىگە قۇلاق سالدىم. لېكىن ئەھۋال تۈنۈگۈنكىدىن پەرق قىلمىسا كېرەك، ئۇلار كەلگەن ھامان سۆھبەتكە كىرىشمىدى. ئالاھازەل بەش مىنۇتلاردىن كېيىن ئاينۇرخان خۇرسىنىپ تۇرۇپ دېدى:

— ھەي ... مەنمۇ خاتا ئويلاپتىمەن. تۇرغۇنجان ئىشتىن كېلەي دېگەندە دېرىزىدىن يولغا قاراپ تۇردۇم. قايتىپ كېلىشىگىلا جىمبىلىنىڭ تۆۋىقىنى ئېچىپ مانتىنى ئالدىم - دە، ئۈستەلگە قويدۇم تېخى. ئۇ ئۆيگە كىرىپ ئۇدۇل كېلىپلا رومكىدىكى ھاراقنى گۈپ قىلىپ ئىچىۋەتتى. تاماقتىنمۇ ئانچە كۆپ يېمىدى، كارىۋاتقا چىقىپ بىر ھازا خىيال سۈرگەندىن كېيىن ئاندىن ئاستا - ئاس-

رىسىنى ئېيتقاندا، ئەرلەرنىڭ ئىشىكتىن كۈلۈپ ياكى
كۈلمەي كىرىپ كېلىشىگە دىيانەتلىك چوكانلارنىڭ تەد-
بىرى سەۋەب بولدىمۇ، ياكى بۇ بىر تاسادىپىي توغرا
كېلىپ قېلىشىمۇ، بىر نېمە دېمەك تەس، شۇنداقتىمۇ،
ئەرلەرنىڭ بىر قېلىپتا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇشىنى تەلەپ
قىلىدىغان چوكانلارنىڭ بۇ يولدىكى ئىزدىنىشلىرىنى ئە-
يىبكە بۇيرىغىلىمۇ بولمايتتى. چۈنكى، ئۇلار ئەرلەرنىڭ
بىر بېشىدا بىرقانچە تۈگمەن چۆگىلەيدىغانلىقىنى چۈ-
شەنسە ئىدى، ئاددىي چىراي ئىپادىسىگە بۇنچىۋالا ئې-
تىبار بەرمىگەن بولاتتى.

1987 - يىل، ماي.

— ئاڭلاپ تۇر، ئۇستى — بېشىڭنىمۇ چىرايلىق تۇتساڭ، تاماقنىمۇ تەييار قىلىپ تۇرساڭ، ئەركىشى قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كېتىدىكەن، بۇ سىرلى مەن تېخى ئەمدى بىلدىم.

— ئەمدى بىلدىم دېگىنىڭ نېمىسى، مەن بۇرۇنلا شۇنداق دەي دېگەن ئىدىم. بىراق سەن باشقا بىر گەپلەرنى قىلىپ ئادەمنى ئىلەشتۇرۇپ...

ئۇلار پىخ - پىخ كۈلۈشتى.

— بىزنىڭ يىگىت ئىشىكتىن كىرىپلا مېنى ۋە تاماقنى كۆرۈپ: «هوي ئاينۇر، ئۆيدە ئولتۇرۇپ زېرىكىپ قالغانسەن، تېز تاماق يېيىشىپ كوچىغا چىقىپ ئايلىنىپ كىرەيلى، باغچىنىڭ كەچلىك مەنزىرىسىنى بەك ياخشى دېيىشىدۇ» دېمەمدۇ، كەچتە باغچىلارنى شۇنداق پىرقىراپتىمىزكى...

— سىلەرغۇ باغچا پىرقىراپسىلەر، بىزنىڭ يىگىت تاماقتىن كېيىنلا مېنى باشلاپ تىيانشان مېهمانخانىسىدىكى تانسىغا ئېلىپ باردى، ئادەممۇ جىق، مۇزىكىمۇ قەۋەتلا ياخشى چېلىندى، شۇنداق پىرقىراپتىمىزكى ... هەي ... هەي ... نېمىسىنى دەيسەن. تويىمىزدىمۇ ئۇنچىلىك خۇشال بولغان ئەمەستىم...

بىر جۈپ چوكان چۈشكە يېقىن ئۆيلىرىگە چىقىپ كېتىشتى بولغاي، كۈلكىسى خېلى ئۇزاققىچە ئەكس سادا بەردى. ئۇلار رادىينى تاپقان كيورى خانىمدەك خۇشال بولۇپ كەتتى. چۈنكى ئۇلار ئۆزىچە رادىي كەشپىياتىدىنمۇ ئەھمىيەتلىك بىر قانۇنىيەتنى تېپىشتى. توغ-

بىلەن ئايلىنىپ، بىزنىڭ بۇ شەھىرىمىز قۇياشقا ئالدىنى قىلغاندىلا ئاندىن تاڭ يورىدى. سائەت ستىرېلكىسى سەككىزنى كۆرسەتكەندە تاقىتىمنىڭ چېكى كۆرۈنۈپ قالغان ئىدى.

شەھەرلىك 1 - دوختۇرخانىنىڭ جىددىي كېسەللەر بۆلۈمىگە كىرىپلا بۈگۈن كۈنگە يەكشەنبە ئىكەنلىكىنى ئېسىمگە ئالدىم. نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتقان ئىككى نەپەر دوختۇرنىڭ بىرى شىكايىتىمنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، بېشىنى چايقاپ قويۇپ:

— ھارارىتىڭىزنىڭ قىرىقتىن ئاشقانلىقىغا قارىغاندا، كېسىلىڭىز جىددىي خاراكتېرلىك ئوتتۇرا قۇلاق ياللۇغى ئىكەن، تېز داۋالاتمىسىڭىز بولمىغۇدەك. بۇ كېسەلنىڭ قانداق ئاقىۋەتكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى بىلەمسىز؟— دەپ سورىدى.

ياشانغانلىقى بىلەن مېنى ئۈمىدلەندۈرۈپ تۇرغان دوختۇر تۇرۇپ - تۇرۇپ ئەسنەيتتى.

— ئازراق بىلىمەن،— دېدىم كۆڭلۈمنىڭ ئېلىشىشىنى ئاران بېسىپ تۇرۇپ،— كېسەل تەگكەن قۇلاق گاس بولۇپ قالىدۇ، ۋاقتىدا داۋالانمىسا كېسەل مىكروبى چوڭ مېڭە پوستىلىقىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ.

— ھەببەللى، ئاقىۋىتى ئەنە شۇنداق ئېغىر. شۇڭا جىددىي تەدبىر قوللىنىش كېرەك،— دېدى دوختۇر كۆزەينىكىنىڭ ئاستىدىن ماڭا قاراپ قويۇپ ئەزمىلىك بىلەن. مەن جىددىيلىشىشكە باشلىدىم:

— ئەمىسە ئۇكۇل سېلىشقا توغرا كەلسە، ئۇكۇل

قورقۇنچلۇق يەكشەنبە

يېرىم كېچىدە باشلانغان قىزىتمام تاڭ ئېتىشقا يېقىن تۇتسا كۆيگۈدەك دەرىجىگە يەتتى. سول قۇلىقىمدىن باشلانغان ئاغرىق بېشىمنىڭ يېرىمىنى ئىگىلەپ، بوينۇمغىچە يامىردى. گېلىم قۇرۇپ، تاماقلىرىم چاپلىشىپ كەتتى. ئىچىمنىڭ ئېلىشىشىمۇ كۆچىيىشكە باشلىدى. بۇ ئالامەتلەرنىڭ ھەممىسى ئوتتۇرا قولاق پەردىسى ياللۇغى كېسىلىگە گىرىپتار بولغىنىمدىن دېرەك بېرەتتى.

كېسەل دېگەننىڭغۇ ھەرگىز ئوبدىنى يوق، بىراق مەن ئۈچۈن قولاق پەردىسى ياللۇغى ئەڭ ئىپلاس كېسەللىكلەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىناتتى. چۈنكى ئالتە يىل بۇرۇن مۇشۇنىڭغا ئوخشاش كېسەل بىلەن ئاغرىپ ئوڭ قۇلىقىمنىڭ ئاڭلاش ئىقتىدارىنى يوقاتقان ئىدىم. شۇڭا قەدىرلىك سول قۇلىقىمنى ساقلاپ قېلىش تاماسىدا تاڭ ئېتىشنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈشكە باشلىدىم. پۈتكۈل ئۈمىدنى ئىنساننىڭ جېنىنى ئەزرائىلنىڭ ئاغزىدىن تارتىۋالغۇچى دوختۇرلارنىڭ شىپالىق تەدبىرىگە باغلىغان ئىدىم. بىراق، يەر شارى ئۆز ئوقى ئەتراپىدا يەنە ئوخشاشلا سېكۇنتىغا 45 كىلومېترلىق سۈرئەت

— توغرا ئېيتتىڭىز.
— دورا بولسىمۇ يېزىپ بېرەلمەمسىز؟
— بولمايدۇ، كېسەل مۇقىمدالغىچە ئارام ئېلىپ تۇرۇڭ!
— مىكروبلار ئارام ئېلىش دېگەننى ئۇقامدۇ، دوختۇر، ئۇنىڭ ئىككىسى تۆت. تۆتى سەككىز بولۇپ كۆپىيىۋېرىدۇ - دە!
ئارتۇقچە ھاياجانلىنىشىنىڭ ئۆز ئېغىرلىقىنى مىڭ ھەسسىلىكتە كۆتۈرۈپ تۇرۇۋاتقان تېنىمگە زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلەتتىم، شۇنداق بولسىمۇ، ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ، دوختۇرغا قايتا - قايتا يېلىنىپ باقتىم، ھېچقانداق نەتىجە چىقمايدىغانلىقىغا كۆزۈم يەتكەندىن كېيىنلا، 2 - دوختۇرخانىغا قاراپ يول ئالدىم.
بىر قولۇم بىلەن قولىقىمنى چاڭگاللاپ ئامبۇلاتورىيە ئىشىكىدىن كىرىپ كەلگىنىمدە، 25 ياشلاردىكى بىر دوختۇر پىلاندوسكوپنى بويىنىغا ئاسقىنىچە مۈگدەپ ئولتۇراتتى. ھېلىمۇ شۈكرى، ئىشىكنىڭ قاتتىق شەپە چىقىرىپ يېپىلغانلىقى سەۋەب بولدىمۇ، ئۇ ئۇيقۇسىدىن ئاسانلا ئويغاندى. ماڭا بىر كۆلىيىپ قاراپ قويدى - دە، خۇش ياقمىغان ھالدا دەردىمنى سورىدى:
— قېنى ئېيتىڭ، قەيىرىڭىز ئاغرىيدۇ؟
— سول قۇلىقىم بېشىمنىڭ يېرىمى بىلەن قوشۇپ ئاغرىيدۇ.
— قاچان باشلانغان؟
— تۈنۈگۈن.

ئۇرۇپ قويۇڭ، بولمىسا دورا بېرىڭ دوختۇر، بەك ئا-
زابلىنىپ كېتىۋاتىمەن.

— بۇنداق كېسەلگە قائىدە بويىچە ئانتىبىئوتىك ئوكۇللار ئۇرۇلىدۇ، بىراق...بىراق قولىقىڭىزنى بەش ئەزا بۆلۈمىدە بىر تەكشۈرۈپ كۆرۈش كېرەك، بۇ، بىر قائىدە.

— ئەمىسە تېز بولايلى، دوختۇر!

— ئالدىرىماڭ، بۈگۈن يەكشەنبە ئىكەنلىكىنى ئۇقمامسىز يولداش، ئاڭلىشىمىزچە، يەكشەنبىدە دەم ئې- لىش لېنىن دەۋرىدىن تارتىپ داۋاملىشىۋاتقان ئادەت ئىكەن. بەش ئەزا بۆلۈمىدىكىلەرمۇ ئارام ئېلىۋاتىدۇ.

— ئەمىسە، قانداق قىلىمىز؟

— ئامال يوق،— ئۇ ئەپسۇسلانغان قىياپەتتە دېدى،— ئەتە ئەتىگەن سائەت سەككىزگىچە چىداشلىق بېرىپ تۇرىسىز - دە!

قىزىتمام توساتتىن يەنە بىر گرادۇس ئۆرلەپ كەتكەندەك بولدى:

— چىداشلىق بېرىشىمغۇ بېرەرمەن، لېكىن كېسەل ئارام بەرمەيدۇ، دوختۇر، ئۆزىڭىز بىر ئامال قىلىڭ، مەن ئۆتۈنۈپ قالاي!

— دېدىمغۇ، بەش ئەزا بۆلۈمىدىكىلەر تەكشۈ- رۈپ قەغەز يېزىپ بەرمىسە بولمايدۇ، بۇ كېسەل بەش ئەزا بۆلۈمىگە تەئەللۇق، بىلەمسىز، بەش ئەزا دېگىنى- مىز— قولاق، ئېغىز، كۆز...

— سىز يەنە 24 سائەت ساقلا دېمەكچىمۇ؟

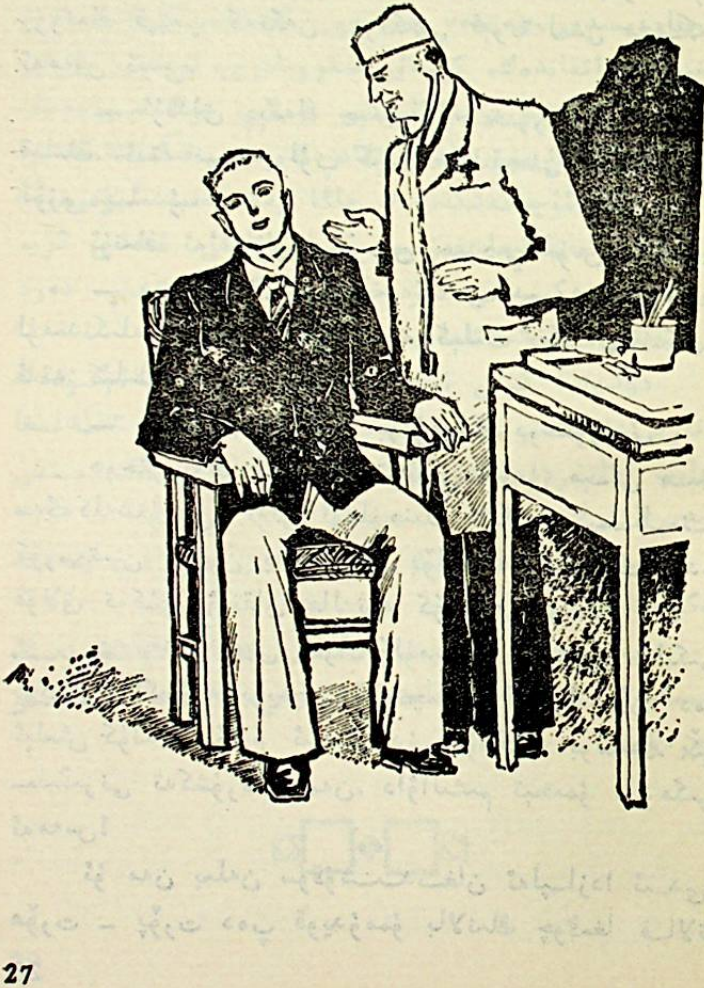

— ھەي، ئېمىشقا تونۇگۈنلا كۆرۈنمىدىڭىز. شەنبىنىڭ كەينىدىن يەكشەنبە كېلىدىغانلىقىنى، يەكشەنبە بولسا، گىراژدانلارنىڭ قانۇنىي دەم ئېلىش كۈنى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالغانمىدىڭىز؟

دوختۇرنىڭ سوئالى تولىمۇ غەلىتە سوئال ئىدى. ئۇنى بۇنداق غەلىتە سوئال قويغىنى ئۈچۈن، ئىككى ئېغىز گەپ بىلەنلا زوڭ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇشۇم مۇمكىن ئىدىيۇ، لېكىن سەۋر قىلىپ دېدىم:

— ئاغرىق يېرىم كېچىدىن باشلاپ كۈچىيىپ كەتتى ئەمەسمۇ، ھېلىمۇ ھەم بىر ئامال قىلىڭىز.

— ھىم... بوينىڭىزنى بۇياققا قىلىڭ!— دېدى دوختۇر بېشىمنى تۇتۇپ بوينۇمنى قايرىپ ئۇ يەر بۇيەرنى سىلاپ كۆردى،— مانا، بويۇن لىمفا تۈگۈنلىرى ئىششىپ قاپتۇ. بۇ بويۇن ئەتراپى ياللۇغلانغانلىقنىڭ كېلىنىك ئىپادىسى.

ئۇ، قولتۇقۇمغا قىستۇرۇپ قويغان تېرمومېترغا قاراپ يەنە:

— ھارارىتىڭىز 41 گرادۇسقا يېتىپتۇ. قىزىتمىڭىز داۋاملىق ئۆرلەۋەرسە، ئاقسىل چۆكمىگە چۈشىدۇ. خەۋپ دېگەن مانا مۇشۇ. ئاقىۋەتنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلەمسىز؟— دەپ سورىدى.

— ئۆلۈمەن، لېكىن سىزدەك دوختۇرنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغىنىم ئۈچۈن، ئۆلۈمدىن خەۋپسىرىمەيمەن.

— مۇنداق بولسۇن، ئەتە ئەتىگەن سائەت سەككىزدىن كېيىن، بەش ئەزا بۆلۈمى ئىشقا چۈشسۇن، ئەتراپلىقراق تەكشۈرۈپ كۆرەيلى.

تىم. ساقچىغا تېلېفون بېرىۋەتسە، دوختۇرخانىنى قالايمى-
قان قىلدى، دېگەن گۇناھ بىلەن سولىنىپ كېتىشىمۇ
مۇمكىن ئىدى.

شەھەردىكى بارى يوق ئىككى دوختۇرخانىنىڭ
ھېچقايسىسىدىن نەتىجە چىقمىدى. كېسەلىم بارغانسېرى
ئېغىرلىشىۋاتقاندەك. كېسەل مىكروبلىرى ئوتتۇرا قۇلاق
پەردىسىدىكى نېرۋ تالالىرىنى بويلاپ چوڭ مېڭەمگە
داغدۇغىلىق ھۇجۇم باشلاۋاتقاندەك ھېس قىلماقتا ئىدىم.
تەقدىرنىڭ ئۆچەكەشكەندەك ماڭا يەكشەنبە كۈنىدە
كېسەل سالغانلىقىغا غەزىپىم ئۆرلەۋاتاتتى. ئەمدى ئۆيى-
گە قايتىپ، كېسەلنى ئۆز خاھىشىغا قويۇۋېتىپ، دەرد
تارتماقتىن ئۆزگە ئامال قالمىغان ئىدى.

دۈشەنبە كۈنى ئەتىگەن، تۆت غۇلاچ كەلگۈدەك
قاتارنى توگىتىپ، ئەسۋاب - ئۈسكۈنىلەرنىڭ ئالدىغا
كېلىپ ئولتۇردۇم. دوختۇر ماڭا قاراپ ئاغزىنى
مىدىرلاتتى.

مەن ھېچنېمە چۈشەنمىدىم. ئۇ ئاغزىنى يەنە
بەكرەك مىدىرلاتتى.

يەنە ھېچنېمە چۈشەنمىدىم. پەقەت دوختۇرنىڭ
لېۋىگىدۇر ئىچ ئاغرىتقاندەك بېشىنى چايقىغانلىقىنى
كۆردۈم.

پېشانەمدىن سوغۇق تەر چىقىشقا باشلىدى. مۇس-
كۇللىرىم كىرىشىپ پەيلىرىم تارتىشىۋاتسا كېرەك. مۇشت-
لىرىم ئىختىيارسىز ھالدا ئۇيۇشۇشقا باشلىدى. ئەمما
يالۋۇرۇپ - يېلىنىشتىن ئۆزگە ھېچقانداق چارە دوخ-
تۇرنىڭ قېتىپ كەتكەن يۈرىكىنى ئېرىتەلىشى مۇمكىن
ئەمەس ئىدى.

— ئۇنداق دېمەڭ جېنىم دوختۇر، بىر ئامال
قىلىڭ. ئەتە نېمە بولۇپ كېتىدىغانلىقىمنى خۇدانىڭ
ئۆزى بىلىدۇ.

ئۇنىڭ تەلەپپۇزى بىردىن جىددىي تۈس ئالدى:

— دېمىدىممۇ، بۈگۈن يەكشەنبە. بەش ئەزا بۆ-
لۈمىدىكىلەر ئارام ئالىدۇ. ئەتە كېلىڭ دېگەنىدىكىن
ئەتە كېلىڭ!

— سىزمۇ بەش ئەزا بۆلۈمىنىڭ دوختۇرىغۇ.

دوختۇرنىڭ قېشى ئۈستىدىكى قىزىل مېڭى مېنى
سەگەكلەشتۈردى. ئۇنى ئوغلۇمنىڭ ئانگىدا كېسىلىنى
كۆرسىتىش ئۈچۈن بەش ئەزا بۆلۈمگە كىرگەنىدە،
قولاق تەكشۈرۈۋاتقان ھالەتتە كۆرگەن ئىدىم.

— مەنغۇ بەش ئەزا بۆلۈمىنىڭ دوختۇرى، لېكىن
بۈگۈن بەلگىلىمە بويىچە نۆۋەتچىلىك قىلمىۋاتىمەن، دەم
ئېلىش كۈنىدە بۆلۈم ئېچىلمايدۇ، ئۈسكۈنە بولمىسا، كې-
سىلىڭىزنى تەكشۈرەلمەيمەن، داۋالىشىم تېخىمۇ مۇمكىن
ئەمەس!

ئۇ مەن بىلەن سوقۇشىدىغان ئەلپازدا ئىدى.
ھۆرت - پۆرت دەپ قويدۇممۇ بالانىڭ چوڭىغا قالات-

ئولتۇردۇم. چىراي جەھەتتىن ئۆزلىرىگە ئانچە ئوخشاپ
كەتمەيدىغىنىم ئۈچۈنمىكىن ياكى بىر ئۈستەلنى يالغۇز
ئىگىلەپ ئولتۇرغىنىم ئۈچۈنمىكىن، ھەمراھلىرىمدىن
ئۆزگىلەر ماڭا قارىشاتتى. ھەممۇ كۆلۈمسىرەپ باش
لىڭشىتىشىۋاتقانلارغا جاۋابەن باش لىڭشىتقاچ ئەتراپىمدى-
كىلەرگە قاراپ قوياتتىم. شۇ ئەسنادا توساتتىن ئىككى
ئۈستەلنىڭ ئۇ تەرىپىدە جامائەت بىلەن بىللە ئولتۇ-
رۇپ ناشتا قىلىۋاتقان بىر قىزغا كۆزۈم چۈشۈپ قال-
دى - دە، قولۇمدىكى چوكىنى تاشلاپ قويۇپ، شورپا
ئوتلىغاچ بۇ قىزغا تەپسىلىي قاراپ چىقتىم.

سەل سىرىقراق كەلگەن چىچى، قاشتېشىدەك سۈ-
زۈك چىرايى، قارا كۆزلىرى، قاپقارا قاشلىرىغا قاراپ
بۇ قىزنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىگە جەزم قىلغىلى بولاتتى.
قۇلىقىدا پىلدىرلاپ تۇرغان قەشقەر نۇسخىسىدىكى ياقۇت
كۆزلۈك مۇنچاق بۇنىڭغا گۇۋاھلىق بېرەتتى. «ئەجەب
ئىش، مۇسۇلمان تۇرۇقلۇق نېمىشقا ئۇلار بىلەن بىر
تاۋاقتىن تاماق يەۋاتىدىكىنە» دېگەن ئوي كاللامغا
كىرىپ كەلدى - دە، يۈگۈرۈپ يېنىغا بېرىپ ئۆزۈمنى
تونۇشتۇرغۇم، ئۈستىلىمگە باشلاپ كەلگۈم، نەچچە ھەپ-
تىدىن بېرى ئاغزىمغا ئېلىپ باقمىغان ئانا تىلىم بىلەن
ئەھۋال سورىشىم كېلىپلا كەتتى. بولۇپمۇ نەزەرلىرى-
مىز دوقۇرۇشۇپ قالغاندا، ئۇنىڭ ياغاچتەك قېتىپ قېلىش-
لىرى ۋە كېيىن يەرگە قارىۋېلىشلىرى بۇ ئىستىكىمنى
تېخىمۇ ئۇلغايتىۋەتتى.

ئورنۇمدىن تۇردۇم - يۇ، يەنە جايىمغا ئولتۇر-

بىر قىزنىڭ مۇھەببەت تارىخى

ياز ئايلىرىنىڭ بىرى، دېڭىز ياقىسىدىكى S ئۆل-
كىسىنىڭ مەركىزىي شەھىرىدە داۋام قىلىۋاتقان يىغىن-
نىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى ئىدى. ئانچە ھەشەمەتلىك بول-
مىغان بەش قەۋەتلىك مېھمانخانا بىناسى مەركىزىي
كوچىنىڭ بويىغىلا جايلاشقان بولۇپ، ئۇپۇق تېخى ئا-
قارماستىن بۇرۇن ئۆتۈشكە باشلايدىغان ئاپتوموبىللار-
نىڭ گۈرۈلدەشلىرى، ئەتىگەنلىك سىمپىناغا ئالدىرايدىغان
ۋېلىسىپىتلىك كىشىلەرنىڭ كۈچەپ قوڭغۇراق ئۇرۇشلىرى
مېھمانلارنى سەھەرلىك شېرىن ئۇيقۇنىڭ لەززىتىدىن
تامامەن مەھرۇم قىلاتتى. بۈگۈن تاڭ بىلەن تەڭ ئوي-
غىنىپ كېتىپ ئەسنىگەن پېتىم مېھمانخانا ھويلىسىدىكى
يۇمىلاق گۈللۈكنى ئالاھازەل 20—30 قېتىم چۆگىلەپ
چىققىنىمدىن كېيىن ناشتىغا سىگنال بېرىلدى. ھەمراھ-
لىرىمنىڭ قاتارىدا تاماقخانىغا جۆنىدىم.

مۇسۇلمان بولغىنىم ئۈچۈن، ماڭا تاماق زالىنىڭ
بىر بۇرجىكىدە ۋاقىتلىق ئورۇن ھازىرلانغان ئىدى. ئاش-
خانىغا كىرىپ ناشتىلىقىمنىڭ تەييارلىنىش جەريانىنى
بىر قۇر نازارەت قىلىپ چىقتىم - دە، ئۈستىلىمگە

كىچىلىك بولغان مۇزاكىرىنىڭ ھېچبىرى زېھنىمگە چۈشمىدى. كاللامدا قانداقتۇر يېشىلمەي قالغان بىر سىر ئەگىپ يۈردى. يەنە شۇ قارا كۆزلەر، تونۇشتەك ئىسسىق چىراي، پىلدىرلاپ تۇرغان ھالقىلار كۆز ئالدىمدىن كەتمىدى.

چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن تەۋەككۈلسىگە ھېلىقى قىزنىڭ كەينىگە چۈشتۈم. بىر ئامال قىلىپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشسام، 1—2 ئېغىز سۆز قىلىپ باقساملا كۇپايە ئىدى. ياكى ئۇنى غەيرىي مۇسۇلمانچە تاماق يېگەنلىكى ئۈچۈن ئىزا تارتقۇزۇپ قويۇپ، بولدى قىلاتتىم. ياكى تېپىشماققا جاۋاب تېپىپ بىھۇدە قىياسلاردىن خالى بولاتتىم.

ئىككىمىز لىفت ساقلايدىغان يەردە ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئۇ مېنى كۆرۈپ ۋىللىدە قىزاردى - دە، لىفت ئىشىكى ئۈستىدىكى قەۋەت كۆرسەتكۈچكە قارىۋالدى. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ تۈگۈۋالغان چېچىغا ئىمپورت قىلىنغان تاغاق قىستۇرۇۋالغانلىقىنى كۆرۈپمۇ ئۈلگۈردۈم. ھالقىسىغىمۇ يەنە بىر قېتىم سىنچىلاپ قارىۋالدىم. مۇشۇ قاراش بىلەن قايتا چىقارغان يەكۈنۈم بۇرۇنقى قىياسىمنى تەستىقلىماقتا ئىدى. لىفت ئىشىكى سىلىق ئېچىلدى. يۈزىنىڭ قىزىللىقى تېخى كۆتۈرۈلۈپ كەتمىگەن قىز لىفتقا تەمشەلدى. خۇداغا شۈكرى، ئۇنىڭ بىلەن لىفت ئىچىدە ئىككىمىزلا بار ئىدۇق.

— سىڭىل، نەدىن كەلدىڭىز؟ ئىسمىڭىز نېمە؟

— ...

دۇم. «قايسى پاكىتقا ئاساسەن ئۇنى ئۇيغۇر دەپ ھۆ-
كۈم قىلىمەن، چاچلىرىغىمۇ، ھالقىسىغىمۇ؟ ئەگەر ئۇ
ساياھەتكە كەلگەن چەت ئەللىك بولۇپ قالسىچۇ؟ قىز-
نىڭ ئالدىدا تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك پەيدا بولۇش،
ھەتتا ئۇنىڭغا ئۆز تىلىم بىلەن بىر نەرسىلەرنى بىل-
جىرلاش ناتونۇش كىشىگە تاسادىپىيلىق ۋە مەدەنىيەت-
سىزلىك تۇيغۇسىنى بەرمەسمۇ؟»

بارلىق سەزگۈلىرىم ئىختىيارىمدىن تاشقىرى ئال-
دىنقى قىياسىمنى تەستىقلاپ تۇراتتى. قىزنىڭ پارقىراپ
تۇرغان ھالقىسىمۇ بۇ قىياسىمى تەستىقلاپ باش لىڭشىت-
قاندەك ھەدەپ پىلدىرلايتتى.

ناشتىنى ئادەتتىكىدىن بۇرۇن ئاخىرلاشتۇردۇم ۋە
ھېلىقى تېپىشماققا جاۋاب تېپىش مەقسىتىدە، قىز ئول-
تۇرغان ئۈستەلنىڭ يېنىدىن ئاتايىن ئەگىپ ئۆتتۈم.
بۇ چاغدا قىز بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ تاماق يەۋاتقان-
لار ئۇنىڭغا ھەر خىل سوئاللارنى تاشلىماقتا ئىدى. ئۆ-
تۈپ كېتىۋېتىپ قىزنىڭ «گېپىڭىزنى ئۇقمايمەن» دېگەن
مەنىدە باش لىڭشىتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. «ھە، ئۇ
چەت ئەللىك ئىكەن - دە» دېدىم ئۆز - ئۆزۈمگە ۋە
بۇ ھال كۆڭۈل رايىمغا سوغۇق سۇ سېپىپ ئۆتكەندەك
بىلىندى. چۈنكى شۇنچىلىك گەپنى چۈشەنمىگەن ئۇيغۇر.
يەنە كېلىپ قىز بۇنداق يىراق يەرلەرگە قانداقمۇ كې-
لەلەيتتى؟! شۇنداق قىلىپ ناشتىلىقىم مانا مۇشۇ تە-
رىزدە ئاخىرلاشتى. يېرىم قورساق قالغىنىمنىڭ ئۈستى-
گە يوقىلاڭ خىياللار بىلەن كاللامنى ئېلىشتۇردۇم، چۈش-

لەن بەنت بولۇۋاتقان قىزنىڭ ئالدىدا تۇيۇقسىز پەيدا بولۇشۇم ئۇنى يامان چۆچۈپ ئويغانغاندەك گاڭگىرىتىپ قويدى. بىراق، ئۇ ئۆزىنى تېزلىكتە ئوڭ-شاشقا ئۇلگۇردى. مېنىڭ بۇ يەردە پەيدا بولىدىغانلى-قىمنى بىلمىدىغاندەك ئورنىدىن ئاستا تۇردى - دە، ئۆز يېنىدىن ئورۇن كۆرسەتتى.

بۇ يەردىكى ئۇچرىشىپ قېلىشىنىڭ تامامەن ئويلى-مىغان يەردىن بولغانلىقىنى، ئۇنى قەستەنگە ئىزدەپ كەلمىگەنلىكىمنى چۈشەندۈرمەكچى بولغاندەك ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدۇم. كۆردۈمكى، قىزنىڭ يۈزىدى-كى قىزىللىق تامامەن يوقىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى بىر خىل خاتىرجەملىك ئىگىلىگەن ئىدى. ئۇ ماڭا قارىدى - دە، مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ مېنى خىجالەتچىلىكتىن قۇتۇلدۇرماقچى بولغاندەك، ئالدى بىلەن گەپ باشلىدى:

— هابىلجان، بۇ يەرگە قاچان كەلگەن ئىدىڭىز؟

مىللەت تەۋەلىكىنى ئايرىيالمايۋاتقان بۇ قىزنىڭ ئىسمىمنى ئاتاپ تۇرۇپ، ئەھۋال سورىشى پىكرىمنى بىر-دىنلا قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى. بىر پەستە هاڭ-ۋېقىپ تۇرۇپ قالدىم - يۇ، چېھرىلىكىم يەنە ئۈستۈن كەلدى. ئالاقزادىچىلىك ئىچىدىن ئۆزۈمنى تارتىۋالدىم - دە، جاۋاب بەردىم:

— كەلگىنىمگە بىر ھەپتە بولدى.

گۇمانىمنى ئېنىقلاش زۆرۈر ئىدى. شۇڭا تېگىش-لىك بولغان جاۋابقا ئۇلاپلا هازىرچە تېگىشلىك بولمى-غان سوئالىمنى ئۇدۇللا قويۇپ:

ئۇ سوئال سورىغىنىمدىمۇ، سورىمىغىنىمدىمۇ ئوخـ
شاشلا بېشىنى چايقاۋەردى. بىراق چىرايى بارغانسېرى
تاتىرىشقا باشلىدى. ئارقىمۇ ئارقا قويۇلغان سوئالـ
لىرىمغا دەسلەپتە بېشىنى چايقىغان بولسا، مانا ئەمدى
يۈزىنى ئالقىنى بىلەن يۆگەۋالغان ئىدى. لىفت تۆتىنـ
چى قەۋەتتە، توختىدى. لىفتتىن چىقىۋېتىپ قىزغا قارىـ
دىم، ئۇنىڭ يۈزى ھېلىقىچە ئالقانلىرى بىلەن توساقـ
لىق ئىدى. بەشىنچى قەۋەتكە چىققاندىن كېيىنمۇ لىفتـ
تىن چۈشىدىغان ئەلپازى يوق ئىدى.

ئېنىقكى، ئۇ ياتىقىنى بىلىپ قېلىپ سىرىنى ئېچىپ
تاشلىشىمدىن ئەندىشە قىلىۋاتاتتى. يەنە ئىككى ئېغىز گەپ
قىلساملا سىرىنى يوشۇرالمايدىغانلىقى ماڭىمۇ ئايان
ئىدى. ياتاققا كىرىپ كىرىسلودا يانپاشلاپ باقتىم.
لېكىن مۇخبىر بولغىنىم ئۈچۈن. كەسپىي مىجەزىم شۇنـ
داق، كاللامغا بىرەر ئىش كىرىۋالدىمۇ ئۇنىڭ تېگى —
تەكتىگە يەتمىگىچە ئارام تېپىشىم مۇمكىن ئەمەس.
شۇنداق قىلىپ بىر ئاز يېنىكلىۋېلىش ئۈچۈن يەنە مېھـ
مانخانا ھويلىسىغا چۈشتۈم. قولۇمنى ئەمەلدارلارغا ئوخـ
شاش كەينىمگە تۇتقان پېتىم گۈللۈكنى ئايلىنىشقا
باشلىدىم.

تەقدىرنىڭ شاپائىتى بولمىسا، قاچىمەن دەپمۇ
قاچقىلى بولمايدۇ، قوغلىغان بىلەنمۇ يەتكىلى بولمايدۇ.
تەقدىر شۇنداق ئورۇنلاشتۇرىدىكەن، بىز يەنە ئۇچـ
رىشىپ قالدۇق. سايىدىكى ئۇزۇن ئورۇندۇقتا يالغۇز
ئولتۇرۇپ، قوللىرى بىلەن ئېڭىكىنى تىرەپ خىيال بىـ

بازىرىدا ئۇچراتقان ئىدىم. ئۇنىڭ چىرايىدا قانداقتۇر ئاچچىق غەم ئالامەتلىرىنىڭ ئەكس يۈرگىنىنى كۆرۈپ، سەۋەبىنى سورىغىنىمدا ئۇ مېنى خالىغا باشلاپ بېرىپ:

— قارىماسەن ئاداش، بىزنىڭ ئارىمىزدىن بىسىر پاسىق چىقتى. ئىككىنچى سىڭلىمىز بېيجىڭدە ئوقۇۋاتاتتى، يېقىندا ئوقۇش پۈتتۈرۈپتۇدەك، ئاڭلىساق، ئۇ بۇ يەرگە قايتىپ كەلمىگۈدەك، دېگەن ئىدى.

مەن چاقچاق ئارىلاش:

— سەن دېگەن بايلارنىڭ بېيى تۇرساڭ، ئاتا - ئاناڭغا ئۆزۈڭ قارىيالايسەن، ھەرەمگە ئاپىرىپ كېلىمەن، دېسەڭمۇ قۇدرىتىڭ بار، سىڭلىڭ ياخشى ئوقۇغان بولسا كېرەك. چوڭ يەردە خىزمەت قىلسا مەيلى ئەمەسمۇ؟— دېيىشىمگىلا ئۇ:

— بولدى چاقچىقىڭنى قوي، ئۇ ئايىنىپ كېتىپتۇ. ئاڭلىسام بىر دىنسىزغا خوتۇن بولغۇدەك، نەلەرگىدۇر كەتكۈدەك، بىز بۇ يۈزنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرىمىز، ئاداش، ئەمدى كەلمىسۇن، ئۇنداق سىڭلىم يوق، كەلسۇنچۇ قېنى، قانداق قىلىدىكەنمەن ئۇ قانجىقنى...— دەپ قايناپ كەتكەن.

ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سۆھبەت بىر دەملىك جىمجىتلىقتىن كېيىن يەنە ئەسلىگە كەلدى:

— بۇ يەرگە قانداق بولۇپ كېلىپ قالدىڭىز؟

— قانداق بولاتتى، ئېزىپ.

— ئېزىپ؟ قانداقمۇ ئېزىشىڭىز مۇمكىن؟

— ئىسمىنى قانداق بىلىسىز؟— دەپ سورىدىم.
— ئۇ يەنە مېيىقىدا كۈلۈمسىرەپ قويدى. — دە،
— ئاكام گېپىڭىزنى كۆپ قىلاتتى. ئاكامنى ئىزدەپ كەلگىنىڭىزدىمۇ ئىككى قېتىم كۆرگەنمەن. بېيجىڭغا ئوقۇشقا مېڭىشىمدا ئاكام مېنى ئۇزاتقىلى كېلىۋېتىپ يول ئۈستىدە سىز بىلەن خېلى ئۇزاق پاراڭ سېلىشقان،— دېدى ۋە قوشۇپ قويدى،— ئەلۋەتتە، مېنى كۆرمىگەن بولۇشىڭىز مۇمكىن.
— سىز دۆڭكۆۋرۈكتە ئولتۇرۇشلۇق قېيىۇم ئاقباشنىڭ سىڭلىسىمۇ؟
ئالدىرىغانلىقىمدىن قېيىۇمنىڭ لەقىمىنى تۇتۇپ تارتقىنىمغا سەل ئۇكۇندۇم ۋە جاۋاب كۈتۈپ قىزغا قارىدىم.
— توغرا دېدىڭىز، قېيىۇمنىڭ سىڭلىسى بولىمەن، ئىسمىم گۈلباھار.
«ھە، قېيىۇمنىڭ ھېلىقى سىڭلىسى مۇشۇكەندە» دېدىم ئىچىمدە. قىزنىڭ جاۋابى ئايرىلغىنىمغا يىگىرمە كۈن بولغان قېيىۇم ئاقباشنى كۆز ئالدىمغا باشلاپ كەلدى. قاسساپلىق ھۈنىرىدە قىيامىغا يەتكەن قېيىۇم دۆڭكۆۋرۈكلىكلەرگىلا ئەمەس، يىراقتىكىلەرگىمۇ تونۇشلۇق يىگىت ئىدى. مەن ساي مەھەللىلىك لسامۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇن نەچچە يىل بۇرۇنلا تونۇشۇۋالغان ئىدىم. مەندىن 7—8 ياش چوڭ بولغان قېيىۇمنىڭ مەردلىكى، كەسكىن، ئىجەزلىكى ھەممىگە ئايان ئىدى.
ئىككى ئاي بۇرۇن بولسا كېرەك. ئۇنى گۆش

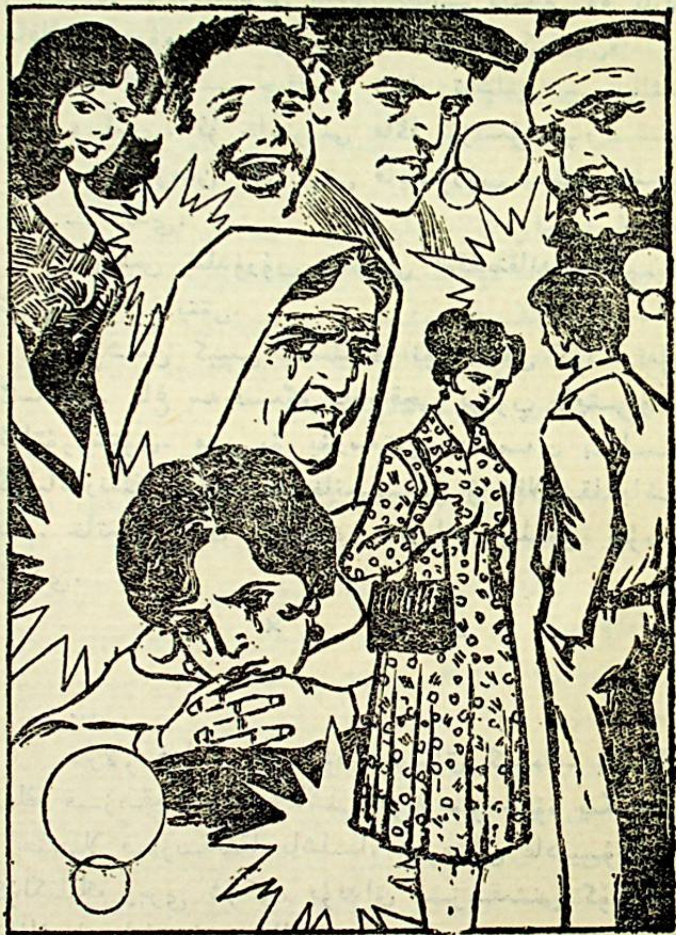

— ئەقلىمدىنمۇ ئازدىم، يولدىنمۇ ئازدىم.

گۈلباھار سوئاللىرىمغا ناھايىتى چوست جاۋاب بەرمەكتە ئىدى. جاۋابلىرى سىرلىق ۋە قانائەتسىز يىراق ئىدى.

— ھازىر مېھمانخانىدا تۇرۇۋاتامسىز؟

— كۆرۈۋاتىسىز...

— خىيالىڭچە تۇرامسىز؟

— بىر نېمە دېيەلمەيمەن، بىر بولسا كېتىمەن، بىر بولسا...

— نەگە؟

— كەتسەم، ئۇرۇمچىگە كېتىمەن - دە!

ئۇنىڭ ئۇرۇمچىگە قايتىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ يۈرىكىم قارت قىلىپ قالدى. ئەگەر ئۇ قايتىپ بارىدىغان بولسا، قېيۇمنى بىرەر ئىش تېرىمايدۇ، دېگىلى بولمايتتى. بۇ ئەھۋالدىن گۈلباھارنى خەۋەرلەندۇرۇشنىڭ زۆرۈرىيىتى بار - يوقلۇقى توغرىسىدا دەماللىققا بىر قارارغا كېلەلمىدىم. بىراق بىلىشكە قىزىقىدىغىنىم ئۇنىڭ قانداق قىلىپ بۇ يەرگە كېلىپ قالغانلىقى ۋە نېمە ئۈچۈن بۇ يەردىن ئايرىلماقچى بولۇۋاتقانلىقى ئىدى. يۇقىرىقى مەقسەت يولىدىكى ئۇرۇنۇشلىرىمنى گۈلباھار ھېس قىلدى بولغاي، «نېمە ئۈچۈن مۇسۇلمانچە تاماق يېمەيسىز» دېگەن سوئالنى قويغىنىمدا، ئاندىن يەنە زۇۋانغا كەلدى.

— ھابىلجان، سىز بىلمەكچى بولغان نەرسىلەرنى ئېيتىپ بېرىشكە ئۇيۇلىمەن، بىراق، سىزگە ئىشىنىمەن،

قىزىقىشىنىڭ گىرادۇسىنى ئۆرلەتمەكچى بولىمىز. شۇنىڭ بىلەن يىگىتلەردىن يىراقلىشىپ قالىمىز، قىز دوستلىرىمىز بولسا، ھەسەت يۈزىسىدىن بىزدىن ئۆزىنى قاچۇرىشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن يېتىملەرگە ئايلىنىپ قالىمىز. بۇ يەردىكى خاتالىق يىگىتلەرنىڭ قاراپ قويۇشىنى پاكى يېقىنلىق قىلىشنى مېنى ياخشى كۆرىدۇ، دەپ قارىغانلىقىمىزدا. ئۇنىڭ ماڭا تىكىلىپ قاراپ قويۇشىمۇ ۋە يېقىنچىلىق قىلىشىمۇ نورمال ئالامەتلەردىن باشقا نەرسە ئەمەس، مەن بەزى قىزلارغا ئوخشىمايمەن. يىگىتلەرنىڭ تەبىئىي مۇئامىلىسىنى باشقىچە چۈشىنىپ يۈرمەيمەن، بىز ئۇنىڭ بىلەن ساۋاقداش، ساۋاقداشلار ئارىسىدا ساۋاقداشلىق مېھرى دېگەن نەرسە مەۋجۇتتە!

×× ئاي، ×× كۈن.

مېنىڭچە، ئېھتىيات قىلىش زۆرۈردەك قىلىدۇ. بۈگۈن ئۇنىڭ قارىشى باشقىچە، كۆزۈمگە تىكىلگىنىدە يۈزىنىڭ قىزىرىپ كەتكىنىچۇ، ئۇنىڭ كۆز نۇرلىرى ئارىسىغا قانداقتۇ سۆز ۋە قانداقتۇ سىرىيوشۇرۇنغاندەك قىلىدۇ. بىردوستىنىڭ ئۇنىڭ يېقىندىن بۇيان خىيالچان بولۇپ قالغانلىقىنى ماڭا ئالاھىدە ئەسكەرتىشىدىن مەقسەت نېمە؟ ئاللىقاچان ئىشلەپ بولغان تاپشۇرۇقىنى ماڭا قايتا كۆرسىتىشىدىن، ۋاقتىنى سورۇشتىن مەقسەت نېمە؟ توغرا، بۇنىڭدىن تۆت يىل بۇرۇن يىراق شىنجاڭدىن بۇ سىنىپقا كەلگەندە غەيرىي مىللەتتىن بولغان يىگانە ئوقۇغۇچى بولۇش سۈپىتىم بىلەن يېتىمسىرىگەنمەن. ئۇ ماڭا يېقىنچىلىق قىلغان، خەنزۇ تىل- يېزىقىنى پىششىق

سىز ئوقۇغان ئادەم، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاكامنىڭ يېقىن ئاغىنىسىسىز، بىر نەرسە بېرەي، كۆرۈپ بېقىڭ - دە، بىلمەكچى بولغىنىڭىزنى بىلىۋېلىڭ.— دېدى ۋە ئازراق ساقلاشقا دەۋەت قىلىپ ياتىقىغا كىرىپ كەتتى.

ئۇنىڭ ئېلىپ چىققىنى تاۋار تاشلىق بىر يېشىل خاتىرە ئىدى. ئۇ خاتىرىنى ماڭا ئۇزىتىۋېتىپ:

— جەزمەن ئۆز پېتى قايتۇرۇپ بېرىسىز - ھە؟ — دېدى.

رازىلىق بىلدۈرۈپ بېشىمنى لىڭشىتقاندىن كېيىن، ئۇ ياتىقىغا قايتتى.

چۈشتىن كېيىن يىغىنىڭ نۆۋەتتىكى كۈنتەرتىپىگە ئاساسەن، تاغ سەيلىسىگە بارماقچى بولۇپ ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇشتۇق. مەن بۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، گۈلباھارنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسىنى ۋاراقلاشقا باشلىدىم. خاتىرە تۆت بۇرجەك ھەرپلەر بىلەن يېزىلغان ئىدى.

× ×

...

قىزلار غەلىتە بىر دۇنيا بولساق كېرەك. يىگىتلەرنىڭ قىزىقىشىنى قوزغاشنى ئويلايمىز - يۇ، يىگىتلەر راستىنلا قىزىقىشقا باشلىسا، دەرھال غادىيىۋالىمىز. كۈلكىلىك يېرى شۇكى، بۇنداق قىزىقىشنى كۆپىنچە ھاللاردا خاتا چۈشىنىۋالىمىز. بىزنى ياخشى كۆرسە كېرەك دەپ تەھقىقلەشتۇرىمىز - دە. ئۆزىمىزنى تارتىپ

ھېسسىيات ئويغانمىسۇن. مېنىڭكى ھەم.

×× ئاي، ×× كۈن.

بۈگۈن مېنى قارا باستى. دەرستىن چۈشكەندە نېمە ئۈچۈن ساۋاقداشلىرىم بىلەن بىللە قايتمىغاندىمەن؟ دەپتەر - قەلەملىرىمنى يىغىشتۇرۇۋاتقاندا ئۇ يېنىمغا كەلدى - دە، ئەتە كەچتە مېنى مەكتەپ باغچىسىنىڭ يېنىدا كۈتىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئاۋۋال ئىشىنىڭ ياخشى تەرىپىنى ئويلاي، ئىمتىھان يېقىنلىشىپ قالدى. بەلكى ئۇ ماڭا ئىمتىھان سوئاللىرىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەر... ئىش قىلىپ ئەتە كەچتە ھەممە ئىش ئۆتمۈش بولۇپ قالىدىغۇ!...

×× ئاي، ×× كۈن.

كېچىدە چۈش كۆرۈپ ئويغىنىپ كەتكەن چاغلىرىمدا ھەر خىل پەرەز ۋە خىياللار ئارىسىدا تۈنىدىم. مەن مۇھەببەت كىتابلىرىنى تولا ئوقۇيتتىم. كىتابلاردا يېزىلغىنىغا قارىغاندا، ئۇنىڭ ماڭا دېمەكچى بولغىنىنى قىياس قىلماق تەس ئەمەس. توۋا، ئۇ ئۇنداق دېمىسۇن! زادىلا مۇمكىن ئەمەس.

×× ئاي، ×× كۈن.

بىز ئۇچراشتۇق. ئۇنىڭ نېمىلەرنى دېگىنىنى يازمايلا قوياي، بۇ مەڭگۈ سىر بولۇپ قالسۇن، بىراق شۇ ئاخشامدىن باشلاپ ماڭا بىر قورقۇنچ ئولاشتى. مەن نېمە ئۈچۈن يۈز تۇرانە تۇرۇپ ئۇنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم؟ نېمە ئۈچۈن يۈرىكىم كۆكسىمدىن قېچىپ چىقىپ كېتىشكە ئۇرۇنغاندەك تېپچەك

ئۆگىنىشىمگە ياردەم قولىنى سۇنغان، بۇنى ئۆمۈرۋايەت
ئۇنتۇمايمەن. بىراق بۇندىلىق بىلەن باشقىچە مۇناسىۋەت-
نىڭ پەيدا بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

×× ئاي، ×× كۈن.

بۈگۈن يەكشەنبە بولغاچ، يىگىرمە نەچچە ساۋاق-
داش سەددىچىن سېپىلىگە سەيلىگە چىقتۇق. گۈزەل مەن-
زىرىلەرنى قانغۇچە تاماشا قىلىشتۇق. ساۋاقداشلار تە-
رەپ - تەرەپكە تاراپ كەتكەندە، ئۇ ئۆزلۈكىدىن ماڭا
ياندىشتى، شىنجاڭنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.
گۈزەللىكىم ئۈچۈن مېنى ماختىدى. ئۇنى - بۇنى سورى-
دى. گەپ - سۆزىدە ۋە ئۆزىنى تۇتۇشلىرىدا ئادەتتىن
تاشقىرى بىر خىل يېقىنچىلىقنى سەزدىم. بۇ، قىزلارنى
خاتالاشتۇرىدىغان ھېلىقىدەك قىزىقىشتىن ھالقىپ كەت-
كەندەك قىلىدۇ. ئەگەر راستتىنلا ئۇنىڭدا باشقىچە بىر
ھېسسىيات ئويغىنىپ قالغان بولسا، قانداق قىلىش كېرەك؟
دۇرۇس، ئۇ ياخشى يىگىت، ھەرقانداق قىزنى ئۆزىگە
جەلپ قىلالايدىغان يىگىت، لى لىننىڭ ئۇنى ئەگىپ غىل-
جىڭلاپ يۈرۈشلىرى بىكار ئەمەستە. بىراق، مەن لى لىنغا
ئوخشىمايمەن. گەرچە ئۇنىڭ بىلەن ھېسسىيات ئالماشتۇ-
رۇشتا تىل جەھەتتىن قىينالمىغىنىم بىلەن، بىز يەنىلا
ئىككى مىللەت، نۇرغۇن ئورتاقلىقتىن ئۆزگە، مەن ھال-
قىپ ئۆتەلمەيدىغان چوڭ بىر ھاڭ مەۋجۇت. ئەگەر
ئاشۇ ھاڭدىن ئاتلاپ ئۆتىمەن دەيدىكەنمەن، سۆزسىزكى،
ھالاك بولىمەن، مەڭگۈلۈك نەپرەتكە قالىمەن، ئەڭ
ياخشىسى، ئۇنىڭ كۆڭلىدە ماڭا نىسبەتەن ھېچقانداق

ئىقرار قىلىشقا توغرا كېلىدىغان ئوخشايدۇ. ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغاندەك قىلىمەن. ئۇنىڭدىكى ئوت ماددىسىمۇ تۇتاشقان بولسا كېرەك. ئەجەب ئەمەس، ئۇنى كۆرمىسەم كۆرگۈم كېلىدۇ. كۆرسەم ئۆزۈمنى تۇتۇشلىرىم باشقىچە. ئۇنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقىنىم يوقمۇ؟ كۆرگەنلا نەرسىدىن خۇدۇكسىنىدىغان بولۇپ قالغىنىم قىزىق. خۇددى جىسمىمدا بىرەر ئەيىبىم باردەك. ئۇ بار يەردە يۈرىكىملا ئەمەس، ھەتتا ئاياغلىرىممۇ رېتىمىدىن ئېزىۋاتىدۇ.

×× ئاي، ×× كۈن.

قىزلار ئوغۇللاردىن ئاجىز كېلىدىغان ئوخشايمىز. ئۇلار چىدىغان يەردە بىز چىدىمىساق كېرەك. بۈگۈن تۇيۇقسىز ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىشنى خالاپ قالدىم.

×× ئاي، ×× كۈن.

يېقىندىن بۇيان مۇھەببەتنى ھەممىدىن ئۈستۈن ۋە مۇقەددەس دېگەن نەرسىگە ئىشىنىدىغان بولدۇم. كەلگۈسىدىكى كۆڭۈللۈك تۇرمۇشنى ئويلايمەنكى، كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئويلىمايمەن. مەيلى نېمە بولسا بولسۇن، چوڭ بولسا ئاتا - ئانام مەندىن ۋازكېچەر ۋە بەلكى پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ ئەيىبلىشىگە ئۇچرارمەن. كەلگۈسىدە بەختىم ئېچىلغاندا ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئېلىۋالمايمەنمۇ؟

توغرا، ئاتا-ئانامنى رەنجىتمەسلىكىم لازىم ئىدى. ئۇلار مېنى قاتارغا قوشقۇچە قانچىلىك ئەجىر تارتمىدى. بۇنى مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقارمايمەن. شۇنداق پەيتلەر كېلىدۇكى، ئۇلارنىڭ مېھرىنى ياندۇرىمەن. ئۇلارمۇ بىلىشى

لەيدۇ؟ ئۇنىڭ نېمىلەرنى دېگىنىنى خاتىرە مىناق سەھىپە-
لىرىدىن پىنھان تۇتسامۇ، سۆزلىرىنىڭ ماڭا تەسىر
قىلغانلىقىنى ئىنكار قىلالمايمەن. شۇنداقتىمۇ بۇ ئەقىلگە
سىغمايدىغان ئىش. كۆڭلۈمگە ئېھتىيات بۇيرۇقىنى بەر-
مىسەم بولمايدىغان ئوخشايدۇ.

×× ئاي، ××كۈن.

مانا، بىرەر ھەپتىدەك ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ ماڭا
قايتا ئېغىز ئاچمىدى. بىراق، مەيۈسانە قاراشلىرى ھەم-
مىنى سۆزلەپ تۇرىدۇ. كۆزلىرىدىن نېمىلەرنىدۇر تەلەپ
قىلىدۇ، ئۈمىدسىزلىك ئۇنى ئەسىر قىلىۋالغان بولسا
كېرەك. مانا بۇ يامان ئالامەتلەر. يۈرىكىمدە ئويغانغان
ھېسداشلىق ئىنسانىي ھېسداشلىقمۇ ياكى بىر ھېسسىياتمۇ؟
نېمىلا بولمىسۇن قوغدىنىش تەدبىرلىرىنى كۆرۈش كېرەك.
مۇمكىن بولمايدىغان ئىش ئۈچۈن ھېسداشلىقمۇ. يەنە-
باشقا نەرسىمۇ ئويغانماسلىقى كېرەك.

×× ئاي، ××كۈن.

كۆڭۈل دېگەن مانا شۇنداق نېمىكەن، كۆڭلۈم
ماڭا جەڭ ئېلان قىلدى. ئۇ ئىتائىتىمدىن باش تارتتى.
ئۇ مەندىن نېمىلەرنىدۇر يوشۇرىدۇ. ماڭا تويدۇرماي دە-
لەرگىدۇر ئۈچۈپ كېتىدۇ. ئۇنى نەچچە قېتىم ئەدەبلىدىم-
يۇ، ئۇ مېنى رەت قىلىدۇ. مەن قاچقان تەرەپكە ئۇ ئې-
تىلىدۇ. ياق، كۆڭلۈمنىڭ تىزگىنىنى جەزمەن ئۆز قو-
لۇمغا ئېلىشىم كېرەك. مەن كۆڭلۈمنىڭ كەينىگە ئەمەس،
كۆڭۈل مېنىڭ كەينىمگە كىرىشى كېرەك.

×× ئاي، ×× كۈن.

ۋېرىمىز، لى لى بارمىقىنى چىشلىگەن پېتى قېلىۋېرىدۇ. ئۇنىڭدىن مېنىڭ نەرىم كەمكەن؟

×× ئاي، ×× كۈن.

خىيالىنىڭ كاللاڭغا رۇخسەتسىزلا كىرىۋېلىپ ئادەمنى قىينايدىغىنى بەكمۇ يامانكەن. نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم توق، نېمىدىندۇر كۆڭلۈم پەرىشان. ئۆزۈمنى دېچىنېمىگە باش ئەگمەيمەن دەپ ھېسابلاپ خاتا قىلدىممۇ نېمە؟ بەزىدە چۈش كۆرىمەن، چۈشۈمدە ئاتا ـ ئانام، تۇغقانلىرىم قوللىرىنى چىنەپ مېنى ئەيىبلەيدۇ. بۇرۇنقى دوستلىرىم ئارىلىرىغا ئېلىۋېلىپ، مېنى ھاڭلاردىن چوڭقۇرلۇقلارغا ئىتتىرىۋېتىدۇ، تۈكۈرىدۇ...

قاچاندۇ بىر چاغلاردا يامان چۈش ياخشىلىقنىڭ بىشارىتى دەپ ئاڭلىغىنىم ئېسىمدە، بەلكىم ئىشىم خەيرلىك بولار، بەلكى توغرا قىلغاندىمەن. ئەمدى ئۇنىڭدىن ئايرىلىشقا كۆزۈم قىيمايدۇ، يۈرىكىم چىدىمايدۇ.

×× ئاي، ×× كۈن.

نېمىلا دېگەن بىلەن تۇغۇلغان يۇرت دېگەن باشقا گەپتە. ئۇ كىندىك قېنىڭ تۆكۈلگەن، ئاتا ـ ئاناڭ، دوستلىرىڭ... ھەممە نەرسەڭ تۇرىدىغان جاي. پويىز جەنۇبقا قاراپ قوزغالغاندا، يۈرىكىمگە باغلانغان، مېنى يېقىنقى كۈنلەرگىچە ئۆزىگە تارتىپ تۇرغان ئارغامچا ئۈزۈلگەندەك بولدى، كۆزۈمگە ياش قاپلاشتى. ئۇ مېنى بۇ ھالدا كۆرۈپ: «كۆڭلۈڭنى بۇزۇپ نېمە قىلىسەن، بىزنىڭ يۇرتنى كۆرسەڭلا، ئۇنىڭ شىنجاڭنىڭ قۇملۇقىدىن كۆپ ياخشى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىسەن» دېدى.

كېرەككى، مۇھەببەت دېگەن ئەركىن نەرسە، غايىب نەرسە، مۇھەببەت دېگەننىڭ مىللەت ئايرىمايدىغانلىقىنى ئۇلار بىلسىچۇ، كاشكى.

×× ئاي، ×× كۈن.

ئىشىنىمەنكى، ئۇ ماڭا ھەممە نېمىسىنى قۇربان قىلىۋېتەلەيدۇ. مېنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرىدۇكى، مەندىن ئايرىلىپ بىرمىنۇتمۇ ياشىيالمايدۇ. يېقىندا ئۆيدىكىلەردىن خەت كەپتۇ. مېنى سېغىنغانلىقىنى ئېيتىپ، پاتراق قايتىپ كەلسەڭ دەپ تىلەپتۇ. ھېسابتا كەلسە، ئىككى كۆزىنىڭ بىردىنى ئويماي ئامال يوق. ئۇلارغا بىر دەر يىلغىچە خەت يازمىسام بولمىدىغۇ، كېيىن بۇدرۇق نەۋرىسىنى ئېلىپ ئالدىدا پەيدا بولايچۇ، كۆيۈنۈغلۇم، مېنى تۆرگە ئۆت دېمىگىنىنى!

×× ئاي، ×× كۈن.

بىز قەسەم قىلىشتۇق. مەڭگۈ ئايرىلماسلىققا ۋەدە بەردۇق. ئۇ ماڭىلا ئەمەس، ئۆرپ - ئادىتىمىگىمۇ تولۇق ھۆرمەت قىلىدىغان بولدى. باشقىسىغا كەلسەك، مەنمۇ مۇتەئەسسىپ دىندار ئەمەس، بەلكى 80 - يىللاردىكى بىر ياش، شۇنداق بولغاندىكىن نېمىدىن ئەنسىرەيمەن؟ ئوقۇش پۈتتۈرۈش پەيتى يېقىنلاۋاتىدۇ. مۇناسىۋىتىمىزنى مەكتەپكە ئۇقتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. مەيلى. يۇرتۇمغا تەقسىم قىلسا قىلىۋەرسۇن، چاتىقىم نېمە، ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، دىپلومنى ئېلىپ قەيەرگىلا بارساق، خىزمەت تېپىش مۇمكىن ئىكەن. ئاتىسىمۇ ياردەم قىلالايدىكەن. خەير، ئىمتىھان تۈگىسۇن، مەكتەپتىن قۇتۇلايلى، كېتى-

××تاي، ×× كۈن.

بۈگۈن ئەتىگەندىلا ئۇنىڭ دوستلىرى، تونۇشلىرى ئۆيگە توشۇپ كەتتى. مېنىڭ ئۆزى بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە ئىكەنلىكىمنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتكەندىن كېيىن پاكىنەك، چېچىلىرى تاشقىرىغا چىقىپ تۇرغان بىر يىگىت ماڭا قاراپ تىلىنى چىقىرىپ قويدى. ئۇنىڭ قىز دوستلىرى بولسا بىر نىمىلا، ئۇلار ئېھتىمال مېنىڭ چىرايىمدىن ھەسەت قىلسا كېرەك. بولمىسا نېمىشقا ئۇنداق يىچىرلىشىدۇ؟

كەچلىك تاماقتا ھەممىمىز بىر ئۈستەلگە جەم بولدۇق. تاماق، سەيلەر خېلى مول بولدى. مەن ئۇ نەلەردىندۇ ئەپكېلىپ بەرگەن قوي گۆشى بىلەن ئۆزۈم قول سېلىپ ئەتكەن تاماقنى يېدىم. ئاھ، كېلىشمەسلىك، بىر چاغدا «قېيىن ئانام» چوڭ تەخسىدىن بىر توغرام گۆشنى قىسىپ ئېلىپ قاچامغا سېلىپ قويدى. كۆڭلۈم بىردىنلا غەش بولۇپ ياندۇرغۇم كېلىپلا كەتتى. نېمە ئىلاج، قول ياغلىقىم بىلەن ئاغزىمنى توسۇپ ئولتۇردۇم. تاماق يېيىشتىن توختاپ قالغىنىمنى كۆرگەن «قېيىن-ئانام» بىردىنلا چوكىسىنى تاشلاپ تەتۈر قاراپ غۇتۇلداشقا باشلىدى. ئۇ، بۇ ئەھۋالنى كۆردى - دە، بىردىنلا جىددىيلىشىپ قوللىرىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ تۇرۇپ چۈشەندۈردى. «قېيىن ئانام» دىمىغىنى قېقىپ تۇرۇپ: «ۋاييەي، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى تۇرۇقلۇق يەنە دىنىغا ئىشەنگىنىنى، ئالىي مەكتەپتە نېمىنى ئوقۇغاندۇ بۇ خېنىم، تەنگە دەرمان بولىدىغان نەرسىنى يېمەي، نېمىنى

بۇ گەپ ماڭا ئانچە ياقمىدى. قانداقچە ياقمىغىنىنى ئانچە ئۇقالمايسەن، ئىشقىلىپ مەن ۋاز كەچكەن يۇرتنى باشقىلارنىڭ داختاپ كۆكلەرگە ئۇچۇرۇشى مۇمكىن ئەمەستە؟!

مەيلى، خەير، ئالدىمغا قارىشىم كېرەك. كەينىمگە قاراشتىن ئەمدى پايدا يوق، پەيت ئۆتۈپ كەتكەن.

××ئاي، ×× كۈن.

ھېسابلاپ باقسام بىر كېچە - كۈندۈزگە يېقىن يول يۈرۈپتۇق. كۈن ئولتۇراي دېگەندە ۋوگزالغا يېتىپ كەلدۇق. ئۇ پويىز توختىماستىن تۇرۇپلا دېرىزىدىن قاراپ كىملەرنىدۇ كۆردى - دە، ۋارقىراشقا باشلىدى. پويىزدىن چۈشۈۋېتىپ قارىسام ئۇ چېكە چاچلىرىغا ئاق كىرگەن، كۆزەينەكلىك بىر كىشى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈۋېتىپتۇ. يېنىدا پاكار ۋە سېمىز كەلگەن بىر ئايال ۋە ئىككى قىز تۇرۇپتۇ. بىر چەتتە بىر ھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئۇ مېنى كۆردى - دە، مېنى ئۇلارغا تونۇشتۇردى. كۆزەينەكلىك كىشى ئۇنىڭ دادىسىكەن، ئايال بولسا ئانىسىكەن، زامانغا لايىق كىيىنگەن ئىككى قىز ئۇنىڭ سىڭىللىرى ئىكەن. ئۇلار ماڭا تازا سەپسېلىپ قارىشىۋالدى. دادىسى ئالدىمغا كېلىپ: «ھارمىغايسىز» دەپ ئەھۋال سورىدى. ئۇ مېنى «ساۋاقدىشىم» دەپ تونۇشتۇرغاچقىمۇ، بىر ئائىلە كىشىلىرى ماڭا ئانچە قىزىقىپ كەتمىدى. بۈگۈنچە ھاردۇقىمنى چىقىرىۋالاي، كىملىكىمنى ئەتە تولۇق بىلىشەر، ئۇ چاغدا يېڭىباشتىن مۇڭدىشىۋالارمىز.

غا چۆگىلىگەچ ئاياغلىرىم زادى ئەپلىشىپ بەرمىدى. ئۇ ئاجىزلىقىمنى بەلگۈلىپ ھەدەپ كۈچەشكە باشلىدى. ئاخىرىدا بىر ئاۋۇنىڭ پۇتىغا پۇتلىشىپ چالا بوغۇزلاپ تاشلانغان توخۇدەك پالاقلىمدەم يىقىلدىم. پاكىنەك ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ قويۇپ: «ئاپاقلار، شىنجاڭلىق تومپايغا! ئۆمرىدە تانسا دېگەن نەرسىنى كىزرۇپ باقماپتىكەن ـ دە» دېۋەتتى. ئەتراپتىكىلەر: «تۇز يەردە پۇتلىشىپ كەتمەي مېڭىپ باقسۇنچۇ قېنى»، «مىدىرلىماي ئولتۇرۇپ كاۋاپچىلىق قىلسا بولغۇدەك» دەپ مازاق قىلىشقىلى تۇردى. پاتپاراقچىلىقتا. مازاق كۈلكىسى ئارىسىدا ئۇ ئۆز دوستلىرىغا نېمىلەرنىدۇ چۈشەندۇرەتتى. ئاخىرى چىداپ تۇرالمىدىم: «قېنى كىم ياۋروپاچە تانسا ئوينىيالايدۇ. تۇرۇپ باقسۇن، ئوڭدىن سولىسا چۆگىلەپ باقسۇنچۇ» دېۋەتتىم. يەنە مازاق كۈلكىسى كۆتۈرۈلدى. «پاھ، قاراڭلار، ياۋروپا دېگەن گەپنى نەدىن ئۆگىنىۋالغاندۇ»، «تانسىدا ئوڭدىن سولغىمۇ چۆگىلەمدىكەن» دېگەن ئاۋازلار ئۆينى بىر ئالدى. مەن بولالمىدىم، ئىككى قولۇم بىلەن قولقىمنى مەھكەم ئېتىۋېلىپ ھوجرىغا قاراپ يۈگۈردۈم.

×× ئاي، ×× كۈن.

ئۇنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا چىن كۆڭلۈمدىن ئىشىنىمەن، مەسخىرىلەرگە چىداشلىق بېرىپ مېنى بار كۈچى بىلەن قانات ئاستىغا ئېلىشى بۇنى ئىسپاتلاپ تۇرمامدۇ؟ ئىشىنىمەنكى، مۇھەببەت ھەممىدىن ئەلا، مۇھەببەتلا ئۇنى مەندىن ئايرىمايدۇ. چىن مۇھەببەت بولسىلا ماڭا يېتەرلىك. تەنە، مەسخىرە دېگەنلەر ئاخىرى

يەيدىكەن-تاڭ» دېۋەتتى. يۈزۈم قىزىرىپ يېرىلىپ كېتەيلا
دەپ قالدىم. «قېيىن ئانام» بۇ ئۆينىڭ ئەڭ چوڭ خو-
جايىنى بولسا كېرەك. ئۇ ئۇنىڭغا يېلىنىش ئاھاڭىدا يال-
ۋۇرغىلى، چۈشەندۈرگىلى تۇردى. «قېيىن ئاتام» مەلۇم
داشۆدە پروفېسسور ئىكەن. مەن ئۇنىڭ ھۇجۇمىغا
تەييارلىنىپ تۇردۇم. لېكىن ئۇ «قېيىن ئانام»غا قاراپ
ھومىيىپ قويدى - دە: «مەملىكىتىمىز كۆپ مىللەتلىك
دۆلەت، ھەرمىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئۆرپ - ئادىتى
بار، بىز بۇددا ياكى خرىستىئان دىنىغا ئىشەنگەندەك،
ئۇيغۇرلارمۇ ئىسلام دىنىغا ئىشىنىدۇ، مەيلى ئۇ يېمىسە-
يېمىسۇن، زورلاپ نېمە قىلىسەن» دەپ قويدى. بۇ گەپ
يېڭىلا پەيدا بولغان يۈرەك جاراھىتىمگە مەلھەم بولدى.
«قېيىن ئانام»مۇ جىمىدى، مەنمۇ بېشىمنى كۆتۈردۈم.

×× ئاي، ×× كۈن.

بىر كۈنى كەچتە ئۇ مېھمان چاقىردى. كۆزنى
قاماشتۇرغۇدەك كىيىنىشكەن ئون نەچچە جۈپ ئوغۇل -
قىز يەپ-ئىچىپ قىزىشقاندىن كېيىن تانسىغا چۈشۈشتى.
مۇزىكا ئەمدى باشلىنىشىغا پۈزۈر كىيىنگەن بىر چىرايلىق
قىز ئۇدۇل كېلىپلا ئۇنى تانسىغا تارتتى ۋە مەيدانغا
چۈشۈۋېتىپ ماڭا غالىبلارچە كۆز قىسىپ قويدى. مەن
ئۇلارنىڭ ئوينىشىغا قىزىقىپ قېلىپ، ھېلىقى پاكىنەكنىڭ
ئالدىغا كېلىپ سېرىكچىلەردەك تازىم قىلىپ تۇرغىنىنى
تۇيمايلا قاپتىمەن. ئۇ قولىدىن شاخ سۇندۇرغاندەك قاس
چىقىرىپ مېنى تانسىغا تارتتى. ئىككى - ئۈچ قەدەم
چامدىغاندىن كېيىن پىرقىرىتىشقا باشلىدى. ئۇ سولدىن ئوڭ-

خەۋەر تېپىپ كەپتۇ. ھەدىسى سىڭلىسىغا بۈگۈن ئىشتىن كېلىۋېتىپ، شىنجاڭلىق بىر كاۋاپچىنىڭ بازار باشقۇرغۇچىدىن قېچىپ قانداق يۈگۈرگەنلىكىنى، مۈرىسىگە ئېلىۋالغان كاۋاپداننىڭ مۈرىسىنى قانداق كۆيدۈرگەنلىكىنى ناھايىتى قىزىقارلىق قىلىپ سۆزلەپ بەردى. سىڭلىسى يەنە بىر شىنجاڭلىقنىڭ خەنزۇچە تىلنى قانداق بۇزۇپ سۆزلەيدىغانلىقىنى دوراپ بەردى. ئۇلار بىر ھازا كۈلۈشۈپ پۈخادىن چىققاندىن كېيىن، مېنى ئەمدىلا كۆرگەندەك تىللىرىنى چىقىرىشىپ قويۇپ يۈيۈنۈشقا چىقىپ كەتتى. ئۇلار تەسۋىرلىگەن شىنجاڭلىقنىڭ بىرەر تۇغقىنىم بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدىم.

×× ئاي، ×× كۈن.

ئۇنىمىغىنىمغا قارىماي، ئۇمېنى يەنە تاماق ئۇستىلىگە باشلاپ كەلدى. «تېيىن ئانام» بۈگۈن قاچامغا گۆشمۇ سالمىدى. قوي گۆشى تېپىلمايۋاتقىنى ئۈچۈن ئۈچ - تۆت كۈندىن بېرى خامسەي ۋە لازا بىلەنلا بولۇۋاتىمەن. لېكىن «تېيىن ئانام» تاماق يەۋېتىپ «شىنجاڭلىقلار كۆكتات يەمدۇ، شىنجاڭدا كۆكتات بارمۇ»، «شىنجاڭلىقلارنىڭ ئاساسلىق ئوزۇقلۇقى گۆش دەپ ئاڭلىدىم، راستمۇ»، «شىنجاڭ دېگەن قۇملۇق تۇرسا، شۇنچە تاتلىق قوغۇن - تاۋۇزلار، ئۈزۈملەر تەشتەكتە ئۆستۈرۈلەمدۇ» دېگەندەك سوئاللارنى قويۇپ تۇردى. ئۇنىڭ دادىسى «تېيىن ئانام»غا بىرقانچە قېتىم ھومىيىپ قويدى. ئىككى قىز بولسا مەندىن جاۋاب كۈتكەندەك ۋە نېمە دېسەممۇ ئوخشاشلا جاۋابتىن تۇتۇلۇپ قالىدىغانلىقىمنى ئالدىن

بىر كۈن تاڭدىكى تۇماندەك تارقىلىپ كېتىدۇ، مۇھەببەتىمىن باشقىسى بىكار...

×× ئاي، ×× كۈن.

ئىككى - ئۈچ كۈندىن بېرى ئۇ ئۆزىنى يېڭى خىزمەت ئورنىغا تىزىمغا ئالدۇرۇشقا قاتراۋاتىدۇ. يالغۇزلۇق، ئۆيدە «قېيىن ئانام» بىلەنلا قېلىش ماڭا ئېغىر تۇيۇلىدۇ. بۈگۈن ھۇجرىدا خاتىرە يېزىۋېتىپ ئۇنىڭ دادىسىنىڭ: «سەن نېمىنى بىلىسەن. باشقا مىللەت بولسا نېمە بوپتۇ. سەن تارىخنى ئۇقمايسەن. بۇرۇن خەنزۇلار بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەر قىز بېرىپ، قىز ئالغان ئىشلار بولغان. ھازىر بولسا نېمىشقا بولمايدىكەن؟ گۈلى (ئۇلار مېنى گۈلى دەيدىغان بولۇۋالغان) بىر ئوبدانلا قىز تۇرىدۇ. ئوغلىمىز ياخشى كۆرىدىكەن. مۇشۇنىڭ ئۆزىلا يېتەرلىك» دەۋاتقىنىنى ئاڭلىدىم. مەيلى نېمە بولسا بولسۇن «قېيىن ئانام» مېنى ئانچە ياخشى كۆرمەيدۇ. قېيىن ئانىنىڭ كېلىنىنى ياخشى كۆرگىنى نەدە بار؟

×× ئاي، ×× كۈن.

ئۇنىڭ ئىككى سىڭلىسى بىلەن بىر ھۇجرىدا يېتىپ-قوپۇۋاتقىنىمغا ئون نەچچە كۈن بولۇپ قالدى. بويىغا يېتىپ قالغان بۇ قىزلارنىڭ بىرى مەلۇم بىر زاۋۇتتا، يەنە بىرى، بىر كۆكتات ماگىزىنىدا ئىشلەيدىكەن. ئۇلار ئىشتىن يېنىپ چۇرقىراشقان پېتى ھۇجرىغا كىرىپ كېلىشىدۇ. ھەرقايسىسى ئۆزى ئاڭلىغان يېڭى خەۋەرلەرنى چاڭىلداپ تۇرۇپ ئېيتىشىدۇ. ئۇلار بۈگۈنمۇ يېڭى

پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىنمۇ كېيىم - كېچەك ياكى پۇلدىن غەم قىلدۇرمىغان. مانا ئەمدى ئالتە تەڭگە تاپالايدىغان بولغىنىمدا نەلەردە يۈرىمەن؟ كۈن ئۆتكەنسېرى بارغانسېرى ئېغىرلىشىۋاتقان بىر تاغ ئۈستۈمدىن بېسىپ كېلىۋاتقاندەك ھېس قىلماقتىمەن. نېمىلەردۇ يۈرىكىمنى تاتىلاۋاتقاندەك بىر سېزىم جىسمىمدا پەيدا بولۇۋاتىدۇ. ئۆز مۇھەببىتىمگە سادىق بولدۇم، مۇھەببەت بۇرچىنى ئادا قىلىش يولىدا مۇشۇنداق قىلىۋاتىمەن. دەپ ھېسابلاشلا مېنى بۇ خىل سېزىمدىن يەڭگىللەشتۈرىدۇ. توغرا، يەنىلا شۇنداق ئويلاش كېرەك. مەن بەلكى چىن مۇھەببەت يولىدا ئەزىيەت تارتىۋاتقاندىمەن، ئۆز - ئۆزۈمنى بەزلەۋاتىمسام كېرەك.

× × ئاي، × × . كۈن.

ئۈنىڭ ئىشچى سىڭلىسى ناھايىتى كەچ قايتىپ كېلىدۇ، ئۆزىچە چالىۋاقاپ ئۇيقۇمغا ئارام بەرمەيدۇ، ئەمدىلا كۆز يۇمسام يەنە بىر سىڭلىسى ئىشقا ئالدىرايدۇ. كۆڭلىرىمنى «راھەت» ئىچىدە ئۆتكۈزۈۋاتقىنىمغا تارلىق قىلىپ بىر نەرسىلەرنى قەستەن تاراق - تۇرۇق قىلىدۇ. ئۇ يېڭى خىزمەت ئورنىغا قاتراشقا باشلىغاندىن كېيىن، ئىنتايىن زېرىكىش ۋە بىزارلىق ھېس قىلماقتىمەن. خىزمەت مەسىلەم ئۈستىدە بولىدىغان سۆزلەر بارا - بارا ئازىيىپ كەتتى. ھەتتا ئۇمۇ بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچمايدىغان بولۇپ قالدى. بىكار يېتىپ ئۆي مەئىشەتلىرىنى قوراتقۇچى بولغىنىم ئۈچۈن، ئۆز - ئۆزۈمدىن خۇدۇكسىنىدىغان گەپ ئىكەن. «قېيىن ئانام»-

بىلىدىغاندەك كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ تۇرۇشتى. ئ[...] ھېچنېمە ئاڭلىمىغاندەك بېشىنى كۆتۈرمەي تامىقىنى يەۋەردى. نېمە دەپ جاۋاب بېرەي، كۈلەيمۇ ياكى يىغلايمۇ؟

× ئاي، × × كۈن.

تۈن بويى ئاتا - ئانامنى ۋە دوست - يارانلىرىمنى چۈشەپ چىققاچقا شۇنداقمۇ، بۈگۈن دادامنىڭ سۈرلۈك ۋە مېھرىبان چىرايى، ئانامنىڭ مۇلايىم تەبەسسۇمى كۆز ئالدىمدىن پەقەتلا كەتمىدى. ئۇلار بىلەن بۇنىڭدىن بىر يىل ئاۋۋال تەتىلدىن قايتقىنىمدا ئاخىرقى قېتىم خوشلاشقان ئىدىم. ئۇلارنىڭ قول پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ كۆزىگە ياش ئالغان قىياپىتى يۈرىكىمگە سۈرەتتەك ئورناپ قالغان ئىدى.

دادام مىجەزى چۇس ئادەم، شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ماڭا ھەممىدىن بەكرەك ئامراق بولسا كېرەك. كىچىكىمدە مېنى ئەركىلەتسە ياكى بويىنىغا مىندۈرۈپ ھويلىنى ئايلاندۇرسا، سىڭىللىرىم ۋە ئاكام ھەسەت قىلىپ تىللىرىنى چىقىرىشىپ مېنى «جىن» دەيتتى. ئانام دادامغا: «قىز بالا دېگەننى ئۇنداق ئەركىلەتسە بولمايدۇ. كېيىن دادىسىنىڭ گېپىنى قۇلاقتا تۇتمايدىغان بولۇپ قالىدۇ» دېسە، دادام «ئەركىلەتكۈم كەلسە، ئەركىلىتىمەن، ئۇرغۇم كەلسە ئۇرىمەن، لېكىن قىزىمىز ئەقىللىق چوڭ بولۇۋاتىدۇ. كېيىن قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم بولىدىغاندەك تۇرىدۇ» دەپ جاۋاب بېرەتتى. دادام ئۆمرىدە مېنى ئەركىلەتكەن، ئەمما ئۇرۇپ باقمىغان.

يالغۇزلۇق دېگەن راستتىنلا يامان ئىكەن. بىكار ئولتۇرۇشقا تاقىتىم تۈگىدى. بۈگۈن چۈشتىن كېيىن تەۋەككۈل دېدىم - دە، كوچىلارنى ئارىلاپ باقماقچى بولۇپ تاشقىرىغا چىقتىم. بىر - بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن كوچىلار ئاخىرى خىيال لەشكىرى تەرىپىدىن ئەسىر قىلىنغان مېنى ئاداشتۇردى. پۈتۈن ئېسىمنى يىغىپ ئۆيگە قايتىش تەرەددۇتىغا چۈشتۈم. قانچە يوللاردىن كېسىپ ئۆتكەنلىكىمنى، قانچە خالتا كوچىلاردىن قايتىپ چىققانلىقىم ئېسىمدە يوق. كەچ كىرىپ قالدى. بىر بىنانىڭ دوقمۇشىدىن قايرىلىپ چوڭ يولغا چىقىپلا تۇرغان يېرىمدە قوزۇقتەك قېتىپ قالدىم، چۈنكى ئۇ ۋېلىسىپىتلىك ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. خۇددى بىپايان دېڭىزدا ئېزىپ قېلىپ تويۇقسىز يول كۆرسەتكۈچى ماياكنى كۆرۈپ قالغاندەك ئۇنى توختاتماقچى بولۇپ ۋارقىراشقا تەمشەلدىم - يۇ، كۆزۈم ئۇنىڭ كەينىدىكى كەڭ گىرۋەكلىك قالپاق كىيگەن، قوچاقتەك ياسانغان بىر قىزغا چۈشۈپ قالدى. ئۇ ھېلىقى ئاخشىمى ئۇنى تانسىغا تارتقان ياسانچۇق قىز ئەمەسمۇ؟ ياكى خاتا كۆرۈپ قالدىممۇ ۋە سېزىمىم مېنى ئالداپ قويدىمۇ؟

كۆڭلۈم، يەنە مۇشۇ بەڭباش، خائىن كۆڭلۈم ماڭا: «خاتا تونۇپ قالدىڭ. ئۇ باشقا بىرسى ئەمەسمۇ، سەن ئۇنى ئوقتەك كېتىۋاتقىنىدا يان تەرىپىدىن كۆردۈڭ ئەمەسمۇ؟» دەۋاتاتتى. راست، بەلكى خاتا كۆرگەندىمەن، بۇ قالايمىقانلىشىپ كەتكەن نېرۋامنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىنى ئاداشتۇرۇشى بولسا كېرەك ياكى قىزلارغا خاس كۈندەش-

نىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنۈش ئۈچۈن بولسىمۇ قاچا قومۇچلارنى يۇيۇۋەتمەكچى بولمەن. لېكىن «قېيىن ئانام» يۇگۇرۇپ دەسمالنى قولۇمدىن تارتىۋالدى ـ دە خۇددى ۋابا مىكروبى يۇقۇپ قالغاندەك، سائەتلەپ يۇيۇپ چىقتى. ئۆينى سۈرتۈپ قوياي دېسەممۇ قولىمنى كەينى بىلەن ئىشارەت قىلىپ ھۇجرامغا كىرىپ كېتىش- كە بۇيرۇيدۇ. ئەمدى مەن نېمە قىلاي؟

× × ئاي، × × كۈن

ھېسابلاپ باقسام بۇ ئۆيگە كەلگىنىمگە قىرىق كۈن بولاي دەپ قاپتۇ. ئۇنىڭ دادىسى كوماندىرۇپكىغا كەت- كەندىن بېرى مېنىڭ نېمە قىلىۋاتقىنىم، نېمە يەۋاتقى- نىم بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق. بۇ ئىشقا چۈشۈپ- كەتكىلى ئۇن نەچچە كۈن بولدى. بىراق ھاراق ئىچى- دىغان بولۇپ قالغىنى قىزىق، بەزى كۈنلىرى ئۇنى غەرق مەست ھالەتتە كۆرۈپ قالىمەن. ئىككى ئېغىز گەپ قىلماقچى بولىمەنۇ، تىلىمنى تارتىمەن، چۈنكى ئۇنىڭمۇ ئىچ پۇشۇقى ئاز ئەمەستە! بەلكى ھاراق بىلەن ئاز ـ تولا تىنچلىناي دېسە كېرەك. ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىيدۇ. مېنى دەپ «قېيىن ئانام» بىلەن ئۇچۇق چىراي سۆزلەش- مەيدۇ، بەلكى دوستلىرىغىمۇ ئارىلاشمايۋاتسا كېرەك. نېمىگە ئالدىرايتتىم، بۇ بەلكى خىزمەت ئورنۇم ئۈچۈن چېپىۋاتىدىغاندۇ، بەلكى بۇ ئىش ئاسانغا چۈشمەيۋاتسا كېرەك. بىر ـ ئىككى رومكا ھاراق ئىچىپ ئىچ پۇشۇ- قىنى چىقارسا نېمە بوپتۇ؟ ئۇنى مەنلا چۈشەنمىسەم كىم چۈشىنىدۇ.

× × ئاي، × × كۈن.

كۆرۈنمەس توساق بىردىنلا ئېلىپ تاشلانغاندەك نېمە قىلىپ قويغىنىمنى پەملىدىم. مەن نېمىدېگەن ساددا. ياق، نېمىدېگەن ئەقىلسىز - ھە؟! تەقدىر مېنى تۆيدۈرماي ئالقىنىغا كىرگۈزدى. كۆزۈمنى كور، ئەقلىمنى خىرە قىلىپ خىلغىنىمنى قىلدۇردى. ئۇ قۇياش پارقىراپ تۇرغان كۈندۈزنى زۇلمەت كېچە دېسە ئىشىنىدىغان مەن. بارلىقىمنى ئۇنىڭغا بەخشەندە قىلمىدىممۇ؟ ئەمدى قانداق قىلاي. كۆز ئالدىم قاراڭغۇ جاڭگال، يول تېپىپ ئۇچۇقچىلىققا چىقالارمەنمۇ، چېكىنىش يولۇمنى ئۆز قولۇم بىلەن ئۈزۈپ تاشلىغان ئەمەسمىدىم!

بىرلا ئامال بار. ئۇ بولسىمۇ ئۇنى ئىنساپقا كەلتۈرۇش. باشتىكى مۇھەببىتىمىزنى قايتا يالقۇنجىتىش، شۇ يالقۇن بىلەن يولىمىزغا ئۈنگەن تىكەننى كۆيدۈرۈپ تاشلاش!

ئۇ ئىشىكنى ئۈچ قېتىم چېكىۋىدى، ئىشىك ھايالسىزلا ئېچىلدى. ئۇ ئالدىمدا كىرىپ كەتتى، مەنمۇ تاپ بېسىپ بوسۇغىدىن ئاتلىدىم.

× × ئاي، × × كۈن.

ھەي قىسمەت، ھەي رەھىمسىز قىسمەت. سەن نېمىشقا تۈگمەن تېشىغا ئايلىنىپ يۈرىكىمنى باسىسەن. نېمىشقا قانلىق ئامبۇرۇڭ بىلەن يۈرىكىمنى قىسىپ بىر پارچە - بىر پارچىدىن ئۈزىسەن؟ نېمىشقا كۆزۈمگە ئۇيقۇ، جىسمىمغا ئارام بەرمەيسەن؟ ھازىر سەن بىر بازغان، تەقدىر بىر سەندەل، مەن ئىككىڭ ئارىسىدا بەئەينى مومدەك مىجىلماقتىمەن. مەن ساڭا نېمە قىلىپ قويغىنىمنى.

لىكىنىڭ كۆز باغلىشى، گۇمانخورلۇقى بولۇشى مۇمكىن
ئۆز - ئۆزۈمنى بەزلىگەچ يول سوراشتۇرۇپ
دۇپ، كۆز باغلانغاندا 34 - نومۇرلۇق قورۇنىڭ ئىشى
نى تېپىۋالدىم. ئىشىكنى چەككەن ۋە تونۇشلۇق بىر د
ئۈچۈن ۋارقىراپ باققان بولساممۇ نېمىشقىدۇر ئىشىك
ئېچىشمىدى. ئۆتكۈنچىلەر يات قىزنىڭ بىراۋنىڭ ئىشىك
نى مۇشتلاۋاتقىنىدىن ئەنسىزلىك ھېس قىلىشتىمۇ يېنى
دىن قورقۇمسىراپ ئۆتۈپ كېتىشتى. ئىشىك تۈۋىدە قا
چىلىك تۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن، خىرلۇق ۋە ياتسىراش
سېزىمى پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى قاپلىۋالدى. ئۆزۈمنى قانداق
تۇر تىلەمچىلىككە كەلگەن دىۋانىدەك ھېس قىلىشقا باشلى
دىم. ھېلىغىچە تاشالمايۋاتقان كۆز ياشلىرىم مەڭزىمنى
ھۆل قىلىشقا باشلىغاندا، كەينىمدە بىراۋلارنىڭ پاراڭلاش
قان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم. بۇرۇلۇپ قارىۋىدىم يەنە
شۇ تونۇش گەۋدىلەرنى كۆردۈم، ئۇلار قولتۇقلىشىپ
كېتىۋاتاتتى. نېمىندۇر دېيىشىپ كۈلۈشەتتى.
ۋاھ، بايام سەزگۈلىرىم مېنى ئالدىمىغان ئىكەن-
دە! مانا دۇنيادا نېمىلەر بولۇۋېتىپتۇ. بۇ ئوڭۇممۇ ياكى
چۈشۈممۇ؟!
ئۆزۈمنى ئىختىيارسىز دالدىغا ئالدىم. چۈنكى ئىشەن-
گەن ئادىمىمنىڭ يېنىدا بىر قىزنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈ-
دىغان كۆزۈم يوق ئىدى. شۇ قىسقىغىنە ئۈچ مىنۇت
ئىچىدە خىيالىم ئۆتمۈشنىڭ گۈزەل ئەسلىمىلىرىنى ۋە
كەلگۈسىنىڭ خارابىزارلىقىنى ئارىلاپ چىقتى. كۆز ئال-
دىم لاپپىدە يورۇپ كەتتى. پىكرىمنى توسۇپ تۇرغان

بەزىدە ئادەم ۋاقىت ئۆتۈۋمىنى يوقاتسا، كۆرگەن ياخشى-يامان چۈشىنى خۇددى ئۆڭىدا بولغاندەك ھېس قىلىپ قالىدۇ ئەمەسمۇ. بۇ شەھەرنىڭ سۈيى خىل كەلمىدىمۇ ياكى ئۇيقۇنىڭ ئازلىقىدىنمۇ، مېڭەم قالايمىقانلىشىپ كەتكەن بولسا كېرەك.

× × ئاي، × × كۈن.

بىز خېلى يول باسقاندىن كېيىن، قارا سىرلانغان ئىككى قاناتلىق دەرۋازىسى بار بىر ھويلىغا كەلدۇق. ئىشىكنى ئاچقۇچىنىڭ ھېلىقى ئاخشىمى مەن بىلەن تانسا ئوينىغان پاكىنەك ئىكەنلىكىنى بىر قاراشتىلا تونۇۋالدىم.

پاكىنەك بەلكى مەنسەپدارنىڭ ئوغلى بولسا كېرەك. ھويلا - ئاراملىرىمۇ، ئۆي - جايلىرىمۇ كاتتا ئىكەن. يۇمىلاق جوزىلارنى چۆرىدەپ ئولتۇرغانلارنىڭ تولىسى مەن تونۇيدىغانلاردىن ئىكەن، ھېلىقى كەڭ شىلەپە كىيىۋالغان ياسانچۇق ماڭا ئالاھىدە يېقىنچىلىق قىلدى. ھەش - پەش دېگۈچە ئوغۇللار ئۈچ - تۆت بوتۇلكىنى قۇرۇقداپ بولدى. مەنمۇ ياسانچۇق قىزنىڭ دەۋىتى بىلەن ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم بىر ئىستاكان پىۋىنى كۆتۈرۈۋەتتىم، بىراق سەي - پەيلىرىگە چوكا تەگكۈزمىدىم. شۇ ئەسنادا پاكىنەك يىگىت بىر ئىستاكان پىۋىنى ماڭا تەڭلەپ تۇرۇپ: «يېقىن دوستىمىزنىڭ بولغۇسى خانىمى ئۈچۈن بىر رومكىدىن كۆتۈرەيلى!» دەپ ۋارقىرىدى. ئەلپازىدىن ئۇ ھېلىقى كۈنى تانسا ئوينىغان چاغدا ئوڭغا چۆگىلەش ۋە سولغا چۆگىلەش ئۈستىدىكى تالاشلارنى تامامەن ئۇنتۇپ كەتكەندەك ئىدى. بىر ئىستاكان پىۋى-

ئەسلىيەلمەيمەن، مەندىن قىساس ئېلىۋاتقان بولساڭ.
ساس ئېلىشىڭنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ بېرەلەمسەن؟ ئەدى
سىزلىك گۇناھ ھېسابلانسا مەيلى جازالاۋەر. ئاتا - ئانا
نىڭ مېھرىنى، يۇرتۇمنىڭ مۇھەببىتىنى ئۇنتۇغان بولسا
ئاسىيلىقىم ئۈچۈن مېنى مىڭ پارە قىل. ئەمما ئۇنتۇم-
غىنىكى، ئۆزۈمنى تامامەن پاك دەپ مەيدەمگە مۇشتلىيا
مسامۇ، لېكىن مەن يەنىلا 19 ياشلىق بىر قىز. كۆزۈ
ئېچىلغان بىلەن ئەقلىم يېتىلمىگەن. يول ماڭالىغىنىم ب
لەن ئايىغىم چىقمىغان. مۇشۇ تەرىزدىكى بىر قىز بۇر
نىنىڭ ئۈچىدىن ئۆزگىنى كۆرەلەيتتىمۇ. ئەتىكى كەلمىش
تىن خەۋەردار بولالايتتىمۇ؟ سەن ھەممىگە ھۆكۈمرانلىق
قىلغۇچى بولساڭ، تەقدىرىمگىمۇ ئىگىدارچىلىق قىل. ماڭا
يول كۆرسەت. تۇنجى قېتىم يېقىلغىنىم ئۈچۈن مېنى
توكۇرغا چىقىرىۋەتمە. يۆلەپ تۇرغۇز، ئاجىزنى جازا-
لاش كۈچلۈكلەر ئۈچۈن ھېچگەپ ئەمەس. بىراق بۇ
مەردلىكتىن، مەردانىلىقتىن دېرەك بەرمەيدۇ. قولۇڭدىن
كەلسە مۇھەببىتىمنى قايتۇرۇپ بەر، ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئىن-
ساپ ئاتا قىل، ئاجىز بولغىنىم ئۈچۈن ئۇنى كەچۈرىمەن.
ئۇنى ياخشى كۆرۈشتىن باشقا يول يوق. ئۇنى ماڭا
قايتۇرۇپ بەر!

× × ئاي، × × كۈن.

بۈگۈن كۈن غەربتىن چىقتىمىكىن، ئۇ ماڭا باشقى-
چىلا ئوچۇق چىراي بىلەن مۇئامىلە قىلدى. ئۇ تېخى
كەچتە بىر ئوغۇل دوستىنىڭكىگە مېھمانغا ئېلىپ بارماق-
چى. تۈنۈگۈن كەچتە كۆزگىنىم چۈشۈم بولسا كېرەك،

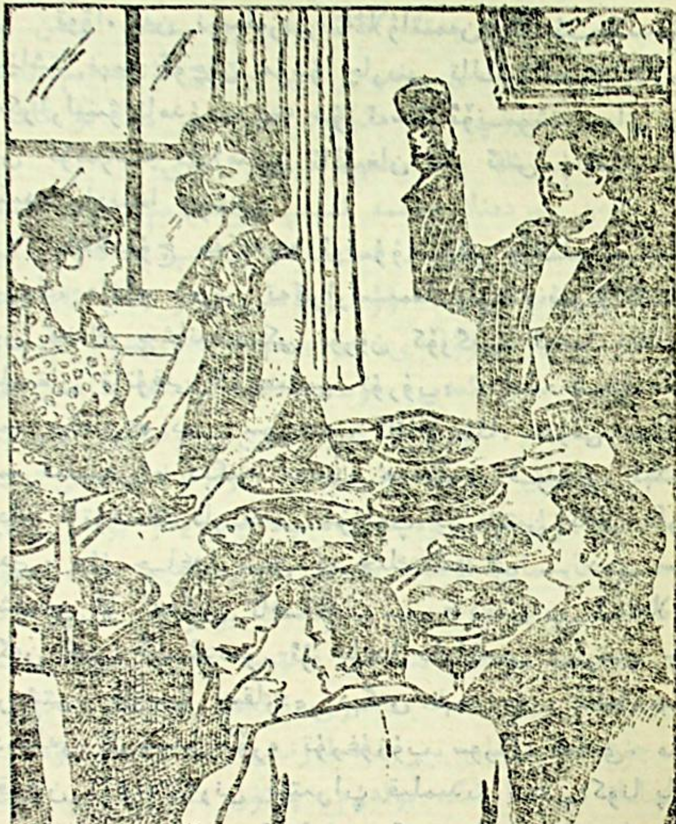

نى قىيىنىلىپ تۇرۇپ ئىچىۋەتتىم، چۈنكى مۇشۇنىچە ك
شىلەر ئارىسىدا، بولۇپمۇ ياسانچۇق قىز ئالدىدا ئۇنىڭ بو
غۇسى خانىمى دەپ ئاتالغان تۇرسام، نەچچە كۈنلۈ
غەشلىكىم بىراقلا يوق بولۇۋاتسا، نىمە ئۈچۈن ھاياجانلان
ماي، نىمە ئۈچۈن ئىچمەي!

شۇ ئەسنادا ھېلىقى ياسانچۇق قىز بىر تەخـ
گۆشنى ئالدىمغا سۈرۈپ قويۇپ قولۇمغا چوكا تۇتقۇزدى.
دە، قاش-قاپاقلىرىنى سۈزۈپ تۇرۇپ: «گۈلنىڭ بىر دوستىمىز.
نىڭ مۇھەببىتى ئۈچۈن ئۆز يۇرتىدىن ۋاز كېچەلىگىنى
قالتىس ئىش، بۇ گۈلنىڭ نەقەدەر ساداقەتمەن، ۋاپادار،
باتۇرلۇقىنى ئىسپاتلايدۇ. بىراق، مەن بۈگۈن بۇ سورۇن-
دا ئۇنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ئىخلاسىنىڭ چىڭ ياكى چىڭ ئەمەس-
لىكىنى سىناپ كۆرمەكچىمەن، گۈلى مۇشۇ گۆشنى زاكۇس-
كا قىلىپ ئۆز ساداقىتىنى، ئىخلاسىنى ئىسپاتلاپ باقسا،
دەپ تەكلىپ بېرىمەن» دېدى. ئۆز قۇلىقىمغا ئىشەنمەي
قالدىم، ھىمات تىلەپ ئۇنىڭ كۆزىگە قارىدىم ۋە كۈتكى-
نىمنىڭ ئەكسىچە نەرسىگە ئېرىشتىم. ئۇ كۈلۈمسىرەپ
تۇرۇۋاتاتتى. ياسانچۇق قىزنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلاشقا
ھەدەپ ئىشارەت قىلاتتى. قاتۇرۇلغان گېپس ھەيكەلدەك
تۇرغىنىمنى كۆرگەن ئۇ، كۈلۈپ تۇرۇپ ئېلان قىلدى:
«سىلەر بىلمەيسىلەر، گۈلى بەكمۇ چوڭ يۈرەك قىز. ئۇ
ماڭا بولغان ئىخلاسىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، مەن ياخشى
كۆرۈپ يېگەن نەرسىنى ھازىرلا يېۋېتىدۇ!» پاكىنەك
بېلىقنىڭكىدەك پولتىيىپ چىققان كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ
تۇرۇپ ئۇنىڭدىن: «ئەگەر يېمىسىچۇ؟» دەپ سورىدى.

غان ئىخلاسىڭنى ئىپادىلەيسەن، ئەگەر يېمىسەڭ ھەقىقىي پارتىيە ئەزاسى ھېسابلىنمايمىز!، دېيىشتى. «پارتىيىلىك تۆرپ — ئادەتنى چەتكە قاقمايدۇ، يېمىسەمۇ مەن يەنىلا پارتىيە ئەزاسى، دەپ زادى يېگىلى ئۇنىمىدىم، ئاخىرىدا مېنى ئۇرۇپ، چالا ئۆلۈك قىلىشتى. مانا بۇ تاتۇق شۇ بىمەنىلىكنىڭ يالدامىسى» دېگەن ئىدى.

مەن بىردىنلا ھەممە ئىشنى چۈشەندىم. چۈشەندىملا ئەمەس، بەلكى تېگى — تەكتىگە يېتىپ بولدۇم. كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ، ۋۇجۇدۇمنى بىر خىل ئاچچىق ۋە غەزەپ چۇلغىۋالدى. بۇ يەردە تۇرۇشۇم ئەمدى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مۇھەببەتكە، ئۇنىڭغا سادىق ھېسابلانماسلىقىم تۇرغانلا گەپ ئىدى. چوكىنى چۆرۈپ تاشلاپ ئۇدۇل ئىشىككە ئېتىلدىم، ئارقامدا قالغىنى ئەسەبىيلەرچە كۈلۈشۈش ۋە بەدبەشرە چىرايلار بولدى. ئارقامغىمۇ قارىماي ئۇنىڭ ئۆيىنى تېپىۋالدىم — دە، قول چامادىنىمنى كۆتۈرگەنچە قويۇندەك يۈگۈرۈپ ئۇدۇل كەلگەن مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىنى قاقتىم، چەت ئەللىكلەرگىلا ئېچىلىدىغان بۇ ئىشىك ئاخىرى ماڭىمۇ ئېچىلدى، ئۆزۈممۇ چۈشەنمەيدىغان بىر نېمىلەرنى كالدىرلىدىم ۋە بىر كىشىلىك ئورۇنغا ئىگە بولدۇم. پۈتۈن نېرۋىلىرىم ئېغىر ئەمگەكتە كاردىن چىققاندەك تارتىشىدۇ. كۆزۈمگە ئۇيقۇ كىرىدىغاندەك ئەمەس. خاتىرە — مېنىڭ بىردىنبىر سىرداشىم، دەردىمگە ئورتاق. ھالىمغا ھال بولىدىغان ئەرمەك. ياستۇققا يۆلەنگەنچە قولۇمغا قەلەم ئالدىم.

كۈن. × × ئاي، × × ×

ئۇ بىردىن جىددىي تۇس ئالدى – دە: «ئەلۋەتتە
دۇ!» دەپ جاۋاب بەردى.

توۋا، مەن نېمىلەرنى ئاڭلاۋاتىمەن؟ ئۇ ئىخلاس
مىسناشتا نېمە ئۈچۈن مۇشۇ چارىنى تاللىۋالدۇڭ؟ تار
تەكرارلىنىۋاتامدۇ – يە؟ شۇ ئەسنا ئۆتمۈشتە، ياق
قىن ئۆتمۈشتە دادامدىن ئاڭلىغان بىر ئىش چاقماق تې
لىكىدە يادىمغا چۈشتى.

باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم بول
كېرەك، دادام دەرس تەكرارلىشىمغا ياردەم بېرىۋاتاتتى
مەن ئۇنىڭ پېشانىسىدىكى بۇرۇن كۆرگەن، ئەمما دىققەت
قىلمىغان تاتۇقنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «دادا، پېشانەڭ
نېمە بولغان؟» دەپ سورىدىم. ئانام ماڭا: «بۇنى سوراپ
نېمە قىلىسەن؟» دېگەن مەنىدە ھومىيىپ قويدى. لېكىن
دادام تاتۇقنىڭ تارىخىنى سۆزلەپ بېرىشتىن باش تارت
مىدى: «ئۇ چاغدا سەن كىچىك ئىدىڭ، — دەپ سۆز
باشلىدى ئۇ تەمكىن ئاھاڭدا، — مەدەنىيەت ئىنقىلابى
دېگەن گەپ ئېسىڭدىمۇ، ئۇ چاغدا داداڭنى تارتىپ چى
قىرىشتى. تارتىپ چىقاردى دېگەن نېمە دەپ قالما، جىق
ئادەملەر ئارىسىدا ئۆرە تۇرغۇزۇپ سوراق قىلدى. ماڭا
توقۇغان تۆھمەتلەرنى ئېتىراپ قىلمىدىم، مەن كونا پار-
تىيە ئەزاسى، پارتىيە ئەزاسى دېگەن يالغان ئېيتسا بول-
مايدۇ، دېدىم. ئىسيانچىلار ئاخىرىدا مېنى ئىدارىنىڭ ئاش-
خانىسىغا يالاپ ئاپاردى. ئالدىمغا بىر قاچا چوشقا گۆ-
شىنى توختىتىپ قويۇپ: «ئەگەر پارتىيىمىزنىڭ ھەقىقىي
ئەزاسى بولساڭ، مۇشۇنى يەيسەن – دە، پارتىيىگە بول-

بىلەن سىرداشماقچى بولسەن، تاللار غايىبتىن شامال كەلگىنىدەك ئۆزىنى قاچۇرىدۇ. مۆگىلىرىمنى تۆكۈپ بەرمەكچى بولۇپ ئۇچار قۇشلارنى ئىزدەيمەن. قۇشلار سايراشتىن توختايدۇ. قورغۇيىنىڭ ھۇجۇمىدىن ئۆزىنى ھىمايە قىلغاندەك نەلەرگىدۇ غايىب بولىدۇ...

قورقۇنچلۇق! بۇ دۇنيا نېمە دېگەن قورقۇنچلۇق. قەيەردىندۇ مەدەتكار ئىزدىگەنىدەك تۆت ئەتراپقا قاراپ باقىمەن، تۆت تەرەپتىنلا كۆرگىنىم ئۇزۇن چىشلىق، ياۋۇز تەلەتلىك، ئەلپازىدىن ئەجەل پۇراپ تۇرغان بىر مەخلۇق. ئۇ مېنى چاقىرىدۇ. «ئەمدى كىچىككىنە جېنىڭ ساڭا ئارتۇقچە. ئالدىڭغا چامدىساڭمۇ، كەينىڭگە يانساڭمۇ يول يوق، يورۇق دۇنيادىن، ياش جېنىڭدىن ئۈمىد ئۈز!» دەپ ۋارقىرايدۇ. بۇ بەدبەشىرە مەخلۇقتىن قورقىمىدىم، چۈنكى يۈرىكىم، پۈتۈن جىسمىم مۇزلاپ كەتكەن، سېزىم دېگەن نەرسە مەن بىلەن ۋىدالاشقان، ئەمدى كۆزۈمنى يۇممەندە بەدبەشىرە مەخلۇققا ئۆزۈمنى تاپشۇرىمەن، ئۇ مېنى نېمە قىلسا قىلسۇن. بەلكى مېنى دېڭىزدەك كەڭ، لەھەتتەك چوڭقۇر ئازابتىن خالاس قىلغىنى ئۈچۈن ساۋابلىق تاپار...

× × ئاي، × × كۈن.

چىدامىم ئادەمگە تەگلىشەلەيدىغان ھېچنىمە بولمىسا كېرەك. دوزاق ئازابىنى تارتقان بىر كېچە ئۆتۈپ كەتتى. ئەجابا، مەن تېخى تىرىكمۇ؟ نېرۋىلىرىممۇ پۈتۈنلەي كاردىن چىقمىغاندەك قىلىدۇ. ئۇ، بۇ دۇنيانىڭ تەسۋىرىنى، ئىللىقلىقىنى ھېس قىلىۋاتىدۇ. جانغا ئارام

كېچە — تەگسىز خىياللارنىڭ بوشلۇقى، ئۇ ئىسـ
نى يېنىك تەۋرىتىپ تۇرۇپ تۈگىمەس ئويلارغا غەر
قىلىدۇ. توت ئاي، پەقەتلا توت ئاي، ئاشۇ توت ئا
ئىچىدە تەقدىر مېنى كۆكلەرگە ئەپچىقىپ، تېگى
هاڭغا تاشلىۋەتتىدىمۇ. ئاشۇلارنى ئويلىسام ئەمدىلا يا
مان چۈشتىن ئويغانغاندەك بولىمەن — دە. نېمىلەرنى
قىلغانلىقىم بىراقلا كۆز ئالدىمدا نامايان بولىدۇ، چۈشە
دىمكى، ئۈمىدسىزلىكنىڭ قارا بورانلىرى ئەقلىمنىڭ كۆ
زىنى كور قىلدى. ئازاب نەشتىرى يۈرىكىمگە قادىلىپ
جىسمىمنى هالسىزلاندۇردى. قارا بوراندەك بېسىپ كېلـ
ۋاتقان قورقۇنچتىن بىردەم بولسىمۇ قۇتۇلۇش ئىستىـ
كىدە كۆزۈمنى يۇمىمەن، بىراق جىسمىمدا تېخىچە تىپىر-
لاۋاتقان جان پەيكىرىمنى قۇترىتىدۇ. ئاتامنىڭ كۈلۈمسى-
رىگەن چىرايى بىردىن جىددىي تۈس ئېلىپ كۆز ئال-
دىمغا كېلىدۇ. ئانامنىڭ مەڭزىگە مەڭزىمنى ياققاندەك
بولىمەن، ئەمما ئانىلىق مېھرى كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن يۈز-
لەر سوغۇق تەپتىنى ماڭا ئۆتكۈزگەندەك بولىدۇ — دە.
چۆچۈپ كېتىمەن، بارلىق تونۇش — بىلىشلىرىم ئارىسى-
دىن ئۇللىق چىرايلارنى، ماڭا كۈلۈمسىرىگەن هالدا قا-
رايدىغان چىرايلارنى ئىزلەپ باقىمەن، ئەمما مەن مەس-
خىرە كۈلكىسى بىلەن ئۆتكۈر نەشتەرلەرگە ئايلانغان يۈز-
لەرنىلا كۆرىمەن، ئۇلار قاقاقلاپ كۈلىشىدۇ، تۈكۈرۈكلىرى
ئۇدۇل كېلىپ يۈزۈمگە چاپلىشىدۇ. خىيالىمدا تاغلارغا
قاراپ قاچىمەن، قايسىدۇر بىر ئارچىغا يۆلىنىمەن، ئارچا
غولى تەۋرەپ مېنى ئۆزىدىن يىراقلاشتۇرىدۇ. تاللار

ئىچكۈزەلەيدۇ. ياشاش يولىدا كۆرەشكۈچىلەر ئۈچۈن ئۇ يەنىلا بىچارە مەخلۇق، گېزى كەلگەندە جاندىن كې-چەلەيدىغانلار ئۈچۈن ئىككى دۇنيانىڭ ئارىلىقى ئەلۋەتتە ئىككى غېرىچلا يول، بىراق سەن ئۇنىڭغا ئوخشىمايسەن. سەن ئۈچۈن ئىككى دۇنيانىڭ ئارىلىقىنىڭ قانچىلىك ئۇزۇن-لۇقى مەلۇم بولدىغۇ؟ سەن يەنىلا ياشاشنى خالايسەن، ئۆتمۈش ھەممە نەرسىنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى چۈشەن-دۈرمەيدۇ. سەندە ئۆتمۈشۈڭ بىلەن ئۆتۈپ كەتمىگەن ۋىجدان، دەپنە قىلىنغان ئىپپىتىڭ بىلەن تۈگەشمىگەن جاسارەت بارلىقىنى بىلەمسەن؟ ئۇ ھەتتا ئۇچقۇنچىلىك بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنى ئۈمىد شامىلى بىلەن يېلىنجات-قىن، ئىشەنچ بورىنى بىلەن يانغىنغا ئايلاندۇر. ئۇ مۇز-لاپ كەتكەن يۈرىكىڭنى ئىللىتسۇن، قۇرۇپ كېتەۋاتقان جىسمىڭنى ياشناتسۇن، ئىللىتىڭنى كۆل قىلسۇن، تىلىكىڭ-گە قانات، ئارمىنىڭغا نىشان بەخش ئەتسۇن!...

× × ئاي، × × كۈن.

ئورۇنسىز ئۆلمەكنى خالىغانلار بۇ دۇنياغا نېمىشقا تۆرەلگەنلىكىنى دەپ باقسۇن. جان تەن ئىگىسىگىلا تالىق نەرسىمۇ؟ ياق، ئۇ ئاتا ـ ئانىلارغا تالىق. ئاتا ـ ئانىلار ئۇنىڭغا نېمەت بەردى. ئۇ جەمئىيەتكە تالىق. جەمئىيەت ئۇنىڭغا ئاڭ بەردى. ئۆلمەك ھەممىگە ئورتاق، بىراق ئۇ تەبىئەتنىڭ ھۆكۈمىگە بويسۇنۇشى كېرەك. تەبىئەتتىن ئۆزگە ھېچبىر كۈچ، ھەتتا جانغا ئىگىدارلىق قىلغۇچى تەننىڭ ئۆزىمۇ ھاياتلىقنىڭ تەقدىرى ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقىرالمايدۇ. قىنى جاۋاب بەر، كۆپكە تەئەللۇق نەر-

بەرگۈچى ئىللىق شامالنىڭ تەسىرىنى سېزىۋاتىدۇ. قۇياش
نىڭ ئىللىق نۇرىغا ئىنتىلىۋاتىدۇ. تاڭ ئاتارغا يېقىن
يېرىم ئۇيقۇلۇق ھالەتتە كۆرگەن ھېلىقى چۈشۈمدە بە-
رەر خىسلەت بولسا كېرەك. ئاھ، دادامنىڭ ئىشارىتى،
ئانامنىڭ ماڭا ئېچىلغان قۇچىقى، دوستلىرىمنىڭ ئىلتىـ
جاسى، يۇرتۇمنىڭ گۈزەل قوينى...

×× ئاي، ×× كۈن.

تەقدىر تەرىپىدىن ئۆگەيلەنگەن چېغىمدا ۋە تەقـ
دىرنىڭ ئۆگەيلىشىگە ئۆز ئەركىڭ بىلەن زېمىن ھازىر-
لاپ بەرگىنىڭ سەۋەبلىك تەقدىر بىلەن ئېلىشىشقا يۈز
كېلەلمىگىنىڭدە، تۇنجى بولۇپ ئويلايدىغىنىڭ ئۆلۈمدىن
باشقا نەرسە ئەمەس، سەن بىلىپ تۇرۇپ خاتا قىلغىـ
نىڭ ئۈچۈن ئەجەل شارابىنى ئىچىۋېلىپ، ھەممە رەسۋا-
چىلىقتىن بىر يولى قۇتۇلۇۋالغىڭ كېلىدۇ. چۈنكى
ئۆلۈم پۈتكۈل سېزىمىڭنىڭ يوقىلىشىدىن ئىبارەت ئىكەنلىكـ
نى سەن بىلىسەن، لېكىن ئۆلۈۋېلىپلا تەقدىرنىڭ ئۆگەيـ
لىشىدىن، جەمئىيەتنىڭ لەنەت - نەپرىتىدىن بىراقلا
قۇتۇلۇشۇڭ مۇمكىن ئەمەس. سېنىڭ سەزگۈڭ ئۆلگەن
بىلەن، جەمئىيەتنىڭ سەزگۈسى ئۆلمەيدۇ. تىرىك ئىكەنـ
سەن، ياخشىلىقتىن ئۈمىد كۈتۈشۈڭ، تەقدىردىن كەچۈ-
رۇم سورىشىڭغا يەنىلا ھەققىڭ بار. ئۆلۈۋېلىش — تەقـ
دىرگە قىلىنغان دوق، ھاياتقا قىلىنغان ئۈششۈمالۇق،
ئۆزىگە قىلىنغان ھاقارەت، تەبىئەتكە قىلىنغان تۇزكورلۇقـ
تىن باشقا نەرسە ئەمەس! ئەزرائىل ئۈمىدسىزلەرنىڭ
ئاشىقى، تىلىگەنلەرگە ھېچ ھايالسىز ئەجەل شەربىتىنى

مىتى ئەمەس، ئۇنىڭ قەستەلىگە ئەگىپ ئۆتتۇشچۇ؟ ئۇ بىر نەرسىنى سەزگەنگە ئوخشايدۇ. باشقىلار بىلەن بىر ئۇستەلدە تاماق يەۋاتقىنىمنىڭ ئۆزىلا ماڭا خىجىل بولۇشقا يېتەرلىك. بۇنى ئۇنىڭغا بىر - ئىككى ئېغىز گەپ بىلەن چۈشەندۈرۈپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس. تىلەيمەنكى، ئۇ ماڭا گەپ قىلمىسۇن، بىرەر ئېغىز گەپ قىلىپ قالسىلا، ئاشكارا بولۇشۇم سۆزسىز. بۈگۈنچە ئۆزۈمنى چەتكە ئېلىشىم كېرەك...

× × ئاي، × × كۈن.

يېرىم كۈنلۈك ساياھىتىمىز كەچ كىرگىچە داۋاملاشتى. نە رەڭمۇ رەڭ مەنزىرىلەر بىلەن، نە ئۆتمۈشنىڭ مۆجىزىلىرى ھېسابلانغان ئىمارەتلەر بىلەن ھەپىلەم بولمىدى. يېرىم كۈننى بىتەلەي قىز گۈلباھار بىلەن بىللە ئۆتكۈزدۈم دېسەممۇ بولىدۇ. راستىنى ئېيتسام، تۇرمۇش دېڭىزىدا دولقۇن بىلەن ئېلىشىپ يۈرگەن يىگانە قولۋاقتەك يالغۇز قىزنى لەت قىلىش كويىدا ئورۇنسىز خىياللاردا بولۇپ يۈرگەنلىكىمگە خىجىل بولماي قالمىدىم. ھازىر زۆرۈرى ئۇنىڭغا مەدەت بېرىش، ئىلھام بەخش سۆزلەر بىلەن روھىنى كۆتۈرۈش ئىدى.

مەن شۇ نىيەت بىلەن مېھمانخانىغا كىرىپ كېلىشىمگىلا كۈتكۈچى بىر ۋاراق قەغەزنى ئۇزاتتى. ئۇنى گۈلباھار ماڭا قالدۇرغان ئىكەن. مەن خەتنى ئوقۇشقا باشلىدىم:

«ھابىلجان ئاكا، خۇش دېيىشكىمۇ ئۈلگۈرمەي كېتىپ قالدىم. ئەسلىدە ئۈچ كۈن بۇرۇن تەۋەككۇل قى-

مېنى سەن ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلالاي
سەن؟ يۈزۈڭ قىزارسۇن، تۇۋا قىل.
توغرا، سەن كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتتىڭ
كۆڭلۈڭ ئۈستىدىن غالىب كېلەلمىدىڭ، باشباشتاقلىق
ئەقىل بىلەن چەك قويالمىدىڭ. ئاخىرىدا ئۆز-ئۆزۈڭنىڭ ئە
مۇقەددەس نەرسىسىنى يوقاتتىڭ. بۇنىڭ ئۈچۈن تەقدىر
نىڭ تا بۈگۈنگىچە بەرگەن جازاسىغا غىڭ - پىڭ قىلال
مايسەن، بىراق ئۇخلىغانلارغا ئويغىنىش ئەيىب ھېسابلان
مىغىنىدەك، ئاداشقانلارغا يول ئىزدەشمۇ ئەيىب ھېسابلان
مايدۇ. گۇناھقا تۆۋىنىڭ ياردىمىشىمۇ بىكار ئەمەس. سە
تېخى ئون توققۇز ياش، ياشايدىغىنىڭ تېخى ئالدىڭدا
باھار يامغۇرى چاڭ - توزانلارنى يۇيۇۋەتكەندەك، توغرا
يولغا كىرىشمۇ ئىللەتلەرنى يۇيۇپ كېتىدۇ. چىن
دىلىڭدىن پۇشايمان قىل، چىن ھاياتقا ئېرىشىسەن. ئاتا
ئاناڭغا، دوستلىرىڭغا ئىلتىجا قىل. نىيىتىڭ پاك بولسىلا، ئۇلار
پاك قەلبى بىلەن سېنى ئۆز يېنىغا تارتىدۇ. پاك دىلى بىلەن ساڭا
يېڭى كېلەچەك ئاتا قىلىدۇ. ئەندىشە — ئۈمىدسىزلىكنىڭ
ئانىسى، ئىشەنچ - ئۈمىدنىڭ ھامىيسى!

× × ئاي، × × كۈن.

توۋا، بۇ تاسادىپىيلىقمۇ ياكى شىكەستلەنگەن سەز-
گۈمنىڭ خاتالىشىشىمۇ؟ بايام ناشتىدا ئاكامنىڭ دوستى
ھابىلجاننى كۆرۈپ قالدىم، يۈرىكىم بىر پەسكە ھەرىكەت-
تىن توختاپ قالدىغۇ دەيمەن؟ ئۇنىڭ مېنى تونۇمايدى-
غانلىقى ماڭا چىندىيلىشىشنىڭ ھاجىتىسىز ئىكەنلىكىنى
ئۇقتۇرىدۇ. بىراق تىكىلىپ قاراۋېرىشى ياخشىلىقنىڭ ئالا-

ھېيتلىق

باللىق دەۋرىنى ئەسلەش — باللىق دەۋرى بىلەن ئاللىبۇرۇن خوشلاشقان كىشىلەر ئۈچۈن تولىمۇ مەنىلىك ۋە تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بىر ئىش. باللىق دەۋرى ئۇلارغا گويا بىر ئەزىم دەريانىڭ ئۆزى، ئەمدىلا قايتىپ كەلگەن، بىراق ئىككىنچى قېتىم بېرىش مۇمكىن بولمايدىغان نېرىقى قىرغىقى بولۇپ كۆرۈنىدۇ. ئۇلار ئۆز-ئۆزىگە: «مەنمۇ ئاشۇ يەرلەردە بولغانمىدىم؟» دېگەن سوئالنى قويۇۋېتىپ، گىرىمسەن كۆرۈنىۋاتقان ئاجايىپ گۈزەل مەنزىرىلەرگە ھەۋەس بىلەن نەزەر سالىدۇ-دە، ئاشۇ قىرغاقتا يۈز بەرگەن، ئەمدى بولسا چۈشىدە كۆرگەندەك ئەسلىيەلەيدىغان كەچۈرمىشلەرنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلايدۇ...

مەن ھازىر بالا ئەمەسمەن، بەلكى بالىلىرىمنىڭ ئاتىسىمەن، بىراق، مېنىڭمۇ ئاشۇ قىرغاقتا كەچۈرگەن كەچۈرمىشلىرىم بار. بۇ كەچۈرمىشتىن كېيىنكى كۈنلەردە چىقارغان يەكۈنلىرىم ھازىر بالىلىرىمنىڭ دۇرۇس ئادەم بولۇشىغا يېتەكچىلىك قىلىشىمدىكى بىر ئۆلچەمدۇر. شۇڭا، بالىلار تەربىيىسىدە بىرەر قېيىن مەسىلىگە يولۇق-

لىپ، پۇل سوراپ ئۆيگە تېلېگرامما يوللىغان ئىدىم.
مېنىڭ بىر سىنىڭاق تېپشىم ئىدى. ئۇلار ئەۋەتكەن پ
چۈشتىن كېيىنلا قولۇمغا تەگدى. مەن خۇشالمەن. چ
كى بۇ يىغىلىقنىڭ ئالامىتى ئەمەسمۇ؟ بىزنى ئۇلار
نى تېزراق كەلسەك دەپتۇ. ئاكام ئالدىمىزدا چىقىپتۇدە
خەير، ئۇرۇمچىدە كۆرۈشەيلى. خاتىرەڭنى ۋەدىڭىز ب
يىچە ئۆز قولۇمغا تاپشۇرىسىز. بولامدۇ؟
سېغىنغىنىز گۈلباھار

ماھىمۇ خۇشاللىق ئۇلاشتى. ئۇستۇمنى بېسىپ تۇر
غان قايغۇ بىراقلا يوق بولغاندەك روھىم كۆتۈرۈلۈپ
قالدى. چۈنكى بىر ئىنسان ئۆز سەۋەنلىكىگە چىن دىل
دىن توۋا قىلىپ، ئىستىقبالى تەرەپكە قاراپ بار كۈچى
بىلەن يۈگۈرۈپ كېتىۋاتسا، خۇشال بولماي مۇمكىنمۇ؟

ئەڭ ياخشى چۆپ» دەپ ماختايتتى ـ دە، بىزنى قون-
دۇرۇپ قالاتتى. ئاكى كۆزىمىز ئۇيقۇغا كەتكىچە مۇڭلۇق
چۆچەكلەرنى ئېيتىپ چىقاتتى. ھەر يىلى ھېيتلاردا قول-
ىمىزغا بىر - ئىككى كويدىن پۇل ياكى ئون نەچچىدىن
تۇخۇم تۇتقۇزماي قويمايتتى.

بارساق. چوڭ ئانام ھويلىسىنى چىنىدەك پاكىز
سۈپۈرۈپ سۇ سېپىۋاتقان ئىكەن. ئۇ قارىمىزنى كۆرۈپلا
ئىشىك ئالدىغا چىقتى ۋە:

— چوڭ ئانىسى دېگەننى ئەڭ بالدۇر ھېيتلايدى-
غان، ئەمدى كەلدىڭلارمۇ. يولۇڭلارغا قاراپ كۆزۈم تې-
شىلەي دېدى، — دېگەچ بىزنى ئۆيگە تەكلىپ
قىلدى.

ئانامنىڭ ئېيتىشىچە، چوڭ ئانام بۇ يىل ئاتمىش
ياشلارغا كىرىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن تېنى ساق
ئىدى، سەل ئورۇقراق بولغىنى بىلەن يۈرۈش - تۇرۇ-
شىدا قېرىلىقتىن ئەسەر يوق ئىدى. چېكە چاچلىرى
ئاقارغان بولسىمۇ، چىرايى پارقىراپ تۇراتتى. ھېچقانداق
زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىمىغان چىشلىرى خۇددى يال-
غان سەدەپ چىشتەك يالتىرايتتى.

چوڭ ئانامنىڭ ھېيتلىق داستىخىنى خىلى مول
ئىكەن، ئۇ چاغلاردا قۇربانلىق قىلىش چوڭ ئانامدەك تۇل
خوتۇن ئۈچۈن ئارتۇقچە ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ سېمىز
توخۇدىن ئىككىنى سويۇپ، زەرچىۋە سېلىپ ئالتۇندەك
سارغايتىپ پىشۇرۇپ داستىخانغا تىزىپتۇ. ئۇنىمىگىنىمىزغا
قويماي بىر توخۇنى بىزگە يېگۈزۈۋەتتى. دۇئادىن كې-

تۇرىدۇ. شۇ ھامان ئېسىمدە قالغان تەسىرلىك ۋەقەلەرنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىمەن. تۆۋەندىكىسى بۇ يىل قۇربان ھېيتنىڭ ھارپا كۈنى چوڭ ئوغلۇمغا سۆزلەپ بەرگەن بىر ھېكايە.

× × ×

توققۇز ياش ۋاقىتلىرىم بولسا كېرەك، تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتكەن قۇربان ھېيت ئاخىرى يېتىپ كەلدى. ئاكام بىلەن ئىككىمىز ئادەتتىكىدىن ئەتىگەن ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، يېڭى كىيىملىرىمىزنى كىيىشتۇق - دە، ئىشىك ئالدىغا چىقىۋېلىپ دادامنىڭ نامازدىن قايتىشىنى تەقەز-زالىق بىلەن كۈتۈپ تۇردۇق. دادام قايتىپ كەلدى. ئۇ بىزگە ئالتە يەتتە موچەندىن ھېيتلىق بېرىپ، چوڭ ئانام-نىڭكىگە باشلاپ ماڭدى.

چوڭ ئانام تۇل بولسىمۇ، لېكىن سېخىي مەزلۇم ئىدى. بىزگە بەكمۇ ئامراق بولغانلىقى ئۈچۈنمىكىن ھەپ-تىدە بىر قېتىم يوقلاپ بارساق، يۈز - كۆزىمىزگە سۆ-يۈپ كېتەتتى ۋە: «قوزىلىرىم، كېلىڭلار، چوڭ ئاناڭلار سىلەرنى بەكمۇ سېغىندى!» دەپ قېتىق بولامدۇ، تۇخۇم بولامدۇ، ئىشقىلىپ يەيدىغانلىكى نەرسە بولسا، ھەممىس-نى ئالدىمىزغا ئېلىپ چىقاتتى. بىزمۇ چوڭ ئانامنىڭكىدە بىر ئاخشام قونۇپ قېلىشنى چوڭ بەخت دەپ بىلەت-تۇق. بارغىنىمىزدا مۇزايلىق كالىسىغا ئاتاپ يۆگىمەچ ئال-غاچ باراتتۇق. ئۇ يۆگىمەچنى «كالىغا سۈت بولىدىغان

رى بىلەنلا توپا ئۈستىدە يېتىۋېلىپ دومىلايدىغانلىرىنىمۇ يوق ئەمەس ئىدى. ئىلاجىسىز قالغان ئانىلار چوڭ ئانامنىڭ ئالدىغا تەلىم ئالغىلى كېلەتتى. چوڭ ئانام ئۇلارغا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ:

— ئۆز نەۋرەمنى دەپ پىشۇرغان تۇخۇملارلا ئاشۇنداق رەڭدار بولۇپ چىقىدۇ، بۇ ھۈنەر باشقىلارغا ئۆز كۈچىنى كۆرسىتەلمەيدۇ، — دەپ جاۋاب بېرەتتى.

چوڭ ئانام باشقىلاردىن ھېچ نەرسىنى ئايىمايدىغان ئوبدان ئايال تۇرۇقلۇق، بۇ ھۈنىرىنى ئايامتتى؟ ئۇ: «بۇنداق رەڭدار تۇخۇملار پەقەت ئۆز نەۋرىلىرىدىلا بولۇشى كېرەك» دەپ ھېسابلايتتى. مەنمۇ چوڭ ئانامنىڭ مۇشۇنداق قىلىشىنى ياقتۇراتتىم. ئۇنىڭ قىزىل تۇخۇمنى ئۆرۈك يىلتىزىنىڭ پوستىدا، جىگەررەڭ تۇخۇمنى چېقىر ئۇجمە پورىدا، شاپتۇل چېچىكى رەڭ تۇخۇمنى يۇلغۇن چېچىكىدە، كاۋاچېچىكى رەڭلىك تۇخۇمنى ئوردانىدا بويايدىغانلىقىنى بىلسەممۇ، لېكىن ھېچكىمگە ئېيتىپ بەرمەيتتىم.

ئاكامنىڭ ھەرقانداق ھېيتلىقتىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغان بۇنداق رەڭدار تۇخۇملارنىڭ قەدرىگە يەتمەيدىغانلىقىغا ھەيران ئىدىم. ئۇ بۈگۈنمۇ ھەرقانچە يالۋۇرغىنىمغا قارىماي، ئۆيگە كەلگۈچىلا تۇخۇمدىن ئىككىنى سويۇپ يېۋەتتى. مەن ئۇنى «قارىنى يامان كالا، چۆل پاقىسى» دەپ تىللىۋېلىپ، تۇخۇملىرىمنى يانچۇقۇمغا سالدىم - دە، تالاغا يۈگۈردۈم.

مەھەللە بالىلىرى دائىم بىللە ئوينايدىغان تاخ-

بىن ئۇيما ياقىلىق ئىككى خەسە كۆڭلەك ۋە ئىككى كوي
دىن پۇلنى پەتنۇسقا ئېلىپ ئاكام بىلەن مېنىڭ ئا
دىمغا قويدى - دە، ئورنىدىن تۇرۇپ:
— لايىقىڭلاردا بولمىدى بالىلىرىم، ئاز بولسىمۇ چو
ئاناڭلارنىڭ ھېيتلىقى، — دېدى.
دادام تۇزۇت قىلىۋېدى، چوڭ ئانام يېنىك تەن
بە بەردى. دادام ئاخىرى بىزنى نوقۇپ ئورنىمىزدىن
تۇرغۇزدى ۋە:
— چوڭ ئاناڭلارغا رەھمەت دېمەمسىلەر؟! — دەپ
ئاگاھلاندۇردى.
بىز تەكرار - تەكرار رەھمەت ئېيتىشتۇق. چوڭ
ئانامنىڭ تەلىپى بىلەن ئاپئاق خەسە كۆڭلەكلەرنى شۇ
يەردىلا كىيىۋالدۇق.
چوڭ ئانامنى ئۆيىمىزگە ھېيتلاشقا تەكلىپ قىلىپ
تۇرۇپ قايتىشقا تەرەددۇت قىلىۋېدۇق، چوڭ ئانام ئىچ
كىرىكى ئۆيگە كىرىپ چىقتى - دە، ھەر بىرىمىزگە بەش
دانىدىن پىششىق توخۇم تۇتقۇزدى.
بىزنى دەپ ئالاھىدە تەييارلىغان بۇ تۇخۇملار شۇن
چىلىك چىرايلىق ئىدىكى، رەڭلىرى كۆزنى ئالىچەكمەن
قىلىۋېتەتتى. مەھەللىمىزدىكى بالىلار ھەر يىلى چوڭ ئانام
بىزگە ھېيتلىق بېرىدىغان مانا مۇشۇنداق تۇخۇملارنى
كۆرگەندە بەكمۇ ھەۋەسلىنەتتى - دە، بەزىلىرى ئۆيلى
رىگە قايتىپ بېرىشىپ ئانىلىرىغا: «بىزگىمۇ ئاباكېرى
نىڭ چوڭ ئانىسى پىشۇرغاندەك رەڭدار توخۇم پىشۇرۇپ
بەرگىن» دەپ خەقىش قىلاتتى. ھەتتا ھېيىلىق كىيىملى

رىم تۈگىگىچە سەن بىلەن چېكىشمەن، — دېدى. توخۇمىنى بۇرنۇمنىڭ ئۇچىغا تەگلىدى. كېرەمنىڭ توخۇملىرىمغا تىل تەگكۈزۈشى بىلەنلا جۇدۇنۇم ئۆرلەپ، بەدەنلىرىم تىكەنلىشىپ كەتتى. تەۋەككۇل قىلىپ توخۇمدىن بىرنى چىقىرىپ كېرەمگە دېدىم:

— ئەكەل توخۇمىڭنى، ئالدى بىلەن چىشىمغا ئېلىپ باقاي.

— ياق، — دېدى كېرەم كەسكىن ئاھاڭدا. — توخۇمىڭدا ئىشەنچ بولسا، مېنىڭكىنى چىشىڭغا ئېلىپ نېمە قىلىسەن؟ ياتە نوچى بولساڭ!

— سەن يات!

— ياق، سەن يات!

— چوڭراق چىقىرىپ بەرمەمسەن؟

كېرەم توخۇمىنى تۇتۇپ بەردى، مەن ئۇردۇم. توخۇملارنىڭ بىرى چارس قىلىۋېدى. ئىككىمىز تەڭلا توخۇملىرىمىزغا قاراشتۇق. كۆردۈمكى، مېنىڭ توخۇمۇم سۇنۇپتۇ. كېرەمنىڭ ۋە باللارنىڭ مەسخىرە كۈلكىسىگە چىداپ تۇرالماي ئارقا-ئارقىدىن چىقارغان توخۇملىرىم ئارقا-ئارقىدىن چېقىلغىلى تۇردى، ئاخىرى جېنىمدىنمۇ ئەتىۋار بىلىدىغان توخۇملىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئۇتتۇرۇۋەتتىم! يۈرىكىمنىڭ سىقىلىۋاتقانلىقىنى، تېنىمنىڭ بوشىشىپ قولۇمنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى، پېشانەمدىن سوغۇق تەر چىقىۋاتقانلىقىنىلا بىلىمەن. ئاخىرى چوڭ ئانامنىڭ ئەمگىكىگە قىلىنغان ھاقارەتكە، ئۇلارنىڭ مەسخىرە كۈلكىلىرىگە چىداپ تۇرالماي، بۇرۇلۇپلا ئۆي

كۆۋرۈك بېشىدا ئۇن نەچچە بالا يىغىلىپ يېڭى كىيىملىرىنى ۋە توخۇملىرىنى كۆز-كۆز قىلىشىۋاتقان ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بېرىپلا توخۇملىرىمنىڭ ھەممىسىنى چىقىرىپ كۆرسىتىشكە باشلىۋېدىم، بالىلار ئويلىغىنىمدىكىدىنمۇ بەكرەك ھەۋەس قىلىشتى. لېكىن سېمىز، دوغىلاق كەلگەن كېرەم جىگەررەڭ توخۇمۇمنى قولىغا ئېلىپ پىرقىرىتىپ تۇرۇپ ئاستا بېشىنى چايقاپ:

— بۇ توخۇم چىرايلىق بويالغان بىلەن پوستى ئاجىز، چېكىشىشكە يارىمايدۇ، — دېدى ۋە توخۇمنى ماڭا قايتۇرۇپ بەردى. ئويلىمىغان يەردىن كېرەمنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەشكە باشلىغان بالىلارنىڭ توخۇملىرىمغا بولغان قىزىقىشلىرى بىردەمدىلا يوقالدى. توخۇملىرىمنىڭ قەدىرسىزلىنىشى ماڭا ئەلەم قىلدى. نېمىلا بولمىسۇن توخۇملىرىمنىڭ ئىككى-ئۈچ يىلدىن بېرىقى شەرىپىنى، مۇنداقچە ئېيتقاندا، چوڭ ئانامنىڭ توخۇم بوياشتىكى ئابرويىنى دەرھال قايتۇرۇۋېلىشىم كېرەك ئىدى.

— پو ئاتما! توخۇملىرىمنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىنى سەن نەدىن بىلەتتىڭ؟ — دېدىم بىر قەدەم چامداپ كېرەمنىڭ ئالدىغا كېلىپ. — چوڭ ئانام پىشۇرۇپ بەرگەن توخۇم نەدە ئاجىز بولسۇن!

كېرەم كۆرەڭلەشكە باشلىدى. ئۇ شەپكىسىگە سېلىۋالغان توخۇملاردىن بىرىنى تاللىدى-دە، چىشىغا ئۇرۇپ تۇرۇپ:

— گېپىمگە ئىشەنمىسەڭ قېنى ئەكەل، توخۇملى-

تەرەپكە يۈگۈردۈم...

ئېسەدىگەن پېتىم ئۆيگە كىرىپتىمەن، دادام ھېيتىلىغىلى چىقىپ كېتىپتۇ. ئاكام قالغان ئۈچ تۇخۇمىنىمۇ قارىنىغا ئورۇۋېپ بوپتۇ. ئانامنىڭ: «بىر كىم بوزەك ئەتتىمۇ بالام، خاپا بولمىغىن» دەپ بەزلەشلىرىمۇ قۇلىقىمغا كىرمىدى. دەپسەندە قىلىنغان ئابرويۇمنى قايتۇرۇۋالمىغىچە، كېرەمنىڭ تۇخۇملىرىنى پاخشە قىلىۋەتمىگىچە توختىماسلىققا قەسەم قىلدىم - دە، ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ ئىشىكنى ئىچىدىن زەنجىرلىۋالدىم. ئۆتكەن يىلى ئاغىنام مەھەممەتتىن كەلگەن بىر نەۋرە ئاكامدىن ئۆگىنىۋالغان، ئەمما ئىشلىتىشكە پېتىنالمىغان ھۈنىرىمنى باشلىدىم...

تاختا كۆۋرۈك بېشىغا ئىككىنچى قېتىم چىققىنىمدا ئەتىگەندىكى بالىلارنىڭ بىرىمۇ تارقاپ كەتمىگەن ئىكەن. كۆۋرۈك سالاسۇنىدا پۇتلىرىنى مىنگەشتۈرۈپ كېرىلىپ ئولتۇرغان كېرەم ھەدەپ گەپ سېتىۋېتىپتۇ. ئۇ مېنى يىراقتىن كۆرۈپ، يانچۇقىدىن مەندىن ئۇتۇۋالغان رەڭلىك تۇخۇمىدىن بىرنى چىقاردى - دە، پارۇس - پۇرۇس سويۇپ ئاغزىغا سالدى. ئۇ، بۇ ھەرىكىتى بىلەن مېنى مازاق قىلماقچى ئىدى. كېرەمنى ئوراپ تۇرغان بالىلارمۇ قىزىق، ئۇلار ئادەتتە مېنىڭ ئەتراپىمدىلا پىرقىراپ يۈرمەيتتىمۇ؟ ھازىر، ئەمدى ئۇلار ئۇچۇقتىن - ئۇچۇق كېرەم ئۈچۈن گۇپپاڭچىلىق قىلىۋاتاتتى.

— قېنى كېرەم، بايامقى تۇخۇمىڭنى چىقارمامسەن؟— كۆۋرۈككە قەدەم قويا - قويمايلا ۋارقىرىدىم. — نوچى

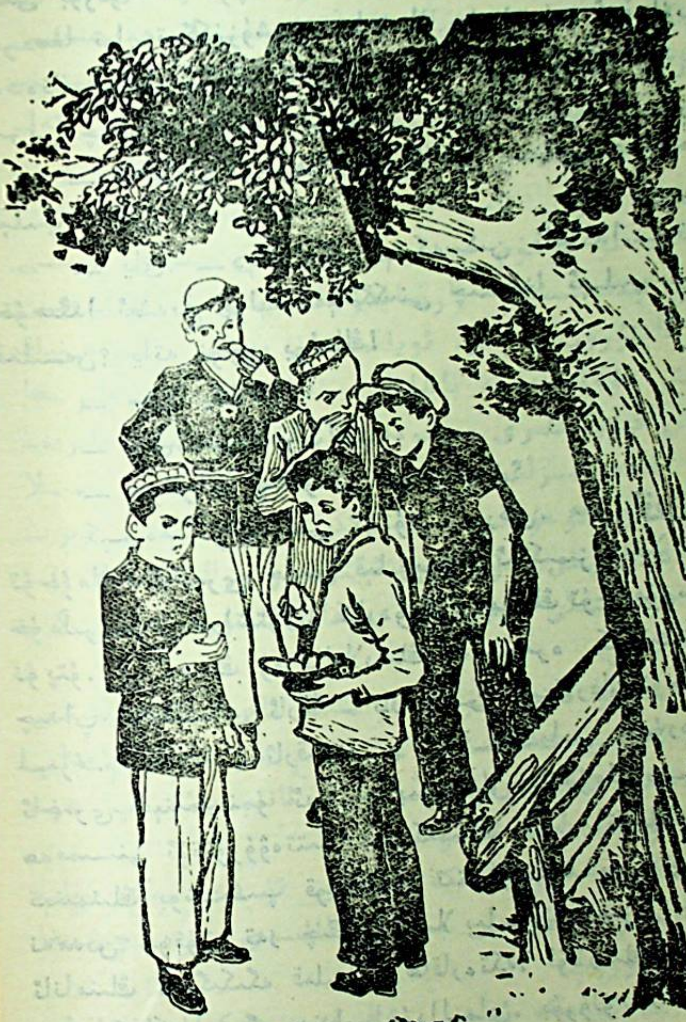

رىپ تۇرامسىلەر، — ئۇ يالۋۇرغان ئاھاڭدا دېدى، — بىر تۇخۇم بەرگەنلەرگە ئەتە ئىككىنى قايتۇرىمەن!

باللار كېرەمدىن قىرقتىمۇ ياكى بىر تۇخۇم ئۈچۈن ئىككىنى قولغا كەلتۈرۈشكە قىزىقىپ قالدىمۇ، ئېيتاۋۇر، بار - يوق تۇخۇملىرىنى كېرەمنىڭ شەپكىسىگە تۆكۈپ بېرىشتى. مەن بىلەن خىيالى ئەپ ئۆتىدىغان، مەن بىردىنبىر ئىشىنىدىغان ئابلەتمۇ كېرەمگە ئۈچ تۇخۇم بەردى.

مەن تۇخۇمىمنىڭ مىڭ، ھەتتا ئىككى مىڭ تۇخۇمغا ئۆرسىمۇ ھېچ نەرسە بولمايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم. شۇڭا پەقەت ئۈچىنى ئۆرۈش شەرتى بىلەنلا كېرەمگە تاقابىل تۇرغىلى باشلىدىم.

بىردەمدىلا كېرەمنىڭ شەپكىسى قۇرۇقدىلىپ بولدى. قوينۇم بولسا، زىيادە سۇ ئىچكەن ئۆكۈزنىڭ قورسىقىغا ئوخشاپ قالدى. كېرەمنىڭ تۇخۇمىمنىڭ كارامىتى بارلىقىغا ئەقلى يەتمىدىمۇ، گەپ - سۆز قىلمايتتى. ئۇنىڭ دائىم شەلۋەرەپ چاپاق بېسىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنىڭ جىيەكلىرى قىزىرىشقا باشلىدى. تايىنلىق، ئۇ ئەتىگەن قازانغان ئابرويىنىڭ بىراقلا قولدىن كەتكەنلىكىگە، باللارغا نۇرغۇن قەرزگە بوغۇلغانلىقىغا ئازابلىنىۋاتاتتى. ئابلەت ئۇنىڭ قولىقىغا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىۋېدى، كېرەم بىردىنلا جانلىنىپ كەتتى ۋە چىرايىدا قانداقتۇر ۋەھشىيلىك ئالامەتلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇ ئالدىمغا دىۋەيلەپ كېلىپ دېدى:

— ھىم، سەنزە بىزنى قاپاق چاغلىدىڭمۇ، ئەكە

لىقىڭنى ئەمدى بىر كۆرۈپ باقاي!

كېرەم يەنە بىر رەڭلىك توخۇمنى ئاغزىغا سېلىـ قوۋۇزنى كۆپۈرۈپ تۇرۇپ سالاسۇندىن چۈشتى.

— چىقارسام چىقاردىم، ئەكىلە توخۇمىڭنى، ئال دى بىلەن چىشىمغا ئېلىپ باقاي.

ئۇ سۆزلەۋېتىپ، سېزىلىكىدىن تېرىلىرى بوغۇم ـ بوغۇم تۈرۈلۈپ تۇرغان قولىنى ماڭا ئۇزاتتى. بۇ سۆ بىلەن يۈرىكىم بىر ئاغدى ۋە خايال ئۆتمەي يەنە جا يىمغا چۈشتى. كېرەمنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋېتىپ:

— ئەتىگەن سەنمۇ توخۇمىڭنى چىشىمغا ئالغانى قويمىغانىدىڭ، ـــ دەپ ھۆرپەيدىم. ئۇ قاتتىق گەپ تاپالـ ماي بىر توخۇمنى چىقاردى. ئۇچىنى ئۇچىغا توغرىلاپ، يېنىككىنە ئۇرۇشۇم بىلەن تەڭلا كېرەمنىڭ توخۇمى پاخـ شە بولدى. قولىقىغىچە قىزىرىپ كەتكەن كېرەم يەنە ۋارقىرىدى:

— ئەكىلە، ئەمدى پاينەكىنى پاينەككە ئۇرىمىز!

— ياق، نوچى بولساڭ يەنە ئۈچ بولسا چىقار، ـــ دېدىم مەن ئەندىشەمنى ئاشكارىلىماي، ـــ ئۇچىغىلا ئۇرىمەن!

كېرەم مېنى يەڭىۋېلىش ئۈچۈن بەدەل تۆلەش نىيىتىگە كەلگەن بولسا كېرەك، توخۇملىرىنى چىقىرىۋەر- دى، مەن ئۇرىۋەردىم. كۆپ ئۆتمەي كېرەمنىڭ توخۇمـ لىرى مېنىڭ يانچۇقۇمغا ئۆتۈپ بولدى. ئاخىرىدا ئەلەمگە چىدىيالمىغان كېرەم يېنىدىكى باللارغا مۇراجىـ ئەت قىلدى:

— ھوي باللار، توخۇملىرىڭلارنى ماڭا ئۆتنە بېـ

ھۆكرەپ يىغلاشقا باشلىدىم.

قانچە ۋاقىت يىغلىغىنىمنى بىلمەيمەن، بىر چاغدا ھويلىمىزدا دۈپۈرلىگەن ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. قارىسام ئىنىمىز- بۇرنى قانغا بويالغان كېرەم ۋە پېشانىسى ياڭانتەك. قاقتەك ئىششىغان بالىلار ئاتا - ئانىلىرىنىڭ دەمايىسىدە ماڭا غەزەپ بىلەن تىكىلگەن ھالدا تۇرۇپتۇ.

كېرەمنىڭ ئانىسى پۈتۈن مەھەللىدە داڭقى بار ۋات-ۋات خوتۇن ئىدى. ئۇ ئانامنىڭ ھاي بېرىشىگىمۇ قارىماي ماڭا قولىنى چىنەپ ۋارقىرايتتى.

— قوپە ئۇرىنىڭدىن، ھارامىلىق، بىزمۇ يۈز - كۆزۈڭنى قان قىلىپ باقايلى، ياسىغان تۇخۇم بىلەن بالامنىڭ تۇخۇملىرىنى ئۇتۇۋالدىڭ بىر، ئۇنى ئاز دەپ باش - كۆزىنى قان قىلدىڭ ئىككى...

ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان گەپلەرگە چىداپ تۇرۇش تەس ئىدى. باشقا بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىلىرى گەرچە ھېچنېمە دېمەي تۇرۇشسىمۇ، كېرەمنىڭ ئانىسىنىڭ باتۇرلۇقىدىن رازى ئىكەنلىكى ئېنىق ئىدى.

مەن غال - غال تىترەيتتىم، قوينۇمغا تولۇپ كەتكەن تۇخۇملارنى كېرەمنىڭ ئانىسىدىنمۇ، ئاتا - ئانامدىنمۇ يوشۇرۇشقا تىرىشاتتىم. بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالغىنىمنى كۆرگەن ئانامنىڭ بۇ جېدەلگە ئارىلىششى ئىشنى بۇزۇپ قويدى. ئۇ ئاغزىنى قويۇۋېتىپ، كەلگۈچىلەرگە قاراپ دەۋەيلىۋېدى، كېرەمنىڭ ئانىسى تېخىمۇ ھەدەپ كەتتى.

تۇخۇمىنى مۇشۇ يەردىلا كۆرۈپ باقىمەن!

پۈتۈن ئەزايىمغا قورقۇنچ ئولاشتى. دەرھال قېچ كېتىش كېرەك. دېگەن قارارغا كەلدىم. بولمىسا كېر تۇخۇملىرىنى تارتىۋېلىپلا قالماي ھېلىقى تۇخۇممىن مىسىرىنى ئاشكارا قىلىپ، مېنى يۈز كۆتۈرۈپ يۈرەلمەي دىغان قىلىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى. قولۇمنى كۆيدۈرۈپ تۇرغان ئاجايىپ قاتتىق تۇخۇممىنى قويىنۇمغا سالدىم-دە،

— تۇخۇممىنى نېمىشقا كۆرەتتىڭ، —دەپلا «پارت» قىلىپ قاچتىم.

كېرەم سېمىز، كېلەڭسىز بولغان بىلەن مەندىن چوڭ ئىدى. ئۇ باللارغا قولىنى شىلتىپ تۇرۇپ: «قوغلاڭلار!» دەپ بۇيرۇق قىلدى - دە، ئۆزى ئەڭ ئالدىدا يۈگۈرۈپ مېنى قوغلاشقا باشلىدى.

كېرەم ھەدېگەندىلا كەينىمدىن يېتىۋالدى. قالغان باللارمۇ ئۇۋۇسى چۇۋۇلغان ھەرىلەردەك يوپۇرۇلۇپ كەلمەكتە ئىدى.

مەن كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە تىرىشىپ باقماقچى بولۇپ قەدەمىمنى بىراقلا ئاستىلاتتىم -دە، يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان كېرەمنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇسۇدۇم. ئۇنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقان باللارغىمۇ داڭگال بولامدۇ، تاش بولامدۇ، ئىشقىلىپ قولۇمغا چىققانلىكى نەرسىلەرنى ئاتتىم...

قوشنىلارنى ھېيتلاپ ئەمدىلا قايتىپ كەلگەن دادامنى ۋە باشقىلارنى ھەيران قالدۇرۇپ، ھاسىراپ- ھۆمۈدەپ ھويلىغا كىرىپ سۇپىغا ئۆزۈمنى تاشلىدىم - دە.

مەجبۇر بولدۇم. بۇ تۇخۇمنى چوڭ بالىلاردىن ئاڭلىغىنىم بويىچە ئادەتتىكى تۇخۇمنىڭ پاينەك تەرىپىنى تېشىپ ئېقى بىلەن سېرىقىنى چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن، كونا باتارېيىنىڭ لاكلىرىنى ئېرىتىپ تۇخۇمنىڭ ئۇچ قىسمىغا قۇيۇپ ئۇيۇتقان ئىدىم. راست تۇخۇمغا ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ تۇخۇم تاش بىلەن ئۇرمىسىلا چېقىلمايتتى.

دادام ياسالما تۇخۇمنى قولۇمدىن ئالدى - دە، پارچە - پارچە قىلىپ كۆپچىلىككە كۆرسەتكەندىن كېيىن دېدى:

— بالىلىرىم، تۇغقانلار، بۈگۈن ئۇلۇغ ئايەم كۈنىدە مۇشۇنداق كۆڭۈلسىزلىكلەرگە يولۇقۇشىمىزغا نېمە سەۋەب بولدى؟

باياتىن بېرى بۇرنىنى تارتىپ تۇرغان كېرەم:

— بالىلىرى يالغان تۇخۇم بىلەن تۇخۇملىرىمىزنى ئۇتۇۋالغاندىكىن ... — دەپ جاۋاب بەردى.

دادام يەنە سۆزىنى داۋام قىلدى:

— بۇمۇ بىر سەۋەب. لېكىن تۇخۇم چېكىشتۇرۇدىغان بۇ قىلىق ياخشى ئەمەس، بۇ قىمارغا ئوخشايدۇ. كىمكى بۇنىڭغا بېرىلىپ كەتسە، چاتاق چىقماي قالمايدۇ. قېنى ئېيتىپ بېقىڭلار، مۇئەللىمىڭلار بۇ ھەقتە نېمە دېگەن؟

بۇ سوئالغا ئابلەت جاۋاب بەردى:

— تۇخۇم چېكىشىش — شەكلى ئۆزگەرگەن قىمار، بۇنىڭغا بېرىلمەڭلار، دېگەن!

— قېنى، باللىرى ئېيتىپ باقسۇن، ئۇ ياسال
توخۇم بىلەن بالامنىڭ توخۇمىنى ئۇتتۇۋالدىمۇ، يوقمۇ؟

ئاتامنىڭ ئاغزى بىردىنلا تۇتۇلدى. ئۇ سوراق
نەزەرىدە ماڭا قارىۋىدى، مەن كۆزۈمنى ئەپقاچتىم. بۇ ها
لىمنى دادامۇ كۆرۈپ قالغان بولسا كېرەك. ئۇ مەندىن
زەربە يېگەن باللاردىن ۋە ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسىدىن
تۆۋەنچىلىك بىلەن ئەپۇ سورىدى - دە، بىردىن ماڭا
قاراپ:

— قېنى، قوينۇڭدىكى توخۇملارنى چىقار. — دەپ
بۇيرۇق قىلدى. لاغىلداپ تىترىگىنىمچە توخۇملارنى
چىقىرىپ سوپا ئۈستىگە قويدۇم.

— توخۇمنى كىمدىن ئۇتتۇۋالغان بولساڭ، شۇنىڭـ
غا قايتۇرۇپ بەر!

ئادەتتە ئاتامدىن ئانچە ھېيىقمىغىنىم بىلەن، دادامـ
دىن بەكمۇ تەپتارتاتتىم. ئۇنىڭ بۇيرۇقىنى ھايالسىز بىـ
جا كەلتۈرۈش ئادىتىمگە ئايلىنىپ كەتكەن ئىدى. شۇڭا
توخۇملارنى ئالدى بىلەن كېرەمگە، ئاندىن كېيىن ئابـ
لەتلەرگە قايتۇرۇپ بەردىم.

ئەمما شۇنىڭ بىلەن ئاياغلىشىدىغۇ، دەپ ئويلىۋىـ
دىم، دادام يەنە بۇيرۇق چۈشۈرۈپ قالدى:

— قوينۇڭدىكى يەنە بىر توخۇمنىمۇ چىقار!

بۇ گەپ بىلەن پۈتۈن ئەزايىم ماغدۇرسىزلىنىپ،
كۆزگە چېلىقمىغۇدەك تىترەپ كەتتىم، دادامنىڭ مېنى مەـ
ھەللە باللىرى ئارىسىدا مات قىلماقچى بولغانلىقىنى بىـ
لىپ تۇرساممۇ، ياسالما توخۇمنى قوينۇمدىن چىقىرىشقا

ئىنسان قەدرى

ھاشىموپنىڭ بۈگۈن بالىنىسدىن چىقىپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئىككىنچى قەۋەتتە تۇرىدىغان بىمارلار تۈنۈگۈن چۈشتىلا ئاڭلاپ ئۈلگۈرگەن ئىدى. يادائىغۇ، ئۆڭسىز يۈزلىرىدىكى چاقىلارنىڭ تېخى تولۇق يوقىلىپ كەتمىگەنلىكىنى، تەرەتكە بېرىش قېتىم سانىنىڭ ھېچقانچە كېمەيمىگىنىنى بىلىدىغان قوشنا ياتاقتىكىلەرنىڭ: «ھاشىموپ ئاكا، نېمىگە ئالدىرايلا، كەم دېگەندە يەنە بىرەر ئاي ياتمامىلا. ئۈنىڭغىچە ھاۋا-جاھانمۇ ئىسسىلىپ قالار» دېگەن سۆزىگە ئۇ: «بۇ يەردە ياتقانىنىڭ، ئەلۋەتتە، زىيىنى يوق. بىراق، خىزمەتلەر تاشلىنىپ قالسا بولماس» دەپ جاۋاب بېرىپ كۈلۈمسىرەپ قويغان ئىدى.

مەنمۇ بۈگۈن سەھەر تۇرۇپ ھاشىموپنىڭ تىزىمىدىكى سۈتىنى ئاخىرقى قېتىم ئۆز قولۇم بىلەن ئەكىلىپ بەردىم. تەكەللۇپ قىلغىنىغا قارىماي يۈز يۈيدىغان سۇنىمۇ ھازىر قىلدىم.

ناشتىدىن كېيىن، ماڭالايدىغان بىمارلارنىڭ ھەممىسى ياتقىمىزغا كىرىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ بەزى

دادام كېرەمنىڭ ئانىسىغا قاراپ تۇرۇپ دېدى:

— بالىلىرىمىز بۇنداق يامان قىلىققا بېرىلىپ كې
تىپ، مۇشۇ كۆڭۈلسىزلىكلەرنى تېرىپ بەردىغۇ، دەيمەن

كېرەمنىڭ ئانىسى بېشىنى لىڭشىتقاندىن كېيىن، كې
رەمگە قاراپ سورىدى:

— بۇنى مۇئەللىملەرنىڭ ئېيتقىنى راستمۇ؟

ئۇ كېرەمنىڭ: «ئېيتقان» دېگەن جاۋابىنى ئاڭلاپ
لا كايىشقا باشلىدى:

— ئەمىسە، سەن نېمىشقا بۇنى ماڭا دەپ قويمايسەن؟

كېرەم جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا يانچۇقىدىن مەنـ
دىن ئۇتۇۋالغان رەڭدار تۇخۇمدىن ئۈچىنى چىقاردى -
دە، قولۇمغا تۇتقۇزۇپ تۇرۇپ:

— ئىككى تۇخۇمنى يەپ كېتىپتىمەن، ئەتە قايـ
تۇرۇپ بېرەي، — دېدى.

ئاتا - ئانامنىڭمۇ، ھويلىمىزغا كىرگەنلەرنىڭمۇ چىـ
رايىغا بىردىن كۈلكە ئولاشتى. كېرەمنىڭ ئانىسىمۇ خىـ
جالەت بولغاندەك بېشىنى سىلاپ قويدى. مەنمۇ لىككىـ
دە چامداپ كېرەمنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ قولىنى تۇتتۇم.

— ئوبدان كەپسىلەر. يورۇڭلار داستىخانغا. ھېيتـ
لاپ ئاندىن قايتارسىلەر، — دېدى دادام خۇشال ھالـ
دا ئۇلارغا قاراپ.

كېرەممۇ، كېرەمنىڭ ئانىسىمۇ ئەتراپىدا تۇرغانـ
لارغا ئىشارەت قىلىپ، ھېچ تۈزۈتسىزلا ئۆيگە كىردى ۋە
داستىخانغا ئولتۇردى.

مەن: «بۇنداق قىمارغا ئىككىنچى ھەۋەس قىلمايـ
مەن!» دېگەن قەسەمنى ئىچىمدە تەكرارلىغاچ، ئۇلارغا
چاي قۇيۇشقا باشلىدىم.

قىرىق بەش كۈن! بۇ سانلار كىشىلەر ئۈچۈن ئېيتماققا بەكمۇ ئاسان. بىراق يىلىپ قالمايدىغان بىمار ئۈچۈن قىرىق بەش كۈننى سېستىرالارنىڭ تىببىي نازارىتى ئاستىدا ئۆتكۈزمەك تولىمۇ قىيىن. لېكىن مەن ھاشىموپ بىلەن ياتاقداش بولغانلىقىم ئۈچۈنلا قىرىق بەش كۈننى قىرىق بەش سائەتتەك ھېس قىلدىم.

ئۇنىڭ قىرىق بەش كۈن دېگەن سۆزنى ئالاھىدە تەلەپپۇز بىلەن ئېيتىشى قىرىق بەش كۈن بۇرۇنقى ئىشلارنى دەرھال ئېسىمگە سالدى.

شەھەرلىك دوختۇرخانا پالاتاسىغا قوبۇل قىلىنغىنىمنىڭ بەشىنچى كۈنى ئەتىگەندىلا مەن ياتقان ئىككى كارىۋاتلىق ياتاق ئۆرە - تۆپە بولۇشقا باشلىدى. ناشتىغا ئاز قالغاندا سېرىق چىراي، بويى بەئەينى تومراق كەلگەن چوكىغا ئوخشايدىغان سېستىرالار باشلىقى چۈجىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ خامانغا دان تاتلاشقا ماڭغان مىكىياندەك بىر توپ سېستىرانى باشلاپ ياتاققا دەبدەبە بىلەن كىرىپ كەلدى - دە، مەن كىرگەندىن بېرى بىكار تۇرىۋاتقان كارىۋاتنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ بىر نېمىلەرنى دېدى. «تاييىنلىق، يەنە بىر ئەمەلدار كىرىپ ئورۇنلاشىدىغان بوپتۇ - دە» ئويلىدىم ئىچىمدە. ئۆزۈممۇ كىچىككىرەك بىر ئەمەلدار، مەندە قانداق ئىللەت بارلىقىنىمۇ ئانچە ئۇقمايمەن، لېكىن ئەمەلدار دېگەننىڭ ئونىنىڭ توققۇزىدا كەمبىر بولىدۇ، دېگەن فورمۇلام بويىچە ئەمەلدارلارنى دېگەندەك ياقتۇرۇپ كەتمەيتتىم.

«مانا ئەمدى يوغان قورساق، دىمىقىدا سۆزلەيدىغان،

قولتۇق تايىقىغا تايىنىۋالغان، بەزىسى بىراۋنىڭ مۈرە-
سىگە قولىنى قويۇۋېلىشقان ئىدى. ھاشىموپنى خۇددى
ھەرەمگە ئۇزىتىدىغاندەك قىيالماسلىق ھېسسىياتىغا چۆم-
گەن كىشىلەر شام تىكلىگەندەك ئۆرە تۇرۇشاتتى ۋە كۆ-
ڭۈل كۆتۈرىدىغان گەپلەرنى ئاياشمايتتى. بەزىلىرى
ھاشىموپنىڭ تومپۇچكىسىدىكى نەرسىلەرنى يىغىشتۇرسا،
بەزىلىرى بوخچىسىنى جايلاشتۇرۇشقا ياردەملىشەتتى. كې-
سەل ئازابى ئەسلىرىدىن تامامەن كۆتۈرۈلگەن ئىدى.

يېرىم ئاي شەكلىدە دائىرە تۈزگەن بىمارلار ئال-
دىدا ئۆرە تۇرغان ھاشىموپ ھەركىمگە ئۆزىگە يارىشا
چاقچاق قىلىپ قوياتتى. ئەلپازىدىن تولىمۇ تېتىك ۋە
خۇشخۇي كۆرۈنەتتى. ئەمدىكى ئىش، ھېلىقى قارا رەڭ-
لىك «شاگخەي» ياكى كۆك رەڭلىك «كېرەكسىز»
دوختۇرخانا ھويلىسىغا يېتىپ كېلىپ، كېزەينەكلىك
كاتىپ ياتاققا چىقىشلا ئۆز كېسىلىگە تولۇق شىپالىق بې-
رەلمىگەن دوختۇرخانا ۋە كۆڭلىنى ئاۋۇتۇپ كېلىۋاتقان
بىمار ھەمسۆھبەتلىرى بىلەن خوشلىشاتتى. شۇ تاپتا ئۇ
تاقەتسىزلىنىۋاتاتتى. خاتالاشمىسام، چاندۇرماسلىق نەزە-
رى بىلەن ھويلا تەرەپكە پات - پات قاراپ قويۇشلىرىنى
مەنلا كۆرۈپ تۇراتتىم.

— ئۇكام، — دەپ سۆز باشلىدى ئۇ تاقەتسىزلى-
نىۋاتقانلىقىنى يوشۇرماقچى بولغاندەك، — قىرىق بەش
كۈندىن بېرى ئۇبدان چىقىشىپ ئۆتتۇق، يەنە ئىزدى-
شىپ تۇرايلى - ھە! خالىساڭ مېنى ئىدارىدىن ياكى
ئۆيدىن ئىزدە.

ئانچە ئوخشمايتتى، ئەمەلدار بولسمۇ چوڭراق ئىدمە-
تەك تۇراتتى. ئورۇق ۋە ئېگىز بۇ كىشىنى بىر قاراپلا
50 لەردىن ھالقىپ قالغان دېيىشكە بولاتتى. يۈزى قا-
رىيىپ كەتكەنلىكتىن چېچى ئاق كۆرۈنەمدۇ ياكى چېچى
ئاقىرىپ كەتكەنلىكتىن چىرايى قارامتۇل كۆرۈنەمدۇ،
ئېنىقلىمىپ چىرايىنىڭ رەڭگى بىلەن چېچىنىڭ رەڭگى
روشەن سېلىشتۇرما ئىدى. توم قاشلىرى ئارىسىدىن ئۇ-
لۇپ چىققان بىرقانچە تال موي دىڭگىيىپ تۇراتتى.
ئىككى قوۋۇزى كۆرۈنەرلىك ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن، يۈز-
لىرىنى قىزغۇچ چاقىلار بېسىپ كەتكەن ئىدى. سەل
دورداېراق كەلگەن جىگەر رەڭ كالپۇكى ئاپئاق سەدەپ
چىشلىرىنى يۆگەپ تۇراتتى. بارماقتەك - بامارقتەك
توم پاتاڭلىرى تارتىشىپ قالغان ئىدى. قول دۈمبىسى-
دىن بۆرتۈپ چىققان ئىرماش - چىرماش كۆك تومۇرلار
خەرىتىلەردىكى دەريا ئېقىنىنى كۆرسەتكۈچى شەرتلىك
بەلگىلەردەك كۆزگە ئېنىق چېلىقاتتى. كىرنىچە پاسوندى-
كى ئۆڭۈپ كەتكەن كاستۇمى خېلى ئۇزاق بىر يىللاردىن
بېشارەت بېرەتتى. بىراق، قويۇق قىزىل قىلتو-
مۇرلار ئۆمۈچۈكنىڭ تورىدەك گىرەلىشىپ كەتكەن بىر
جۈپ كۆزىدىن بولسا، قانداقتۇر بىر خىل نۇر چاق-
ناپ، ھاياتلىقنىڭ قەتئىيىتىدىن بەلگە بېرەتتى. بەللە
كەلگۈچىلەرنىڭ تەكەللۇپلىرىغا ئانچە قىزىقىپ كەتمى-
گەنلىكى سەۋەب بولغان بولسا كېرەك، يۇقىرىدا ئىسمى-
نى ئاتاپ ئۆتكەنلەر ياتاقداشمىنى يالغۇز قالدۇرۇپ،
بىر - بىرلەپ چىقىپ كېتىشتى. « بۇ بىچارە مانا ئەم-

ئېلىپنىڭ سۇنۇقىنى ئوقمايدىغان بىرسى كىرىپ كەلسە، ئىككى ئاينى قانداق ئۆتكۈزگىنىڭنى كۆر! » دېگەنلەر كاللامدىن ئۆتۈپمۇ ئۈلگۈردى. ئاشتىدىن كېيىن سايمان خالتىسىنى كۆتۈرۈۋالغان سېمىز، دىقماق زاپخوز كىرىپ كارىۋاتنىڭ پۇرژىنىلىرىنى بىرمۇ بىر تەكشۈرۈپ، بىر نېمىلىرىنى چىڭىتىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. قاپىقىنى ئاچماي تۇرۇپ بۇيرۇق چۈشۈرۈپلا يۈرىدىغان سېستىرالار باشلىقى ئۆزى بىللەن بىللە كەلگەن، جۈگسەنفۇ چاپىنى-نى ياقىسىغىچە تۈگمىلىۋالغان كۆزەينەكلىك يىگىتكە ئۆز ئىشىنى تەستىقلاتقان ئۈرۈن- كۆرپىلەرنى ماتراس-تىن تارتىپ يەڭگۈشلىتىپ چىقتى. ئۇزاق ئۆتمەي دوخ-تۇرخانا باشلىقىمۇ يېتىپ كېلىپ تەييارلىق ئىشلىرىنى كۆزدىن كەچۈردى. بولغۇسى ياتاقدىشىمنىڭ ئەڭ تۆۋەن دېگەندىمۇ مۇئاۋىن نازىر دەرىجىلىك ئەمەلدار ئىكەنلى-كىگە گۇمانىم قالمىدى. چۈشتىن كېيىن مۇراسىم ئەمەل-دارىدەك قېتىۋالغان دوختۇرخانا باشلىقى ۋە ھېلىقى ئۇزۇنتۇرا سېستىرا كۆزەينەكلىك يىگىتنىڭ ھەمراھلى-قىدا تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئاخىرقى قېتىم كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىنلا، ياتاقدىشىم ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولدى. باشقىلارنىڭ خىزمەت قىلىش ئارزۇسىنى قۇرۇق قالدۇرۇپ بوپىسىنى ئۆزى كۆتۈرۈپ ياتاققا كىرىپ كەلگەن بۇ كىشى ئاۋۋال ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ باش لىڭشىتىپ قويدى.

«گۇلدۇرى بار، يامغۇرى يوق» دېگەننىڭ ئۆزى شۇ دە! كەلگۈچىنىڭ ئەلپازىدىن قارىغاندا، ئەمەلدارغا

بۇ چۈش بىلەن كەچ ئارىلىقىدىكى چاغ بولۇپ، ئۇنىڭ قاتتىق ئۇخلاپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. تېخى باياتىنلا پاراڭ سېلىشقان ئىدۇق. بىراق نېمە سەۋەبتىندۇر، ياتاقدىشىم ئوڭدىسىغا ياتقانچە كۆزىنى ئاچمايتتى.

— ھاشىموپ ئاكا، ھاشىموپ ئاكا...

ياتاقدىشىم كۆزىنى ئاچتى ۋە ئىرەنگىسىزلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ياستۇققا يۆلەندى. كىرگۈچىگە ئىلتىپات كۆرسەتتى.

— ھەي، ھۆكۈمەتنىڭ خىزمىتى دېگەن قۇرۇپ كەتسۇن، ئالدىراپ يۈرۈپ ھېچنېمىنى ئۇقماپتىمەن، ياتاققا كىرىپ قالغانلىقلىرىنى ھېلىلا ئاڭلىدىم: «ئەستاغپۇرۇللا قانتىم بولسا ئۇچماسىمىدىم» دېدىم ۋە بۇياققا يۈگۈردۈم.

يوقلاپ كەلگۈچى بىر پاي خۇرجۇنچىلىك چوڭ سومكىدىن كونسېرۋا ۋە مېۋىلەرنى چىقىرىپ، تومپۇچكا ئۈستىنى تولدۇرۇۋەتتى. ئۇ يەرگە چۈشۈپ دومىلاپ كەتكەن ئالمىلارنىڭ كەينىدىن قوغلىغاچ: «ئەستاغپۇرۇللا»نى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيتتى.

— غوپۇرجان، بەك جۇۋاپ كېتىپسىز، بۇ يەرگە كېلىپ ياتقىلى تېخى ئۈچ-تۆت سائەتلا بولدى، — دېدى ھاشىموپ، تومپۇچكا ئۈستىگە كۆز يۈگۈرتۈۋېتىپ، ئۇ گېپىنى داۋام قىلدى، — ئوبدان كۆرۈشتۇق. مانا كەچ كىرىپ قالدى، ئەمدى ئاۋارە بولۇپ بۇ يەردە ئۇزاق ئولتۇرمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. ئاپتوبۇس توختاپ كەتسە، مېڭىپ بولالمايسىز.

دى كارىۋاتقا تاشلىنىدۇ ـ دە، خورەكنى قىزىتىۋېتىدۇ» دېگەن قىياسىنى يوقىتا چىقارماقچى بولۇپ ئەتەي شۇنداق قىلغاندەك ئۇ ھۆللەنگەن لۆڭگە بىلەن يۈز ـ كۆزىنى سۈرتكەچ كارىۋىتىمنىڭ يېنىغا كېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

— ئۇكام، ياتاقداش بولۇپ قالدۇق، تونۇشۇپ قويايلى، مېنىڭ ئىسمىم ھاشىم بولىدۇ، — دېدى ئۇ سەل ـ پەل بوغۇق ئاۋاز بىلەن ۋە ئارقىدىنلا ئىشلەيدىغان ئورنىنى ئېيتتى ـ دە، مەندىن سورىدى:

— ئىسمىڭىز نېمە ئۇكام، نەدىن سورايمىز؟

— ئىسمىم ياقۇپ، ئۆزۈم...

شۇنداق قىلىپ، يېڭى ياتاقدىشىم بىلەن تونۇشۇش ئىشى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى. «ئازارەتتە ئىشلەيمەن دەيدۇ، بەلكى ئانچە چوڭ ئەمەلدار بولمىسا كېرەك. ئۇنچىۋالا تارتىنىپ كەتمىسەممۇ بولىدىغاندەك» دېگەن ئوي بىلەن ئۆز ـ ئۆزۈمگە ئىشەنچ باغلىدىم.

— ئاتىڭچاك... ئاتىڭچاك...

ئىشىكنىڭ ئاستىلا مىيائىلىغاندەك ئېچىلىشى ۋە بىراۋنىڭ شىپىرلاپ مېڭىشىدىن ئەمدىلا ئۇيقۇغا ئىلەشكەن كۆزلىرىمنى ئاچتىم. «تىڭچاك» دېگەن خىتابنى ئاڭلاپ كارىۋاتنىڭ پۇرژىنىلىرى دۈمبەمگە تەگكەندەك، تېزلا ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. بۇ چاغدا، بوردىغان ئېرىكتەك سېمىز، 40 ياشلاردىكى بىر كىشى ياتاقدىشىمنىڭ كارىۋىتىغا ئېڭىشىپ ئۆرە تۇرۇپ چاقىرماقتا ئىدى.

— ئاتىڭچاك... ئاتىڭچاك...

كېسەل يوقلىغۇچى ئالمان - تالمان ئورنىدىن تۇردى - دە، قوللىرىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ دېدى:

— ھېلىقى... ھېلىقى... بىر ئاز ئولتۇرساممۇ كارايىتى چاغلىق. مۇختارنىڭ «ۋولگا»سىدا كېلىۋېدىم...

ھاشىموپنىڭ كۆزلىرى چوڭ - چوڭ ئېچىلدى. بۇنى كۆرگەن كېسەل يوقلىغۇچى گېپىنى تولۇقلىدى:

— ئاتىڭجاڭنى يوقلىغىلى بارىمەن دېۋېدىم، شوپۇرلارنىڭ ھەممىسى خەۋەردارلىق قىلدى. مۇختارمۇ تارتىشمايلا ماڭدى. شۇڭا...

كېسەل يوقلىغۇچى ھاشىموپنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە، ئەكەلگەن ئالمىسىنىڭ تەگدىن تولىسىنى باللىرىغا ئايرىپ بېرىش ئۈچۈن قايتا سومكىسىغا سېلىشقا مەجبۇر بولدى - دە، «ئەستاغپۇرۇللا»نى تەكرارلىغاچ چىقىپ كەتتى. ھاشىموپ بولسا ماڭا كۈلۈمسىرەپ بېشىنى چايقاپ قويدى - يۇ، ئۈنچىقمىدى.

كېسەل يوقلىغۇچىنىڭ خىتابى ئۇنىڭ نام - ئەمەلىنى ئاشكارىلىدى. ئەتىگەندىن بېرىقى داغدۇغىلار سەۋەبىنىڭ بولغۇسى ياتاقداشىمنىڭ خېلى چوڭ بىر ئەمەلدار ئىكەنلىكىنى جەزم قىلغان ئىدىم. بىراق ئەمەلدار بىلەن سېستىرالارنىڭ نازارىتى ئاستىدىكى كۈنلەرنى قانداق ئۆتكۈزىدىغانلىقىم توغرىسىدىكى غەملىرىم ھاشىموپنىڭ نازىر ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن غەلىتە يوسۇندا ئاستا - ئاستا يوقىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ مۇشۇ مىنۇتتا ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمايۋاتـ

كەلدىن كېيىنلا بىر ئۇلۇش تاماققا ئېرىشەتتۇق. بۇ پەردە قورۇلغان گۆش بەرگىنىنى بولسا ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم.

ياشتا مەندىن چوڭ ۋە دىيابىت كېسىلىنىڭ خورىتىش ئازابىنى يەتكۈچە تارتقان بىر نازىرنىڭ قاتاردا تۇرۇپ مەن ئۈچۈن تاماق ئېلىۋاتقانلىقى كۆز ئالدىمغا كېلىشىگىلا يۈرىكىم بىرلا ئۆرۈلۈپ، ئىسسىق ئېقىم پۈتۈن بەدىنىمنى ئارىلاپ ئۆتۈپ كەتتى. كارىۋىتىم يېنىدىكى ئورۇندۇق ئۈستىدە تۇرغان سۇنى كۆرگىنىمدە بولسا، كۆزلىرىمگە ئىختىيارسىز ياش يۈگۈردى.

ئەتىگەنلىك تاماقتىن كېيىن، ياتىقىمىز قەشقەرنىڭ يەكشەنبە بازىرىدەك قىزىپ كەتتى. ھەر مىللەت ۋە ھەر جىنستىكى كىشىلەر توپ - توپى بىلەن كېلىپ تۇردى. بەزىلەرنىڭ چىن كۆڭۈل بىلەن ساقلىق تىلەشلىرى ھاشىموپنىڭ چىرايىدا كۈلكە پەيدا قىلسا، بەزىلەرنىڭ قىلغىلى قىلىق تاپالماي قېلىشلىرى ئۇنىڭ چىرايىدىكى كۈلكىنى ئۆچۈرۈپ تۇردى.

چۈشكە يېقىن بۇغداي ئۆڭلۈك، بۇرۇتلۇق، پاكارراق كەلگەن بىر كىشىنىڭ كىرىپ كېلىشى ھاشىموپنى باشقىچە ھايلاندۇرۇۋەتتى. قىزىق يېرى ئۇلار ئەللىكتىن ھالقىپ قالغانلىقىغا قارىماي، ئۆزئارا «سىز»لەپ خىتاب قىلىشاتتى.

تىنچلىق - ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن، ھاشىموپ كۆزى بىلەن تومپۇچكا ئۈستىگە پاتماي كەتكەن مېۋە - چېۋە، تۇخۇم پىرەنىكى، كونسېرۋالارنى ئىما

قانلىقى، بولۇپمۇ بايام ھېلىقى كىشىگە ئانچە قىزغىن مۇئامىلىدە بولمىغانلىقىنىڭ ئۆزى ماڭا بىر تېپىشماق ئىدى.

شۇ كۈنى ئېغىر ياتقۇ بولغۇچە ياتاق زادى تىنجىمىدى. كېلىپ-كېتەرلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلگەندىن كېيىن، ھاشىموپ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئارام ئېلىشىمغا مالاللىق كەلتۈرگىنى ئۈچۈن ئەپۇ سورىدى ۋە كېچىلىكىمگە خەيرلىك تىلەپ يوتقىنىغا پۈركەندى.

بەك كەچ ئۇخلىغىنىمدىن بولسا كېرەك، ئويغانسام ئەتىگەنلىك تاماق ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئۆكۈنۈش ئىچىدە ناشتىلىقىمنىڭ غېمىنى قىلىۋېتىپ كۆزۈم تويۇقسىز كارىۋات يېنىدىكى تومپۇچكىغا چۈشۈپ قالدى. تومپۇچكا ئۈستىدە بىر كورۇشكا سۈت ۋە بىر نان تۇراتتى. قورۇلغان گۆش تولدۇرۇلغان بىر تەخسىمۇ بار ئىدى. يېنىمدىكى كارىۋاتتا قېلىن بىر كىتابنى ئوقۇۋاتقان ھاشىموپقا سوئال نەزىرىدە قارىدىم.

— قېنى، يۇيۇنۇڭدە، چېيىڭىزنى ئىچىۋېلىڭ، — دېدى ئۇ تومپۇچكىنى ئىشارەت قىلىپ.

ھەممە ئەھۋال ئايان ئىدى. سېستىرالارنىڭ ناشتىلىق يېمەكلىكلەرنى تومپۇچكامغا قويۇپ قويۇشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى. تاماق ۋاقتى بولغاندا، ئاشپەز يېمەكلىكلەر ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ كارىدورغا ئېلىپ كېلەتتى-دە، ساپلىق بىلەن داسنى كۆچەپ ئۇرۇپ تۇرۇپ: «تاماق، تاماق...» دەپ ۋارقىرايتتى. تەلەڭگىلىرىمىزنى تۇتۇپ ئۈچ-تۆت غولاچ قاتارنى تۈگەت-

جىددىي تۇس ئالدى ۋە داۋام قىلدى. — ھەي، بەزى-
لەرنىڭ ماڭا شۇنچىۋالا قىلىپ كېتىشىنى چۈشەنمەك تەس
ئەمەس. — ئۇ بىر دەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن سورىدى.—
ھېلىقى غوپۇرجاننى بىلىسەنغۇ دەيمەن؟

— قايسى غوپۇرجان ئۇ؟

— ھەي، خۇپسەنلىك قىلما. بىزنىڭ نازارەتتىكى
ھېلىقى ئىسيانچىچۇ؟!

ھېلىقى كىشى پېشانىسىگە پاققىدە بىرنى ئۇردى-
دە، دېدى:

— ھوي، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا سېنى چەت ئەل-
گە باغلانغان دەپ كۈرەش قىلىپ، سۆرەپ يۈرگەن غو-
پۇر يىكاپمۇ؟

— ئېسىڭدە بارىكەندە، ھە ئاشۇ غوپۇر پىكاپ.

بۇرۇن كىمدۇ بىرى غوپۇرنىڭ ئىشخانىسىغا كى-
رىپتۇ. بۇ چاغدا ئۇ قەغەزگە خىلمۇ خىل پىكاپلارنىڭ
رەسىمىنى سىزىپ ئاستىغا پىكاپنىڭ ئىسمىنى يېزىپ
ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ قەغەزلىرىنى ئالمان-تالمان
يىغىشتۇرۇۋېتىپتۇ، لېكىن بۇ گەپ ھايال ئۆتمەيلا پۈ-
تۈن نازارەتكە تارقىلىپ ئۈلگۈرۈپتۇ. ئادەتتە ئۇنىڭ
پىكاپقا ئولتۇرۇشقا ناھايىتى قىزىققانلىقى ھەممە
كىشىگە ئايان بولغاچقا، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئىسمى
«غوپۇر پىكاپ» دەپ ئاتىلىشقا باشلاپتۇ.

ھاشىموپ سۆزىنى ئالدىرىماي داۋام قىلدى:

— تۈنۈگۈن بىرى ئىككى قېتىم كېلىپ كەتتى.
ئاشۇنداق كىشىلەرنىڭ كۆتۈرۈپ كەلگەن نەرسىلىرى

قىلىپ تۇرۇپ دېدى:

— كۆردۈڭمۇ ھەسەن، مېنى كىشىلەر بىر كۈنلۈك ئىچىدىلا شۇنچىلىك باي قىلىۋەتتى، ئادەملەر مېنى نېمىدېگەن ياخشى كۆرىدۇ-ھە!

— سېنى نېمىدەپ ياخشى كۆرۈشمىسۇن، ئادەملەرنى دەپ ئىنقىلاب قىلدىڭ، ئادەملەرنى دەپ ئالتە يېرىڭگە ئوق يېدىڭ-دە، — ئۇ كىشى ھاشىمۇپنىڭ سۆزىدىكى تەنە ئاھاڭىغا ئانچە دىققەت قىلمىدى بولغاي، سۆزىنى چىن يۈرىكىدىن چىقىرىۋاتقانلىقىنى ئىشارەت قىلماقچى بولغاندەك ئوڭ قولىنى كۆكسىگە قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئادەملەرنى دەپ جاپا چېكىۋاتىسەن، ئادەملەرنى دەپ خىزمەتكە جان كۆيدۈرۈۋاتىسەن.

ھاشىمۇپ بېشىنى ئاستا چايقاپ تۇرۇپ دېدى:

— بىلەمسەن ھەسەن، بۇ نەرسىلەرنىڭ بىر قىسمى ھارام! — ئۇ يەنە قوشۇپ قويدى، — دەيمەنغۇ، يەنە ھالاللىرىمۇ بار!

— ئۇھۇي، ھەممىسى ماگىزىندىن سېتىۋېلىنغاندەك تۇرىدىغۇ، بۇنى يەنە ھالال-ھارام دەپ ئايرىپ يۈرىسىنا؟

ئۇ كۆزلىرىنى چوڭ-چوڭ ئېچىپ ھاشىمۇپقا تىكىلدى. ھاشىمۇپ قاقاقلاپ كۈلۈۋېتىپ، ئۇنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويۇپ دېدى:

— جەڭچى چېغىڭدىمۇ ساددا، تۈز نىيەت ئىدىڭ، شۇ مىجەزىڭ ھېلىمۇ ئۆزگەرمەپتۇ، — ھاشىمۇپنىڭ چىرايى

ئىشلەيدۇ. ئۆز ۋاقتىدا ئارمىيىدىكى ماتورلۇق قاتناش ۋاسىتىلىرىنىڭ رېمونت ئىشلىرىدا ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈدىغىنى يوق ئىدى.

ھاشىموپنىڭ ئۈچ ۋىلايەت ئارمىيىسىدە بولغانلىقى ھەۋەسىمنى قوزغىماي قالمىدى. ئۇنىڭ شۇنچىۋالا كەمتەر، تۈز كۆڭۈللىكىنىڭ، كىشىلەرگە ئۆز جەڭچىلىرىگە كۆڭۈل بۆلگەندەك كۆڭۈل بۆلىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلگەندەك بولدۇم، شۇ تاپتا ئۇ، كۆڭلۈمنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالغان ئىدى. ھارغىنلىقتىن ئۇنىڭ يېنى يەر تارتىپ تۇرغان بولسىمۇ، تەۋەككۇلىسىگە سوئالىمنى قويۇۋەردىم:

— ئۆز ۋاقتىدا ئۇرۇشقا قاتناشقان بولغىيتتىلە؟ ئۇرۇش دېگەن دەھشەت بولىدۇ، دەپ ئاڭلايمىز، شۇنداقمۇ؟

— ئۇرۇشقا قاتناشماي قالاتتىممۇ؟ ئىنقىلابقا قاتنىشىشتىن بىرلا مەقسىتىم ئۇرۇشقا قاتنىشىش ئىدى، ئۇرۇشقا قاتناشقاندىلا. خەلقنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى بولغان گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنى يوقىتىشقا بىر ئۈلۈش كۈچ چىقىرىش پۇرسىتىگە ئىگە بولاتتىم - دە! ئۇرۇشنىڭ دەھشەتلىكىگە كەلسەك، نېمە دېسەم بولار؟ — ئۇ پېشانىسىگە چۈشۈپ قالغان ئاق چاچلىرىنى بارماقلىرى بىلەن تارتىۋەتكەندىن كېيىن دېدى، — ئىشقىلىپ جاننى ئالقانغا ئېلىپ قويۇپ ئۇرۇشىدىغان گەپ.

— قورقۇنچلۇقمىدى؟

— قورقۇنچلۇقمۇ قورقۇنچلۇق، بىراق خەلقنى

ئەلۋەتتە ھارام - دە!

— ھە، مۇنداق دە، — ھېلىقى كىشى چوڭقۇر ئويغا پاتقاندەك بېشىنى لىڭشىتتى. — ئۇنىڭ سەندىن تامايى بارئىكەن - دە! ئۇنداقلارنى رەھبەرلىك ئورنىغا يېقىن يولاتقۇچى بولما، جۇمۇ!

— مېنىڭچە ئەلۋەتتە شۇنداق، بىراق ھازىر جەمئىيەتتىكى ئىشلاردىن خەۋىرىڭ بار، ئۇنداقلارغا بەزىدە يول ئېچىلىپمۇ قالىدۇ. مۇنداق دېسەم مېنى ئۆزىنىڭ ئورنىدىن غەم قىلىدىكەن دەپ قالما، ماڭىغۇ بەرىبىر. لېكىن ئۇنداقلار ھوقۇق ئۈستىگە مىنسە، سېنىڭ - مېنىڭ تۆككەن قانلىرىمىز بىكارغا تۆكۈلگەن بولمامدۇ؟

ئۇلار خېلى ئۇزاققىچە مۇڭداشتى. قارىنىنى بوشاتقاندىن كېيىن ھېلىقى كىشى ئۇزىدى. ھاشىموپ تاشقىرىدىن كىرىشىگىلا تاقەتسىزلىنىپ سورىدىم:

— بايام گەپ قىستۇرۇشنى بىلمەي كۆردۈم، ئەمدى سورىۋالاي، سىلى ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى ئارمىيىسىدە بولغانمۇ؟

مېنىڭ نېمىلەرنى سورايدىغىنىمدىن خەۋىرى باردەك، ئۇ ئۆرە تۇرۇپلا جاۋاب بەردى:

— ھەئە، ئۈچ ۋىلايەت ئارمىيىسىدە بولغانمەن، — ئۇ سەل تېختىرىلغاندىن كېيىن كارىۋاتقا ئولتۇرۇۋېلىپ دېدى، — بايامقى كىشىنىڭ ئىسمى ھەسەنجان، ئۇمۇ ئۈچ ۋىلايەت ئارمىيىسىدە جەڭچى ئىدى. ئۇنى ئارمىيىگە قوبۇل قىلغاندا ئۆزۈم تونۇشتۇرغۇچى بولغانمەن، ھازىر ماشىنا رېمونت زاۋۇتىدا رېمونتچى بولۇپ

نىڭ ياتاقتىن كىرگەن بىمارلارمۇ چىۋىن ئۇچسا بىلىنگۈدەك جىمجىتلىقنى ساقلىدى. مۇشۇنداق سۆھبەت قىرىق نەچچە كۈندىن بېرى داۋام قىلىۋاتقانچىمۇ. قەلبىمدە ھاشىموپقا بولغان ئېتىقاد كۈنسېرى كۈچىيىپ باردىكى. ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن ئايرىلىش ماڭا قانچىلىك ئېغىر كېلىدىغانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم.

مۇشۇ تاپتا ئۇ دوختۇرخانىدىن چىقىپ كېتىش ئالدىدا تۇراتتى. يەنە خەلق ئۈچۈن ئىش قىلىپ بېرىش ئارزۇسىدا ئوتتەك ياناتتى. ئۇ كېسىلىنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلمەمدىغاندۇ؟ ياق، ئۇ بىلەتتى. ئۇ بۇنىلا ئەمەس، مەن بىلمەيدىغان نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلەتتى.

ھاشىموپ ئىككى سائەت ۋاقىتنى دېرىزىدىن ھويلا تەرەپكە قاراش، پاراڭلىشىش بىلەن ئۆتكۈزدى. ئاخىرىدا ئۇ كارىدورغا چىقتى ـ دە، ئۆي تېلېفونىنىڭ نومۇرىنى بۇراشقا باشلىدى.

— ئۆي بىلەن كىمدۇ بىرى سۆزلىشىۋاتقان ئوخشايدۇ. تىت ـ تىت قىلغىنىنى قىلغان، — دېدى ئۇ قايتىپ كىرىپ.

تېلېفون نومۇرىنى ئايلاندۇرۇش بىر سائەت ئىچىدە ئىككى ـ ئۈچ قېتىم داۋام قىلدى، ئۇ ھەر مىنۇتتىغا بىر ـ ئىككى قېتىم سائىتىگە قاراپ تاقەتسىزلىنەتتى. ئاخىرى ئۇنىڭ تاقەتسىزلىكىگە كەپ بىلەن بولسىمۇ ئاز ـ تولا پەسكويىغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن دېدىم:

— نېمىگە ئالدىرايلا ھاشىموپ ئاكا، ئەتە چىقىپ كەتسىلىمۇ بولىدىغۇ؟

— ياق، — دېدى ئۇ ئىتتىك بېشىنى لىڭشىتىپ، —

ئازاپ - ئوقۇبەتتىن قۇتۇلدۇرۇش يولىدا تۇرۇش قىل-
سالىڭ، ئەلۋەتتە جىنىڭىنىڭ قىممىتى ساڭا ئانچە چوڭ بى-
لىنىپ كەتمەيدۇ - دە!

— ئوق تەگكەندە كىشى دەماللىققا ئاغرىق ھېس
قىلمايدۇ، دەيدۇ، سىلىگە ئوق تېگىپ باققانمۇ؟

— ئوق تېگىشتىن ساقلىنىش تەس. بايام دېمى-
دىممۇ، جاننى ئالىقانغا ئېلىپ قويۇپ جەڭگە كىرىدىغان
گەپ، مانا بۇ ئىككى تاتۇق شىخو ئۇرۇشىنىڭ يالدامى-
سى! — ئۇ سۆزلىگەچ مۇرىسىنى شۇنداق ئېچىۋىدى
چوڭ - چوڭ تاتۇقلار مانا مەن دەپ كۆرۈندى. چاپى-
نىنى تۈگمىلەپ بولغاندىن كېيىن سۆزىنى ئۇلىدى:

— ئۇ چاغلاردىكى گەپكە كەلسەك، سۆز ئۇزۇن.
گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ دەستىدە جاندىن جاق
تويدۇق، ئۇرۇشقا چىقتۇق، ئۇلارنىڭ ئەدىبىنى بەردۇق.
خەلقنىمۇ ئازاد قىلدۇق. باشقىسى ساڭىمۇ مەلۇم.

— يېقىندا بەزى كىتابلاردا «ئۈچ ۋىلايەت ئىن-
قىلابى» ئۇنداق، پالانى مۇنداق دېگەن گەپلەر يېزىلىپ-
تۇ، مۇشۇ گەپلەر كاللامدىن تازا ئۆتمەيۋاتىدۇ.

— ئۇنداق - مۇنداق دەپ ئاغزىغا كەلگەننى
جۆيلۈشلەرگە مەن ھەرگىز قوشۇلمايمەن. كىمىكى ئۈچ
ۋىلايەت ئىنقىلابىنى، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ رەھ-
بەرلىرىنى قارىلىسا، چىداپ تۇرالمايمەن. تارىخ دېگەن
بىر پاكىت، ئۇنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلماق شۇنچە
ئاسانمىكەن؟...

سۆھبىتىمىز خېلى بىر چاغقىچە داۋاملاشتى. قوش-

قىز بىردىن ئاتىسى تەرەپكە بۇرۇلدى ـ دە، ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلدى. ھاشىموپ قىزىنىڭ بۇ قارىشىدىن ئانچە ھەيران قالمىغاندەك سورىدى:

— ماشىنا بېرىشىمىزدىمۇ؟ ھە، بوپتۇ. دومسىۋالمىساڭلا بولاتتىغۇ.

— ...

ھاشىموپ نېمىگىدۇر كۆزى يەتكەندەك بېشىنى مەنىلىك لىڭشىتتى. سوغۇق كۈلۈمسىرەپ قويۇپ تامنىڭ نەرىگىدۇر تىكىلگىنىدە، قاشلىرىدىن بۆرتۈپ چىققان ئۇزۇن مويلار تەۋرىنىپ كەتتى. ئۇ تۇيۇقسىز بىز تەرەپكە بۇرۇلدى ـ دە، ئالدى بىلەن مېنىڭ قولۇمنى سىقتى، ئاندىن قىرىق نەچچە كۈنلۈك ھەمراھلىرىغا دېدى:

— خوش، كۆرۈشۈپ تۇرايلى، ماقۇلمۇ. ئەمدى مېنى ئىشخانىدىن ئەمەس، ئۆيدىن ئىزدىسەڭلار بولىدۇ، پاراڭلىشىمىز، مۇڭدىشىمىز.

ئۇ قىزى تەييارلاپ قويغان بوخچىنىڭ بىرىنى چەبدەسلىك بىلەن كۆتۈرۈۋالدى ـ دە، ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئەھۋال بىزگىمۇ ئېنىق ئىدى. مەن يۈرىكىمنىڭ بىر يەرلىرىدىن ئېتىلىپ چىقىپ كۆز چانىقىمغا قاپلاشقان ياشنى تەسلىكتە توختىتىۋېلىپ ھاشىموپنىڭ قولىدىكى بوخچىغا ئېسىلدىم. ئۇ نىيىتىمنى چۈشەندى بولغاي، سەل توختىۋېلىپ ماڭا قاراپ دېدى:

— رەھمەت ئۇكام، ئۇرۇش پەيتلىرىدىمۇ پىلىموتنى ئۆزۈملا يۈدۈپ نە ـ نەلەرگە كېتەتتىم، ھېلىمۇ ھەم كېتىۋېرىمەن...

-ئاڭلىسام ئەتە نازارەتتە يىغىن بار ئىكەن. ئۈششۈك ئاپىتىگە ئۇچرىغان رايوندىكى دېھقانلارنى قۇتۇلدۇرۇش تەدبىرىنى تۈزۈش كېرەك. 80 مىڭ دېھقان كۆزلۈك زىرائەتتىن ھوسۇلسىز قاپتۇدەك. بۇلارنى ئاشلىق ئىب-مىدىن خالاس قىلىش كېرەك...

ھاشىموپنىڭ كۆزى ھويلىغا قاراپ تېشىلەي دې-گەندە، ئۇنىڭ كەنجى قىزى ئىشىك ئالدىدا پەيدا بول-دى. قىزنىڭ چىرايى ياڭۋار ئاسمىنىدەك تۇتۇلۇپ كەت-كەن ئىدى. ئۇ ھېلىلا ماتەم ئۈستىدىن كەلگەندەك قىيا-پەت بىلەن ئۇدۇل تومپۇچكا يېنىغا باردى — دە، ئاتى-سىنىڭ نەرسىلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى.

— ھوي قىزىم، خاپا كۆرۈنىسەنغۇ، ئۆيگە ۋاقتى-دا قايتمىغىنىم ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتىسەنغۇ دەيمەن. ماشىنىنىڭ شۇنچىۋالا كېچىكىپ كېلىشىنى نەدىن بىلەي. بولمىسا پىيادىلا كېتەركەنمەن.

قىز ئاتىسىغا يالت قىلىپ قاراپ قويدى — دە:

— ھېلىمۇ پىيادە كېتىمىز، دادا. — دېدى.

— ماشىنا ئېلىپ كەلگەنسەن، ھەقاچان!

قىز ئاغزىنى ئۆمەللىدى ۋە ئىتتىكلا توختاپ قال-دى. ئۇ نېمە ئۈچۈندۇر پاگىندە ئېتىلىپ كېتىدىغاندەك ئەلپازدا ئىدى. ئاتىسىغا قارىماسلىققا تىرىشاتتى. بۇ چۈشىنىكسىز ھالدىن ھەيران بولۇپ پىچىرلىششقا باش-لىغىنىمىزنى كۆرگەن ھاشىموپ چىرايىغا تەمكىنلىك كۆل-كىسىنى يۈگۈرتۈپ تۇرۇپ قىزىدىن سورىدى:

— ماشىنا كەلمىدىمۇ؟

ساختا قىياپەت

بۇ شەھەردە نە ئاتا - ئانام، نە ئۇلارنىڭ قەبرىسى ۋە ياكى قېيىن ئاتا -قېيىن ئانام بولمىغىنى ئۈچۈن ئەتىگەنلىك پەتە قىلىش، گۆرىستانلىقنى يوقلاش ۋەزىپىسىدىن ئازاد ئىدىم. سەھەر تۇرۇپ ئايالىمنىڭ ھېيتلىق داستىخان تەييارلىشىغا ياردەمدە بولغاندىن تاشقىرى، ئىككى - ئۈچ تۇركۈم مېھماننى ئۆز قولۇم بىلەن چاي قۇيۇپ ئۇزاتتىم - دە، كۈن قايرىلغاندا قارا پىكاپقا ئولتۇرۇپ خىزمەتداشلىرىم ۋە دوست - بۇرادەرلىرىمنى ھېيتلاشقا چىقىپ كەتتىم.

يادىمدا قېلىشىچە، رەھمەتلىك دادام بەكمۇ ئاق كۆڭۈل، مۇلايىم ئادەم ئىدى. پۈتۈن مەھەللىدىكىلەر ئۇنى ھۆرمەتلەپ، ئارغامچا ئەشكۈچىلىك بىرەر ھۈنىرى يوق دادامنى «غازاخۇن ئۇستام» دەپ ئاتىشاتتى. قولۇم - قوشنىلارنىڭ چىشى ئاغرىسىمۇ، بېشى ئاغرىسىمۇ دادامدىن مەسلىھەت ئېلىشاتتى. ئۇ، ئالەمدىن ئۆتكەندە، كەنت بويىچە كۆز يېشى قىلمىغان ئادەم قالمىغان، مېيىتنى ئۇزاتقاندا بولسا، ھازىدارلارغا جىنازا تېگىشمەي قالغان ئىدى. شۇ چاغلاردا دادامنىڭ بۇنچىۋالا ئىززەت-

بوغچىغا ئېسىلغان قولۇمنىڭ بارماقلىرى ئىختىيار-سىز بوشىشىپ كەتتى. ــ بۇكى، قويۇپ بەرسە، مەنلا ئەمەس، قولتۇق تايىقىغا تايىنىپ ئاران ئۆرە تۇرۇۋاتقانلارمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۈزمىلەشكە تەييار ئىدى.

بىز تۇپراق بېشىغا كېتىۋاتقان كىشىلەردەك ئۈن-تىن قىلىشماي ھويلا دەرۋازىسىغىچە كەلدۇق.

تالادا شىۋىرغان بولۇۋاتاتتى. يوپۇرماقلىرىنى ئال-لىقاچان ئۈز ئەركىگە قويۇۋېتىپ، يالىڭاچلىنىپ قالغان تېرەك شاخلىرىدىن ھۇشقۇيتقان سادا كېلەتتى. توختى-ماي چۈشۈۋاتقان قار ھوشۇقنى چوكۇرگۇدەك قېلىنلىق-تىكى قارنى تېخىمۇ قېلىنلاتماقتا ئىدى. پۈتكۈل تەبى-ئەت باھارنىڭ كەلمەسكە كەتكەنلىكىگە تەن بەرگەن-دەك زىمىستان ئىلكىدە ئەسىر ئىدى.

ھاشىموپ ۋە ئۇنىڭ قىزى قار پەردىسى ئارقىسىدا ھايال ئۆتمەيلا غايىب بولدى. ئۇنى ئۇزىتىپ چىققانلار قار پەردىسى ئۈستىدە بىر گىگانت ئادەمنىڭ گەۋدىسى-نى كۆرۈۋاتقاندەك قول سىلكىمەكتە. يەڭلىرى بىلەن كۆز يېشىنى سۈرتمەكتە ئىدى. ماڭا قار ئاسماندىن يەر-گە يېغىۋاتامدۇ ياكى يەردىن ئاسمانغا قاراپ يېغىۋا-تامدۇ، نائېنىق ئىدى.

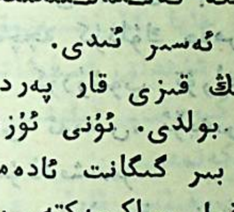

دەملىكىنى ھېس قىلىدۇ. يىراقلىشىپ كەتكەن كۆڭۈللەر يېقىنلىشىدۇ.

ماشىنىغا چىقىپلا شوپۇرغا ئازادلىق كوچىسىدىكى 74 - قورۇغا قاراپ ھەيدەشنى ئېيتتىم. يوللاردا ئادەم ۋە ماشىنا ئانچە كۆپ بولمىغاچ، ئۇزاق ئۆتمەي دېگەن يەرگە يېتىپ كەلدۇق. يېقىندا ئىدارىمىزدىكى بىر پېشقەدەم زاپخوز مۇشۇ قورۇدىكى بىر بىناغا كۆچۈپ كەلگەن ئىدى. ئۇنىڭ يېڭى ئۆيىنى مۇبارەكلەشكە چولام تەگمىگىنى ئۈچۈن، تۈنجى پەتكە مۇشۇ قورۇنى تاللىۋالغان ئىدىم.

تۆتىنچى قەۋەتكە چىقىپ قىيا ئوچۇق تۇرغان ئىشىكنى ئېچىشىم بىلەنلا زاپخوز ئالدىمغا چىقىپ ھېيتىمنى مۇبارەكلىدى - دە، مېھمانخانىسىغا باشلىدى. ئالامەتلەردىن قارىغاندا، ھېيتلىق گۆش تېخى پىشمىغاندەك قىلاتتى. ئۇ ماڭا چاي قۇيۇپ بولۇپ ئائىلىسىغا نېمىلەرنىدۇر دەپ ھەش - پەش قىلىۋاتقانلىقىنى پەملەپ قالدىم ۋە ئاشخانىغا چىقىپ ئارتۇقچە جۇۋىمالىقنى ئېيتتىم. بىراق ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ مېنى قويۇۋەتمىدىغان ئەلپازى يوق ئىدى. بىرەر تەخسە قورۇمىغا بولسىمۇ ئېغىز تەگمىسەم خاپا بولۇپ قالىدىغاندەك تۇراتتى.

ھەش - پەش دېگۈچە بىر تەخسە قورۇلغان گۆش كەلتۈرۈلدى، ئىككىمىز بىر ئىستاكاندىن پىۋا ئىچىشكەندىن كېيىن مېڭىش تەرەددۇتىغا چۈشتۇم، ئۇلار تۈنجى مېھمىنى بولغىنىمدىن بەكمۇ خۇشال بولۇشقان ئىدى.

ئابرويغا ئېرىشىشتە ئىمە خىسلەت باردۇ، دېگەن خىيال-
لاردا بولدۇم، كېيىنچە بۇ سوئالغا ئۆزۈمچە جاۋاب
تاپتىم. دادامنىڭ ھېيت - ئايەملەردە قولۇم - قوشنى-
لارنىڭ ئۆيىنى ئەڭ ئاۋۋال پەتىلەپ، بىر چىنە سوغۇق
سۇ قۇيۇپ بەرسىمۇ قانائەت قىلىدىغان، ھەتتا ئۆتۈپ
كەتكەن كىچىككىنە ئارازلىق ئۈچۈن ئائىلىمىزگە ئاداۋەت
ساقلايدىغان كىشىلەرنىڭ ئىشىكىنىمۇ چالا قويمايدىغان
ئادىتىنى خىسلەت دەپ ھېسابلىدىم - دە، دادامدەك
ياخشى ئادەم بولۇش نىيىتىگە كەلگەن ئىدىم. دادامنىڭ
مۆرىۋەتلىك ئادەم بولۇشىدىكى خاسىيەتنى مەيلى توغرا
يەكۈنلەي ياكى خاتا يەكۈنلەي، ئىشتىلىپ دوست - بۇ-
رادەر ۋە قولۇم - قوشنىلىرىمنى ھېيتنىڭ تۇنجى كۈنىلا
ھېيتلىشىۋېلىش ئۈچۈنلا ھېيتنىڭ پاتراق يېتىپ كېلىشىنى
كۈتەتتىم.

ھازىرغۇ مەن بىر ئەمەلدار. ئەمەلدار بولماستىن
بۇرۇنمۇ خىزمەتداشلىرىمنى تۇنجى بولۇپ پەتىلەشنى
قولدىن بەرمەيتتىم. ئادەم دېگەن ھۆل نەرسە، ھەر
كۈنى سەككىز سائەت بىللە ئىشلەش داۋامىدا ئۇنداق -
بۇنداق دېيىشىپ قېلىشتىن ساقلىنىش تەس. ئەمەلدار
بولۇپ قالغىنىمدا تېخىمۇ شۇنداق، كىشىلەرنى ۋەزىپىگە
تەيىنلەيدىغان گەپ، بەزىدە تەنقىدلەشكە توغرا كېلىدۇ.
بەزىدە بولسا، خىزمەت ئۈستىدە باشقىلار بىلەن گەپ
تالىشىپ قالىسەن. ھېيت - ئايەملەردە ئەمەلدارلىق
كىبىرىڭنى تاشلاپ، ئاددىي پۇقرا ۋە مۆمىن مۇسۇلمان
سالاھىيىتىڭ بىلەن ئۇلارنى يوقلىساڭ، خەق سېنىڭ ئا-

ماي ئالدىمىزغا ئۆتۈپ، بىر ئىشكنى ئىچىپ يەنە:

— كىرىڭلار، — دەپ ئىجازەت بەردى.

بىز مېھمانخانىغا كىرىپ ئەدەب يۈزىسىدىن تار- تىنغان قىياپەتتە ئىشىك تۈۋىدىكى بىر جۈپ سافادىن ئورۇن ئېلىشتۇق. خىيالىمدا ئۇ چاي ئېلىپ كىرگەندىن كېيىن بىزنىڭ بۇ يەردە ئولتۇرغىنىمىز ئۈچۈن كايىپ كېتىدۇ ۋە تۆرگە باشلاپ ھېيتلىق نازۇ - نېمەتلەرنىڭ ئۈستىگە يېپىقلىق تۇرغان داستىخاننى ئېچىۋېتىدۇ، مېنى تونۇپلا ئالاھىدە يوقلاپ كەلگىنىمدىن خۇشال بولۇپ سەكرەپ كېتىدۇ، دەپ ئويلايتتىم. بەش مىنۇت، ئون مىنۇتمۇ ئۆتۈپ كەتتى. ئىككى تال تاماكىنى ئارقىمۇ ئارقا چېكىۋەتكىنىمدىن كېيىن، ئۇ، سىرى چۈشۈپ كەتكەن پەتنۇستا ئىككى پىيالە چاينى ئېلىپ كىردى-دە، ئىككى سافانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى جىگدە ياغىچىدا ياسىلىپ سىر بېرىلمىگەن چاي ئۈستىلى ئۈستىگە جاققىدە قويۇپ: «ئىچىڭلار» دەپ قويۇپلا يەنە چىقىپ كەتتى. شۇ تاپتا: «ئۇ مېنى تېخىچە تونۇمايۋاتىدۇ. ئۆزۈمىلا تونۇشلۇق بېرەيمۇ - يا» دەپ ئويلاۋاتاتتىم، بىر تەرەپتىن شو- يۇرۇم ئالدىدا خىجىل بولۇۋاتاتتىم.

بىر يىل ئالدىدا بولسا كېرەك، مەن K ۋىلايىتىگە خىزمەتكە بارغان ئىدىم. كەلگەنلىكىمدىن شۇ كۈنىلا خەۋەر تېپىپ ئۆلگۈرگەن بىرقانچە ساۋاقداشلىرىم ۋە كەسپداشلىرىم مېنى يوقلاپ مېھمانخانىغا كەلدى ۋە كەچكى چايغا ئېيتىپ قويدى.

چايغا دېگەن ۋاقىتتا يېتىپ باردىم، ئىشىكتىن

چەسكە چۈشۈۋېتىپ ئادەت بويىچە ئۇلاردىن بۇ بىنادا يەنە كىملەرنىڭ ئولتۇرىدىغانلىقىنى سوراۋېدىم، پېشقەدەم زاپخوزنىڭ ئايالى 2 - قەۋەتتىكى ئۇدۇل ئىشىكنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— بۇ تۆت ئېغىزلىق ئۆيگە يېقىندا رىسالەت شۇجى دەيدىغان بىرى كۆچۈپ كەلدى، — دېدى.

كۆچۈپ كەلگۈچىنىڭ قانداق شۇجى ۋە قەيەردە ئىشلەيدىغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، كۆچۈپ كەلگۈچى بىلەن بولغان تونۇشلۇقىمىز يادىمغا چۈشتى ۋە ھېيتلاپ ئۆتۈپ كېتىش پىكرىگە كەلدىم.

ھېيت بولۇشىغا قارىماي ئىشىك مەھكەم تاقالغان ئىدى. ئىشىك ئىككى - ئۈچ قېتىم قېقىلغاندىن كېيىن، يېشى قىرىقلارغا يېقىنلىشىپ قالغان، ئاق ۋە بىلىنەر - بىلىنمەس سەپكۈن يۈزلۈك، چاچلىرىنى تۈگۈۋالغان بىر ئايال ئىشىكنى ئاچتى. رىسالەتنى بىر قاراپلا تونۇۋالدىم - دە، «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم. ھېيتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن» دېدىم. بىراق رىسالەت: «نېمە ئانچە ئەتىگەن كېلىۋالدىڭلار!» دېمەكچى بولغاندەك بىر قولىدا ئىشىكنىڭ قانىتىنى، بىر قولىدا كېشىكنى تۇتۇپ، بىر پەس تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن خۇش ياقمىغان ئاھاڭدا:

— كىرىڭلار، — دەپ ئىجازەت بەردى.

شوپۇرۇم بىلەن، قىپقىزىل سىرلانغان كورىدورنى ئاۋايلاپ دەسسەپ كىرىپ كەلدۇق ۋە قايسى ئۆيگە باشلىنىدىغانلىقىمىزنى ئاڭقىرالماي تۇرۇپ قالدۇق. رىسالەت چوڭ ئىشىكنى جاققىدە ئىتتىرىۋېتىپ ئالدىرى-

سازەندىلەر ئۆينى چاڭ كەلتۈرۈشكە باشلىدى. ئالىمجان ۋە ئۇنىڭ ئايالى بىر ـ بىرىگە يېقىشقان ھالدا ئۇسسۇلغا چۈشتى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇسسۇل تانسىغا ئايلىنىپ كەتتى.

مېنىڭ سورۇنلاردا ئۈچ ـ تۆت مۇزىكا ئۆتۈپ كەتكىچە تانسىغا چۈشمەيدىغان ئادىتىم بار ئىدى. بۈگۈنمۇ شۇنداق قىلدىم. سورۇندىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىرەر قېتىمدىن تانسىغا چۈشۈپ بولغاندا ئالىمجان ئالدىمغا كەلدى ـ دە:

— ھوي ئاداش، ئولتۇرۇۋېرىسەنغۇ. سازەندىلىرىمىز ياخشى چالمايۋاتامدۇ ـ يە، — دېدى.

گەپ قىلماي كۈلۈپ قويدۇم. يەنە بىر مۇزىكا باشلانغاندا تانسىغا چۈشمىسەم بولمايدىغاندەك ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە تانسىغا چۈشمەيۋاتقىنىمنى كۆرگەن بەزى مېھمانلار تارتىنىپ قالغاندەك قىلاتتى.

مۇزىكا باشلاندى. بۇ مۇزىكا مەن ياخشى كۆرىدىغان رومبا تېمپىسىدا ئىدى. مەن تارتىنغاندەك قىياپەتتە ئولتۇرغان، يېشى قىرىقلاردىن ھالقىپ قالغان بىر چوكاننىڭ ئالدىغا بېرىپ سىلىق سالام قىلىۋېدىم، چوكانمۇ لىككىدە ئورنىدىن تۇردى. تەلىيىمگە ئۇ رومبىغا خېلى ياخشى دەسسەيدىكەن.

ھەققانىي گەپ قىلغاندا، تانسىدا خېلى بىلىشىم بار ئىدى. بۇ يەردىلا ئەمەس، چوڭ شەھەرلەردىمۇ ئالدىنقىلار قاتارىدا تۇراتتىم. رومبىغا ئۆلچەملىك ۋە سىلىق دەسسىشىم سورۇندىكىلەرنىڭ دىققىتىنى جەلپ

كىرىشىمگىلا كەچكىرەك زال چوڭلۇقىدىكى مېھمانخانىدا ئولتۇرغانلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ مەن بىلەن سالاملاشتى. ئۆي ئىگىسى شەرىپىمگە ئۆتكۈزۈلىدىغان بۇ زىياپەتكە يىگىرمىدىن ئارتۇق ئادەم چاقىرغان ئىدى. بىر - بىرىدىن سۆلەتلىك ئەرلەر ئارىسىدا خېلى ئوبدانلا ياسىنىۋالغان چوكانلارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى.

ئالىي مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم، ئۆي ئىگىسى ئالىمجان قىسقىلا قەدەھ سۆزى قىلغاندىن كېيىن ئىچكۈلۈك ئىچىلىشكە باشلىدى. بۇرۇندىن تارتىپ ھاراققا ئانچە خۇشۇم يوق ئىدى. بۇنى ئالىمجانمۇ ئوبدان بىلەتتى. بىراق، ئەل - ئاغىنە، ساۋاقداش، كەسىپداشلار جەم بولغاندا ئىچمەي بولامتىمۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ شەھەرنىڭ سورۇن ئادىتى كەلگەن نۆۋەتنى رەت قىلىشقا يول قويمايدىكەن، رومكا ئۈچ - تۆت قېتىم ئايلانغاندىن كېيىن، لېگەن بىلەنلا كەلتۈرۈلگەن پىششىق تۇخۇم ھەر بىر مېھمانغا ئىككى - ئۈچتىن تارقىتىلىدىكەن - دە، چېكىشىش باشلىنىدىكەن، ساقى ئۇتتۇرغۇچىنى ھەرگىز ئاياپ ئولتۇرمايدىكەن، ھەرقانداق باھانە - سەۋەب كۆرسىتىلىسمۇ ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغىچە تىنىم تاپمايدىكەن.

تۇخۇم تاللاش تېخنىكام تۆۋەن بولغانلىقى ئۈچۈن كۆپرەك ئۇتتۇلۇشقا توغرا كەلدى. بىراق ئالىمجاننىڭ ئارىلىشى بىلەن ئاق ھاراق ئورنىغا پىۋا ئىچىشكە رۇخسەت قىلىندى.

سورۇندىكىلەرنىڭ گرادۇسى ئۆرلەشكە باشلىغاندا،

قويۇشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، — دېدى ئۇ ئاۋۋال مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، — بۇ مېنىڭ ساۋاقدىشىم بولىدۇ. ئۈرۈمچىدە ...

چوكان ئالىمجاننىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى ۋە:

— بىلىمىز، تونۇشتۇرمىسىڭىزمۇ ئۇنىڭ ئىسمى بىزگە كۆپتىن بېرى تونۇشلۇق، — دېۋەتتى.

كۈلكە بېسىققاندىن كېيىن ئالىمجان بۇ چوكاننى تونۇشتۇرۇپ دېدى:

— بۇ ۋىلايىتىمىزنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ بىرى، ئىسمى رىسالەت، ھە، رىشۇجى...

باش لىڭشىتىپ تۇرۇپ: «سىز بىلەن تونۇشقانلىقىم ئۈچۈن خۇشالمەن» دېگەن گەپلەرنى قىلدىم - دە، ئۇ- نىڭ بېلىنى تۇتتۇم.

رىسالەت تانسىنى ھېلىقى چوكاندىن ئانچە پەرق قىلمايدىغان دەرىجىدە ئوينايدىكەن. بىز بىر - ئىككى پىرقىرىغاندىن كېيىن، ئۇ كۆزلىرىمگە قاراپ تۇرۇپ سۆز باشلىدى:

— كەلگەنلىكىڭىزنى بۈگۈن كەچتىلا ئاڭلىدىم، ئەسلى بىر يەرگە ئېيتىپ قويۇۋېدى. ئۇنىمۇ قايرىۋېتىپ مۇشۇ يەرگە ئۇدۇللا كېلىشىم.

تانسا ئويناۋاتقاندا ئايالىمدىن ئۆزگىلەر بىلەن پاراڭلىشىشنى يامان كۆرسەممۇ، بۇ دورەم ئۇنداق قىلمىدىم:

— ياخشى بوپتۇ. تونۇشۇۋالدۇق ئەمەسمۇ؟

— سىزنى كۆرگىنىمگە خۇشال، چۈنكى زىيالىيلارنى

قىلماي قالمىدى. پىرقىراپ كېتىۋېتىپ، چوكان، قىزلارنىڭلا ئەمەس، ئەرلەرنىڭمۇ كۆزى پۇتۇمغا تىكىلگەنلىكىنى بايقىدىم. بولۇپمۇ مەن بىلەن ئويناۋاتقان چوكاننىڭ رومبىغا بىراقلا كامىل بولۇپ كەتكەنلىكى سورۇندىكى چوكانلارنىڭ دىققىتىدە زىلزىلە پەيدا قىلغان ئىدى. خېلى نامى بار زىيالىي ئىكەنلىكىم بۇ زىلزىلىنىڭ پەيدا بولۇشىغا ئورۇن ھازىرلاپ بەرگەن بولسا كېرەك.

مۇزىكا ئالماشقاندا ھېچ تۇزۇتسىزلا ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم - دە، ھېلىقى چوكاننى قايتا تارتماقچى بولۇپ ئولتۇرغان يېرىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن كۆز يۈگۈرتتىم، كۆردۈمكى، چوكانلارنىڭ كۆزلىرى ماڭا تىكىلگەن ئىدى. ئۆزلىرىنى تارتىشىمنى خالاۋاتقانلىقىدا گەپ يوق ئىدى. ئۇلار چوڭ شەھەردىن كەلگەن، ئاتىقى بار بىر زىيالىي بىلەن بىر قېتىم پىرقىرىۋېلىشنى خالىماي قالاتتىمۇ؟ بىز يەنە بىر قېتىم ۋالىسقا ئوينىدۇق. سازەندىلەر تەرلىرىنى ئېرتىشىپ، سازلىرىنى تەڭشەپ بىرەر رومكىدىن قېقىۋېلىشقاندىن كېيىن يەنە قىزىپ كەتتى. بۇ قېتىمقى مۇزىكىنى ئۆتكۈزۈۋېتەي، ئارام ئېلىۋالاي دەپ تۇراتتىم، بىر چوكان دەس تۇرۇپ ئالدىمغا كېلىپ ئېگىلىپ تازىم قىلىۋېتىپ:

بىزنىمۇ تارتاي دېمەيسىز، مەن بولسامۇ تارتىپ قوياي، — دېدى. ئۇنىڭ قىياپىتىدىن تاقىتى تۈگىگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى. ئورنۇمدىن تۇرۇشقا تەمشەلگىنىمدە، ئالىمجان ئالدىمدا پەيدا بولدى - دە:

— ئاپلا مېنىڭ قاپاقباشلىقىمنى، بايام تونۇشتۇرۇپ

ئارىلايمەن، ئەھۋالىنى سورايمەن. زىيالىيلارغا ھۆرمەت قىلمىساق، ئۇلارنىڭ قەدرىنى كۆتۈرىمىز دېگەن گەپ قۇرۇق بولۇپ قالىدىغۇ؟

ئۇ سۆزلىگەنسېرى يېقىن كېلەتتى. گېپىنى ئاڭلىيالماسلىقىمدىن ئەنسىرىگەندەك قۇلىقىمنىڭ تۈۋىگىلا كېلىپ سۆزلەيتتى. سورۇندىكىلەر باشقىچە تونۇشتا بولۇپ قالمىسۇن ئۈچۈن، ئۆزۈمنى چەتكە تارتىشقا تىرىشاتتىم. لېكىن ئۇ سۆزلىگەنسېرى ماڭا يېقىنلىشاتتى.

— مېنىڭمۇ ئوقۇش ئارزۇيۇم بار ئىدى. بۇ ئارزۇيۇمغا يېتىدىغان ئوخشايمەن. پارتىيە مەكتىپىگە قىسقا كۇرسقا ئەۋەتىدىغانلىقىنىڭ گېپى بار. كېيىنچە قولۇمدا ھوقۇق بولسىلا ئۆمۈرۋايەت زىيالىيلارنىڭ خىزمىتىدە بولارمەن، دەپ ئويلايمەن.

سورۇن ئاياغلاشقىچە بىز يەنە بىر قانچە قېتىم ئويناپ چىقتۇق. تانسا ئويناۋېتىپ ئۇنىڭ نېمىلەرنى دېگەنلىكىنى تولۇق ئەسلىيەلمەيمەن. ئىشقىلىپ ئۇ مەندە ياخشى تەسىرات قالدۇردى. نەزەرىمدە زىيالىيلار ئۈچۈن گەپ قىلىدىغان بۇنداق رەھبەرلەر ھەقىقەتەن ئالقىشقا سازاۋەر بولۇشى كېرەك، دېگەن پىكىر ئېنىق ئىدى. ئالىمجان ۋە بىر قانچە ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئۇنىڭ گېپىنى تەستىقلاپ باش لىڭشىتىشى بۇنى ئىسپاتلايتتى.

زىيالىيلارنىڭ قەدرىگە يەتكەن بۇنداق رەھبەرنى زىيالىيلارمۇ قەدىرلىشى كېرەك دەپ ھېسابلاپ، ئالىمجان بىلەن بىللە مېھمانلارنى ئۇزىتىپ چىقىۋېتىپ، ئۈرۈمچىگە بارغاندا مېنى ئىزدەشنى، ھېچ بولمىسا تېلېفون

قەۋەتلا ياخشى كۆرىمەن، زىيالىيلار بىلەن بىر سورۇندا بولسا، كىشىنىڭ كۆزى ئېچىلىپ قالىدۇ، ئەمەسمۇ؟

— ياقەي، ئۇنداق دېيىلمۇ بولمايدۇ.

— شۇنداق بولمايچۇ، پارتىيىمىز ھازىر زىيالىيلارنى قوللاڭلار، دەۋاتىدۇ، مەنمۇ شۇنداق قارايمەن. زىيالىيلار جەمئىيەتنىڭ تۈۋرۈكى ئەمەسمۇ؟

— شۇنداقلىقىغۇ شۇنداق.

— مەسىلەن ئالساق، ھازىر مېنى رەھبەرلىك ئورنىغا چىقىرىپ قويدى. مەندىن بىرسى: «سەن ھوقۇققا تۇرامسەن ياكى بىلىمگىمۇ؟» دەپ سورىسا، ئەلۋەتتە، ھوقۇقتىن ۋاز كېچەتتىم، نېمە ئامال، زىيالىيلارنى قوللايدىغانغىمۇ ئادەم كېرەكتە.

— بۇ ياخشى بوپتۇ، زىيالىيلارنى جەزمەن قوللاش كېرەك.

— ئالىمجاندىن سوراپ باقسىڭىزلا بىلىسىز، زىيالىي دېسە، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم سۆيۈنۈپ كېتىدۇ. يېقىن بولدىمۇ، زىيالىيلارنى ئەتىۋارلاش، ئۇلارغا ھۆرمەت قىلىش، قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىپ بېرىش توغرىسىدا سۆزلىگىنىم سۆزلىگەن، گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، مەن مۇشۇ رەھبەرلىك ئورنىدا زىيالىيلارنىڭ ئارقا تېرىكى بولاي دەپلا تۇرىمەن. بولمىسا...

مۇزىكا ئاياغلاشتى، ئورنۇمغا قايتىپ كېلىپ ئولتۇرۇۋېدىم، رىسالەت قوغلىشىپ كېلىپ يېنىمدىلا ئورۇن ئالدى. ئۇ گېپىنىڭ داۋامىنى ئۇلىدى:

— بىركار ۋاقىت تاپسىملا زىيالىيلارنىڭ ئۆيىنى

ئۇ جاۋابىمنى مەنسىتمىگەن قىياپەتتە تۇرۇپ ئاڭلىدى ۋە ئۇزىنىڭ ھازىر قانداق ئەمەلدە ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتى.

«ئۇ مېنى تونۇمايۋاتىدۇ» دېگەن گۇمانىم بىردىنلا يوققا چىقتى. بۇرۇنقى رىسالەت بىلەن ھازىرقى رىسالەت تامامەن ئىككى دۇنيا بولۇپ كۆز ئالدىمدا نامايان بولدى. قوپاي دەپ تۇراتتىم، ئىشىك چېكىلىپ كىملەرنىڭدۇ كىرىۋاتقانلىقى مەلۇم بولدى.

كىرگۈچىلەرنىڭ ھەممىسى تونۇشىدىغان ئادەملەر ئىكەن. ئۇلار بىلەن مۇبارەكلەشكەندىن كېيىن، چىقىپ كېتىشكە تەمشىلىۋېدىم، ئۇلارنىڭ بىرى مېنى ئەيىبلەشكە باشلىدى. ئاخىرى تاقەت قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ ئولتۇرۇۋەردىم.

— ئەتىگەندىن باشلاپلا ھەرقايسىڭلارنى پەتىلەپ كېلىپ قالارمىكىن دەپ يولۇڭلارغا قاراشقا باشلىغان ئىدىم. قېنى تۆرگە ئۆتۈڭلار، تۆرگە، — رىسالەت ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي سۆزلىگەچ چاي كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. يېنىمدىلا ئولتۇرغان بىرەيلەننى ئۇنىمىغىنىغا قارىماي تۆرگە باشلىدى - دە، داستىخاننى ئېچىۋەتتى. ئۇنىڭ بايامقى قىياپىتىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان، چىرايى يامغۇردىن كېيىنكى ھاۋادەك ئېچىلىپ كەتكەن ئىدى.

رىسالەت داستىخانغا ھور ئۆرلەپ تۇرغان بىر لېگەن گۆش كەلتۈردى ۋە كۆپۈك ئۆرلەپ تۇرغان پىۋىنى ئىستاكانلارغا تولدۇرۇپ تۇرۇپ:

— ھە، قېنى، ئۆيدە ئەركىشى بولماي قالدى. شۇن-

ھەرىپ قويۇشنى ئېيتتىم. ئەتىسى چۈشتىن كېيىنلا K-شەھىرىدىن ئايرىلغان ئىدىم.

مانا، ئاردىن بىر يىل ئۆتكەندە، ئۇنى ئۇرۇمچىدە كۆرۈش پۇرسىتىگە ئىگە بولۇۋاتاتتىم. مېنى تونۇماي قويغان تەقدىردىمۇ، كەلگۈچىگە بۇنداق مۇئامىلە قىلىشقا بولمايدىغىنى ئۈچۈن، كۆڭلۈمدە ئاچچىق پەيدا بولۇۋاتاتتى. چاينى بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋېتىپ چىقىپ كەتمەكچىمۇ بولدۇم. بىراق، ساھىبخان يوق چاغدا چىقىپ كېتىش يەنىلا ئەدەبسىزلىك ھېسابلىناتتى.

رىسالەت نېمە قىلىۋاتقانلىقىمىزنى نازارەت قىلماقچى بولغاندەك ئىشىكنى قىيا ئېچىپ قاراۋېدى، پەيتى كەلدى دەپ ھېسابلىدىم - دە، ئۆزۈمنى تونۇشتۇرماقچى بولدۇم:

— رىسالەت، مېنى تونۇمايۋاتىسىزغۇ دەيمەن، مەن ...

ئۇ گېپىمنى تارتىۋالدى.

— ھە، تونۇمايدۇ دەمسىز، سىز ئابدۇراخمانغۇ!

— يۆتكىلىپ كەلگىنىڭىزنى ئاڭلىغان بولسامۇ، ۋاقتىم بەك زىچ بولغاچقا، يوقلاپ كېلەلمىدىم، — دېدىم مەن كەمتەرلىك بىلەن.

— بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق، — رىسالەت ئۈستەل ئۈستىگە يېيىلغان داستىخاننىڭ بۇرجىكىنى تۈزىتىۋېتىپ دېدى، — ھېلىمۇ بۇرۇنقى ئورۇندا ئىشلەۋاتىسىزغۇ دەيمەن؟

— شۇنداق.

داق بولسىمۇ بۇ ئۆزۈڭلار ئەۋەتكەن قويىنىڭ گۆشى،
ئۆزۈڭلار ئەۋەتكەن پەۋا. ئېغىز تېگىپ بېقىڭلار. — دې-
گىلى تۇردى. بۇ چاغدا ئىككىمىز ئۇنىڭ يادىدىن پۈتۈن-
لەي چىقىپ كەتكەن ئىدۇق.

مېھمانلار ئۆچەكەشكەندەك بىزنى ئۆز يېنىغا تەك-
لىپ قىلىشقىلى تۇردى. بىزنى ئۆز يانلىرىغا باش-
لاپ بارمىسا. داستىخانغا قول ئۇزاتمايدىغان قىياپەتتە
تۇرغان مېھمانلارغا قاراپ رىسالەت مۇنداق دېدى:

— بولدى، سىلەر بېقىۋېرىڭلار، بۇلار كىرگىلى
خېلى ئۇزاق بولدى.

بۇ يەرگە يېيىش - ئىچىش ئۈچۈن ئەمەس، پە-
قەت ئادەمگەرچىلىك ئۈچۈنلا ھېيتلاپ كىرگەن ئىدىم،
رىسالەتنىڭ قىلىقلىرى ۋە سۆزلىرى نەپسىمگە ئاھانەت
ئىدى. ئەمدى ئولتۇرۇۋېرىشكە بولمايتتى. ۋىجدانىم خور-
لۇقتا چىداپ تۇرالمايتتى. مېھمانلارنىڭ «بىللە چىقايلى»
دەپ ئۆلگۈدەك ئىسىلىشلىرىغا قارىماي ئۆيدىن چىقتۇق.
دەھلىزدە سەي ھازىرلاۋاتقان رىسالەت شۇجىغا خوش
دەپ قويۇپلا پەلەمپەيدىن پەسكە قاراپ يول ئالدۇق.

پەلەمپەيدىن چۈشكىچە مەن پەلەمپەيگە دەسسىدىممۇ
ياكى پەلەمپەي مېنى ئېلىپ چۈشۈۋاتامدۇ، ھېچنېمىنى
ھېس قىلالمىدىم. ھويلىغا چۈشۈپ ماشىنىنىڭ ئىشىكىنى
ئاچاي دەپ تۇراتتىم، كىمدۇ بىرىنىڭ توۋلاۋاتقان ئاۋا-
زى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى.

— ئاتىكىجاك، ھوي ئاتىكىجاك...

كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىۋىدىم، بالكوندا تۇرغان

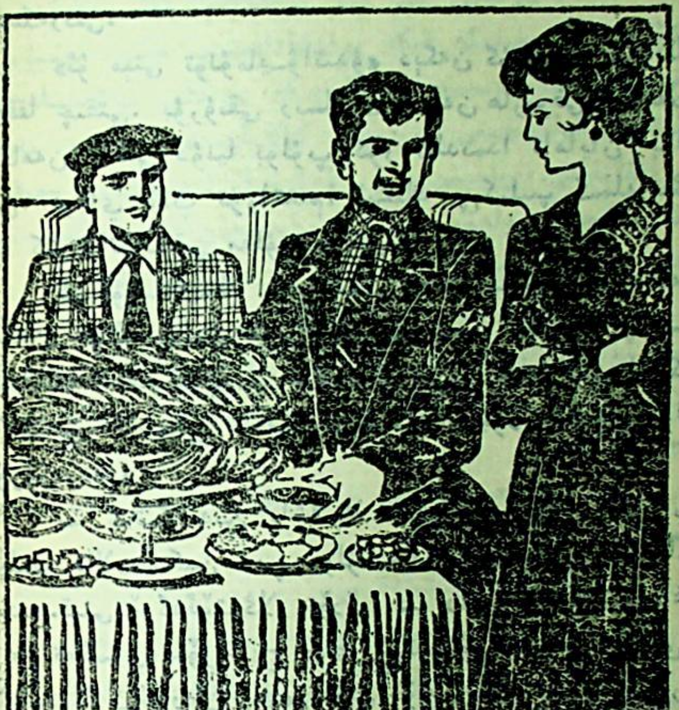

ساۋابلىق ئىش

قاۋۇلۇپ ئوتتۇز يىلدىن بۇيان بىرىنچى قېتىم قۇربان ھېيت نامىزىنى ئۆتەپ قايتىپ كەلگىنىدە، كەيپىياتى ئادەتتىكىدىن تاشقىرى كۆتۈرۈلۈپ قالغان ئىدى. «ئىست، شۇنچە يىللاردىن بىرىنچى ھېيت نامىزىنى ئېمىشقا تەرك قىلغاندىمەن، پەقەت نازىر بولغىنىم ئۈچۈنمۇ؟» دەپ ئۆكۈندى ئۇ ئۆز ئىچىدە.

بۈگۈنكى نامازغا ئۇنى بىر كىم چىللاپ ئاپارغىنى يوق، يېشى ئاۋۇپ قالغىنى ئۈچۈنمۇ ياكى پېنسىيىدە بولغىنى ئۈچۈنمۇ، ئىشقىلىپ ئۆيدىكىلەر ھېيت ھازىرلىقى بىلەن ئالدىرىشىشقا باشلىغاندا ئۇنىڭ كۆڭلىدە كېلىۋاتقان ھېيت نامىزىغا قاتنىشىش ئىستىكى ئويغانغان. ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈپ قويماسلىق ئۈچۈن قوڭغۇراقلىق سائەتنى ئاخشاملا توغرىلاپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن سائەتنىڭ بىرەر يېرىدىن چاتاق چىقىپ قالىدىغاندەك تۈن بويى كىرپىك قاقماي چىققان ئىدى.

ئۇ ئېسىدە قالغىنى بويىچە تەرەت ئېلىپ مەسچىتكە بارغىنىدا نەچچە مىڭ جامائەتنىڭ ئاخىرقى سەپلىرى ھەتتا كوچىغىچە سوزۇلغان ئىدى. ئۇ كەينىگىرەك توغرا

رىسالەتنى كۆردۈم. مېنى چاقىرىۋاتقان دەل رىسالەت ئىدى.

— ئاتىڭجاڭ، ئاتىڭجاڭ توختىسىلا...

ئۇنىڭ چىرايى يار ئېلىپ كەتكەن توغاننى توسۇشقا قوماندانلىق قىلىۋاتقان كىشىنىڭ چىرايىدەك جىددىيلىشىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن كۆزلىرى كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئۇ، ھەدەپ قول پۇلاڭلىتاتتى. ئۇنىڭ بۇ كۈلۈمسىرىگەن قىياپىتى ئىككى يىل بۇرۇنقى قىياپىتىگە نېمىدېگەن ئوخشايدۇ — ھە؟!

ئۇ كۆزلىرىمدىن يېنىۋاتقان ئېچىنىش ۋە مەسخىرە ئوتلىرىنى كۆردىمۇ، كۆرمىدىمۇ ئۇقمايمەن، ئىشقىلىپ ئۇنىڭغا بىر ھازا تىكىلىپ تۇردۇم — دە، ماشىنىغا چىقىپ شوپۇرغا دېدىم:

— ئىدارە ئاشخانىسىدا ئىشلەيدىغان قاسىم ئاخۇن ئۇستامنىڭكىگە تارتىڭ!

رىسى چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ ھويلىغا يۈگۈرۈپ
چىقىپلا بوۋىسىنىڭ پۇتىغا ئېسىلدى. قاۋۇلوپ شۇ چاغ
دىلا قۇربانلىق قىلىدىغان ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلى
قىنى سەزدى.

ئۇ ئىشىكنىڭ چېكىلىشىنى كۈتەتتى، تاقەتسىزلىنىپ
تالاغا چىقاتتى، كىچىك كوچىغىمۇ قاراپ باقاتتى.

قاۋۇلوپ شەھەردە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان. كېيىن
ئوقۇشنى تۈگەتمەيلا ئىنقىلابقا قاتنىشىپ كەتكەن. قىرىق
نەچچە يىلدىن بېرى كېلىپ كەتكەن ھېيتلارنىڭ كۆپىن
چىسىدە قۇربانلىق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغان بول
سىمۇ، قۇربانلىق باشقىلارنىڭ ياردىمى بىلەنلا ئورۇنلان
غان. ئۆزى بولسا، تا بۈگۈنگىچە قىزىشقاچ سويۇشنىمۇ ئوق
مايتتى. قايسى بىر يىلى ئامراق نەۋرىسى كۆك يۆتەل
بولۇپ قېلىپ، توخۇ ئۆتىنى ئىچۈرۈش زۆرۈر تېپىلغان
دىمۇ ئايالى تېپىپ كەلگەن مېكىياننى سويالماي قوشنى
لارغا خەۋەر قىلدۇرغان ئىدى. ھەر يىلى قۇربان ھېيتنىڭ
تۈنجى كۈنى ئۆز نەزىرىنىڭ قويىنى سويۇپ بېرىشنى
خالايدىغان تۆت - بەش پىدائىي ئىشىك ئالدىدا ئەت
گەندىلا پەيدا بولاتتى، بەزىلەر ھەتتا بىرەر ئاي بۇرۇن
ئۆزىنى مەلۇم قىلىپ «تىزىمغا ئالدۇراتتى». ئىككى سا
ئەت بۇرۇن نامازدا ئۇچراشقان تەلۋە دېمەتلىكلەرنىڭ
«ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ھېيتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن» دەپ
كىرىپ كېلىشى قاۋۇلوپقا قوي سويۇش ھۈنىرىنىڭ قان
چىلىك ئەھمىيەتلىكلىكىنى ھېس قىلدۇردى. ئۇ مېھمان
لارنى ئۆيگە باشلىدى - يۇ، نېمە قىلارىنى بىلەلمەيلا

كېلىدىغان بىر سەپتىن ئورۇن ئېلىپ، شەپكىسىنىڭ چې-
كىلىكىنى كەينىگە قىلىۋېتىپ ناماز ئوقىدى. نامازدىن
كېيىن يەنە نۇرغۇن تەڭتۇشلىرى بىلەن ھېيتنى مۇبا-
رەكلىشىۋالدى.
— قاۋۇلوپ، بۈگۈن بىرىنچى بولۇپ سېنىڭكىگە
ھېيتلاپ بارىمىز جۇمۇا — دېيىشكەن ئىدى ئۇلار ئالدىن
خەۋەر بېرىپ.
قاۋۇلوپنىڭ تەڭتۇشلىرى چاقچاق قىلمايتتى. شۇڭا
ئۇ ئۆيىگە قايتىپ كېلىپلا كەنجى ئوغلىنى جىددەللىتىپ
مال بازىرىدىن دېگەن نەرخقە سېتىۋېلىپ بوردىغىلى ئىك-
كى ئايچە بولغان قارا ئېرىكنى ۋاقىتلىق ئېغىلدىن يې-
تىلەپ چىقىپ ھويلىغا باغلاتقۇزدى. گۆش چانايدىغان
دۆشە ۋە پالتىنىمۇ تەق قىلدى.
— بالىلىرىم، گۆشنى چوڭ-چوڭ پارچىلاپ سې-
لىڭلار. مېھمانلار رازى بولۇپ قايتىشسۇن. بۇ ھېيتنى
شۇنداق ئۆتكۈزەيلىكى، گۆش يەتمەي قالارمىكىن، دەپ
ئەنسىرىمەڭلار، تازا كەتسە يەنە ئىككى مال كېتەر، —
دەيتتى ئۇ پۇت-قولىغا تەگمەي پايپاسلاپ يۈرۈپ.
قۇياش ئۆرلىمەكتە ئىدى، ئاتا-ئانىسىدىن ئەت-
گەندىلا ھېيتلىق ئېلىپ ئۈلگۈرگەن بالىلار ھويلىغا چې-
قىۋېلىپ چۇرقىراشتى، قېيىن ئاتا، قېيىن ئانىسىنى يەت-
لەيدىغان كۈيئوغۇللار ھېيتلاشنى باشلىۋەتكەن ئىدى.
— بوۋا، گۆش يەيمەن، قوربان ھېيت دېگەندە
گۆش يەيدۇ.
قاۋۇلوپنىڭ تۈنۈگۈن ئۆيدە قوندۇرۇپ قالغان نەۋ-

قالدى، ئۇلارنىڭ ئالدىغا ھورى ئۆرلەپ تۇرغان گۆش قويۇلمىسا قانداق بولغىنى؟

— پاتىمە، — دېدى ئۇ ئايالىنى بىر چەتكە تارتىپ، — توڭلاتقۇدا گۆش بارمۇ؟ قاراپ باق، بىرەر تەخسە گۆش قورۇپ مېھمانلارنىڭ ئالدىغا ئېلىپ چىقساڭ بولاتتى.

ئايالى ئېرىنىڭ ئەمەلدىن ئايرىلىشى بىلەنلا كىشىلەرنىڭ شۇنچىۋالا يۈزسىزلىك قىلغانلىقىنى، قوي سويۇپ بېرىشكە بىرەر ئادەمنىڭمۇ كەلمىگەنلىكىنى قاۋۇلوپنىڭ يۈزىگە سېلىۋالماقچى بولدى.

— ھالىڭلار مانا شۇنچىلىك. ۋاي نازىر دەپ سايەڭلەردىن ئەگىشىپ يۈرىدىغانلارنىڭ بىرەرسىمۇ ئەقاتمىدىغۇ؟

— ھەي خوتۇن، نېمە دەپ جۆيلۈپ يۈرىدىغانسەن، كىشىلەرنىڭمۇ ئۆزىگە چۇشلۇق ئىشى بار - دە، ئۇلار بىز ئۈچۈن تۇغۇلغانمۇ - يە!

قاۋۇلوپ باشتا خۇددى ئايالى ئويلىغاندەك ئويلاپمۇ باقتى. بىراق كېيىنچە «كىم مېنى باشقىلارغىلا تاينىۋالسۇن دەپتۇ. بەلكى باشقىلار ئالدىراشچىلىقتا ماڭا يازدەمگە كېلىشنى ئۇنتۇپ قېلىشقاندۇ» دەپ ئۆزىگە ئۆزى تەسەللىي بەردى.

— بوۋا ... گۆش يەيمەن گۆش...

— دادا، ئەنە ئۇياقتا مېھمانلار ھېيتلاپ يۈرىشىدۇ، بىز نېمە قىلمامسەن ئەمدى؟

ئۆيدىن چىقىپ كەتكىلى ئۇن نەچچە مىنۇت بول-

سەرەڭگە

(بالىلار ئۈچۈن)

ئۇلار ئىشتىن قايتىپ تۇرۇشىغىلا مېھمان كېلىپ قالدى.

يارمۇھەممەت كۆرۈشمىگىلى ئۇزاق بولغان ئاغىنىلىرىگە قىزغىن ئىلتىپات كۆرسەتتى ـ دە، ئۇلارنى ئىچكىرىكى ئۆيگە باشلاپ تۆرگە تەكلىپ قىلدى. قەدىناسلىرى بىلەن تىنچلىق سوراشقاندىن كېيىن، تاشقىرى ئۆيگە چىقىپ ئايالىغا دېدى:

— چىمەن، چاي دەملەشكە تېخى تەرەددۇت قىلماپسەنغۇ، بىلەمسەن، ئۇلار مېنىڭ يېقىن ئاغىنىلىرىم، ئۆيىمىزگىمۇ تۇنجى قېتىم كېلىشى.

— بىلىمەن، — دېدى نېمىگىدۇر قېيداۋاتقاندەك تەلەپپۇزدا چىمەن، — قاينىقىمۇ يوق تۇرسا قانداق قىلاي؟

ئادەتتە مېھمان بوسۇغىدىن ئاتلىغان ھامان پايپېتەك بولۇپ، داستىخان راسلاشقا باشلايدىغان چىمەننىڭ بۈگۈنكى بىپەرۋالىقىنى ھېچ چۈشەنمەيۋاتقان يارمۇھەم-

غان قاۋۇلۇپ ئاخىرى نازارەتنىڭ پارقىرىغان ئىشىكىسى
نۇراخۇننى باشلاپ ھويلىغا كىردى. ئۇ، نۇراخۇننى ئاتا-
يىن بېرىپ تەكلىپ قىلىپ كەلگەن ئىدى.

ئېرىك يەرگە ياتقۇزۇلۇپ پۇتى چۈشەلدى. نۇرا-
خۇن «ئاللاھۇ ئەكبەر» دېدى - دە، ئۆزى ئېلىپ كەل-
گەن پىچاقنى ئېرىكنىڭ بوغۇزىغا تەڭلەپ بولۇپ توختاپ
قالدى:

— نازىر، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېتىشۋەرسە-
لە، كېيىملىرىگە قان چاچراپ كېتىدۇ، بۇ يەر سىلە تۇ-
رىدىغان يەر ئەمەس، — دېدى ئۇ ئۇنىڭ ئىگىسىگە
قاراپ.

— يانلىرىدا تۇراي نۇراخۇن، — دېدى قاۋۇلۇپ
مەنىلىك قىلىپ، — بۇ ھۈنەرنى مەنمۇ ئۆگەنمەكچىمەن.

نۇراخۇن سابىق رەھبىرىگە ھەيرانلىق بىلەن
تىكىلدى.

— بۇ ئاددىيلا ئىشقۇ، ھۈنەر دېگىلىمۇ بولمايدۇ.

— ياق، — دېدى قاۋۇلۇپ يەنە، — قوي سويۇش-
نى ئۆگىنىۋېلىپ خۇدا بۇيرىسا ئۆزۈمنىڭ ھاجىتىدىن
ئۆزۈم چىقىمەن، كېلەركى ھېيتتا باشقىلارنىڭ قويىنىمۇ
سويۇپ بېرىمەن، مەنمۇ ساۋابلىق ئىش قىلاي دەيمەن...

— ...

— ئاللاھۇ ئەكبەر.

راست دېگەندەك، ناسوستىن چىققاندەك ئېتىلغان
قىپقىزىل قاننىڭ بىرقانچە تامچىسى قاۋۇلۇپنىڭ ھېيتلىق
ئىگىنىگە چاچرىدى، لېكىن ئۇ خاپا بولمىدى ...

1987 - يىل، مارت.

تىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى. ئۇ بىر نەرسىلەرگە باھانە قىلىپ ئىچكىرىكى ئۆيگىمۇ بىرنەچچە قېتىم كىرىپ چىقتى. ئەمما سەرەڭگە تاپالمىدى. ئۇ ئاخىرىدا يەنە ئادىتى بويىچە چىمەنگە مۇراجىئەت قىلدى:

— يۈگۈر خوتۇن، قوشنىلارنىڭ ئۆيىگە چىقىپ بىررەر تال بولسىمۇ سەرەڭگە سوراپ كىر، مانا مەيەردە قاپ بار ئىكەن.

چىمەن، تولا سۈركەۋېرىپ ئاقىرىپ كەتكەن سەرەڭگە قېپىنىڭ فوسفورىنى سىلاپ تۇرۇپ ناز ئارىلاش خاپىچىلىق بىلەن دېدى:

— ئۆزۈڭ سورا، بۇ ھويلىدا مەن سەرەڭگە تىلەپ كىرمىگەن ئۆي قالمىدى.

يارمۇھەممەت ئاغىنىلىرىنىڭ «يېنىمىزدا بىر دەم ئولتۇرساڭچۇ» دېگەن ئۆتۈنۈشىگە «مانا ھازىر» دەپ قويۇپ، ئايالىغا يالۋۇرۇشنى داۋام قىلدى:

— ئەر كىشى تۇرۇپ سەرەڭگە تىلەپ چىقسام بولماس، يۈزۈم ئۈچۈن بولسىمۇ ...

— شۇ ئەسنادا مەردان بوخچىسىنى ئاسقىنىچە مەكتەپتىن قايتىپ كەلدى. يارمۇھەممەت ئايالىغا يالۋۇرۇشتىن ئوغلىغا بۇيرۇق چۈشۈرۈشكە ئۆتتى:

— مەردان ئوغلۇم، قوشنىلاردىن سەرەڭگە سوراپ كىرگىنە.

مەردان ئەمدىلا سەككىز ياشقا كىرگىنى بىلەن تەقىللىق بالا ئىدى. ئۇ نېمىگىدۇر ئالدىراپ جىددىيلىشىپ تۇرغان ئاتا - ئانىسىنى كۆرگىنىدە، سەل - پەل ھەي-

مەت بىردىنلا جىددىي تۈس ئېلىپ دېدى:

— قارا سېنى، قاينىقىڭ بولمىسا، قايناتمامسەن، يا مېنى مېھمانلار ئالدىدا ئۆلتۈرەي دەمسەن!

ئېرىنىڭ تەگەشكە باشلىغىنىنى كۆرگەن چىمەن گەپنى چاقچاققا بۇراپ دېدى:

— قايناقسۇنى نېمىدە قاينىتىمەن؟

— ئاپلا، ما خوتۇننى. ئوچاقتا بولماي نېمىدە بولاتتى؟

— ئوچاققا ئوتنى نېمىدە ياقىمەن؟

يارمۇھەممەت گەپنىڭ سەرەڭگە ئۈستىدە كېتىۋاتقىنىنى بىردىن ھېس قىلىپ، يانچۇقلىرىدىن، ئوچاق بېشىدىن، ئۈستەلدە، ئورۇندۇقلارنىڭ ئاستىدىن سەرەڭگە ئىزدەشكە باشلىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ سەرەڭگە توختاتمايدىغان يامان ئادىتىنىڭ بارلىقىنى بىلەتتى. بەزىدە ئۆيدىكى سەرەڭگىنى بىر يەرگە ماڭغاندا يانچۇقىغا سېلىۋالاتتى-يۇ، بارغان يېرىگە تاشلاپ كېلەتتى. چىمەن ھەپتىسىگە ئون قاپ سەرەڭگە ئېلىۋەرسىمۇ يارمۇھەممەت تۈگىتىپ ئۈلگۈرەتتى. بەزىدە مېھمان كەلگەندە، 200 يۈەندەك مۇئاش ئالىدىغان بۇ ئۆي ئىگىلىرى ئىككى پۇڭلۇق سەرەڭگىنىڭ ئۆكسۈپ قېلىشى تۈپەيلى، جىددىيچىلىككە چۈشكەندە، چىمەن يارمۇھەممەتنى ئەيىبلەشكە باشلايتتى:

— بەلكى بار ئۆي دېگەن مۇشۇنداق بولىدىغان بولسا، سەن بەلكىنىڭ سەۋەبىدىن ... سەن بەلكى ...

يارمۇھەممەت خىجىلچىلىقتا تاشقىرىقى ئۆينى ئاس-

ىندا مۇنداق بىر ۋەقە يارمۇھەممەتنىڭ كۆز ئالدىغا كەلدى:

بۇنىڭدىن ئىككى ھەپتە بۇرۇن بولسا كېرەك، بىر دەم ئېلىش كۈنى يارمۇھەممەت چېچىنى يويۇۋېتىپ ئاخىرقى قېتىم داسقا ئېگىشكەندە بىر پۇڭلۇق تەڭگە پۇلدىن بىرسى «شىرت» قىلىپ تۆش يانچۇقىدىن يوندىغا چۈشۈپ كەتتى. بۇ ئەھۋالغا تاسادىپ كۆزى چۈشۈپ قالغان مەردان يوندى تۆكۈشكە تەمشىلىۋاتقان دادىسىنىڭ قولىدىن داسنى ئالدى. يارمۇھەممەت يوندى تۆكۈشكە چىقىپ كېتىۋاتقان مەردانىنىڭ كەينىدىن: «دوي مەردان، تالادا يوندى ئارىسىدىن تەڭگىنى ئىزلەپ يۈرمە يەنە، قوشنىلار كۆرۈپ قالسا يۈزۈڭگە سات» دەپ ۋارقىرىغان ئىدى.

يەنە بىر كۈنى ئاتا - بالا ئىككىسى بايراملىق كىيىم - كېچەك ئېلىش ئۈچۈن بازارغا چىقتى. ئۇلار مىژ - مىژ ئادەم قايناپ تۇرغان بىر چوڭ ماگىزىنغا كىرىشتى. يارمۇھەممەت پۇل ساناۋاتقاندا پۇل ئارىسىغا قىستۇرۇلۇپ قالغان بىر پۇڭلۇق تەڭگە يەرگە چۈشۈپ كەتتى ۋە جىرىڭلىغىنىچە دومىلاپ پوكەينىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتتى. بىر خېرىدارنىڭ «پۇلىڭىز چۈشۈپ قالدى» دېگەن ئاگاھلاندۇرۇشىغا: «كېرەك يوق، بىر پۇڭ پۇل دېگەن...» دەپ جاۋاب بېرىپ، ئۆزىنىڭ مەردلىكىنى نامايىش قىلغان يارمۇھەممەت ئوغلىغىمۇ «بىر پۇڭ پۇل ئۈچۈن يەنە ئاۋارە بولۇپ يۈرمە!» دەپ قويغان ئىدى. بىراق، كىيىم - كېچەكنى ئېلىپ بولۇپ ماگىزىندىن قايتىپ چىقىۋاتقان يار-

ران بولغان بولسا، دادىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپلا ھەممىنى چۈشەندى. ئۇ مۈرىسىگە ئۇرۇپ تۇرغان دادىسى بىلەن كارى بولماي بوخچىسىنى دېرىزە تەكچىسىگە قويدى-دە، ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلىرىنى ساقلايدىغان قەغەز ساندۇقچىنى كارىۋاتنىڭ ئاستىدىن سۆرەپ چىقىرىپ ئاغزىنى ئاچتى. ئۇ دادىسىنىڭ: «نېمە، سۆزلىمىلىك قىلىسەن» دەپ ئەيىبلەشلىرىنى ئاڭلىمىغاندەك ساندۇقچىنى تىزلىكتە قاراشتۇرۇپ چىقتى ۋە بىر قاپ سەرەڭگىنى ئېلىپ دادىسىغا ئۇزاتتى.

— سەرەڭگە؟!

يارمۇھەممەت «قۇرۇق قاپ بولۇپ قالمىسۇن يەنە» دېگەندەك قاپنى ئېچىپ كۆردى - دە، سەرەڭگىنى چىمەنگە ئۇزىتىۋېتىپ خۇشاللىق نۇرلىرى چاقناپ تۇرغان كۆزىنى ئوغلىغا تىكىپ تۇرۇپ سورىدى:

— بۇنى بۇرۇنلا ساندۇقىڭغا تىقىپ قويغان ئىكەنسەن - دە، شەيتان!

مەردان قاراقاتتەك كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى:

— بازاردىن سېتىۋالغان، تېخى تۈنۈگۈنلا.

— قايسى پۇلغا؟

يارمۇھەممەت ئوغلىغا بىر - ئىككى ئايدىن بېرى بىرەر پۇڭ پۇل بەرگەنلىكىنى يادىغا كەلتۈرەلمەي مۇشۇ سوئالنى قويغان ئىدى.

— سەن تاشلىۋەتكەن ھېلىقى ئىككى پۇڭغىچۇ!

«تاشلىۋەتكەن ئىككى پۇڭ» دېگەن گەپنى ئاڭلىغ-

بوراندا

(بالىلار ئۈچۈن)

ئېلىجان مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىققاندا، چۈشتىن كېيىنلا كۆتۈرۈلگەن شامال قارا بورانغا ئايلانغان ئىدى. يەر ـ جاھان دۈمكۆمتۈرۈلگەن قازان ئاستىدا قالغاندەك قاراڭغۇلۇق ئىچىگە چۆككەن، بەش قەدەم نېرىدىكى دەرەخ غوللىرىمۇ خۇددى سايىدەك غۇۋا كۆرۈنەتتى. ۋەھشىلىك شاۋقۇن سېلىپ گۈرۈلدەۋاتقان بوران ئەمدىلا چاشقان قولاق بولغان سۇۋادانلارنىڭ شاخلىرىنى يايدەك ئەگمەكتە ئىدى.

ساۋاقداشلىرىنىڭ بىللە كېتىش توغرىسىدىكى تەكلىپلىرىمۇ ئېلىجاننىڭ دادىسىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈش قارارىنى قىلچە ئۆزگەرتەلمىدى. ئۇ كۆڭلىگە قورقۇنچ سېلىۋاتقان بوراندىن پاناھلىنىش مەقسىتىدە دەرۋازا قانىتىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، تامغا يۆلەندى.

ئېلىجان بۇ يىل توققۇز ياشتا ئىدى. ئۇ تىنچ مۇھىت ۋە ئارتۇقچە ئەركىلىتىشكە ئۆگىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈنمىكىن، ئادەتتە بەكمۇ نازۇك، قورقۇنچاق ئىدى. يې-

مۇھەممەت كەينىگە بۇرۇلۇۋېدى، ئۆزىگە يېتىشىش ئۈچۈن يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان مەردانىنى كۆردى. ئۇ ئادەم يوق يەرگە كەلگەندە مەردانىنى: «خالايىق ئالدىدا بىر پۇڭ-نى دەپ، يۈزۈمنى چۈشۈردۈڭ، كىمنىمۇ دورايدىغانسەن» دەپ ئەيىبلىگەن ئىدى.

يارمۇھەممەت شۇ تاپتا «ئۆزىنى دورىمىغان» ئوغ-لىدىن ھەقىقەتەن سۆيۈنمەكتە ئىدى. ئۇ، ئوچاقتا لاۋۇل-داپ-كۆيۈۋاتقان ئوتقا قاراپ قويۇپ ئوغلىنىڭ پېشانى-سىگە بىرنى سۆيۈپ قويدى.

يىنىدا ئۆزىنى بەزلەيدىغان ھېچكىمنىڭ يوقلۇقى ئېلىجانـ
غا بارا - بارا ئايان بولۇشقا باشلىدى. «يەنە بىر ەر
سائەت ئۆتسە قاراڭغۇ چۈشىدىغان چاغمۇ بولىدۇ» دەپ
ئويلىدى ئۇ ئىچىدە. «مۇبادا دادام مېنى ئىزلەپ كېتىشكە
كەلمەي قويسا قانداق قىلغۇلۇق؟»

بوراننىڭ يەر - ئاسماننى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىـ
ۋېتىدىغان ئەلپازدا گۈرۈلدىشىنى ئاڭلاۋەرگەنسېرى ئۇ يۈ-
رىكىنى چوڭقۇر قالغاندەك ھېس قىلدى. بولۇپمۇ مۇئەلـ
لىمىنىڭ دەرس ئۆتۈۋېتىپ باتۇر بالا بولۇش ئۈچۈن
قورقۇمسىز بولۇش توغرىسىدا ئېيتقان سۆزلىرى ئېسىگە
چۈشكەندە، ئېلىجان ئۆزىدە بىر خىل شىجائەتنى سەزدى.

«توغرا» دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە مەدەت بېرىپ،
«مەندىن كىچىك بالىلارمۇ بوراندىن قورقمىغان يەردە
مەن قورقامدىم. ھەر كۈنى دادام مېنى ئىزلەپ كېتىمەن
دەپ ئاۋارە بولۇپ يۈرەمدۇ؟»

ئېلىجاندا راستىنلا ئىشەنچ پەيدا بولۇشقا باشلىدى.
ئۇ ئازراق ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، دەرۋازا كەينىدىن
ئېتىلىپ چىقتى - دە، بورانغا قارشى يۈرۈپ كەتتى.

ئېلىجاننىڭ بويى خېلى ئېگىز بولغان بىلەن ئو-
رۇق، ئاجىز ئىدى. غەرب تەرەپتىن سوقۇۋاتقان بوران
بەزىدە ئۇنى ئىتتىرىپ تېرەكلەرگە يۆلەپ قوياتتى. ئېلىـ
جان دەرھال ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىپ، غۇۋا كۆرۈنۈۋاتقان
دەرەخلەر، ئارىلىق مەھەللە يولىنى ئىلغا قىلىۋالاتتى -
دە، ئاياغلىرىنى يۆتكەشكە باشلايتتى. سۇگەتلەردىن سۇ-
لۇپ چۈشكەن شاخلارغا پۇتلىشىپ يىقىلغان يېرىدىن

راقتا كېلىۋاتقان ماشىنا، تراكتورنىڭ سىگناللىرىمۇ ئۇنى ۋەھىمىگە سالاتتى. پوچاڭزا ئېتىۋاتقان ياكى قاتتىقراق شەپە چىقىدىغان سورۇنلارغا يېقىنمۇ يولىمايتتى. ئۇنىڭ ئۆيى مەھەللىنىڭ چېتىدىرەك بولغاچقا، چۆچەكلەردىكى ئاجايىپ مەخلۇقلارنىڭ كۆزىگە ئوخشاپ كېتىدىغان كامار-لىرى بار دەرەخلىك يولدىن يالغۇز ماڭالمايتتى. مەك-تەپتىن قايتىدىغان چاغلاردا ھاۋا سەل - پەل تۇتۇل-دىمۇ، ئۇ دەرۋازا ئالدىدىن بىر قەدەممۇ سىلجىماي، دا-دىسىنىڭ چىلان تورۇق ئات بىلەن يېتىپ كېلىشىنى ۋە ئات كەينىگە مىنگەشتۈرۈپ ئېلىپ كېتىشىنى كۈتەتتى.

ئېلجان دادىسىنى كۈتە - كۈتە ئاردىن ئىككى سا-ئەت ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ بەزىدە دەرۋازا كەينىدىن بې-شىنى چىقىرىپ قولى بىلەن چاڭ - توزانلارنى توسۇپ تۇرۇپ، دادىسىنىڭ يولىغا دىققەت بىلەن قاراپ باقاتتى. ئات تۇيىقىنىڭ ئاۋازىنى بولسىمۇ ئاڭلاش ئۈچۈن دىق-قىتىنى جەملەيتتى. بەزىدە بوراننىڭ دەھشەتلىك گۈرۈل-دىشى بىلەن پەيدا بولغان ۋەھىمىنى بىردەم بولسىمۇ ئۇنتۇش ئۈستىگىدە بارماقلىرىنى قۇلىقىغا مەھكەم تىقىپ ئۆزىنى يەنە دەرۋازا كەينىگە ئالاتتى.

بوران ئەزۋەيلىسە ئەزۋەيلەيتتىكى. بەسكارىغا چۈشەي دېمەيتتى.

ئۇ، دادىسىنىڭ بىغەملىكىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىۋىدى، ئىسسىق ياش بىلەن قوشۇلغان توپا - چاڭ كۆزلىرىنى تۈز قويغاندەك ئېچىشتۇرۇۋەتتى. بىراق كۆز يېشى قىلىش بىلەن ئىش پۈتمەيدىغانلىقى،

سېرىق سەبدە

1

ئاتقان پاختىدەك ئاپئاق بۇلۇت دېڭىزىنى پەستە قالدۇرۇپ يەر يۈزىدىن 10 مىڭ مېتىر ئېگىزلىكتە ئۇچۇۋاتقان ئايروپىلان جەنۇب ئاسمىنىغا كىرىپ كەلمەكتە ئىدى. رېئاكتىپ ماتورنىڭ بىر خىل رېتىمدا گۈرۈلدىشى بەئەينى ئەللەي ناخشىسىغا ئايلىنىپ يولۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسىنى ئۇيقۇ قۇچىقىغا غەرق قىلىۋەتكەن، ئوڭ يېنىمدىكى يېشى توختىلىغان بىر كىشى ئانا سۈتىگە قانغان ۋە بۆشۈككە بۆلەنگەن بوۋاقتەك، قويۇۋېتىلگەن يۆلەنچۈككە يۆلىنىپ، يېنىك پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى.

بىراق، جىددىي ۋەزىپىنى ئۈستۈمگە ئېلىپ كېتىۋاتقىنىمدا يېنىمدىكى كىشىدەك مەززە قىلىشىم مۇمكىنمۇ؟ گېزىتخانا باشلىقىنىڭ قولىدىن ئايروپىلان بېلىتىنى تاپشۇرۇۋالغان دەقىقىدىن باشلاپ ئويلايدىغىنىم بۇ قېتىمقى ۋەزىپىنى قانداق قىلىپ قانائەتلىنەرلىك ھالدا ئورۇنلاش مەسىلىسى ئىدى. ھازىرمۇ ھەم خىزمىتىمنىڭ تەرتىپى ئۈستىدە پۈتۈن زېھنىم بىلەن باش قاتۇرماقتا ئىدىم.

مەلتۇرۇلگىنىچە تۇرۇپ بەزىدە ئۇدۇل، بەزىدە يېنىچە ئېلگىرىلەيتتى...

ئېلىجان ھويلىغا كىرىپلا دادىسىنى چىلان تۇرۇق. ئاتىنىڭ يېنىدا كۆردى. دادىسى ئاتىنىڭ تىزگىنىنى تاشلىۋېتىپ ئېلىجاننى قۇچاقلاپ دەرس كۆتۈرگىنىچە ئۆيگە ئېلىپ كىردى ـ دە، ئېلىجاندىن ئەپۇ سورىغان قىياپەتتە دېدى:

— بالام، بۈگۈن شەھەرگە كىرمىسەممۇ بوپتىكەن، بىر ھارۋا ئوغۇتنى دەپ سېنى...

ئاتا ۋە ئانا ئېلىجاننى پاڭگىدە يىغلىۋېتىدۇ، دەپ ئويلاپ ئۇنىڭ كۆزىگە ئەپۇ سوراش نەزەرى بىلەن شۇنداق بىر قاراپلا ھەيران قالدى.

ئېلىجان يىغلىمىغان ئىدى. ئەكسىچە، كۆزىدە بىر خىل ئوت چاقنايتتى. ئۇ دادىسىنى مەھكەم قۇچاقلاپ تۇرۇپ مەردانە ئاھاڭدا دېدى:

— دادا، مەن بوراندىن قورقمىدىم، بوراندىن قورقمايدىغان بولدۇم. ئەمدى مەكتەپتىن ئۆزۈم قايتىپ كېلىۋېرىمەن!

— يارايسەن، ئوغۇل بالا دېگەن مانا شۇنداق بولىدۇ!— دېدى ئاتىسى ئېلىجاننىڭ مۈرىسىگە رازىمەنلىك بىلەن ئۇرۇپ تۇرۇپ.

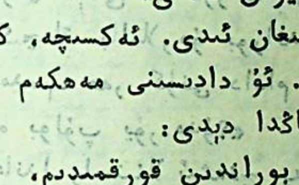

نىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئاسمانغا بوي سوزغان قارا تې-
رەكلەرگە كۆزتاشلىغاچ دېدىم:

— ھەي، سىلەرگە شۇنداق تۇيۇلىدۇ. بارغان يەر-
گە مەيلى ئۇ دۆڭ بولسۇن، ئويمان بولسۇن، ۋەزىپە
بىلەن بارىدىغان گەپ. ۋەزىپە ئورۇنلانمىسا، مەسئۇ-
لىيەت سۈرۈشتۈرۈلىدۇ. خاتا قىلساڭ، تەنقىدنىڭ چوڭىسى
بار تېخى!

— مەسىلەن، بۇ قېتىممۇ ۋەزىپە بىلەن كەلدىڭىز-
مۇ، —شوپۇر يىگىت ئېشەك ھارۋىسىدىن ئەپچىللىك
بىلەن ياندىۋالغاندىن كېيىن، ماڭا قاراپ قويۇپ سورىدى، —
قانداق ۋەزىپە بىلەن كەلدىڭىز، قارىغاندا ۋە-
زىپىڭىز بىزنىڭ ئىدارە بىلەن مۇناسىۋەتلىكتەك قىلىدۇ.
مۇئاۋىن مۇدىرىمىزنىڭ كېچىكىپ قالماسلىقىم توغرىسىدا
قايتا - قايتا تاپىلاپ كېتىشلىرى بىكار ئەمەستە!

بۇ قېتىمقى مۇخبىرلىق ۋەزىپەم ھېچقانداق مەخ-
پىيەتلىككە چېتىلمايتتى. بىراق ۋىلايەتلىك پەن - تېخ-
نىكا كومىتېتى رەھبەرلىرى بىلەن كۆرۈشمەستىن تۇرۇپ
نىشاننى ئاشكارىلاپ قويۇشمۇ ئاقىلانىلىق ھېسابلانمايتتى.
شۇنداقتىمۇ گەپنىڭ تېمىسىنى بۇراپ، شوپۇر باياقى
سوئالنى جەزمەن ئۇنتۇدى، دەپ ھېسابلىغان چېغىمدا
ئۇنىڭدىن سورىدىم:

— سىلەردە مېۋە - چېۋىنى يېڭى پېتى ساقلاش
تەتقىقاتىدا يېڭى ئۇنۇم ھاسىل قىلىنىدى دەپ ئاڭلىدۇق،
شۇنداقمۇ؟

ئۇ مەن ئۇزاتقان تاماكىنى ماشىنىنىڭ ئوت تۇتاش-

دەسلەپكى لايىھەمگە قايتا ـ قايتا تۈزىتىش كىرگۈزەتتىم، ئۆزۈمگە ئىشەنچ بېغىشلايتتىم.

— يولۇچىلار دىققەت، ئايروپىلانىمىز يەنە 15 مىنۇتتىن كېيىن شەھەر ئايرودرومىغا قونىدۇ. بىخەتەرلىك بەلبېغىنى باغلىۋېلىڭلار. ھازىر يەر يۈزى تېمپېراتۇرىسى 32 گرادۇس...

بىر يېرىم سائەتلىك ھاۋا سەپىرىدىن كېيىن ئايروپىلان ئايرودرومغا سىلىق قوندى. يۈك ـ تاقلىرىمنى ئېلىپ زال ئىشىكىدىن چىقىشىمغىلا ئىنچىكە بۇرۇت قويۇۋالغان، ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى دوغىلاققىنە كەلگەن بىر يىگىت ئالدىمغا كەلدى ـ دە، سالام بېرىپ سورىدى:

— ئۈرۈمچىدىن كەلگەن مۇخبىر سىز بولامسىز؟

— ھەئە، مەن بولىمەن، ئىسمىم...

مېنى ئالغىلى كەلگەن «شاڭخەي» ماركىلىق پىكاپ شەھەرگە قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى. شوپۇر يىگىت خېلى گەپدانىدەك قىلاتتى. ئۇ بۇ يەرگە كېلىشىمنىڭ تۈنجى قېتىم ئەمەسلىكىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن، شەھەر ھەققىدىكى تونۇشتۇرۇشلىرىنى توختاتتى ـ دە، گەپنى بۇرىدى:

— مۇخبىرلىق دېگەن ئوبدان خىزمەت جۇمۇ، شەھەر ـ شەھەرلەرگە بېرىپ تۇرىدىغان گەپ، كىرمىگەن چوڭقۇر، چىقمىغان دۆڭ قالمايدۇ. بۇنى خىزمەت دېگەندىن كۆرە، تاماشا دېگەن تۈزۈك. بۇنداق خىزمەت پېشانىسى ئوڭ كىشىلەرگىلا نېسىپ بولىدۇ...

ماشىنىنىڭ ئالدى ئەينىكى ئارقىلىق ئاسفالت يول-

يىن بىلىۋالارسىز...

كېيىنكى سۆھبىتىمىز قايىنغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەكلا بېسىقىپ قالدى. شوپۇر يىگىت قانداقتۇر بىر مۇقامغا غىڭشىغاچ ئالدىغا تىكىلىپ، ئات - ئېشەك ھارۋىلىرىنىڭ ئارىسىدىن يول ئېچىپ بارماقتا ئىدى. مەن بولسام ئۆز خىيالىم بىلەن بەنت ئىدىم.

2

ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى بىناسىغا شوپۇرنىڭ ھەمراھلىقىدا يېتىپ كەلگىنىمدە خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشقا كەلگىنىگە ئانچە ئۇزاق بولمىغان ئىكەن.

مۇدىر ئىشخانىسىنىڭ ئىشىكىدىن كىرىشىمگىلا شوپۇر يىگىت ئىش ئۈستىلىنىڭ ئالدىدا مىس ھەيكەلدەك قېتىپ ئولتۇرغان سېمىز، قاپاقلىرى ساڭگىلىغان، بادام دوپپىلىق بىر كىشىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ماڭا تونۇشتۇردى:

— مانا بۇ، كومىتېتىمىزنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى رەجەپ قادىر بولىدۇ، — ئۇ ئارقىدىنلا ماڭا بۇرۇلۇپ رەجەپ قادىرغا مېنى تونۇشتۇردى، — سىلى ئىزلەپ كېلىشىنى ئېيتقان مۇخبىر يولداش...

— قارشى ئالىمىز، قارشى ئالىمىز، ھارمىغايسىز، جاپا چەكتىڭىز.

رەجەپ قادىر ئورنىدىن چاچراپ دېگۈدەك تۇردى-دە، ئىككى قولىنى سوزغىنىچە كېلىپ مەن بىلەن كۆرۈشتى. ئۇنىمىغىنىمغا قارىماي مېنى يالغۇز كىشىلىك سافاغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزى پەستىرەك ئورۇن ئالدى.

رەجەپ قادىر قىرىق بەش ياشلاردىن ھالقىغان،

تۇرغۇچىسى بىلەن تۇتاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن:
— ئۇجۇر - بۇجۇرىنىغۇ ئۇقمايمەن، ئىشقىلىپ ئۇلۇم چوڭ دەيدۇ، بىر ھەپتە ئالدىدا تەبرىكلەش يىغىنىمۇ ئاچتۇق تېخى.
— بۇ تەتقىقاتنى كىم ئېلىپ بېرىپتىكەن؟
— نۇرىمان ئېلىپ بارغانمىش، — ئۇ «مىش» قوشۇمچىسىنى ئالاھىدە ئاھاڭ بىلەن سوزۇپ ئېيتتى - دە، قوشۇپ قويدى، — ھە راست، بىلمىسىڭىز كېرەك، بىزدە نۇرىمان دەيدىغان بىر چوكان بار.
— قانداقراق چوكان ئۇ؟ — شوپۇر يىگىتنىڭ تەلەپپۇزىدىن گېپىنىڭ تېگىدە گەپ بارلىقىنى ھېس قىلدىم - دە، سورىدىم، — نۇرىمان ھەققىدە تېخى ھېچ نەرسە بىلمەيمەن.
ئۇ ئىككى قېتىم سوزۇپ سىگنال بېرىۋېتىپ، ماشىنىنىڭ رولى يېنىغا سانجىپ قويۇلغان بىر تال سېرىق سەبدە گۈلنى قولىغا ئېلىپ پىرقىرىتىپ قاراپ چىققاندىن كېيىن، سوئالىمغا جاۋاب بەردى:
— قانداق چوكان بولاتتى، ئوقۇغۇچى ئېگىز چوكان، ئۆزىنىڭكىنىلا راست دەيدۇ، رەھبەرلەرنىڭ گېپىگىمۇ ئانچە قۇلاق سېلىپ كەتمەيدۇ... — ئۇ مېنىڭ نۇرىماننى سوراپ قالغىنىمدىن بىر نەرسە چۈشىنىۋالغان بولسا كېرەك، گېپىنى تېزدىنلا ئۇزۇشۇۋالدى، — گېزىتكە يازىدىغان ئوخشىمامسىز ئۇنى، ۋاي... ۋاي، نېمىلەرنى دەپ كەتتىم، سورىسىڭىز، ئۆزى كېلىشكەن، سېرىق سەبدىگە ئوخشاش چىرايلىق، ئەمما پۇرىقى يوق... قالغىنىنى كې-

چىدە مەجلىستە ئەمەسمۇ، سىزنىڭ بۈگۈنكى ئايروپىلان-
دا بۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىڭىزنى. كومىتېتىمىز ھەققىدە
ماقالە يازىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتمادىمۇ. شۇ ھامان شوپۇر
مۇختارجاننى چاقىردىم. ھازىرلا ئايرودرومغا يۈگۈر. مۇخ-
بىر يىگىت ساقلاپ قالمىسۇن، دېدىم. شۇنداق ئەمەس-
مۇ مۇختارجان؟

— شۇنداق... شۇنداق...، — شوپۇر يىگىت جاۋاب
بەردى، — مۇدىر بەكمۇ كۆڭۈل بۆلدى، بەكمۇ...

رەجەپ قادىر تۇراخۇنغا لاقا - لۇقىلىرىمنى كۆ-
تۈرۈپ مېنى مەمۇرىي مەھكىمە مېھمانخانىسىغا ئورۇنلاش-
تۇرۇپ قويۇشنى تاپىلىغاندىن كېيىن ماڭا بۇرۇلۇپ دېدى:

— مۇخبىر ئۇكام، ھەي قارىڭا مېنى، تېخىچە
ئىسمىڭىزنى سورىۋالمىغىنىمنى، ئىسمىڭىز نېمە بولىدۇ
ئۇكام؟

مەن ئالمان - تالمان مۇخبىرلىق كىنىشكامنى چى-
قىرىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتقاچ دېدىم:

— ئىسمىم ئالىم بولىدۇ، گېزىتخانىنىڭ...

— بولدى... بولدى، تونۇشۇپ قالدۇق ئەمەسمۇ.
بۇ ئەرسىنى كۆرسەممۇ بەرىبىر...، — ئۇ قولۇمنى ئىت-
تىرىپ تۇرۇپ دېدى، — ھازىرچە دەم ئېلىپ تۇرۇڭ
ئۇكام، كەچكە يېقىن مۇنۇ مۇختارجان سىزنى ئىزدەيدۇ.
ئاز - تولا پاراڭلىشىۋالايلى، تونۇشۇپ قالدۇق ئەمەس-
مۇ؟ ھى... ھى... ھى...

ئورنىمدىن تۇردۇم - يۇ، ئادىتىم بويىچە ۋاقىتنى
چىڭ تۇتماق بولۇپ دېدىم:

موقىچاق يۈزلۈك ئادەم ئىدى. كۆتمەك قارا قاشلىرى ئاستىدىكى چوڭ ۋە سەل - پەل قىزىرىپ تۇرغان كۆزلىرى خېلى سۈرلۈك كۆرۈنەتتى. كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدىن باشلانغان ئۈچ تال چوڭقۇر قورۇق سېمىز بۇرنىنىڭ ئەتراپىدىن چېكىسى تەرەپكە سوزۇلغان كىچىك قورۇقچىلارنى كېسىپ ئۆتەتتى. ساقىلى سانىۋالغۇدەك ئاز بولغاچقىمۇ ئېگەك گۆشلىرى ساڭگىلاپ تۇراتتى. سۆزلىگەندە يۈز مۇسكۇللىرى تاۋۇشىنىڭ سالمىقىغا ماس ھالدا تۇراتتى.

ئۇ چاي ئۇستىلىنى چېكىۋېدى، تاشقىرىدىن 50 ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان، ئەمما قەدەم بېسىشلىرىدىن يىگىتلىك چاغلىرىدىكى چاققانلىقىنى ساقلاپ قېلىشقا جېنىنىڭ بېرىچە تىرىشىۋاتقانلىقى چىقىپ تۇرغان بىر كىشى كىرىپ كەلدى - دە، ماڭا ئەدەب بىلەن سالام بېرىپ، رەجەپ قادىردىن ئۆزىگە نېمە خىزمەت بارلىقىنى سورىدى.

— تۇراخۇن، قۇلاق ئاڭلىمدۇ - يوقمۇ، نەچچە قېتىم ئېيتتىم، ئىشخانىغا مېھمان كەلسە چاي-نۇ تەڭ كەلتۈرۈلسۇن دەپ.

تۇراخۇن دېگەن بۇ ئادەم «بۇ كىشىنىڭ يوغانچىلىقىنى كۆرۈپ قويۇڭ» دېگەندەك ماڭا «يالىت» قىلىپ قاراپ قويدى - دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

ھايال ئۆتمەي چايمۇ كەلتۈرۈلدى. رەجەپ قادىر مېنى چاي ئۇتلاشقا دەۋەت قىلىۋېتىپ سۆزگە كىرىشتى:

— ئەتىگەن ئىشقا كېلىشىمگىلا تېلېفون «جىرىڭ» قىلىپ قالدى. ئالسام بىزنىڭ مۇدىر ئىكەن، ئۇ ئۇرۇم-

شىنى ئاستا چايقاپ قويدى. ھېسداشلىق قىلغان ئاھاڭـدا
دېدى:

— ھەي، ئېشەككىمۇ خۇدايىم بىلىپ مۈڭـ
گۈز بەرمىگەن، ئەگەر ئېشەكنىڭ مۈڭگۈزى بولسا، پۈتۈن
ئىنساننى ئۈسسۈپ ئۆلتۈرۈپ بولاتتىكەن، ھېلىغۇ ئايال
كىشى بولۇپ قاپتۇ، بولمىسا...

سومكامنى كۆتۈرگەنچە ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم.
شوپۇر يىگىت «بايام مەن نېمەدېگەن ئىدىم» دېگەنـدەك
ماڭا بىر قارىۋالـدى.

3

ياتاقتا ئورۇنلاشقاندىن كېيىنمۇ تـۈزۈكـرەك ئارام
ئالالمىدىم. نۇرىماننىڭ بايامقى توك گەپلىرى قۇلىقىم
تۈۋىدە جاراڭلاۋەردى. چۈنكى، باشقا بىرسى ئەمەس،
دەل مەن يازماقچى بولغان كىشى ماڭا شۇنداق پـوزىتـ
سىيە تۇتتۇۋاتاتتى. باشلىقىمنىڭ ئېيتىشىچە، ئەپۋە – چىپـ
ۋىنى يېڭى پېتى ساقلاش تەتقىقاتىنى ئاشـۇ نۇرىمان
تاماملىغان ئىمىش، ئەپۋە – چىپۋە ماكانى بولغان شىنجاڭـ
دا بۇ تەتقىقات نەتىجىسىنىڭ ئەمەلدە قوللىنىلىشى چوڭ
ئەھمىيەتكە ئىگە ئىمىش. ئۇ، ئۈرۈمچىدە ئېچىلغان چوڭ
يىغىندا ۋىلايەتلىك پەن – تېخنىكا كومىتېتى مۇدىرىنىڭ
دوكلاتىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، نۇرىمان ھەققىدە ئوچېرىك
ئېلان قىلىش نىيىتىگە كەلگەن ئىكەن.

راستىمنى ئېيتسام، مۇشۇ تاپتا ئۇنىڭ قانداق قىـ
لىپ ھاكاۋۇرلۇقتا ئۇچىغا چىققان ۋە رەھبەرلىككىمۇ،
ئادەتتىكى ئىشچىغىمۇ ياقمايدىغان بىر چوكاننى ماختاپ

— رەجەپ ئاكا، مالال كەلمىسە كومىتېتلىرىدىكى لو-
زىمانىغا چۈشتىن كېيىن كېلىپ مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە
ئۇقتۇرۇش قىلىپ قويساق، ۋاقىت بەك قىس.

رەجەپ قادىر قولىنى كەينىگە تۇتۇپ ئىشخانىدا
ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ بىردەم خىيال سۈرگەندىن كې-
يىن ئىشىك تۈۋىدە ئۆرە تۇرغان تۇراخۇنغا بۇيرۇق
قىلدى:

— قېنى تۇراخۇن، تەجرىبىخانىغا تېلېفون بېرىڭ،
ئۇرىمان كېلىپ كەتسۇن. كەلگەندە ماڭا بىر يولۇقۇپ
ئۆتسۇن!

تېلېفون تېزدىنلا ئۇلاندى. تۇراخۇن تەلىپىمنى قار-
شى تەرەپكە مەلۇم قىلغاندىن كېيىن، تېلېفون تۇرۇپكى-
سىدىن بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ئۈرۈمچىدىن كەلگەن مۇخبىرمۇ؟ ھە، ھازىرچە
ۋاقتىم يوق، كېيىنچىرەك بىر گەپ بولار...

تۇرۇپكىدىن چىقىۋاتقان ئاۋاز شۇنچىلىك قاتتىق
ۋە دانە - دانە ئىدىكى، بىر مېتىر يىراقلىقتا تۇرسىمۇ
ئېنىق ئاڭلىماقتا ئىدىم. بىردىن قۇيقا چاچلىرىم تىك
تۇرۇپ كەتتى. «ئۈرۈمچىدىن كەلگەن مۇخبىر دېگەننى
ئېنىق ئاڭلاپ تۇرۇپمۇ پىسەنت قىلمىغىنىنى قاراڭ، نې-
مىدېگەن چوڭچىلىق!» دېگەنلەر كاللامنى كېزىپ چىقتى.
شوپۇر يىگىتنىڭ باياتقى سۆزلىرى قۇلىقىم تۈۋىدە قايتا
جاراڭلىغاندەك بولدى.

جىددىي تەلىپىمگە قىلىنغان بىپەرۋالىقتىن پەيدا
بولغان كۆڭۈلسىزلىكىمنى بىلگەندەك، رەجەپ قادىر بې-

— پەن - تېخنىكا يېڭىلىقلىرى دېگەن مانا مۇشۇ،
دەرۋازا قاناتلىرى ئېلېكتر ماشىنىلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن
ئېچىلىپ - يېپىلىدۇ. — دېگەچ كونۇپكىنى قايتا - قايتا
بېسىپ كۆرسەتتى ۋە. — بۇ ئىمارەتنى شەھىرىمىزنىڭ
ئۇستىلىرى لايىھىلەپ ياسىغان، قالتىسمىكەن، — دەپ سو-
راپ قويدى.
— قالتىسكەن، — دېدىم مەن بۇ كارامەتكە قىزىقىپ.
رەجەپ قادىر مېنى قورۇ - جايىنى تاماشا قىلىش-
قا تەكلىپ قىلدى. ئۆيلەر ھەقىقەتەن قالتىس سېلىنغان
ئىدى. شىپاڭنىڭ جەگىلىرىگە نەقىش ئويۇلۇپ سىرلانغاچ-
قا كۆركەم ۋە ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى. تاملارغا ئويۇلغان
كېپىس گۇللەر، نەقىشلەر شىپاڭغا ئېسىلغان ئاسما چىراغ
يورۇقىدا يالتىراپ تۇراتتى. مېھمانخانىنىڭ تام - تورۇس-
لىرىنى بېزەشكە زامانىۋى قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى ئىش-
لىتىلگەن ئىدى.
مېھمانخانىغا كىرىشىمىگىلا ئون نەچچە كىشى كوماندا
بېرىلگەندەك تەڭلا ئورنىدىن تۇرۇپ، مەن بىلەن بىر-
مۇ بىر قول ئېلىشتى. رەجەپ قادىر مېنى ئۇلارغا
سالاھىيىتىمدىن ئاشۇرۇپ تونۇشتۇرغاندىن كېيىن ھەم-
مەيلەن ئورۇن ئېلىشتۇق.
مېۋە - چېۋە داستىخىنىدىن كېيىن تونۇر كاۋىپى
تارتىلدى. كاۋاپنىڭ قوۋۇرغا گۆشى ۋە ساپسېرىق تىلىن-
غان تېرىسى ئالدىمغا كېلىپ قالغىنىغا قارىغاندا، سورۇن-
دىكى ئەڭ ئەتىۋارلىق مېھمان مەن ئىدىم. بىراق، راس-
تىنى ئېيتسام ئۆزۈمنىڭ مۇشۇنچىلىك ئەتىۋارلىنىشىمىمۇ

ئۇچۇرماقچى بولغانلىقىنىڭ سىرىنى چۈشىنەلمەيۋاتاتتىم.

بىراق، ئادەتتىكى قائىدە بويىچە ئېيتقاندا، ئۇچ-رىشىش دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، ئوبيېكتىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۆزىتىشكە ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن يۈز تۇرانە پاراڭ-لىشىشنى قولغا كەلتۈرۈشكە توغرا كېلەتتى. رەجەپ قا-دىر بىلەن شوپۇر يىگىتنىڭ قارىشى نۇرىمان ئۈستىدىكى كۆزىتىشنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ھېسابلىناتتى.

شۇ خىياللار بىلەن چېلىشىپ تۇرغىنىمدا ئىشىك چېكىلمەيلا ئېچىلىپ مۇختارجان كىرىپ كەلدى. ئۇ رە-جەپ قادىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن مېنى ئالغىلى كەلگەن ئىكەن.

«يالغۇز ئولتۇرغاندىن كۆرە ئىككى - ئۈچ رومكا ئىچىپ، مۇڭدىشىپ كەلسەم كېلەي» دېدىم - دە، ماشى-نىغا چىقتىم.

15 مىنۇتچە ماڭغاندىن كېيىن رەجەپ قادىرنىڭ شەھەر چېتىگىرەك جايلاشقان قورۇسىغا يېتىپ كەلدۇق. مۇختارجان ماشىنىدىن چۈشۈپ تۆت تونىنلىق يۈك ئاپ-تومۇبىلى پاتقۇچىلىك كەڭلىكتىكى دەرۋازىنىڭ بىر يې-رىنى بېسىۋېدى، ئېغىر قاناتلار شىرىلداپ ئېچىلدى - دە، كېشەك ئارقىسىغا كىرىپ كەتتى، دەرۋازا بېشىدىكى چىراغمۇ لاپپىدە ياندى.

— قېنى كىرسىلە ئالىمجان ئۇكام، كىرسىلە...

رەجەپ قادىر تال باراڭلىرى ئاستىدىن پەيدا بول-دى. ئۇ دەرۋازىنىڭ كارامىتىگە ھەيرانلىق ئىچىدە كۆز سېلىۋاتقىنىمغا قاراپ:

رەجەپ قادىر ئۈستەلدىن بېشىنى ئارتىلدۇرۇپ كۈرۈپ كۈلۈپ قويدى.

— مەن دېگەن بىر ئاددىي ئىشچى،— يېنىمدىكى بىرەيلەن بىلەن ئورۇن ئالماشتۇرۇپ ئولتۇرغان قىرىق ياشلاردىكى بىر ئەر كىشى رومكىسىدىكى ھاراقنى تامچى-تىپ تۇرۇپ دېدى،— ئەمما بىرنى بىر، ئىككىنى ئىككى دەيمەن. ناھەقچىلىككە ھەرگىز چىداپ تۇرالمايدىغان خۇيۇم بار، مەسىلەن، بۇ قېتىم مېۋە - چېۋىنى يېڭى پېتى ساقلاش تەتقىقاتىدا نەتىجە چوڭ بولدى. بەزىلەر بۇ نەتىجىنى ھېلىقى نۇرىمانغا مەنسۇپ دەيدۇ، بىكار گەپ!— ئۇ «بىكار گەپ» دەپ قولىنى كۆتۈرۈۋېدى، رومكىسىدىكى ھاراق پۈتۈنلەي چېچىلىپ تۆكۈلدى.— ئەگەر مۇدىرىمىزدەك پىشقەدەملەر ئەقىل كۆرسەتمىسە، ئالىي مەكتەپ بوسۇغىسىدىن ئاتلىغان ئىپتى بار بىر چوكان نېمىمۇ قىلالايتتى. مۇدىرىمىز ئۇنىڭغا زىر-زەۋەرىگىچە ئۆگىتىپ قويغان. ئەمدىلىكتە بولسا پىشقەدەم-لەرنى پوش - پوش دەپ ھەممىگە ئۆزى ئىگە بولۇ-ۋالدى.

— ھەي، غەيۋەت دېگەننىڭغۇ مەن ئۆلگۈدەك ئۆچ،— ئابدۇقادىر دەيدىغان بىر كىشى سۆز ئارىلىدى.— ئەمما نۇرى-مانىڭ گېپىنى قىلسىلا سۆز قىستۇرغۇم كېلىدۇ. ئېرى راۋۇتتىن ئىستىپا بېرىپ قاسساپلىق قىلىۋېدى، ئېرى-دىن چاندى. مانا ئەمدى كۆرگەنلا كىشىگە قاش ئېتىپ يۈرىدۇ، بىرەر ھەپتە تۇرىدىغان بولسىلا تويىغىمۇ دا-خىل بولۇپ قالامدىلا تېخى.

تۇنجى قېتىم ئىدى.

— ئاغىنىلەر، بۈگۈن مۇخبىر ئىنىمىز ئالىمجان شەھىرىمىزگە يېتىپ كەلدى. ئۇ كومىتېتىمىزنىڭ ئەھۋاللىرىنى ئىگىلىمەكچى، ئىشقىلىپ بىزنىڭ مېھمىنىمىز. شەھىرىمىز خەلقىنىڭ مېھماندوستلۇقتا نامى بار. شۇڭا ئەزىزمەس داستىخىنىمىز ئۈستىدە ئىنىمىزنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇق. ھەمراھ بولۇش يۈزىسىدىن ھەرقايسىڭلارنىمۇ چاقىرىپ قويدۇم. قېنى تونۇشۇش ھۆرمىتى ئۈچۈن بىر رومكىدىن كۆتۈرۈۋېتەيلى، خوشە!

رەجەپ قادىر يۆتىلىپ، قېقىلىپ تۇرۇپ سۆزلىگەندىن كېيىن رومكىلار ئارقىمۇ ئارقا قۇرۇقدىلىشقا باشلىدى.

ساھىبخانىنىڭ ھارىقى ساپلا ئالىي ھاراقلاردىن ئىدى. مەنمۇ مەززە قىلىپ ئىچىشكە باشلىدىم. گەپ - سۆزلەرمۇ ئاۋۇشقا باشلىدى. يېنىمدا ئولتۇرغان ئوتتۇز نەچچە ياشلاردىكى بىرەيلەن ئاۋال گەپ باشلىدى:

— مۇدىرىمىز قالتىس ئادەم جۇمۇ، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان بىلەن، سەۋىيە جەھەتتە خېلى - خېلى كىشىلەرنى پوش دەيدۇ.

بۇ گەپنى يەنە بىرەيلەن تولۇقلىدى:

— بۇ كىشى ۋىلايىتىمىزنىڭ پەن- تېخنىكا ئىشلىرى ئۈچۈن ئاز كۈچ چىقارمىغان، كۆزى ئۆتكۈر، ئادەم تاللاشنى بىلىدۇ، قىلىمەن دېگەننى قىلماي قالمايدۇ.

— ئەمدى مېنى ماختىغىلى چۈشتۈڭلارمۇ. خېلى قىزىپسىلەر - دە! سىلەرزە يامان باللار جۇمۇ!

-دىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئىستاكاندا ياڭاقچىلىك چاي
سېلىپ دەملىدىم - دە، كۆپۈلدىتىپ ئىچىۋېتىپ ياتاقتا
ئۇيان - بۇيانغا مېڭىشقا باشلىدىم. قېنىق دەملەن-
گەن چاي تەسىر قىلدى بولغاي، بېشىمنىڭ زىڭىلداپ
ئاغرىشلىرىمۇ سەل - پەل يېنىكلەپ قالدى. پىكرىم-
مۇ ئېچىلىپ كەتتى. ئاخشامقى سورۇن ۋە سورۇندا دې-
يىلگەن گەپلەر يادىمغا كېلىشكە باشلىدى. «ئىلغار
پەن - تېخنىكا خادىمى» دەپ ھېسابلانغان نۇرىمان
ئۇستىدىكى شىكايەتلەر بىر مۇنچە ئۇندەش ۋە سوراق
بەلگىلىرىگە ئايلىنىپ كاللامغا لىق تولۇپ كەتكەن
ئىدى.

يەنە ئويلىسام يەنە شۇ. نۇرىمان ھەققىدە قان-
تەر سىڭدۈرۈپ ئوچېرىك يېزىلسا، ئوچېرىك بېسىلغان
گېزىت قولدىن - قولغا ئۆتۈپ، كىشىلەرنىڭ لەنەت-
نەپرىتىگە قالسا ئاقىۋەت نېمە بولماقچى؟ ئوچېرىك باش-
لىقىمنىڭ نامى بىلەن ئەمەس، مېنىڭ ئىسمىم بىلەن
ئېلان قىلىنىدۇغۇ، نامىم نۇرىماننىڭ نامى بىللە
سېسىپ كەتسە - ھە؟ مۇخبىر دېگەن باشقىلارنىڭ خا-
ھىشى بويىچىلا ئىش قىلىدىغان، نېمىنى ياز دېسە، شۇ-
نى يازىدىغان ماشىنا ئادەم ھەم ئەمەس، مۇخبىرنىڭمۇ ئۆزىگە
چۈشلۇق ۋىجدانى، راست گەپ قىلىش بۇرچى بار
ئەمەسمۇ؟ پارتىيە گېزىتىنىڭ ئىناۋىتىنى يەرگە ئۇرۇشقا
بولمايدۇ. نېمىلا بولمىسۇن ئەھۋالنى باشلىققا مەلۇم
قىلىشىم كېرەك. ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈش كېرەك، بۇن-
داق قىلىش ئۇنى ئاسرىغانلىق.

— ها ... ها... ها ...

مۇختارجان بۇلۇڭ ئۇستەلدىكى چوڭ ئۈنئالغۇنى بېسىۋەتتى. مۇزىكا ئاۋازى ئۆزىنى بىر ئالدى. بىرىنچى بولۇپ ئۇسسۇلغا چۈشۈۋالغان رەجەپ قادىر توققۇز بال شامالدا لەپپەڭشىۋاتقان تېرەكتەك ئىغاڭلىغىنىچە تۇردى. يەنە ئىككى - ئۈچ كىشى مۇزىكا رىتىمىگە ماس كەلمىگەن ھالدا چاۋاك ئۇرۇپ تېزىغا مۇشتلاپ رەجەپ قادىرنى ئەگىپ پىرقىراشقا باشلىدى. شۇ ئەسنادا، توزۇپ كېتەي دەپ قالغان بىر تال سېرىق سەبدە گۈلىنى تۆش يانچۇقىغا قىستۇرۇۋالغان مۇختارجان ئۇسسۇلچىلارنىڭ ئارىسىدىن يول ئېچىپ يېنىمغا كېلىپ، ئولتۇردى - دە، ئوڭ قولىنى مۈرەمگە تاشلىدى. ئۇ كۆزىنى ئاران ئاچاتتى، پەسكە چۈشۈپ كېتىۋاتقان بېشىنى تەسلىكتە كونترول قىلىپ تۇرۇپ تىلىنى چايناپ سۆزلەيتتى:

— مۇخبىر ئاكا ... مەن ... مەن راست دەۋېتىمەنمۇ، نۇرىمان ... نۇرىمان ... ئەرگە تېگىپ كېتىدىكەن ... ئەرگە...

ئۇ بوينۇمغا ئېسىلىپ يىغلىغىنىچە تۇردى. ئاغزىدىن ئاققان شۆلگەيلىرى تېزىمغا تېمىشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭ مەست بولغانلىقىنى پەملىدىم - دە، ئاستا ئىتتىرىپ تامغا يۆلەپ قويدۇم.

4

ئەتىسى ئورنۇمدىن تۇرغىنىمدا كۈن خېلى ئۆرلەپ قاپتۇ. ئەتىگەنلىك ناشتا ۋاقتىنىمۇ ئۆتكۈزۈپ قويۇپتىمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆڭلۈممۇ بىر نەرسە تارتى-

ۋەتتى. مەنمۇ كوچىلاپ يۈرمىدىم. تايىنلىق، ئۇنىڭ باخشى كېپىنى قىلدۇ. دەپ جەزم قىلدىم. مېنىڭ ئانچە گەپ خالىمايۋاتقىنىمنى كۆرگەن تۇراخۇن ئورنىدىن تۇردى - دە، ئارام ئېلىشىمنى تاپىلاپ قويۇپ، ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئۇزىتىپ چىقمۇۋىتىپ، ئۇنىڭ تۇيۇقسىزلا مەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ ئېمىلەرنىدۇر دېيىشكە ئاغزىنى ئۆمەللىگەنلىكىنى كۆرۈپ قالدىم. مۇشۇ مىنۇتتا ماڭا ئاراملىق كېرەك ئىدى. چىشىمنىڭ ئېقىنى چىقىرىپ قويدۇمدۇ، ۋاتادا كېتىشىنى پەملەپ تۇرانتىم. ئۇ خىرىشلىشىپ كېتىپ قالدى.

مەن تۇرغان مېھمانخانىدا ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون كەسپى يوق ئىدى. گېزىتخانىغا تېلېفون بېرىش ئۈچۈن شەھەرلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسىغا بېرىشقا توغرا كېلەتتى. رەجەپ قادىر ئەۋەتكەن ناشتىلىق سامسىلاردىن ئازراق يەپ روھلىنىۋالدىم - دە، شەھەرلىك تېلېگراف تىجارەت ئورنىغا قاراپ يول ئالدىم.

تېلېيمگە تىجارەت ئورنىدا ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون بېرىدىغانلار كۆپ ئەمەس ئىكەن. بەلكىم تېلېفون ساقلاۋاتسا كېرەك، تام بويلاپ قويۇلغان ئۇزۇن ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىدە بىر قاراشتىلا كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغۇدەك كېلىشكەن بىر چوكان كىتاب كۆرۈپ ئولتۇراتتى. خەت - چەك ۋە تېلېفون ئالاقىسىنى بېجىرىدىغان ئايالللار، خەت باسقۇچىلار بېشىنى بىر يەرگە قىلىشىپ، چوكان تەرەپكە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئىما، ئىشارەت قىلىشىپ پىچىرلىشىۋاتاتتى.

ئويلىغانىمدەك غۇرۇرۇم خۇددى قار پومزىكى يۇمىلاتقاندەك چۆكۈپ بارماقتا ئىدى. ۋىجدانىم بۇرچۇمنى يادىمغا سالماقتا ئىدى.

— ياخشى تۇرۇپسىزمۇ، ئۇكام؟

تۇيۇقسىز قويۇلغان سوئالدىن چۆچۈپ كەينىمگە قارىدىم. ئىشىككە كەينىمنى قىلىپ خىيال بىلەن بەنت بولۇۋاتقاندا كىرىپ كەلگەن تۇراخۇن ئۆتۈنگە ئورالغان بىر نەرسىنى ئىككى قوللاپ تۇتقىنىچە يېنىمدىلا تۇراتتى.

— خۇداغا شۈكرى، ئۆزلىرىچۇ.

— خۇداغا شۈكرى، رەجەپ قادىر ئۆزلىرىگە ناشتىلىق ئەۋەتكەن ئىدى:

ئۇ بولاقنى شىرە ئۈستىگە قويدى - دە، ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ تۇرۇپ دېدى:

— ئاخشام بەك چارچاپ كەتتىلىغۇ دەيمەن، ھەي، بىزنىڭ بالىلارزە ...

ئۇ چارچاپ كەتكىنىمنى بىلگەن ئىدى. مەن «ھەئە» دەپ قىسقىلا جاۋاب بېرىپ، ئۇنى سافاغا تەكلىپ قىلدىم. ئۇ ھېچبىر تۈزۈت قىلمايلا ئولتۇردى. تەكلىپ قىلىشىم پەقەت ئەدەپ يۈزىسىدىن ئىدى. ئۇنى ئولتۇرار دەپ ئويلىمىغان ئىدىم. ئۆزۈمنى قانچە زورلىساممۇ قىلىدىغان گېپىم يوق ئىدى.

— بىزنىڭ مۇدىر مانا مۇشۇنداق مەرد ئادەم. يۇقىرىدىن كەلگەنلا كىشى ئۇنىڭ چېيىغا داخىل بولماي قالمايدۇ، ئەمما ... — تۇراخۇن گېپىنىڭ ئاخىرىنى يوتۇ-

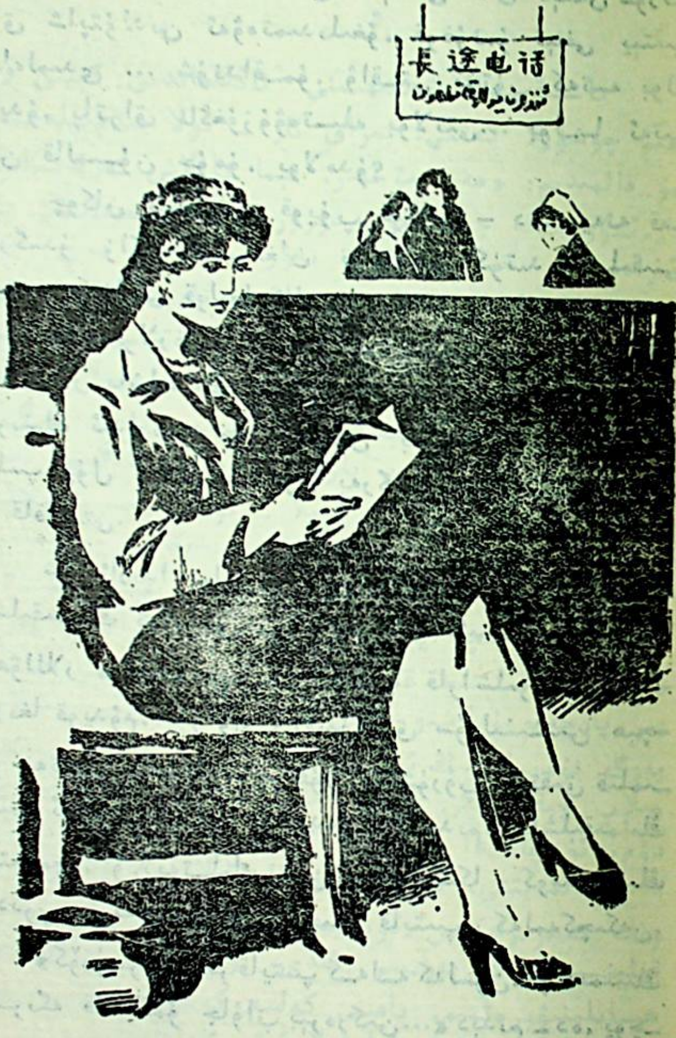
長途电话

مەن قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك پىخىلدىشىۋاتقان ئاياللارنىڭ دىققىتىنى ئۆزۈمگە مىڭ تەستە جەلپ قىلدىم. تېلېفوننى ئىمزىمغا ئالدىرۇپ قويۇپ، ئۆزۈن ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىگە بېرىپ ئولتۇردۇم.

بىكارچىلىقتا تامدىكى شوئارلارغا، كەسپىي ئېلانلارغا قاراپ كېلىپ نەزەرىم كىتاب كۆرۈۋاتقان ھېلىقى چوكاندا توختىدى. ئۇ قارىماققا 27 — 28 ياشلار چامىسىدا ئىدى. كىيىۋالغان بادام گۈللۈك ئايالچە زەر دوپپىسى شۇنچىلىك ياراشقان ئىدىكى، قۇلىقىغا قىستۇرۇۋالغان ۋايىغا يېتىپ ئېچىلغان بىر تال سېرىق سەبدە بىلەن قوشۇلۇپ قاشتېشىدەك سۈزۈك چىرايىنى تېخىمۇ ئاق ۋە جۇلالىق كۆرسىتەتتى. توم - توم ئىككى ئۆرۈم چېچى ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىدە تولغىنىپ ياتاتتى. كانايي پاسوندا تىكىلگەن گۈللۈك يوپكىسى پايپاق تارتىۋالغان پۇتلىرىنى يېپىپ تۇراتتى. خورمارەڭ توپلىىنىڭ پاشنىسى بىر غېرىچ كېلىدۇ، دېسە لاپ بولۇشى مۇمكىن، لېكىن بەش بارماق ئېگىزلىكىدىن ھەرگىز كەم چىقمايتتى. ئۇنىڭ كىتابتىن بېشىنى كۆتۈرمەسلىكى كۆز - قېشى ھەققىدە بىر نېمە دېيىشكە ئىمكان بەرمەيتتى.

— مانا سىزنىڭ تېلېفونىڭىز.

چوكان تېلېفونچىنىڭ ئىككى قېتىم چاقىرىشى بىلەن ئۇيقىزدىن ئويغانغاندەك ئېسىگە كەلدى ۋە كىتابنى قاتلاپ قول سومكىسىغا سېلىپ پوكەي ئالدىغا باردى - دە، تۇرۇپكىنى قولىغا ئېلىپ سۆزلەشكە باشلىدى.

— ۋەي، سادىق ئاكاممۇ؟ بىر زۆرۈر ئىش بار

5

باشلىقىمىزنىڭ تەنبىھىسىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن رو-
ھىم چۈشۈپلا كەتتى. بىراق ئاز - تولا جىددىيلىشمەي-
مۇ قالمىدىم: «مەن مۇخبىر. تېما تاللاش ئەركىنلىكىم
بار. ئۆزۈمگە چۇشلۇق غۇرۇرۇم ۋە ۋىجدانىم بار.
ئىرادەمگە خىلاپ قەلەم تەۋرەتمەيمەن» دەپ مەي-
دەمگە مۇشتلىغان بىلەن، تەشكىل تاپشۇرغان تېمىنى
يېزىشتىن باش تارتىشقىمۇ بولمايتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە
مۇھىم تېمىلار باشلىقنىڭ ئىرادىسى بويىچىلا ئەمەس،
بەلكى تەھرىر ھەيئىتىنىڭ مۇزاكىرىسى بويىچە بېكىتى-
لەتتى. چۈشتىن كېيىن بازار ئايلانغاچ كاللامنى سىل-
كىۋېتىپ ئويلاپ باقتىم. ئويلا - ئويلا ئاخىرى «كاۋاپ-
مۇ كۆيمەيدىغان، زىخمۇ كۆيمەيدىغان» بىر چارىنى
تاپتىم. يەنى، مېۋە - چېۋىنى يېڭى پېتى ساقلاش
تەتقىقاتى بويىچە يېڭى مۇۋەپپەقىيەت ياراتقان پەن -
تېخنىكا كومىتېتىغا قاراشلىق تەتقىقات ئورنى ھەققىدە
بىر پارچە ئومۇملاشتۇرۇلغان ئوچېرىك يېزىپ، بىرقانچە
يەرگە نۇرىمانىنىڭ ئىسمىنى قىستۇرۇپ قويۇش، دارىتى-
لاپ چېقىۋېلىش بىلەن ئىشنى بولدى قىلماقچى بول-
دۇم. ئۇ چاغدا ئوچېرىك گېزىتكە بېسىلىسىمۇ نامىمغا
داغ كەلمەيتتى. كۆپىنى خۇشال قىلالاتتىم، ئەگەر ئوچې-
رىك تەھرىرلىكتىن ئۆتمەي سوغۇق سارايغا ھۆكۈم
قىلىنسىمۇ ماڭا بەرىبىر ئىدى. ۋەزىپىنى ئورۇنلىغان
ھېسابلىنىۋېرەتتىم. يامىنى كەلسە كەسپىي سەۋىيەمنىڭ
تۆۋەنلىكىگە ئىقرار قىلسام ئىش ئاياغلىشاتتى.

تىدى سەمىلەرىگە سالىدىغان، ھېلىقى مەن دېگەن سورتلۇق شاپتۇلىدىن ئەۋەتمىدىلىغۇ. قوغۇنمۇ تېخى يېتىپ كېلەلمىدى ... شۇنداقمۇ، ۋاقتى ئۆتۈپ كەتسە بولمايدۇ، پاتىراق ماڭغۇزۇۋەتسىلە بولاتتى... بولسا ئەتىدىن قالمىسۇن جۇمۇ، بولامدۇ؟

چوكان تېلېفوننى قويۇپ قويدى - دە، يەنە قەيەرگىدۇ زاكاز قىلىنغان تېلېفوننى كۈتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ كىتابىنى قولىغا ئالدى.

مۇخبىرلارغا خاس سەزگۈرلىكىم بىلەن، بۇ چوكاننى بىرەر باشلىقنىڭ ئايالى دەپ قىياس قىلدىم. بىراق، ئېرىنىڭ ئىدارىسىدىنلا تېلېفون بەرمەي، پوچتىخانىغا كېلىپ پۇل تۆلەپ تېلېفون بەرگىنى بۇ گۇمانىمنى چەتكە قاقاتتى.

شۇ ئارىدا تېلېفون ئېلىنغانلىقى ئۇقتۇرۇلدى. باشلىقىمنىڭ نەق ئۆزىنى تاپتىم. كەلگىنىمدىن بۇيانقى ئەھۋاللار ھەققىدە دوكلات قىلىپ قاراشلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويدۇم. بىراق، 15 مىنۇتلۇق سۆزلىشىشتىن ھېچبىر نەتىجە چىقمىدى. چوڭقۇر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلمىغىنىم ئۈچۈن ئازراق تەنقىدمۇ ئاڭلىدىم. باشلىقىمنىڭ ئېيتىشىچە، ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئەتە - ئۆگۈن ئىچىدە قايتىپ كەلمەكچىكەن.

«كۆرۈمىز، مۇدىر قايتىپ كەلسە كەلسۇن، ئۇ ئاممىنىڭ پىكىرىگە قانداقمۇ جاۋاب بېرەركىن...» دېدىم - دە، پوچتىخانىدىن سالپايغان پېتىم چىقىپ كەتتىم.

ئەھلىلىرى قول سالمىساق بولمايدۇ، شۇنداقمۇ - شۇنداق ئەمەسمۇ؟

ئۇ يېنىدا قاراپ تۇرغان ئىككى - ئۈچ كىشىگە سوئال نەزەرى بىلەن گۆلەيدى. ئۇلار دەرھال:

— شۇنداق، شۇنداق،— دەپ رەجەپ قادىرنىڭ پىكرىنى قۇۋۋەتلەشتى.

— سىلىگە يۈرەكلىك ھالدا ئېيتالايمىزكى، مېۋىنى ھۆل پېتى ساقلاش ۋاقتىنى ئاخىرقى ھېسابتا ئىككى يىلغا يەتكۈزۈشكە ئىشەنچىم بار، شۇنداقمۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟

رەجەپ قادىرنىڭ ئىشداشلىرى بۇ قېتىم جاۋاب بېرىشتىن باش تارتتىمۇ ياكى ئۇنىڭ سۆزىنى ئېنىق ئاڭلىيالماي قالدىمۇ، ئىشقىلىپ دەرھال قوشۇلۇپ كەتمىدى. ئۇلارنىڭ ئورنىدا مەن رەجەپ قادىرغا سوئال قويدۇم:

— مېۋە - چېۋىنى ئىككى يىل ساقلاشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بار، مۇددىر؟ مېۋە - چېۋە دېگەن يىلدا بىر قېتىم پىشامدۇ؟

سوئالىمغا رەجەپ قادىردىن جاۋاب چىقمىدى. ئۇنىڭ ئىشداشلىرىمۇ بىر - بىرىگە كۆز ئېقىشتۇالدى. ئۇ ئاغزىنى ئاچقان پېتى بىر ھازا ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالغاندىن كېيىن، كەتكۈزۈپ قويغانلىقىنى پەملىدى بولغاي، بىردىنلا كۈلۈمسىرەپ دۇدۇقلاپ تۇرۇپ دېدى:

— ياق... ياق... ئەسلىدە بىزدە ئاشۇنداق ئەخمەقانە خىياللارنى قىلىدىغانلارمۇ بار، دېمەكچى ئىدىم،

كەچكە يېقىن پەن - تېخنىكا كومىتېتىغا ئەتە ئەتىگەندە نەق مەيدانىنى زىيارەت قىلىشقا بارىدىغانلىقىمنى ئۇقتۇرۇپ قويدۇم. ئەتىسى ئەتىگەندىلا نەق مەيداندا ھازىر بولدۇم.

تەتقىقات ئورنى جايلاشقان كىچىك ئىككى قەۋەتلىك بىنا ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەر ئارىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. مۇختارجان ماشىنىسىنى ھويلىدا توختاتتى - دە، مېنى بىرىنچى قەۋەتتىكى ھەر خىل تەجرىبە ئەسۋابلىرى تولۇپ كەتكەن بىر بۆلۈمگە باشلاپ قويدى. ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا رەجەپ قادىرنىڭ تونۇش ئاۋازى ئاڭلاندى.

— قارشى ئالىمىز، قارشى ئالىمىز...

رەجەپ قادىر كىيىۋالغان ئاق خالات ۋە ئاق پوستما ئۇنىڭ چىرايى بىلەن رەڭ تالىشىپ تۇراتتى. ئۇ مېنى تەجرىبە ئۈستىلىنىڭ يېنىغا باشلاپ كەلدى. مەن ئۇقمايدىغان قانداقتۇر سۇيۇقلۇقلارنى ئىنچىكە نەيچىلەرگە قۇيۇپ ئارىلاشتۇرۇۋېتىپ دېدى:

— مۇخبىر ئۇكام، ئۆزلىرى ئەقىللىق ئادەم، ھەممىنى ئېيتمىسامۇ بىلىدىلا. مېۋە - چېۋىنى ھۆل پېتى ساقلاش ئىشى تارىختىن بۇيان ھەل بولماي كەلگەن مەسىلە.— ئۇ ئاق خالاتلىق بىر قىزنىڭ قولىدىن لۆڭگە ئېلىپ پېشانىسىنى سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — تىرىشچانلىقىمىز بىلەن بۇ مەسىلە ئاخىرى ھەل بولدى. بىراق مېۋە - چېۋىنى ئالتە ئاي يېڭى پېتى ساقلاشنى بىر يىلغا ئۇزارتىش پىلانى ئۈستىدە يەنە كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە توغرا كېلىدۇ. كۆرۈپ تۇرۇپتىلا، بۇ ئىشقا بىز پېشقەدەم كەسىپ

مەسىلەن، نۇرىمان...

— ھە راست، نۇرىمان قايسىڭلار بولىسىلەر؟

رەجەپ قادىر نۇرىماننى يادىمغا سالغاچ، تەجرىبە ئەسۋابلىرى بىلەن ھەپىلىشىۋاتقان قىز - چوكانلاردىن سورىدىم.

— ئۇكام، تەجرىبىخانىنىڭ ھاۋاسى يامان، ئىشخانىغا چىقىپ سۆزلىشەمدۇق - ھە؟

رەجەپ قادىر ئارقىمۇ ئارقا چۈشكۈرۈۋەتكەندىن كېيىن، يېڭىمدىن تارتقىنىچە مېنى ئىشخانىغا باشلاپ چىقتى. چاققانغىنا، ئىشخانىنىڭ نەقىشلىك شىرەلىرىگە خىلمۇ خىل مېۋە - چېۋىلەر تىزىۋېتىلگەن ئىدى. رەجەپ قادىر مېنى نېمەتلەرنى تېتىپ بېقىشقا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن، بىر قېلىن دەپتەرنى ئېلىپ ئۇتۇشقا تەمشىلىۋىدى، باياتقى سوئالىمنى قايتا تەكرارلىدىم.

— نۇرىمان بۈگۈن بىر ناھىيىگە ئەۋرىشكە ئېلىپ كەلگىلى كېتىپتۇ. ھەي، نېمىسىنى دەيسىز ئۇكام، ئۇنىڭ باشباشتاقلىقى مانا قايسى دەرىجىگە يەتكەن، ماڭا بىر ئېغىزمۇ تىنماي قويۇپتۇ. بىراق، ئەھۋال ماڭا بەش قولدەك ئايان، دوكلات تىلىۋەرسىدىم بولىدۇ...

نۇرىمان ھەققىدە ئوچېرك يېزىشتىن ۋاز كەچكەن بولساممۇ، پۈتۈن شەھەردىكىلەرنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالغان بۇ چوكاننى بىر كۆرۈپ بېقىش نىيىتىگە كەلگەن ئىدىم. ئۇچراشقاندا مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە پەرۋاسىز قارىغانلىقى ئۈچۈن بىر - ئىككى ئېغىز تەنە قىلىۋېلىپ پۇخادىن چىقىۋېلىشىممۇ مۇمكىن ئىدى. بۇگۈن بۇ يەر-

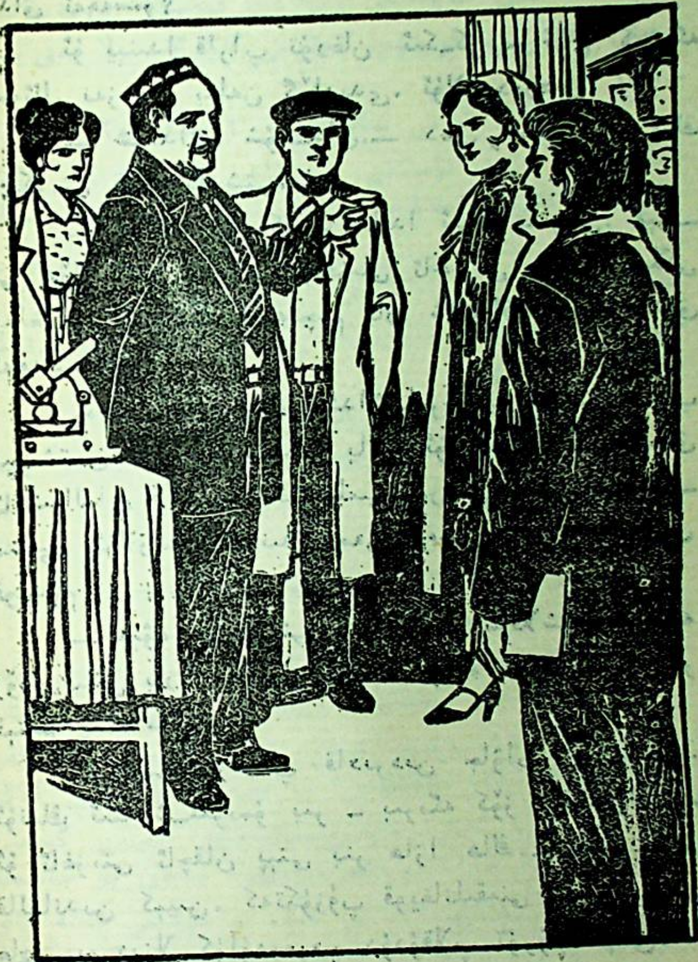

بېرىپ ئولتۇردۇم. چۈنكى بۇ كىشى ھەققىدە باشلىقىم-
دىن پېتەرلىك ئەرسىلەرنى ئاڭلىغان ئىدىم. ئۇ مەخسۇت
مۇدىر بىلەن پارتىيە مەكتىپىدە بىللە ئوقۇغانلىقىنى
سۆزلەپ كېلىپ، ئۇنى ئۇنداق قابىلىيەتلىك، مۇنداق
ياخشى ئادەم دەپ كۆكلەرگە ئۇچۇرغان ئىدى.

— مېھمانخانىنىڭ تامىقى قانداقراقكەن، بۇ شەھەر-
لىك ئىسسىقى قېينىناپ قويمىغاندۇ، — سورىدى ئۇ ماڭا
قاماكا تۇتۇۋېتىپ.

ھەممىدىن رازى ئىكەنلىكىمنى ئېيتقاندىن كېيىن،
ئۇ بىر يۇتۇم چاي ئوتلىۋالدى - دە، كۈلۈپ قويۇپ
سورىدى:

— يالغان ئېيتىۋاتىسىزغۇ دەيمەن، يېمەك - ئىچ-
مەكتىن رازى بولسىڭىز بولغانسىز، خىزمىتىڭىزدىنچۇ؟

ئۇ گەپنى تۇپتۇزلا قويدى، خىزمىتىمدىن رازى
ئەمەسلىكىمنى بىلىۋالغانلىقى ئۇنىڭ ئۇنداق - مۇنداق
ئادەملەردىن ئەمەسلىكىدىن بىشارەت بەرمەكتە ئىدى.
باشلىقىمنىڭ باھاسىنى ئىسپاتلاشقا باشقا دەلىل - ئىسپات-
نىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى.

ئۇ زۇۋان سۈرمەيۋاتقىنىمنى كۆردى. ئورنىدىن
تۇرۇپ ئورنىگىنا ئالمىرىمغا قىيا قارىۋالغاندىن كېيىن ئويچان
كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى:

— كومىتېتىمىزغا كېلىپ نېمىلەرنى ئاڭلايدىغانلىقىڭىز
ۋە نېمىلەرگە دۇچ كېلىدىغانلىقىڭىزنى پەملىگەن ئىدىم.
بىراق بۇنىڭمۇ يامىنى يوق. مۇخبىر دېگەن ھەر خىل
قاراشلارنى ئاڭلىشى، كۆپىرەك تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلى-

گە كېلىدىغانلىقىمنى ئاڭلاپ ئۆزىنى چەتكە ئالدىمۇ-يە؟ دەپ ئويلىدىم ئاخىرى.

رەجەپ قادىرنىڭ ئەھۋال تونۇشتۇرۇشى چۈشكىچە داۋاملاشتى. خاتىرىلىۋالغان نەرسىلىرىم بىرەر ئوچېرىككە ياراپ قالاتتى. ئۇنىڭ تاماققا تەكلىپ قىلىشىغىمۇ قارىماي مېھمانخانىغا قايتىپ كەتتىم ۋە ئوچېرىكىمنىڭ رامكىسىنى قوراشتۇرۇشقا تۇتۇش قىلدىم... قەسەم بىللا، نۇرىمانىنىڭ ئىسمىنى بىرەر يەردىمۇ ئاتىمايمەن، دېگەن قارارغا كەلدىم.

6

ئىشىك چېكىلدى. ئورنۇمدىن بېشىمنى كۆتۈرمەيلا دېدىم:

— كىرىۋېرىڭ.

كىرگۈچى ئەللىك بەش ياشلارغا بېرىپ قالغان، ئورۇق ۋە قارامتۇل كەلگەن، ئېگىز بويلۇق، كۈلۈمسىرەپ تۇرىدىغان ئادەم ئىدى. قىرى بۇزۇلمىغان كاستيۇم-شىملىرى ۋە تاقىۋالغان هاۋا رەڭ گالستۇكى بەستىگە خېلىلا سالاپەت بېرىپ تۇراتتى. ئۇ مەن بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن ئۆزىنى تونۇشتۇردى:

— ئىسمىم مەخسۇت بولىدۇ، ۋىلايەتلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتىدا ئىشلەيمەن، سىز بىلەن كۆرۈشۈش مەقسىتىدە ئايرودرومدىن ئۇدۇل مۇشۇ يەرگە كېلىشىم...

— هە، ئۆزلىرى مەخسۇت ئاكىمۇ؟

كۆڭلۈمدىكى خاپىچىلىقنى ئۇنتۇشقا تىرىشىپ كۈلۈمسىرىدىم. ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىپ، مەنمۇ يېنىغا

— شۇنداق... شۇنداق، — مەن مەخسۇت مۇدىرنىڭ سۆزىنى دەرھال تەستىقلاپ دېدىم، — ئاممىۋى ئاساسى بولمىغان بىر چوكاننى گېزىتتە تەشۋىق قىلىپ يۈرسەك قامالاشمايدۇ - دە. تەتقىقات ئىشىنى تاماملاشتا تۆھپىسى بار دەپمۇ قويايلى، بىراق شۇنچە كۆپ ئىللەتلەر ئارىسىدا ئۇنىڭ نامىنى چاقناتقىلى بولارمۇ؟ يەنە كېلىپ ئۇنچىلىك ياشتىكى بىر چوكاننى گەدىنىمىزگە مىندۈرۈپ كۆتۈرۈپ يۈرسەك، كېيىن تېخىمۇ ھاكاۋۇرلىشىپ كەتمە، مەغرۇرلانسا...

— ھىم، ئىللەتمىش، ھاكاۋۇرمىش...

مەخسۇت مۇدىرنىڭ چىرايى بىردىن جىددىي تۈس ئالدى. ئۇ قەيەرگىدۇر بىردەم تىكىلىۋالغاندىن كېيىن كەسكىن قىلىپ دېدى:

— دۇنيادا ئىللەتسىز ئادەممۇ يوق، ئەگەر بار دېيىلسە، نۆرىماننى دېسە بولىدۇ. ئۇ قانچە، كېچە - كۈندۈزنى ئۇيقۇسىز، قانچە يەكشەنبىنى ئارامسىز ئۆتكۈزمىدى - ھە؟ ھەي بىزنىڭ خەق، ئەگەر ئىللەت بار دېيىلسە...— ئۇ ياتاقتا باشقا بىرسى يوقتەك، ئۆزى - ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك سۆزلىمەكتە ئىدى. مۇشتۇملىرىنىڭ تۈگۈلگەنلىكىدىن، چىرايىنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىدىن ھاياجانلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈش تەس ئەمەس ئىدى. مەخسۇت مۇدىرنىڭ شۇنچىۋالا قايناپ كېتىدىغانلىقىنى ئەسلا پەرەز قىلمىغان ئىدىم.

— ئەلۋەتتە، ئۆزىڭىز خالىمىغان ئىشنى سىزگە تاڭغىلى بولمايدۇ، — مەخسۇت مۇدىر تىنچلاندى - دە،

شى كېرەك. ھەرقانداق كۆزەتكۈچى ئاۋۋال شەيئىلەرنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى بىلەن ئۇچرىشىدۇ، ئاندىن ماھىيەتنى بىلەلەيدۇ، تاشقى كۆرۈنۈشتىن ھالقىپ ئۆتۈپ ماھىيەتنى بىلىش مۇمكىن ئەمەس.

مەخسۇت مۇدىرنىڭ دەۋەتقانلىرى دەل پارتىيەمەكتىپىدە كۆپ ئېيتىلىدىغان سۆزلەر ئىدى. ئاخبارات نەزەرىيىسىدىمۇ فورمۇلىلار قەدەمدە بىر ئۇچرايتتى، لېكىن ئۇنىڭ «موللا تاپقاق»لىقىغا ھېلىمۇ گۇمانىم بار ئىدى. ئۇ نېمىلەرگە دۈچ كەلگەنلىكىمنى پەرەز قىلالىسىمۇ كاللامدىكى ئويلىرىمنى بىلىۋېلىشى ناتايىن ئىدى. شۇڭا ھېچ ئىش بولمىغاندەك تەلەپپۇز بىلەن ئېيتتىم:

— كەلگەندىن بېرى ئەھۋال ئىگىلەۋاتىمەن، ماقالەمنىڭ دەسلەپكى شەكلىمۇ تەييار بولۇپ قالدى.

ئۇ بىردىن كۈلۈپ كەتتى-دە، مۈرىسىگە ئۇرۇپ تۇرۇپ:

— نۇرىمان توغرىسىدا بىر نەرسە يېزىشتىن يالتىيىپ قالدىڭىز، شۇنداقمۇ؟ — دېدى.

ئەمدى نېمە دېيەلەيتتىم؟ مەقسىتىمنى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇشنىڭ ئورنى قالمىغان ئىدى. بىراق، نۇرىمان ھەققىدە ماقالە يازماسلىق قارارىغا كېلىشىمدىكى سەۋەبلەرنىڭمۇ خېلى جېنى بار ئىدى. شۇڭا گەپنى تۈزلا قىلىۋەردىم:

— مەخسۇت ئاكا، ئاممىنىڭ نۇرىمانغا بولغان قارىشى ياخشى ئەمەسكەن.

— ياسانچۇق ئىكەن، ھاكاۋۇر ئىكەن، ئېرىدىن چېنىپتۇ، شۇنداقمۇ؟

ئېتىلىپ چىقىپ، كىشىنى ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەقىقەت
ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشكە قىستىغاندەك قىلاتتى. شۇ سەۋەب-
تىن بولسا كېرەك، ئۈچ كۈندىن بۇيان چىقارغان يە-
كۈنلىرىمگە كۆڭلۈمدە تۈنجى قېتىم شەك پەيدا بولدى.
نېمىلا بولمىسۇن نۇرىمان بىلەن ئۇچرىشىپ ئۇنى زىيارەت
قىلىشقا قوشۇلۇش پىكرىگە كەلدىم.

— ئۇنداقتا نۇرىمان بىلەن قەيەردە ئۇچرىشالايمەن؟

مەخسۇت مۇدىر كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ دېدى:

— ئۆزىڭىز بەلگىلەيسىز - دە!

مەن زورىغا باش لىڭشىتىپ قوشۇلىدىغانلىقىمنى
بىلدۈردۈم.

7

مۇخبىر دېگەن بۇ نام بالا ۋاقتىمدىلا ماڭا تو-
نۇشلۇق ئىدى. بۇ نام قۇلىقىمغا چىرايلىق ئاڭلانغىنى
ئۈچۈنمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ئىشقىلىپ مۇخبىر
دېگەننى يۇرت رەھبەرلىرىدىنمۇ چوڭ دەپ ھېسابلايتتىم.
بەزىدە ئۇچقۇسى كەلگەن تەرەپكە ئۇچىدىغان، چۈشكىسى
كەلگەن يەرگە چۈشەلەيدىغان ئەركىن قۇش سۈپىتىدە
كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەتتىم. 12 — 13 ياشلاردىكى
چاغلىرىم بولسا كېرەك، بىر كۈنى مەھەللىگە رادىئو
ئۇزېلىنىڭ مۇخبىرى كەپتۇ، دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپلا
يەۋاتقان تامىقىمنىمۇ تاشلاپ ئەترەت ئىشخانىسىغا باردىم.
ئۇ يەردە بىر كىشى ئەترەت باشلىقىدىن بىر نېمىلەرنى

سىلىق تەلەپپۇزدا ماڭا دېدى.— نۇرىمان ھەققىدە بىر-
لەرسە يېزىش - يازماسلىقنىڭ كارايىتى چاغلىق، ئۇ-
ئۇن - تىنىسىز ئىشلەشنى خالايدىغان چوكان، بىراق
بىزنىڭ مەسئۇلىيەتسىز كىشىلەرگە توغرا باھا بېرىش،
ئېقىمغا ئەگىشىپلا يول تۇتماسلىق، ياخشى ئادەملەرنىڭ
ياخشىلىقىنى كىشىلەرگە تونۇتۇش... مۇنداق
بولسۇن، ماقالىنى قانداق يازسىڭىز ئىختىيار
سىزدە، بىراق بەزى ئىشلارنى چۈشىنىشىڭىزگە
ۋاقىت كېرەك. ئالدىرىمىسىڭىز، ھەممىنى بىلىپ قالىسىز.
ئەڭ ياخشىسى، نۇرىمان بىلەن بىۋاستە ئۇچرىشىڭ.

— ئۇچرىشىش تەسكە توختىغىدەك. بۈگۈن تەت-
قىقات ئورنىدا ئۇ يوقكەن.

رەجەپ قادىر بارمىكەن، بەلكى ئۇ سىزگە ئەھۋال
تونۇشتۇرغاندۇ؟

مەخسۇت مۇدىرنىڭ ھەر بىر قەدىمىنىڭ قانداق
بېسىلغانلىقىنى بىلىۋالغانلىقىغا گۇمانىم قالمىدى. بولۇپ-
مۇ ئۇ رەجەپ قادىرنى ئېغىزغا ئېلىۋېتىپ كۆزلىرىمگە
مەنىلىك نەزەر بىلەن تىك قادالغاندا، ئۇنىڭ قاراشلىرىغا
چىداپ تۇرالمىدىم.

بەزى ئادەملەر باركى، سۆزلىگەنلىرىنىڭ راست-
لىكەنلىكىگە قەسەم ئىچىپ تۇرسىمۇ، كۆزى ھەممە يال-
غانلارنى پاش قىلىپ تۇرىدۇ. بەزى ئادەملەر باركى،
سۆزلىرى ئادەتتىكىچە بولسىمۇ، كۆزلىرى راستلىق
ئۈچۈن گۇۋاھلىق بېرەلەيدۇ. مەخسۇت مۇدىر سۆزلەۋات-
قاندا بولسا، ئۇنىڭ كۆز قارىچۇقىدىن بىر خىل نۇر-

لىقىمغا ئەگىشىپ تۆت ئايلىق تۆۋەنگە چۈشكەندىلا بۇرۇنقى يېزىلغانلىرىمنىڭ باللارچە خىيال ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ يەتكەن، چىگىش مەسىلىلەرگە دۇچ كەلگەندە «مانا ساڭا مۇخبىرلىق دېگەن» دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە تەنە قىلاتتىم.

بىراق، شۇ بەش يىلدىن بۇيان ئۇچرىغان چىگىش مەسىلىلەر ھازىرقى ئەھۋال ئالدىدا ھېچنېمە ئەمەس ئىدى.

مانا مۇشۇ سائەتتە، بويىنىمغا باغلانغان ئىككى تارغامچىنىڭ بىرى ئالدىغا سۆرەيتتى، بىرى كەينىگە تارتاتتى. مەن بولسام قارىمۇ قارشى يۆنىلىشلىك ئىككى كۈچ ئارىسىدا قىينالماقتا ئىدىم. بىراق، مەخسۇت مۇدىر بىلەن بولغان قىسقىغىنە سۆھبەتتىن كېيىن، كۈچ تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلۇپ، ئالدىغا سۆرىگۈچى كۈچ سەل - پەل ئاشماقتا ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن كۆرۈنۈۋاتقان ئالامەتلەر ئادەمنى ئويغا سالماي قويمايتتى. ئەگەر ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنىدىغان ۋە ئەھۋال ئۇ ئېيتقاندەك چىقىپ قالىدىغان بولسا، ئاڭلىغان ئىنكاسلارنىلا ئەمەس، بەلكى ئۆز - ئۆزۈمنىمۇ ئۇزۇل - كېسىل ئىنكار قىلىشقا توغرا كېلەتتى.

مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، مۇخبىر بولغان كىشى مەسىلىنىڭ بىرلا تەرىپىنى ئالدىراپ مۇتلەقلەشتۈرۈۋەتسە بولمايتتى. يەنى ئۇنىڭ ئەكسى تەرىپىنىمۇ ئويلىشى كېرەك ئىدى. بۇ فورمىلا بويىچە بولغاندا نۇرىمان ئۇۋال قىلىنىۋاتقان، كۆمۈلۈپ قالغان، ھەسەتخورلارنىڭ

سوراپ خاتىرىسىگە ئېلىۋاتقان ئىكەن. مۇخبىر دېگەننىڭ ئادەتتىكى كىشىلەردىن ھېچقانچە پەرق قىلمايدىغانلىقىنى، كۆرىدىغان قىزىقچىلىق يوق ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئاغىنىلىرىم پەشلىرىنى قېقىپلا كېتىپ قېلىشتى. مۇخبىر بىرەر سائەتلەردىن كېيىن ئىشىنى تۈگەتتى-دە، ئېتىكىمنى ئىككى قولۇم بىلەن تىرىكىنىمچە زوڭزىيىپ ئولتۇرغىنىمغا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:

— ھوي شەيتان، ئەجەبمۇ چىداپ ئولتۇرۇپ چىقتىڭغا. زېرىكمىدىڭمۇ؟

— زېرىكمىدىم!

مۇخبىر ماڭا گەپ قىلغىنى ئۈچۈن ئۆزۈمنى بەكمۇ بەختلىك، ئامەتلىك سەزدىم. ئاغىنىلىرىمنىڭ بۇ ئامەتتىن قۇرۇق قالغانلىقىغا ئېچىندىم.

— ھوي ئوغلۇم، چوڭ بولغىنىڭدا مۇخبىر بولغۇڭ بارمۇ نېمە؟— دەپ سوراپ قالدى ھېلىقى مۇخبىر مەندىن.

— مۇخبىر ئاكا، ئويۇمدىكىنى تاپتىڭىز. قېنى ئېيتىڭا، قانداق قىلسا مۇخبىر بولغىلى بولىدۇ؟

ئۇ مۈرەمگە شاپىلاقلاپ تۇرۇپ مېھرىبانلىق بىلدۈرۈپ:

— ياخشى ئوقۇغىن، ئوبدان ئۆگەنگىن، تىلىكىڭنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا ئىشىنىمەن،— دېگەن ئىدى.

ھېسابلاپ باقسام مۇستەقىل مۇخبىرلىق قىلىۋاتقىنىمغا بەش يىل توشۇپ ئىككى ئاي ئېشىپتۇ. ھېلىمۇ يادىمدا، گېزىتخانىغا تەقسىم قىلىنىپ تۇنجى يىلى ھازىرقى باش-

دەك تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن كىشىنى دەيىشتۇرغىدەك بىر خىل جەزىبىلىك نۇر چاقناپ تۇراتتى.

— مەن مۇخبىر، سىز بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىدىم.

دەماللىققا ئاغزىمدىن چىقىرالىغىنىم مۇشۇ ئىككى ئېغىز گەپ بولدى.

ئۇ ماڭا لاپ ئېتىپ بىر قارىۋېلىپ، دانە - دانە قىلىپ دېدى:

— ئۆزىڭىزنى تونۇشتۇرۇشىڭىزمۇ ھاجەتسىز، بىز ئاللىقاچان تونۇشۇپ بولغانغۇ دەيمەن؟

ئۇنىڭ چىرايىدا چۈشىنىش قىيىن بولغان بىر خىل تەبەسسۇم كۆرۈندى. يۈرىكىم جايىغا چۈشكەندەك بولدى.

— ھە... شە... تونۇشۇپ بولغان، شۇنداقتىمۇ ئىككى ئېغىز پاراڭلىشىۋالساق بولاتتى...

— ئەپۇ قىلىسىز، ھازىر ۋاقتىم يوق.

— بۇ...

ئۇنىڭ چىرايىدا يەنە قانداقتۇر زاڭلىق قىلىش مە-نىسىنى ئىپادىلەيدىغان كۈلكە جىلۋىلەندى:

— مەن بىلەن پاراڭلاشماقچى؟! ئىرادىڭىزگە خىلاپ ھالدا، شۇنداقمۇ؟

يۈزۈم بىردىن قىزىشىپ كەتكەندەك بولدى. بەل-كى قىزىللىق قۇلىقىمغىچە يېتىپ بارغان بولسا كېرەك. ئەتراپىمغا كۆز قىرىمنى تاشلىۋىدىم، ھەممەيلەن ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولۇۋېتىپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى. تەج-رىبىخانىدا بىراۋنىڭ سۆزىگە بىراۋ قۇلاق سالمايدىغان ياخشى ئادەت بار ئىكەن. نۇرىمانىمۇ، مەنىمۇ چۈشىنىپ

مۇھاسىرىسىگە چۈشۈپ قالغان شەخس بولۇشى مۇمكىن ئىدى. بۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەن مۇخبىر قانداق قىلىشى كېرەك؟ ئەلۋەتتە بار كۈچى بىلەن ئادالەتنى ئەۋج ئالدۇرۇپ، ھەقىقەتنى ئەپكار ئامما ئالدىدا نۇر-لاندۇرۇشى، ئۆز ھېسسىياتى بىلەن قىلچە ھېسابلاشماس-لىقى لازىم ئىدى.

بىر كېچىلىك باش قاتۇرۇشتىن كېيىن نۇرىمان بىلەن ئۇچرىشىش قارارىغا كەلدىم. ئەتىگەندىلا قول سومكامنى كۆتۈرۈپ تەتقىقات ئورنىغا جۆنىدىم.

تەجرىبىخانا يەرگە يىڭنە چۈشسە ئاۋازى ئاڭلان-غۇدەك جىمجىتلىققا چۆككەن ئىدى. تام بويلاپ قويۇل-غان تەجرىبە ئۈستەللىرى ئالدىدا بىر قاراشتىلا ئەر ياكى ئاياللىقىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان ئاق خالاتلىق خادىملارنىڭ بەزىسى شكالىلارنى كۆزەتمەكتە، بەزىلىرى خاتىرە يازماقتا ئىدى. مەن تەجرىبىخانىنىڭ تىنچلىقىنى بۇزماسلىق ئۈچۈن ئۇدۇل كەلگەن بىرىدىن سورىدىم.

— نۇرىمان قايتىپ كەلدىمۇ؟

— ...

— نۇرىمان قايسى؟

— قايتىپ كەلدى، مانا ئالدىڭىزدا تۇرىدۇ!

جاۋاب بەرگۈچى كەينىگە شۇنداقلا بۇرۇلۇۋېدى، ھەيرانلىقىمدىن ئاغزىم ئېچىلىپلا قالدى. كۆرۈۋاتقىنىم تونۇگۈن پوچتىخانىدا ئۇچراتقان، بىرەر ئەمەلدارنىڭ رەپىقىسى بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلغان ھېلىقى چى-رايلىق چوكان ئىدى. «بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى» دېگەن-

كىمكەن ئۇ؟

— كۆرۈپ تۇردىڭىزغۇ؟

ئىشكاپ ئۈستىدىكى پۇرەكلەپ ئېچىلغان بىر ۋازا سېرىق سەبدە گۈلگە كۆزۈم چۈشۈشى بىلەنلا رەجەپ قادىرنىڭ تۈنۈگۈن مۇشۇ يەردە ماھارەت كۆرسەتكەنلىكى ئېسىمگە كەلدى.

نۇرىمان ماڭا يەنە مەنىلىك تىكىلدى. مەن سورىدىم:

— رەجەپ قادىر؟

— ...

نۇرىمان سوئالىمغا جاۋاب بەرمىدى. ئۇ ئۆز يېنىدا بىر مۇھىم شەخسنىڭ تۇرغىنىنى تامامەن ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەندەك، قىلىۋاتقان ئىشى بىلەن بەنت ئىدى. مۇخبىرلىق ھاياتىمدا تۇنجى قېتىم ئېتىبارسىز قالغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ياكى نۇرىماننىڭ نۇرغۇن كىشىلەر ئارزۇ قىلىپمۇ ئېرىشەلمەيدىغان زىيارەتنى قوبۇل قىلغۇسى كەلمىگەنلىكىگە خاپا بولغىنىم ئۈچۈنمۇ، ئەيتاۋۇر، كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇشقا باشلىدى. ئەمدى بۇ يەردە ئارتۇقچە تۇرۇۋېرىشنىڭ ئەھمىيىتى يوق ئىدى. زورىغا بولسىمۇ «خوش» دەپ قويۇپ تەجرىبىخانىدىن ئايرىلدىم.

مەخسۇت مۇدىر بىلەن بولغان سۆھبەت ۋە بۈگۈنكى كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىم رەجەپ قادىرنىڭ كۆڭلۈمدىكى ئوبرازىنى فوكۇسى تەڭشەلمىگەن فوتو ئاپپاراتتا تارتىلغان رەسىمدەك غۇۋالاشتۇرماقتا، نۇرىماننى بولسا روشەنلەشتۈرمەكتە ئىدى.

تۇراتتۇقكى، تۈنۈگۈن پوچتىخانىدا قارشى تەرەپ بىلەن سۆزلىشىۋاتقاندا ئۇنىڭ سۆزى مېنىڭ قۇلىقىمغا كىرىپ قالغانىدەك. مېنىڭ سۆزۈممۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ ئۈلگۈرگەن ئىدى. بىراق، يوشۇرۇن ئىبارىلەر بىلەن بايان قىلىنغان «ئىرادەم»نى پەۋقۇلئاددە تەسەۋۋۇر ئىقتىدارىغا ئىگە بۇ چوكان ئاڭقىرىۋالغان ئىدى. مەن پايدىلىنالايدىغان بىردىنبىر ئامال تىل سەنئىتىنى ئىشقا سېلىپ، بۇ يوشۇرۇن بومبا كۆمۈلگەن رايوندىن ھالقىپ ئۆتۈپ كېتىش ئىدى. شۇڭا گەپنى چاقچاققا بۇراپ دېدىم:

— بولدىلا. ئىرادە — پىرادە دېگەننى قويۇپ تۇرايلى. مانا ھازىر سىزنى زىيارەت قىلماقچى بولغىنىمنىڭ ئۆزى ئىرادە!

نۇرىمان ئىسپىرتوپكىنىڭ كۆكۈش يالقۇنى تەپتىدىن ئاپئاق كۆپۈك ئۆرلىتىپ ۋىژىلداۋاتقان مىنزورلىكنى ئىتتىكلا قولىغا ئالدى ۋە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ دېدى:

— چاقچاق قىلىشىپمۇ بولدۇق. كۆرۈپ تۇرۇپسىز، سىز بىلەن پاراڭلاشقىدەك ۋاقىت چىقىرالمايمەن. ئۆلچەملىك سۇيۇقلۇقلار تامامەن ئاستىن — ئۈستۈن قىلىنىۋېتىلىپتۇ. بۈگۈنلا ئەسلىگە كەلتۈرمىسەك، ھەممە ئىشنى باشتىن باشلاشقا توغرا كېلىدۇ.

— قاچان شۇنداق بوپتۇ؟

— تۈنۈگۈن.

— تەجرىبىخانىدا ئۆز بېشىمچىلىق قىلىدىغانە

ئامال ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىنى كۈتۈشۈك. ھۆكۈم قىلىش ئىقتىدارىڭنى ئىشقا سېلىشىڭ كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن زۆرۈرى يەنىلا سەزگۈ ۋە تەپەككۇر.

ياتىقىمغا كىرىپ كەلگەن تۇراخۇن تەكلىپىم بويىچە ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن، قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ دېدى:

— ئۇكام، رەجەپ قادىر ئېيتىپ قويۇڭ دېۋېدى. بۈگۈن كەچتە سىلىنى بىر يەرگە باشلاپ بارغۇدەك. سائەت بەشتە ئۆزى مۇشۇ يەرگە كېلىدىغان بولدى.

— قەيەرگە باشلاپ بارغۇدەك؟

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ سافانىڭ بۇرتۇپ چىققان پۇرژىنىلىرىنى تەكشىلەپ قويماقچى بولغاندەك ئۇيەر - بۇيەرنى بېسىپ تۇرۇپ:

— تۇرسۇن ۋالىينىڭ ئۆيىگە، باشلاپ بارىدىغاننىڭ كېيىنى قىلىشقاندەك قىلدى. ھە، تۇرسۇن ۋالىي مۇشۇ ۋىلايەتنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى، بەلكى تونۇشىدىغانلا، ئۇ يەن - تېخنىكا ئىشىغا مەسئۇل، — دەپ جاۋاب بەردى.

— ئوھۇي، مۇنداق دېسىلە!؟

«ۋالىينىڭ ئۆيىگە تەكلىپ قىلىنىش - ھە؟ مەن راستىنلا تاجىسىز پادىشاھ ئوخشىمايمەنمۇ!»

قايسى كۈنى رەجەپ قادىرنىڭ ھۇزۇرىدىكى زىياپەت ۋە زىياپەتتىكى كۆرۈنۈشلەر كۆز ئالدىمدىن يەنە بىر قېتىم ئۆتۈپ ئۈلگۈردى. ئۆزۈممۇ چۈشەنمىدۇرۇپ بېرەلمەيدىغان بىر ھېسسىيات بىر يېقىمسىز تۇيغۇغا ئايلىنىپ، كۆڭلۈمدە بىئاراملىق ئىنكاسىنى پەيدا قىلدى.

ئىشقىلىپ، كەيپىم ساز ئەمەس ئىدى. بۇ شەھەرگە كەلگىنىمدىن بېرى تەسەۋۋۇرۇمدا قۇرۇلغان ئىمارەتنىڭ ئۇلى لىڭشىۋاتاتتى...

8

قايسىدۇ بىر كىتابتىن مەلۇم مەشھۇر شەخسنىڭ «مۇخبىر» دېگەن ئاتالغۇغا «تاجسىز پادىشاھ» دەپ تەرىپ بەرگەنلىكىنى ئوقۇغىنىم ئېسىمدە. بۇ تەرىپ مۇخبىرنىڭ ھېلىقى شوپېر ئېيتقاندەك «ئەركىن كەسىپ» ئىكەنلىكىگە قاراپ بېرىلگەنمۇ ياكى چۆچەكلەردىكى ھەققانىيەتنى ئەۋج ئالدۇرۇپ، يامانلىققا بەرھەم بەرگۈچى ئادىل پادىشاھلارنىڭ ئادالەتپەرۋەرلىكىگە قىياسەن بېرىلگەنمۇ، بۇنىسى نامەلۇم. بىراق، توپ ماھىيەتجەھەتتىن ئادالەتكە مايىل بولغان ئىنساننىڭ مۇخبىردىن ئادالەتنى ياقلاشنى تەلەپ قىلىدىغانلىقىدا گەپ بولمىسا كېرەك. شۇنداق ئىكەن، ۋىجدان ئالدىدا بۇرچۇمنى ھېس قىلىدىغان ئادىتىم مۇشۇ تەلەپكە ئۇيغۇن ئەمەسمۇ. مۇخبىرلىق ئورنىغا قەدەم باسقان تۇنجى مىنۇتتا ئۆز - ئۆزۈمگە مانا شۇنداق قەسەم بەرگەن ئەمەسمىدىم؟

بىراق، ھەق بىلەن ناھەق كۆپىنچە ھاللاردا يورۇقلۇق بىلەن قاراڭغۇلۇق گىرەلىشىپ كەتكەن گۇگۇمدەك گىرىمسەن بولۇپ كۆرۈنىدۇ. ئۇنىڭ يورۇقلۇق ياكى قاراڭغۇلۇق ئىكەنلىكىگە بىر نېمە دېيەلمەيسەن، بىرلا

بار ئىدى، دەي دېسەم تىلىم كۆيىدۇ...

ئۇ، ئىستاكاننى چاي ئۇستىلىگە قويۇپ كۆزۈمگە تىكىلدى. ئۇنىڭ مەندىن ئىشەنچ تەلەپ قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى.

— قېنى مۇگداشمايدۇق، سىلى بىلەن بىز ئاتا-بالىنىڭ ئورنىدا تۇرساق، ئۆزلىرىنىڭ بالىلىرىغا ئىشەنگەندەك ئىشىنىۋەرسىلە بولىدۇ ئەمەسمۇ، — دېدىم مەن ئۇنى رىغبەتلەندۈرۈپ.

ئۇ قوللىرىنى خۇددى خېمىر زۇۋۇلا قىلغاندەك ئېزىپ تۇرۇپ گەپ باشلىدى:

— ئۇكام، نۇرىمان دېگەن چوكانغا بەك ئۇۋال بولۇپ كېتىپ بارىدۇ. باشقىسىنى قويۇپ تۇرايلى، تۇنۈگۈن قولاق سالسام ئۇنى ئارقا سەپكە يۆتكەيدىغان گەپنى قىلىشىۋاتىدۇ.

نۇرىمان توغرىسىدىكى گەپ بولغاچقىمۇ، بىردىنلا تېتىكلەشتىم. سۆھبەتدىشىمنى چۆچۈتۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئاگاھلاندۇرۇپ سورىدىم:

— راستمۇ، بۇ گەپنى كىم قىلدى؟

— ئۇكام، مۇشۇ قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم، — ئۇ قۇلىقىنى سىلاپ قويۇپ دېدى، — رەجەپ قادىر بىلەن سوجاك شۇنداق دېيىشىۋاتىدۇ، مېنى گەپ تىڭشايدىغان ئادەمكەن دەپ قالمىسىلا. قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى، بۇ پەردە بۇ گەپنى بىر كىمگە قىلغىلى بولمايدۇ، ئىچىمگە پاتۇرالماي سىلىگە ئېغىز ئاچتىم.

— شۇنداقمۇ، قىلارمۇ؟

مۇنداقچە ئېيتقاندا، زىياپەتلەر ئەمدى جىسمانىيىتىمنى خورىتىش ۋە پىسخىكىمنى خىرەلەشتۈرۈشتىن ئۆزگە، ماڭا ھېچقانداق ھۇزۇر بەخش ئېتەلمەيتتى. بىراق، بۈگۈن بارىدىغىنىمىز ۋالىينىڭ ئۆيى ئەمەسمۇ، ئۇ يەردە بەلكى تېتىقسىزلىق يۈز بەرمەس، بەلكى خىزمىتىم ئۈچۈن پايدىسى تېگىپ قالار...

— بولىدۇ سائەت بەشتە ياتاقتا ساقلاي.

تۇراخۇن قوللىرىنى ئۇۋۇلىغاچ كەينىگە ياندى. ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ خۇددى جاۋابىمدىن قانائەت ھاسىل قىلمىغاندەك كەينىگە بۇرۇلۇپ نېمىلەرنىدۇ دېمەكچى بولدى - يۇ، يەنە توختاپ قالدى. بۇ ھال ئۆتكەن قېتىمدىكىدىن ھېچ پەرق قىلمايتتى. بىر سېكۇنت ئىچىدە يۈز بەرگەن بۇ ئالامەتلەر سەزگۈرلىكى ئېشىپ كەتكەن نېرۋىلىرىمدا «ئۇنىڭ ئېيتماقچى بولغان بىرەر سۆزى بولسا كېرەك. ھېچ بولمىغاندا ھاجىتى بولۇشى مۇمكىن» دېگەن قىياسنى ئەكس ئەتتۈردى. مەن دېدىم:

— تۇراخۇن ئاكا. قىلىدىغان بىرەر زۆرۈر ئىشلىرى بولمىسا، بىردەم مۇڭدىشىپ ئولتۇرمامدۇق؟

— يىرىسۇ... يوقسۇ...

ھەر نېمىلەرنى دەپ ئۇنى يەنە سافاغا ئولتۇرغۇزدۇم. كەيپىياتىنى تىنچلاندۇرۇش ئۈچۈن دەرھال چاي دەملەپ، ئىستاكاننى قولىغا تۇتقۇزدۇم. ئۇ بارا - بارا كۆڭۈل ئازادىلىكى ھېس قىلىشقا باشلىدى بولغاي. بىرقانچە ئېغىز پاراڭدىن كېيىن ئاساسىي گەپكە كۆچتى:

— ئۇكام، ياق... ياق... مۇخبىر ئۇكام، بىر گەپ

— ئۇنداقتا ۋىلايەت رەھبەرلىرىگە پىكىر بەرسەك بولماسمۇ؟

— ھا... ھا... ھا...

تۇراخۇننى تۇنجى قېتىم كۆرگىنىمدە، ئۇ مەندە كەمسۆز، ھېچنېمىگە قىزىقمايدىغان ياۋاش - مۆمىن بەندە بولسا كېرەك دېگەن تەسىراتنى قالدۇرغان ئىدى. مانا ھازىر بولسا، ئۆز قاراشلىرىنى دادىل سۆزلىمەكتە ئىدى.

— رەجەپ قادىرنى مەخسۇت مۇدىرنىڭ ئورنىغا دەسسەتمەكچى بولغان يەردە كىممۇ پىكىرىمىزنى ئاڭلايتتى؟ «ئاسمانغا تۈكۈرسەڭ، بېشىڭغا چاچرايدۇ» ئەمەسمۇ؟

— بۇ ئۆتمۈشتىكى گەپ...

گېپىمىزنىڭ ئاخىرى تۈگىمەيلا تۇراخۇن يەنە قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. كۈلگەندە شۇنچىلىك ئاچچىق كۈلدىكى، ئۇنى دوراپ بېرىش، يا تەسۋىرلەپ بېرىش ھەرقانداق قىزىقچى ياكى ئەدىبنىڭ قولىدىن كەلمەس ئىدى.

— ئۆتمۈشتىكى شۇنداق ئىدى، بىزنىڭ بۇ يەردە ھازىرمۇ شۇنداق. بۇنى ناھايىتى ئوبدان بىلىمەن،— ئۇ توختاپ، ئاغزىنى سەل نەمدىۋالغاندىن كېيىن ماڭا سوئال نەزەرىدە تىكىلىپ تۇرۇپ سورىدى،— سىلى مېنى ئەزەلدىن مۇشۇ يەردە لاۋازىمەتچىلىك قىلىدۇ، رەجەپ قادىرنىڭ چايچىسى دەپ ئويلامدىلا؟

تويۇقسىز قويۇلغان بۇ سوئال مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى. دەماللىققا بىر نەرسە دەپ جاۋاب بېرەلمەي

تاقەتسىزلىنىپ سورىدىم. تۇراخۇن قوللىرى بىلەن ئىككى يوتىسىنى شاپىلاقلاپ سوغۇق كۈلۈپ قويدى - دە، دېدى:

— ھەي، رەجەپ قادىرنىڭ «قىلىمەن دېگەن ئىشنى قىلماي قويمايدىغان ئادەممەن» دەپ مەيدىسىگە قېقىپ يۈرۈشمۇ بىكار ئەمەس، موزاي قۇيرۇقىنى كۆ-تۈردىمۇ، شاتىراقلىماي قويمايدۇ!

ئويلىنىپ قالدىم، دۇرۇس، ھەقىقەتەن بىلگەنلىرىم تېخى ئەتراپلىق بولمىسىمۇ، لېكىن ھېلىغىچە بىلىپ ئۈلگۈرگەنلىرىم ئاساسىدا ئويغانغان ھېسداشلىق تەڭپۇڭ تارازىنىڭ بىر بېشىنى بېسىپ چۈشمەكتە ئىدى. تۇسات-تىن مەخسۇت مۇدىر يادىمغا يەتتى - دە، ئىشەنچ بىلەن دېدىم:

— رەجەپ قادىر بولسا مۇئاۋىن، يەنە مەخسۇت مۇدىر بارغۇ؟ بۇ ئىش ئۇنىڭ سەمىگە يەتمەي قالماس!

تۇراخۇن ئۈمىدسىزلەنگەن قىياپەتتە بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ:

— دېگەنلىرىڭغۇ راست، شۇغىنىسى مەخسۇت مۇدىر يېقىندىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىشلارغا ئانچە قول تىقمايۋاتىدۇ، بۇغۇ ئۇنىڭ ئىرادىسى ئەمەس، بىراق، ئاڭلىساق تەشكىل ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپتۇدەك، دەم ئېلىشقا چىقارماقچى ئوخشايدۇ. ھازىر بىر يەرگە كېتىپ-تۇدەك، — دېدى.

تۇراخۇن بارغانسېرى تىت - تىت بولۇۋاتاتتى، ياتاقتا ئۇيياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى.

— نېمىشقا، شۇنداق ئېسىل ھۈنەرنىمۇ تاشلىۋېتەمدىغان؟

— نېمىشقا تاشلىۋېتەتتىم؟ رەجەپ قادىر تاشلاتقۇزدى ئەمەسمۇ؟

مەن ئۇنىڭ كېيىندىن ھېچنېمە چۈشىنەلمىدىم-دە، سورىدىم:

— قانداق قىلىپ؟

— قانداق قىلىپ بولاتتى، ئۇ مېنى دۆڭگە يىغىنىسى، پەن-تېخنىكا كومىتېتىنىڭ قارىمىقىغا ئۆتكۈزۈۋېلىپ، بىناكارلىق تەتقىقاتىغا شارائىت يارىتىپ بېرىمىز دېدى. ئەمەلىيەتتە لاۋازىمەتچىلىككە سالدى، كەسپىمدىن ئايرىدى.

— نېمە ئۈچۈن، بۇ كەسپىڭىز كىمگە زىيىنى بار ئىكەن؟— تاقەتسىزلىنىپ سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن.

— كىمگە زىيىنى بولماقچىدى، كېيىن بىلىسەم، رەجەپ قادىرنىڭ ئىچى تارلىقى مۇشۇ ئاقىۋەتنى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئىكەن، ئۇنىڭدەك ئىمارەتتىن بۇ شەھەردە يەنە بىرى سېلىنماسلىقى كېرەككەن!

— بۇ قانداق بولغىنى؟— ئەخمىقانىلىقتا ۋە يولسىزلىقتا ئۈچىغا چىققان بۇ ئىشنى ئاڭلاپ، راستىنلا ئاچچىقىم كەلدى. تۇراخۇندىن سورىدىم:

— يۇقىرىغا ئىنكاس قىلمىدىڭمۇ، ئاكا؟ ئىنكاس قىلمادىغان، ئاتامىراس ھۈنەرنىڭ ماڭا كەلگەندە ئۈزۈلۈپ قالغانلىقىغا چىداپ تۇرالايمەنمۇ، — ئۇ دىمىقىنى قېقىپ قويۇپ دېدى، — ئىنكاس قىلدىم، لېكىن قانچە ۋارقىرىساممۇ ئاۋازىم ۋە-

ھاڭۋېقىپ قالدىم.

ئۇ ئۆزىنى بېسىۋالماق بولدىمۇ؛ ياكى ئۇزۇن بىر ھېكايىنى باشلايدىغانلىقىدىن بىشارەتمۇ، سافاغا قايتا جايلىشىۋېلىپ، سوئالىغا ئۆزى جاۋاب بەردى:

— ياق... ياق... ئۇنداق ئەمەس. مەنمۇ قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم ئىدىم. تەقدىر مۇشۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى. تەقدىر دېدىممۇ؟ ياق، بەندىلەر شۇنداق قىلدى. سۆزلەپ كەلسەم گەپ تولا.

— قېنى سۆزلەپ بەرسىلە، ئاكا، — دېدىم ئۇنى رىغبەتلەندۈرۈپ.

— ئوكام، رەجەپ قادىرنىڭ ئۆيىنى كۆردىلىغۇ دەيمەن؟

— كۆردۈم.

— مەن ئاتا مىراس مېمارچىلىق بىلەن شۇغۇللىناتتىم. شەھەرلىك قۇرۇلۇش شىركىتىدە خېلى ئەتۋارىم بار ئىدى. ئۈچ يىل بۇرۇن رەجەپ قادىرنىڭ تەلىپى بىلەن ئۇنىڭ شەھەر رايونىغا سالماقچى بولغان ئۆيىنى پىلانلاشقا ۋە قۇرۇلۇشقا يېتەكچىلىك قىلىشقا توغرا كەلدى. شىركەت مەسئۇلىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن ماقۇل دېدىم. بىر يىلغا قالماي قۇرۇلۇشمۇ پۈتتى...

— پاھ، قوللىرىمۇ، ھۈنەرلىرىمۇ راستتىنلا گۈل ئىكەن، تۇراخۇن ئاكا، — دېدىم ئۇنى ماختاپ.

— راست دەيدىلا ئوكام، كۆلدەك ھۈنىرىم بار ئىدى، كېيىن ئۇ ھۈنىرىمنى ئىشلىتەلمەيدىغان بولدۇم.

— ئالتۇننى؟...

ئىختىيارسىز ئۇنىڭ گېپىنى تەكرارلىدىم. بىرقانچە كۈندىن بېرى نۇرىمان توغرىسىدا مۇشۇنچىلىك ياخشى سۈپەتنى ئاڭلىغىنىم ئۈچۈنمىكىن سەل ھاياجانلانماي تۇرالمىدىم:

— تۇراخۇن ئاكا، سىلى نۇرىمان توغرىسىدا خېلى بىر نېمىلەرنى بىلىسىلە كېرەك ـ ھە؟

— بىلمەمدىغان ئۇكام، ئۆزى كۆز ئالدىمدا چوڭ بولغان دېسەممۇ ھەرگىز يالغان ئېيتقان بولمايمەن. ئۆيلىرىمىزمۇ تام قوشنا ئىدى، دادىسى رەھمەتلىك بىلەن مەن بىللە ئويناپ چوڭ بولغان.

— ھە، مۇنداق دېسىلە.

تۇراخۇننىڭ ئاغزىنى تاتىلاپ، زىيارەت ئوبيېكتىم ھەققىدە ئازراق بىر نەرسە بىلىۋالماقچى بولدۇم.

— شۇنداق، مەسىلەن ئالايلۇق، ئۇنىڭ ئوقۇمىغان كىتابلىرى يوق دېيىشكە بولىدۇ، خىزمەتتىمۇ بەك قېتىرقىنىدۇ. ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ كەلگەندىن بېرى تەتقىقات تېمىسىدىن ئىككىنى ئورۇنلىدى. بۇ قېتىمقىسى بىلەن ئۈچ. ئۇ سەل ئويلىنىۋېلىپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — بولدىلا، مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا دېگەن گەپ بار، ئۆزى بىلەن كۆرۈشۈپ قويسىلا ئۇكام، ھېچ بولمىسا ئۇنىڭغا تەسەللىي بولۇپ قالار، بىلگىلىرى كەلگەننى ئۆزىدىن سوراۋەرسىلە.

— ئۇ مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە ئانچە قىزىقمايۋاتىدۇ، ۋاقتىم يوق دەيدۇ.

لايەتنىڭ تېشىغا چىقمىدى. ئاسمانغا تۈكۈرگەن ئوخشاي-
مەن، تۈكۈرۈكۈم ئۆز بېشىمغا چۈشتى. ئاخىرى دەردىمنى
ئىچىمگە يۇتۇپ يۈرمەكتىن ئۆزگە ئىلاج بولمىدى.

ياتاقتا، يىل - يىللاپ توپلانغان يوشۇرۇن كۈچ
بىلەن بىردىنلا پارتلىغان ۋولقاننىڭ زىلزىلىسى بېسىققان-
دىن كېيىنكى جىمجىتلىققا ئوخشاپ كېتىدىغان سۈكۈنات
ھۆكۈم سۈرۈشكە باشلىدى. تۇراخۇن بولسا، روشەنكى،
قولىدىن كەتكەن ھۈنىرىنى قايتۇرۇپ ئالالمايدىغانلىقىغا
ئۆكۈنمەكتە ئىدى. مەن بولسام زىلزىلىدىن ئۆزۈمنى
يوقىتىپ، گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلمەيۋاتاتتىم.
تۇراخۇن ئۇنتۇپ كەتكىلى خېلى يىللار بولغان
خۇمارىنى قايتا ئېسىگە ئالغان بولسا كېرەك، چاي ئۈس-
تىلىدە تۇرغان گېزىتتىن شارت قىلىپ يىرتىۋالدى-
دە، قوتامدىن مىخوركا قۇيۇپ بىر غېرىچ ئۇزۇنلۇقتا
قىلىپ يۆگىدى. مەن سەرەڭگە يېقىپ بەردىم. ئۇ مى-
خوركىنى يۇتىۋەتكىدەك بولۇپ ئۈچ - تۆت قېتىم شى-
رىۋالغاندىن كېيىن، كەينىنى ئۆچۈرۈپ قويغانلىقىغا
خىجىل بولغاندەك دېدى:

— ھەي... نېمىلەرنى دەپ كەتكەندىمەن، ئوكام.
كۆڭۈللىرىنى چالغىتىپ قويىدۇمغۇ دەيمەن. نېمىلا بول-
مىسۇن ئىچ قارنىم خېلى بوشاپ قالدى. باشتىكى گېپىمىز-
گە كېلەيلى. دەيمەنغۇ. ئۇلار دېگىنىدەك قىلماي
قالمايدۇ. نەزىرىمانغا ئۇۋال بولىدۇ. نەزىرىماندەك بىر
ئالتۇننى توپا بىلەن تەڭ قىلىۋەتسە چىداپ تۇرغىلى
بولامدۇ زادى؟!

تىم. ئەنە شۇنداق خاراكتېردىكىلەر كۆپىنچە ھاللاردا ئوچېركىمىنىڭ ئەڭ ياخشى باش قەھرىمانى بولۇپ چىقاتتى. شۇڭا تۇراخۇنىنىڭ پىكرىگە رازىلىق بىلدۈردۈم.

9

كەچلىك تاماقتىن كېيىن، كىچىك ئۇنتالغۇنى تۆش يانچۇقۇمغىلا جايلاشتۇرۇپ يېنىك قۇراللاندىم-دە، چوڭ يول ئارقىلىق قارا سۆگەت كوچىسىغا قاراپ قەدەم تاشلىدىم.

كەچلىك ھاۋا غەلىتە بىر تۈستە تۇتۇلغان، پۈتۈن ئاسمان گۈمبىزى تەكشى بويالغان ئەترەڭ پەردە تارتىلغاندەك غۇۋا كۆرۈنەتتى. نە غەربتىكى تاغ چوققىلىرى، نە چوققا ئۈستىگە كېلىپ قالغان قۇياش ئۆزىنى كۆرسەتمەيتتى. يا بوران چىقىدىغانلىقىنى، يا يامغۇر ياغىدىغانلىقىنى قىياس قىلماق تېخىمۇ قىيىن ئىدى. يول ياقىسىدىكى ئېگىز تېرەكلەرنىڭ ياپراقلىرى بىرەر شەپىنى سەزگەن ئاتنىڭ قۇلاقلىرىدەك قىمىر قىلمايتتى. ئىشتىن قايتىۋاتقانلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى ياكى ۋېلىسىپىت قوڭغۇراقلىرىنىڭ جىرىڭلىشىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، پۈتۈن جاھان بىرەر مۇھىم ۋەقەنىڭ يۈز بېرىشىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك قىلاتتى.

تۇراخۇن بىلەن كېلىشىۋالغان دوقمۇشتا ئۇچراشتۇق ۋە پاراڭلاشقاچ قارا سۆگەت كوچىسىنىڭ ئۇ بېشىدىكى ئاددىي قوشقانا تىلىق ئىشىك ئالدىغا كېلىپ قەدىمىمىزنى توختاتتۇق.

يۈرىكىم دۈپۈلدەيتتى، تۇراخۇنىنىڭ چۈشتىن كې-

تۇراخۇنغا سىناق نەزەرى بىلەن تىكىلدىم. ئۇ يەنە قوللىرىنى ئۇۋۇلىۋالغاندىن كېيىن:

— ئوھوي، سەككىز سائەت ئىچىدە ۋاقىت بولمىسا، كەچلىكى نەگە كېتەتتى، مۇخبىر دېگەنىنىڭ ئامالى تولا، مۇشۇنىڭغىمۇ كاللىلىرى يەتمىدىمۇ، — دېدى ئۇ مەنىلىك قىلىپ.

پېشانەمگە پاققىدە بىرنى ئۇردۇم. دېمىسىمۇ ئۇنى ئىزدەپ ئۆيگە بېرىشىم ئەلۋەتتە مۇمكىن ئىدى. بۇ يەنە خىزمەت دائىرەمدىكى ئىش ھېسابلىناتتى. بىراق، كاللامدىن تۇيۇقسىز بىر سوئال كېچىپ قالدى:

— ئىشىكى ئالدىغا بارسام قارشى ئالامسىچۇ؟ ئۇنداقتا بەكمۇ ئوڭايسىز بىر ئەھۋال يۈز بېرىدۇ - دە!

— نەدىكى گەپنى قىلىپ يۈرىدىلا، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەپ ئىشىك ئالدىغا كەلگەن مېھماننى قوبۇل قىلمايدىغان ئىش بىزدە نەدە بار؟ — ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ يەنە دېدى، — ئۇنىسىغۇ راست، ئۇ مۇخبىر دېگەنلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرگىنى يۈرگەن.

— نېمىشقا؟

— بايام مەن دېمىدىممۇ، بىزنىڭ بۇ يەردە كىمنىڭ نامى چىقسا، ئۇنى قىرقىيدىغانغا قايچا تەييار، مۇنداق بولسۇن، مەن سىلىگە ھەمراھ بولۇپ باراي، بولامدۇ؟

مۇخبىرلىق داۋامىدا مۇخبىردىن ئۆزىنى قاچۇردىغانلارنى خېلى كۆپ ئۇچراتقان ئىدىم. لېكىن، بىرەر ئامال قىلىپ ئۇلارنى زىيارەت قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشەت-

ۋە كېسەلدىن ئەھۋال سورىدى.

— قانداق ئەھۋاللىرى ئانا، ياخشى بولۇپ قالدىڭمۇ، — دېدىم مەن دۇدۇقلاپ تۇرۇپ.

تۇراخۇن ئايشەمخان بىلەن ھال - ئەھۋال سورىشىۋاتقاندا، كۆزۈم نۇرىماننىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. خۇداغا شۈكرى، ئۇنىڭ چىرايى خېلى ئوچۇق ئىدى، ناقولاي ۋاقىتتا كېلىپ قالغىنىمغا ئۆزۈم خىجىل بولۇپ تۇرساممۇ، لېكىن ئۇنىڭ قارىشى تۇراخۇننىڭ باھاسىنى تەستىقلاپ تۇراتتى...

ئايشەمخان دەم يۆتىلىپ، دەم سۆزلەپ دېگەندەك نۇرىمانغا بىزنى ئۆيگە باشلاش بۇيرۇقىنى بەردى. نۇرىمان چىراغ يېقىپ كۆرپە سېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆيگە كىرىپ سۇپا ئۈستىدىن ئورۇن ئېلىشتۇق.

بۇ ئۆي ئادەتتىكى شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ ئۆيىدىن پەرق قىلمايتتى. پەگاھقا قويۇلغان بىر جۈپ قوپال ياسالغان سافا ۋە كىيىم ئىشكاپىدىن ئۆزگە، كۈن چىقىش تامغا بىر كەلگەن كىتاب ئىشكاپى كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى. ئۈچ بۇرجەك بۆلۈك ئىشكاپنىڭ ئۈستىدە ھېلىلا ئۈزۈلگەن بولسا كېرەك، بىر دەستە سېرىق سەبدە گۈل ۋازىغا چىلانغان ھالدا تۇراتتى. كۈن پېتىش تامغا چاپلانغان ئىككى تەقدىرنامە ئۆتمۈشتىن گۇۋاھلىق بېرىپ سارغىيىپ كۆرۈنەتتى. بەلكى نۇرىماننىڭ دادىسى بولسا كېرەك، چوڭايتىلغان بىر پارچە رەسىم چىرايلىق رامكا ئىچىگە ئېلىنىپ تۆر تامدىكى كۆزگە تاشلىنىدىغان يەرگە ئېسىپ قويۇلغان ئىدى.

يېنىكى، ئەسەللىيسى بىلەنمۇ يوقىلىپ كەتمىگەن ئەندىشەم تېخىچە ئۆزىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى. تۇراخۇن چىرايىمغا لاپپىدە قارىۋالدى ۋە يۈرەكسىزلىكىمنى مەسخىرە قىلغاندەك بېشىنى چايقاپ قويۇپ، ئىشىك زەنجىرىنى ئىشەنچ بىلەن شىلدىرلاتتى.

— ئىشىك ئوچۇق!

بۇ بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئىدى. مەن تۇراخۇننىڭ ئارقىسىدىن ئاتىسىغا ئەگىشىپ قىز كۆرگىلى كەلگەن يىگىتتەك ئېھتىيات بىلەن هويلىغا كىرىپ كەلدىم.

هويلىدا كىگىز ئورنىچىلىك گۈللۈك بار ئىدى. گۈللۈكتە ياپىسىغا ئېچىلىپ كەتكەن سېرىق سەبدە گۈللەر بوشلۇقتا زەپە يېيىلغاندەك تۇتاش كۆرۈنەتتى. دېرىزە تەكچىسىگە قويۇلغان بىر قانچە تەشتەكتىمۇ سېرىق سەبدەلەر كۈلۈپ تۇراتتى. گۈللۈكنىڭ بىر تەرىپىدىكى ئازگالدىن ئۈچ تارتقان قېرى تەكلەر چىرايىلىق ياسالغان باراڭغا يامىشىپ، ئۆگزىگە ئارتىلىپ چۈشكەن ئىدى. باراڭ ئاستىغا قويۇلغان كارىۋاتتا ئورۇقلاپ قاقشالدەك بولۇپ قالغان بىر ئايال ياستۇققا پۆلەنگىنىچە ياتاتتى.

نۇرىمان قولىدىكى چىنە بىلەن قوشۇقىنى قارىيىپ كەتكەن شىرەگە قويىدى ـ دە، بىرىنچى بولۇپ بىزگە ئىلتىپات كۆرسەتتى.

— ئايشەمخان، كېسەللىرى چىقىپ قالدىمۇ، ئوبدان بولۇپ قالغاندەك تۇرىدىغۇ؟

تۇراخۇن ئۇدۇل كارىۋات يېنىغا بېرىپ تىزلاندى

— چۈشىنىۋاتىمەن، كۆڭلۈمنى ئاياپلا شۇنداق دەۋاتى-
سىز. سىرىق سەبدەنى نۇرغۇن كىشىلەر ياخشى كۆرمەيدۇ،
لېكىن مەن ياخشى كۆرىمەن، نېمىشقا دېسىڭىز باش ئەتىياز-
دىن كەچكۈزگىچە ئېچىلىپ تۇرىدۇ، ئىسسىقمۇ، سو-
غۇقمۇ چىداملىق. يىلتىزى ھۆل يەرگە ئۇلاشسىلا
كۆكلەۋېرىدۇ. بىراق ئۇ چىرايلىق بولغان بىلەن قىزىل
گۈلدەك پۇرىقى يوق، كىشىلەر شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇنى
ياخشى كۆرمىسە كېرەك...

ئارىمىزدا بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى.
ئايشەمخاننىڭ يۆتەلنى ياندۇرالماي قىينىلىۋاتقانلىقىنى
ئاڭلىغان تۇراخۇن ئىچ ئاغرىتقان ھالدا ئۇھ تارتىپ
قويدى — دە، دېدى:

— نۇرىمانخان، ئانىڭىزنىڭ زىققە كېسىلىنى دوخ-
تۇرغا يەنە بىر كۆرسەتسەك بولاتتى. بىچارە يۆتىلىپ
بەك قىينىلىپ كېتىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

— ھەي، نېمىسىنى دەيدىلا، ئۈلۈشكۈن دوختۇرخا-
نىغا ئاپارماقچى ئىدىم، دوختۇر بىلەن پۈتۈشۈپمۇ قوي-
غان، باشلىقىمىزنىڭ يېزىغا بېرىپ مېۋە ئېلىپ كېلىشكە
مېنى ئەۋەتكىنىنى دېمەمدىلا، شۇنىڭ بىلەن پۈتۈشكەن
پۇرسەتمۇ ئۆتۈپ كەتتى. دوختۇر بىلەن يەنە بىر
ئالاقىلىشىدىغان گەپ ئەمدى.

— ھەي ... — تۇراخۇن بېشىنى چايقاپ چوڭقۇر
ئۇھ تارتىۋالغاندىن كېيىن دېدى، — نېمە ئىشلار بولۇپ
كېتىۋاتىدۇ بۇ جاھاندا! خۇددى ئەۋرىشكە ئېلىپ كې-
لىشكە باشقا بىرسى تېپىلمىغاندەك. ئارقا سەپتىكىلەرمۇ

— ئايشەمخاننىڭ ئاياغتىن قالغىنىغا ئۈچ - تۆت يىل بولۇپ قالدى، نۇرىمان راستىنلا ۋاپادار بالا، ئانىسى ئۇنىڭدىن بەكمۇ رازى، — دېدى تۇراخۇن سۆيۈنگەن ھالدا.

نۇرىمان داستىخان ھازىرلاپ كىردى. بىزنى چايغا تەكلىپ قىلدى:

— قېنى تۇراخۇن ئاكا، مۇخبىر يولداشنى ھەيدەپ چايغا بېقىشسىلا، مەن تاماققا تۇتۇش قىلاي.

— ياق ... ياق ... — دېدىم مەن ئالدىراپ، — بىمەھەل كېلىپ سىزنى ئاۋارە قىلغىنىمىزمۇ يېتەر، تاماق يېۋالدۇق، جۇۋىمىسىڭىزمۇ بولىدۇ.

تۇراخۇنمۇ سۆزۈمنى قۇۋۋەتلىدى. ئاخىرىدا نۇرىمانمۇ چاي ئۇتلىغاچ بىزگە ھەمراھ بولدى. سىزىپ تۇراتتىمكى، گەپ باشلاشنىڭ پەيتى يېتىپ كەلگەن ئىدى.

— سىرتىق سەبدەنى ياخشى كۆرىدىغان ئوخشىمامسىز، نۇرىمان؟ — دەپ سورىدىم مەن قىز - چوكانلار بىلەن بولغان سۆھبەتتە گەپ باشلاشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلىنى قوللىنىپ.

ئۇ كۈلۈپ قويۇپ، ۋازىدىكى بىر دەستە گۈلگە قارىۋالغاندىن كېيىن دېدى:

— سىز نېمىلا دېگەن بىلەن مۇخبىر - دە! سىرتىق سەبدەنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلىپ بوپسىز!

— سىرتىق سەبدە ياخشى گۈل، — دېدىم مەن بۇ گۈلنى قىسقىلا سۆپەتلەپ.

— ھېلىقى كۈنى نېمىشقا پوچتىخانىغا بېرىپ تېلېفون بەرمىسىز؟ بۇ ئىشنى باشقىلار بىجىرسە ياكى تەتقىقات ئورنىدىنلا تېلېفون ئالسىڭىز بولمايتتىمۇ؟

يۈزۈمنىڭ خېجىللىقتىن قىزىرىپ كەتكەنلىكى، ئۆزۈمگە مەلۇم بولدى. چۈنكى، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفوندا قىلغان سۆزلىرىمنىڭ نۇرىمانغا ئايان ئىكەنلىكى بىردىنلا يادىمغا چۈشكەن ئىدى. ئۇ مېنى ئايىدىمۇ ياكى ئۇ كېلىشمەسلىكنى ئۇنتۇپ كەتكەنمۇ، تەبىئىيلا جاۋاب بەردى:

— تەجرىبە قىلىش ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، مېۋىلەرنىڭ ھەر خىل سورتلىرى كېرەك. ئۇلارنىڭ ماڭا ئۇنى ئەكېلىدۇرۇپ بەرگۈسى كەلمەيدۇ. تېلېفون بېرەي دېسەم، ئايالىق تېلېفون خىراجىتى تۆلىمەيدۇ، ئۇنداقتا قانداق قىلاتتىم؟

تۇراخۇن ئاكام سۆھبىتىمىزنى قۇلاق سېلىپ تىڭشاپ ئولتۇراتتى، بېشىنى لىڭشىتىپ نۇرىماننىڭ سۆزىنى تەستىقلايتتى.

تۇرمۇش مەسىلىسى توغرىسىدا قويغان سوئالىمغا نۇرىمان ناھايىتى سەزگۈرلۈك بىلەن:

— ئائىلىۋى تۇرمۇش بەختىدىن نېسىۋەم يوق ئوخشايدۇ، — دەپ خىجىل بولۇپ قويۇپ داۋام قىلدى، — ئىشقىلىپ بەختسىزمەن، بۇنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن سىزگە چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيمەن، ياخشىسى باشقا ئىشلار ھەققىدە پاراڭلاشساق قانداق؟

— بولىدۇ، — دېدىم مەن سۆھبىتىمىزنىڭ ئۇزۇ-

يېتىپ ئاشىدىغۇ!

نۇرىمان سوغۇق كۈلۈپ قويۇپ دېدى:

— يەنە كېلىپ مېنى ئەۋەتىۋېتىپ، پۈتۈن ئۈس-
كۈنە، ئەسۋابلىرىمنى ئېتىشتىن — ئوتۇن قىلىۋەتكىنىنى
دېمەملا.

گەپ رەجەپ قادىر ئۈستىدە كېتىۋاتقاچقىمۇ مەن
سۆھبەتكە دىققەت قىلدىم ۋە نۇرىماندىن سورىدىم:

— نېمىشقا سىزنى ئەۋەتىدۇ؟ ئارقا سەپتە ئادەم
تولۇق دېيىدىغانلارغۇ؟

نۇرىمان دىمىغىنى قېقىپ سوغۇق كۈلۈپ قويۇپ دېدى:

— بۇنى تېخى قىياس قىلالمىدىڭىزمۇ؟ سىزنى خېلى
ئەقىللىق مۇخبىرمىكىن دېسەم، تايىنلىقكەنسىزغۇ؟!

ئۇنىڭ چاقچاق قىلغىنىنى ياكى تەنە قىلغىنىنى بى-
لەلمىدىم. قانداقلا بولمىسۇن پېشانەمنى سوغۇق تەر
بېسىپ ئۈلگۈردى.

— بولدى، بۇ قېتىم سىزگە ئېيتىپ بېرەي، قال-
غىنىنى ئۆزىڭىز تەسەۋۋۇر قىلىۋالارسىز. ئۇ، بىرىنچىدىن
سىزنىڭ مەن بىلەن ئۇچرىشىشىڭىزنى خالىمىغان، يەنە
بىرى، ئۆزىنى كۆرسىتىشكە زېمىن تەييارلىغان!

كۆز ئالدىم بىردىنلا سوققان كۈچلۈك شامال تو-
مانلارنى تارقىتىۋەتكەندەك يورۇپ كەتتى. نۇرىماننىڭ
دېگىنى توغرا ئىدى. رەجەپ قادىر راستىنلا ئۆزىنى
كۆرسىتىپ بىر مەيدان كومېدىيە ئوينىمىدىمۇ؟ ئۇ، شۇ
كۈنى مېنىڭ نۇرىمان بىلەن ئۇچرىشىدىغانلىقىمنى بىلەت-
تىمۇ؟ كۆڭلۈمدە شۇ ھامان يەنە بىر سوئال تۇغۇلدى:

قارىدىم. ئەپسۇسكى ئۇلارنىڭ كۆزى مەندە ئەمەس ئىدى.
— ھى ... ھى ... ئۇرۇمچىدىن كەلگەن كىشى سىزغۇ، ئۇرۇمچىدىن كەلگەن، نوچىغۇسىز...
ناتونۇش كىشى ئاران ئىچىلىۋاتقان كۆزىنى ماڭا تىكتى - دە، مەنىستىمەسلىك كۈلكىسى بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:
— ھىم ... ئايلىنىپ... ئايلىنىپ مۇشۇ سېرىق سەبدەنى تاپتىڭىزمۇ؟ بىلىپ قويۇڭ ... بۇ ... بۇ ئۇستۇڭلاردىن چۈشۈپ قالدىم، ئەمدى مەن سىزنى بىر ئاز ئاۋارە قىلىمەن...
ئۇ دوككىدە سەكرەپ بوسۇغىدىن چۈشتى ۋە دەلدەڭشىگەن پېتى ماڭا قاراپ كېلىشكە باشلىدى. مەن نېمە ۋەقە بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالماي مەڭدەپ قالغان ئىدىم.
— قاسىمجان! — دېدى تۇراخۇن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ، — نېمە بولدىڭىز، تۇزۇكلا بىر يىگىتتىڭىزغۇ، مېھمانىنىڭ ئالدىدا سەت ئەمەسمۇ؟
ناتونۇش كىشى دەلدەڭشىگەن پېتى كېلىپ:
— تۇراخۇن، ... تۇراخۇنمۇ سەن، — دېدى - دە، قولىنى تۇراخۇننىڭ مۈرىسىدىن ئارتىلدۇرۇپ كاپلا قىلىپ ياقامدىن ئالدى.
ئەمدى قالداق قىلاي، قول ياندۇرايمۇ - يە؟ ئۇنداق قىلىشقا غورۇرۇم يول بەرمەيتتى. شۇ ئەسنادا غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دەپ تۇرغان نۇرىمان ئېتىلىپ

لۇپ قىلىشىدىن ئەنسىرەپ. شۇنداقتىمۇ كۆڭلۈمدە يې-
شىلمەي كېلىۋاتقان بىر مەسىلە ھەققىدە يەنە سوئال
قويدۇم:

— تۇراخۇن ئاكا، نۇرىمان سىلەرنىڭ رەجەپ
قادىر بىلەن بىرەر شەخسىي ئاداۋىتىڭلار بارمىدى، مە-
سىلەن: ...

ئىككىلەن بىر - بىرىسىگە مەنىلىك قارىشىۋالدى.
بىردىنلا سوغۇق كۈلۈپ كېتىشتى:

— ئۇكام، — دېدى تۇراخۇن ئالدى بىلەن سۆز-
لەپ، — ئەزىبىرايى خۇدا، بىز ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمەيدى-
غان ھېچقانداق ئىش قىلمىغان، باياتىن ئالدىلىرىڭدا ئىچ
قارىنىمنى بوشىتىۋېلىش ئۈچۈنلا سۆزلەپ قويۇپتىمەن.
بولمىسا ماڭا بەرىبىر، بىراق نۇرىمانغا نېمە ئۈچۈن
شۇنچىۋالا قىلىپ كېتىدىغانلىقىنى ھېلىغىچە چۈشىنەل-
مەيمەن. بىر ئۇلا ئەمەس، يەنە نۇرغۇنلار...

ھويلا ئىشىكىنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى سۆھبىتىمىز-
نى چورتلا ئۈزۈپ قويدى. ئارقىدىنلا ئېگىز بويلۇق،
قاۋۇل كەلگەن، ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى بۇرۇتلۇق
بىر ئەركەك بوسۇغا ئۈستىدە پەيدا بولدى. ئۇ مەست
بولسا كېرەك، قوللىرى بىلەن ئىشىكنىڭ ئىككى تەرى-
پىنى تىرىگىنىچە تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلاپ تۇراتتى. تۇ-
راخۇن ئاكام قانداقتۇر بىر بىلىشمەسلىككە تاقابىل تۇر-
ماقچى بولغاندەك بىردىنلا ئاياغقا تۇردى. نۇرىمان
بولسا چەكچەيگەن، پېتى قېتىپ قالدى. بۇ ناتونۇش
مېھماننىڭ كىملىكىنى بىلىش ئۈچۈن سۆھبەتداشلىرىمغا

كەلدى ۋە ناتونۇش كىشىنىڭ قولىنى بىر سىلكىپلا ياقامدىن بوشاتتى.

— قاسىمجان، نېمىدەپ مېھمىنىمغا قول ئۇزىتىسىز. ئۇيالسىڭىز بولمامدۇ. — دېدى ئۇ ئۇنىڭ كۆزىگە قەزەپ بىلەن تىكىلىپ.

نۇرىمانىنىڭ تەدبىرى دەرھال ئۈنۈم بەردى. ناتونۇش كىشى بىر قەدەم كەينىگە يېنىپ دۇدۇقلاپ تۇرۇپ دېدى:

— بۇ ... بۇ كىشى نېمىدەپ بۇ يەرگە كېلە ... كېلىدۇ؟

ناتونۇش كىشى تۇمشۇقى بىلەن مېنى ئىشارەت قىلماقتا ئىدى. نۇرىمان دەرھال جاۋاب بەردى:

— ئېيتىڭا قېنى، نېمىشقا كەلمەيدىكەن، سىز بىلەن نىكاھ مۇناسىۋىتىمىز ئاللىقاچان ئۈزۈلگەن. ئەمدى مېنىڭ ئىشىمغا ئارىلىشىشقا نېمە ھەققىڭىز بار؟

— خىجىل بولۇڭ ئۇكام، — دېدى تۇراخۇن ئۆزىنى تەسلىكتە بېسىپ تۇرۇپ، — نېمىدېگەن ئەخلاقسىزلىق بۇ، بۇ مۇخبىر يىگىت نۇرىمانىنىڭ مېھمىنى تۇرسا، ئىككى — ئۈچ ئېغىز پاراڭلاشقانغا نېمە بوپتۇ!

— تۇراخۇن ئاكامغۇسەن؟ بۇ ... بۇ يەردە سەنمۇ بارمىدىڭ. — ناتونۇش كىشى تۇراخۇننى ئەمدىلا كۆرۈۋاتقاندەك ئۇنىڭغا تازا سەپسېلىپ قارىۋالدى — دە، بېشىنى سىلكىۋېتىپ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ قويۇپ دېدى، — ئەمىسە ئۇلار نېمىشقا بۇ يەردە ... سېنىڭمۇ بارلىقىڭنى ماڭا دېمىدى؟..

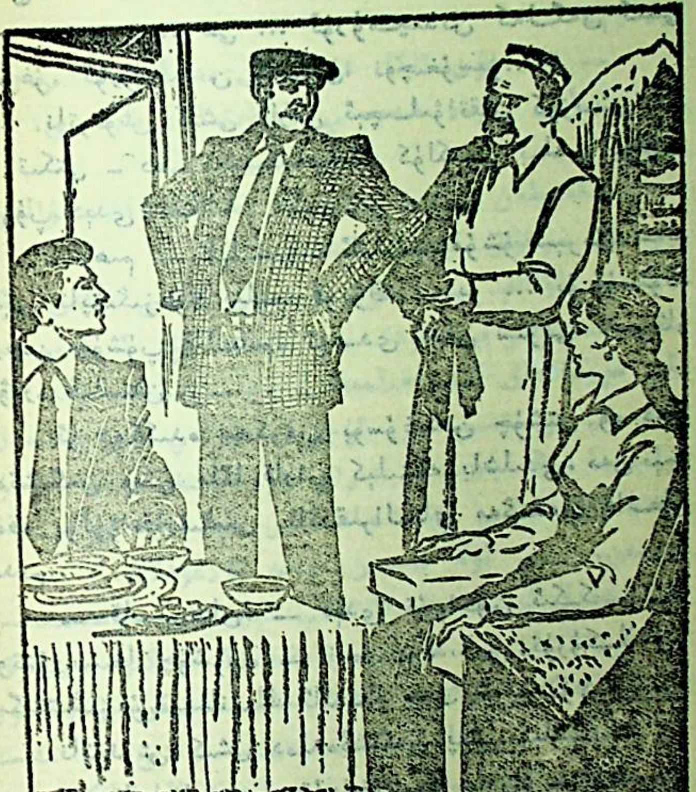

لىقىنىڭ بۇرجىكىنى چىشلىگىنىچە قالداقتۇر بىر خىياللارنىڭ قۇچىقىدا بەنت بولغىنىچە سۇپىنىڭ بىر چېتىگە ئولتۇراتتى. تۇراخۇن قاسىمجان دېگەن بۇ كىشىگە كەينىنى قىلىپ تۇراتتى. ھېچكىمنىڭ ئۆزى بىلەن كارى بولمايۋاتقانلىقىنى كۆرگەن قاسىمجان ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇ، نۇرىماننىڭ ئالدىغا بېرىپ يىقىلغان ئاھاڭدا دېدى:

— نۇرىمان، مېنى كەچۈرسىڭىز، يېتىنە - پاساتلارغا ئىشىنىپ سىزگە ئازار بېرىپ قويۇپتىمەن، بىز يارىشۋالايلى، بولامدۇ؟ بولامدۇ؟

نۇرىمان ئۇنىڭغا لاپ قىلىپ قاراپ قويدى، ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن ئىچ ئاغرىتىش، ئىچىنىش ئالامەتلىرى تەڭ كۆرۈنۈپلا تۇراتتى. قاسىمجان بولسا، بىردەم تۇراخۇنغا، بىردەم نۇرىمانغا ئىلتىجا قىلاتتى. ئۆزىگە جاۋاب ئىزلەيتتى:

— بۇرۇن كىشىلەرنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ كېتىپتىمەن، شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپتىمەن، بۇ قىلىقلىرىم ئۈچۈن مېنى تىللىۋېلىڭ، يۇقىرىدىن چىققىچە تىللىۋېلىڭ ... ئەمدى ھەرگىز كىشىلەرنىڭ گېپىگە كىرمەيمەن، ئىشىنەمسىز، مەن سىزدىن ئايرىلىپ ياشىيالمايمەن، بىز يارىشۋالايلى...

قاسىمجان كۆز يېشى قىلماقتا ئىدى. تۇراخۇن ئۇنىڭ مۈرىسىدىن تۇتۇپ سۇپىغا ئولتۇرغۇزدى ۋە تەنە ئارىلاش سۆزلىرى:

— كىم سىزنى باشقىلارنىڭ گېپىگە ئىشەن دېدى -

نۇرىمان بىلەن تۇراخۇن ئىتتىنىك بىر ـ بىرىگە قارىشى-ۋېلىپ نېمىندۇ چۈشەنگەنىدەك بولدى.

— هوي قاسىمجان، — دېدى نۇرىمان سىلىق قىلىپ، — ئۇلار دېگىنىڭىز كىم، سىزگە نېمە دېدى؟

— ئۇلار ... رەجەپ قادىرچۇ ... ياق... ياق...

نا تونۇش كىشى دۇدۇقلاپ قالدى. ئۇ نېمىندۇر خاتا قىلىپ قويۇپ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىدا ئەپسۇس-لىنىۋاتقان بالىدەك يەرگە قارىۋالغان ئىدى.

— ھە، ئىش مۇنداقكەن ـ دە! — دېدى تۇرا-خۇن ناتونۇش كىشىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، — سىزنى خېلى ئادەم دەپ يۈرسەم، يەنە خەقلەرنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئوينىدىڭىز مۇ، چوپچوك ئادەم بولۇپ تۇرۇپ ـ ھە؟ قايىنلىق، ئۇلار بۇ ئىككىيلەننى ئۇنداق قىلىپ كەتتى، مۇنداق قىلىپ كەتتى، سەن بېرىپ ئۇنى دە، بۇنى دە دېگەندۇ، ھەي بىچارە قاسىمجان، سىزدە كاللا بارمۇ ـ يوق، بۇرۇنقى ئىشلارغىمۇ سالاۋات دەيلى، بۇ قېتىم يەنە ... ھەي ...

تۇراخۇن كېيىنى داۋاملاشتۇرالمىدى، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايى تىترەۋاتاتتى.

مەن نۇرىماننىڭ بۇرۇنقى يولدىشى بولۇشى مۇم-كىن، دەپ پەرەز قىلغان بۇ كىشى بىردەم سۈكۈتتە تۇر-دى ـ دە، بىردىن ئۆپكىدەشكە باشلىدى.

ئۇنىڭ باياتىنقى قىلىقلىرىغا پۇشايمان قىلىۋاتقىنى-نى ياكى ئارتۇقچە ئىچىپ تاشلىغىنى ئۈچۈن ئۆزىنى باشقۇرالمايۋاتقىنىنى بىلگىلى بولمايتتى. نۇرىمان ياغ-

تىلغان قاسىمجاننى تۇتۇۋالدى. ئۇنىڭ ھەدەپ تاشقىرىغا قاراپ ئېتىلىۋاتقان بەستىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ دېدى:

— قارامىلىق قىلماڭ قاسىمجان، ئۇلارنىڭ ياقىسى-دىن ئالغان بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ. ئۇلارنىڭ قانداق يوللار بىلەن ئائىلىلەرنى بۇزغىنىنى مەن ئوبدان بىلى-مەن. نۇرىمانمۇ ئوبدان بىلىدۇ. ھازىرچە بىر ئاز كەيپ-كەنسىز، قايتىپ تۇرۇڭ. ئەتە سىز بىلەن پاراڭلىشى-مەن، بولامدۇ؟

— ھەي تۇراخۇن ئاكا، ئۇلارنىڭ ئەپتى-بە-شىرىسىنى مۇنۇ مۇخبىر ئاغىنىمىزنىڭ ئالدىدىلا ئېچىپ تاشلايمەن، ئۇلارنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى خەلق-ئالەم بىلىۋالسۇن.

قاسىمجان مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى. قارىغاندا ئۇ ماڭا ئىشىنىشكە باشلىغان ئىدى.

تۇراخۇن نۇرىماننىڭ كۆزى بىلەن كۆزىنى ئۇچراش-تۇرۇۋالدى-دە، قاسىمجانغا:

— ھازىرچە قايتىپ ئارام ئېلىڭ، ئەتە مۇنۇ مۇخبىر ئۇكامنىمۇ باشلاپ بارىمەن، بولامدۇ؟

قاسىمجان بىردىنلا ھاياجانلىنىپ كەتتى. كەيپى-مۇ قاياقلارغىدۇر غايىب بولغاندەك، كۆزىدىن خۇشاللىق نۇرلىرى چاقناشقا باشلىدى. ئۇ تۇراخۇننىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ دېدى:

— بۇ كۆڭۈلدىكىدەك گەپ بولدى تۇراخۇن ئاكا، باشلاپ بېرىڭ. نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئېيتىپ بېرىمەن...

ئۇ ئاغزىغا تويۇقسىز بىر نەرسە قاپلاشقاندەك توخ-

ھە؟ ئۇنداق ئادەم ئۆز ۋاقتىدا نېمىشقا ئەقلىڭىزنى ئىشقا سالمايسىز؟ نۇرىماننى ناھەق قارىلاپ، ئۇنىڭغا سالغان ئازابلىرىڭىز ئازمۇ؟ يەنە بۈگۈن چاتاق تېرىغىلى تاسلا قالدىڭىز ...

— بۇ... بۇ...— قاسىمجان دۇدۇقلاپ سۆزلەيتتى، ئۆزىنى چۈشەندۈرۈشكە تىرىشاتتى، — ھەي تۇراخۇن ئاكا، ئەمدى نېمە دېسەم بولار، ئادەم بالىسى دېگەن خام سۈت ئەمگەن نېمىكەن، ئۇلار ساقلى چىققان ئابرويلۇق ئادەم بولغاندىكىن يالغان ئېيتماس دەپتىمەن، بىر ئوبدان ئائىلىنى بۇزۇپتىمەن، مەن ئەمدى ئادەم بولدۇم.

ئۇ، ئاران - ئاران نەپەس ئالاتتى، كۆڭلىدىكى گېپىنى بىراقلا ئېيتىۋېلىشقا ئالدىرايتتى:

— بۇ ئۆلگۈرلەر بۈگۈنمۇ مېنى كولدۇرلىتىپتۇ، كولدۇرلىتىپتۇ ...

ئۇ بىردىنلا نۇرىمانغا يۈزلەندى - دە، غەزەپ بىلەن دېدى:

— نۇرىمان، بىردەم تۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن ھازىرلا بېرىپ ئۇ قارا نىيەتلەرنىڭ ياقىسىدىن سۆرەپ ئالدىڭىزدا ھازىر قىلىمەن، مېنى قانداق كولدۇرلاتقانلىقىنى ئىقرار قىلدۇرمايدىغان بولسام، ئوغۇل بالا بولماي كېتەي!

نۇرىمان قاسىمجان تەرەپكە قولىنى ئۇزاتتى - يۇ، تارتىۋالدى.

— توختاڭ!

تۇراخۇن چەبدەسلىك بىلەن سىرتقا قاراپ ئې-

— دېمىسەمۇ تەسەۋۋۇر قىلالايسىز؟

— پېتىنە - پاسات تېرىغۇچىلارنىڭ يا نۇرىمان بىلەن، يا قاسىمجان بىلەن چىقىشالمايدىغان يېرى بارمىدى، كۆزلىگەن بىرەر مەقسىتى بارمىدى - يە؟

تۇراخۇن ئاكام سوئالىمنىڭ تېگى - تەكتىگە يەتكەندەك ئۈزۈپلا ئېيتتى:

— قانداق ئاداۋەت بولسۇن، رەجەپ قادىر ئەللىككە يېتىملاپ قالغان ئادەم، ئوغۇل - قىزلىرى ئاللىقاچان ئىككى - ئۈچ باللىق بولۇپ قالغان تۇرسا.

— ئۇنداق بولسا...

ئەمدى نېمىلەرنى سورىشىم مۇمكىن. بىراق نۇرىمان خىزمەتتىمۇ، ئائىلىۋى تۇرمۇشتىمۇ ھېچقانداق خوۋلۇق كۆرمەيۋاتسا. ئۇلار زادى نېمىگە ئېرىشمەكچىكىنە؟ دېگەن سوئال ماڭا ئارام بەرمەيتتى.

ئويغا پاتقانلىقىمنى كۆرگەن تۇراخۇن بىردىنلا كەينىگە بۇرۇلدى - دە، كەسكىن ئاھاڭدا دېدى:

— ئۇلارنىڭ نۇرىمانغا، شۇنداقلا باشقىلارغا نېمە ئۈچۈن شۇنچىۋالا ئۆچلۈك قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگىڭىز كېلەمدۇ، ئۇنداقتا ئاڭلاڭ، بۇ ھەسەتخورلۇقتىن، كۆرەلمەسلىكتىن، ئىچى تارلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس!

تۇراخۇن خۇددى دۈشمىنىنى ئەجەللىك تىللار بىلەن پاش قىلىۋاتقاندەك ئۈنلۈك ئاۋازدا سۆزلىمەكتە ئىدى:

— بىز خەقلەر باشقىلارنىڭ بىرەر نەتىجىسىنى كۆردۇقمۇ، چىداپ تۇرالمايمىز، بىر - بىرىمىزنىڭ

ىتۋالدى، نۇرىمانغا ئاستىرتتىن قاراپ قويۇپ، تۇراخۇل-
دىن ئىسترەك ئاۋاز بىلەن سورىدى:

— ئۇنداقتا ... نۇرىمانچۇ، ئۇ قاچان بارىدۇ؟

تۇراخۇن نۇرىمانغا «بۇنىڭغا نېمە دەيسىز» دېگەن-
دەك قاراپ قويىدى ۋە ئىشەنچ بىلەن كۈلۈمسىرەپ
تۇرۇپ دېدى:

— بارىدۇ، بارغىلى ئۇنىمىسا تۇراخۇن ئاكام بار
دەپ ئىشەنچ بىلەن يۈرۈۋېرىك!

ھەممىمىز تەڭلا كۈلۈپ كېتىشتۇق. قاسىمجانمۇ
كىچىك باللاردەك خۇشاللاندى ۋە كەينىگە بۇرۇلۇپ
ۋازىدىكى گۈللەر ئارىسىدىن بىر تال سېرىق سەبدەنى
سوغۇرۇۋېلىپ ئىشىكتىن چىقتى. تېنىگە باغلانغان كۆزگە
كۆرۈنمەس ئارغامچا بىلەن تارتىلىپ كېتىۋاتقاندەك،
نۇرىمانمۇ ئىتتىك بىر قەدەم تاشلىدى - يۇ، يەنە قە-
دىمىنى توختاتتى.

قاسىمجاننى ئۇزىتىپ كىرىۋېتىپ تاقەتسىزلىنىپ
سورىدىم:

— نۇرىماننىڭ بۇرۇنقى يولدىشىمۇ؟

— ھەئە.

تۇراخۇن قولىنى كەينىگە تۇتۇپ دالاندا ئاستا
ماڭاتتى. ئۇ، ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىگەندەك دېدى:

— بولىدىغان يىگىت ئىدى، نۇرىمان بىلەن بىر
ئوبدانلا ئۆي تۇتۇۋاتقان، پىتنە - پاسات ئاخىرى ئۇلار-
نى ئايرىۋەتتى.

— قانداق پىتنە - پاسات؟

سۇيىنىڭ زېرىكتۇرگۇچى ئاۋازىدىن باشقا ھېچقانداق شەپە يوق ئىدى. كارىۋاتقا تاشلىنىپ ئۆزۈمنى ئۇيقۇغا زورلاپ باقتىم. بىراق، كۆزۈمگە ئۇيقۇ كىرمەيۋاتاتتى. تۇراخۇننىڭ غەزەپ ئۇچقۇنىنى چېچىۋاتقان كۆزلىرى، تىترەۋاتقان كالپۇكى كۆز ئالدىمدا قايتا نامايان بولۇپ، غەزەپ بىلەن قىلغان سۆزلىرى خۇددى تاغ ئىچىدە ئېتىلغان زەمبىرەكنىڭ ئاۋازىدەك قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلايتتى.

دېمىسمۇ، ھەسەتخورلۇقتىن ئىبارەت بۇ ۋابا قان ھۇجەيرىلىرىدىكى ئىرسىيەت ئامىلىغا ئوخشاش نەچچە ئەۋلاد ئادەملىرىمىزنىڭ قەلبىدە كېسەللىك ئۇچىقى پەيدا قىلىپ، ئىچكى خورىتىش رولىنى ئوينىمىدىمۇ؟ ئىبلىسلارنىڭ قاتىمۇ قات توساقلىرىنى باتۇرلۇق بىلەن بۆسۈپ ئۆتۈپ، ھۆرلۈك تەختىگە يېقىنلاپ قالغان باھادىرلارنى بىر بىرى بىلەن قىرغىنچىلىق قىلىشقا قۇتراتمىدىمۇ؟ ئاقىللارنىڭ كۆزلىرىنى كور قىلىپ، دوستىنى دۈشمىنىگە، دۈشمىنىنى دوستىغا ئايلاندۇرۇپ، مېھرى - مۇھەببەت رىشتىنى چىرىتىپ، ئىناقلىق ئېتىزىغا ئاداۋەت ئۇرۇقىنى چاچمىدىمۇ؟

ھەقىقەت بەزىدە ئاددىي ئادەملەرنىڭ ئاغزىدىن چىقىدۇ. ھەسەتخورلۇقنىڭ ئېچىنىشلىق ئولجىسىغا ئايلانغان تۇراخۇننىڭ ئېيتقىنى تامامەن توغرا ئىدى. ھەسەت تۈپەيلىدىن ياخشىلارنىڭ يولىغا ئورا كولايدىغانلارنىڭ ئەدىبىنى بېرىپ، ھەسەتخورلۇقنىڭ رەھىمسىز قامچىسى ئاستىدا توزۇپ كېتەي دەپ قالغان سېرىق سەبدەلەرنى

ئۆلىنى كولىشىمىز، تاكى بىراۋنىڭ نام - ئابرويى يەر بىلەن يەكسان بولمىغىچە ئارام تاپالمايمىز. باشقىلار قىلغان ئىشنى مەن نېمە ئۈچۈن قىلالمايدىكەنمەن دەپ ئۆز - ئۆزىمىزگە مەدەت بېرىشنىڭ ئورنىغا، باشقىلار نېمە ئۈچۈن مەن قىلالمىغان ئىشنى قىلىدىكەن دەپ بىئارام بولىمىز، ئۆزئارا ياقىلىشىپ، قېرىشىپ كۆچىمىزنى خوراتمىغىچە ئاتا - بوۋىمىزدىن مىراس قالغان بۇ ھەرەزنى تاشلىۋېتىشكە كۆزىمىز قىيمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھالىمىز مانا مۇشۇ!

ئېغىر - ئېغىر نەپەس ئېلىشلىرى ۋە قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتكەن بىتاپتەك تىترەشلىرى تۇراخۇننىڭ ئارتۇقچە ھاياجانلانغانلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى.

— ھەسەتخورلۇقنى كەسىپ قىلىۋالغانلار يەنىلا ئازساندا، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ ئاخىرىدا.

تۇراخۇننىڭ سۆزى نۇرىمانىڭ قەلبىدىمۇ ئەكس سادا قوزغىغان بولسا كېرەك، ئۇ تام تەرەپكە ئالدىنى قىلىۋېلىپ زۇۋان سۈرمەي تۇراتتى. ھەسەتخورلۇقنىڭ قۇربانى بولۇۋاتقان بىگۇناھ چوكانىنىڭ قانچىلىك ئاچچىق يۇتۇۋاتقانلىقىنى پەرەز قىلىشمۇ تەس ئەمەس ئىدى.

..

تۇراخۇن مېنى مېھمانخانا ئالدىغىچە ئۇزىتىپ كەلدى. يولبويى گويا سۆز قىلماسلىققا قەسەم ئىچكەندەك بىر ئېغىزمۇ ئۈندىمىدى.

مېھمانلار ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، كۆپىنچە ياتاقلارنىڭ چىرىغى ئۆچۈرۈلگەن. نەلەردىدۇ شىرىلداۋاتقان تۇرۇبا

— چىن ئىخلاس بىلەن قىلىنغان ئەمگەكنىڭ لەززىتى باشقا - دە! — دەپ قويدى.

— ئەپەندىم، سىزگە ئۆرۈمچىدىن تېلېفون بار ئىكەن، رەجەپ مۇدىرنىڭ ئىشخانىسىغا بېرىپ ئالسىڭىز بولغۇدەك!

مېھمانخانا كۈتكۈچىسىنىڭ خەۋەر قىلىشى بىلەن ئىككىمىز تەڭلا ئىشىكتىن چىقتۇق. رەجەپ قادىرنىڭ ئىشخانىسىغا بارغىنىمدا ئۇ مېنى كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن.

— مۇخبىر يىگىت، ئىشلىرىڭىز ئۇنۇملۇكمۇ. شارائىتىمىز ياخشى ئەمەس، ئوبدان كۈتەلمىگەن بولساق، پىكىر بېرىۋېرىڭ - ھە!

مەن ئۇنى تونۇغۇن كەچتە ۋالىيىنىڭكىگە بارمىغانلىقىمغا نارازى بولدۇ، دەپ قىياس قىلغان ئىدىم. ئەمما، ئۇ خاپا بولغاندەك كۆرۈنمەيتتى.

تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولۇمغا ئېلىپلا باشلىقىمنىڭ ئاۋازىنى تونۇۋالدىم. ۋەزىپەمنىڭ ئوڭۇشلۇق ئورۇنلىنىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ ئۇنى بىر خۇشال قىلىۋېتەي دەپ ئېغىز ئېچىشىمغىلا تۇرۇپكىدىن ئۇنىڭ جىددىي تەلەپپۇزى ئاڭلاندى:

— قايتىپ كېلىپ باشقا بىر مۇھىم ۋەزىپىنى تاپشۇرۇۋېلىشىڭىزنى قارار قىلدۇق.

— چاقچاق قىلىۋاتامسىز، باشلىق؟ ماڭا يەنە ئىككى كۈن كېرەك، ئاڭلاۋاتامسىز، ئىككى كۈن!

شۇنداق دېگەن بولساممۇ، ئۇنىڭ جىددىي مەسىلىلەر ئۈستىدە چاقچاق قىلمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم. باش-

ھىمايىگە ئېلىشىنىڭ پەيتى يېتىپ كەلگەن ئىدى.

10

ئەتىگەنلىك قۇياشىنىڭ دېرىزىدىن قانداق ماردىلىغانلىقىنى، تال- تال نۇر تالالىرىنىڭ تام - توروسقا دوقۇرۇپ يىزرگەن قويۇق تاماكا ئىسىنى قانداق تېشىپ ئۆتكەنلىكىنى سەزمەيلا قاپتىمەن. قۇرۇقدىلىپ قالغان ئاشقازىنىمنىڭ نارازىلىق بىلدۈرمىگىنىمۇ قىزىق ئىش، بەلكى مۇخبىرلىق ھاياتىمدا تۇنجى قېتىم ئۆز رايىمنىڭ دەۋىتىدە ۋىجدان بۇيرۇقى بىلەن قەلەم تەۋرىتىۋاتقىنىم ئۈچۈنمىكىن. يۇكسەك دەرىجىدە مەركەزلەشكەن پىكىرىم نېرۋىلىرىمغا ئىنكاس قايتۇرۇش ئىمكانىيىتىنى بەرمىگەن بولسا كېرەك.

ئىشىك يېنىك چېكىلگەندىن كېيىنلا سائىتىمگە قاراشقا پۇرسەت تاپتىم. سترېلكا چۈشتىن كېيىنكى سائەت ئىككىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. تۇراخۇن كىرىپ كەلدى. ئۇ ئۇستەلگە دۆۋىلىنىپ كەتكەن قەغەزلەرگە كۆز يۇگۇرتۇۋالدى - دە، نېمىنىدۇر چۈشەنگەندەك بېشىنى لىڭشىتىپ، تولۇپ - تاشقان رازىمەنلىك نەزەرى بىلەن كۆزلىرىمگە تىكىلدى. ئۇ ئۇستاكانغا چاي تاشلاپ قايناقسۇ تولدۇرۇپ ئالدىمغا قويۇپ دېدى:

— قارا، كۆزلىرىڭىز قان قۇيغاندەك قىزىرىپ كېتىپتۇ، ھەرقانچە بولسىمۇ بىر نەرسە يېۋېلىپ ئاندىن ئولتۇرمامدىغان.

مەن كۈلۈپ قويدۇم. ئۇ يېنىمغا كېلىپ مۈرەمگە بېنىك ئۇرۇپ تۇرۇپ:

— سىزگە بىر پارچە ئايروپىلان بېلىتى لازىم بولۇپ قالىدىغانلىقى كېچىچە چۈشۈمگە كىرىپ قاپتىكەن، تەييارلاپ قويدۇم. ھە... پۇل دەمسىز. پۇل دېگەن ئوخشاش، مۇنۇ مۇختارجانغا بېرىپ قويارسىز. خەير خوش، كۆرۈشەرمىز...

رەجەپ قادىرنىڭ تەلەتىگە قارايدىغانغا كۆزۈم يوق ئىدى، تېلېفون ئۈستەلىنىڭ ئالدىدا بىتوندىن قويۇلغان تۈۋرۈكتەك قاتقان پېتىم بىر ھازا تۇرغاندىن كېيىن، مۇختەرنىڭ قولىدىن بېلەتنى شارتلا قىلىپ ئالدىم - دە، كەينىمگە بۇرۇلۇپ، لەنەت تەككۈر بۇ ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم. ئىشىك ئالدىدا تۇراخۇن، نۇرىمان ۋە قاسىمجانلار مېنى ساقلاپ تۇرۇشقان ئىدى. ئۇلارنىڭ چىرايىدا ماتەمدار كىشىلەرنىڭ چىرايىدا بولىدىغان ئىپادە ئەكس ئېتەتتى.

11

— مۇخبىر ئەپەندىم، سىزمۇ سېرىق سەبدەنى ياخشى كۆرەمسىز؟

مېنى خىيالدىن ئويغاتماقچى بولدىمۇ، ماشىنا شەھەر رايونىدىن ئايرىلاي دېگەندە مۇختارجان سىگنالنى قارىسىغا ئىككى قېتىم بېسىۋەتكەندىن كېيىن تۇيۇقسىز سوراپ قالدى. ئۇ قولۇمدا ئويناپ ئولتۇرغان بىر تال سېرىق سەبدەگە دىققەت قىلغان بولسا كېرەك.

— ياخشى كۆرىمەن، — دېدىم مەن دانە - دانە قىلىپ، — ئۇ باش ئەتىيازدىن كەچكۈزگىچە ئېچىلىپ تۇرىدۇ!

لىقىمىنىڭ كەسكىن ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى:
— قايتىپ كېلىڭ، دېگەندىن كېيىن قايتىپ كېلىڭ!
— بۇ يەردىكى ۋەزىيەتچۇ؟
— قالغان يېرىدە قالسۇن، مۇمكىن بولسا ئەتىكى نۆۋەتچى ئايروپىلانغا ئۈلگۈرۈڭ.
ئۇ، بۇيرۇق ئاھاڭىدا سۆزلەۋاتقاندەك قىلغان بىلەن نېمىشقىدۇر گەپلىرى قولاشمايتتى، دۇدۇقلايتتى.
— نېمىشقا گېپىڭلاردا تۇرمايسىلەر؟
— بۇ، بىزنىڭ ئىختىيارىمىزدا ئەمەس، يۇقىرىنىڭ ئىرادىسى، ۋىلايەت رەھبەرلىرىنىڭ نۇرىمانغا ۋە سىزگە پىكرى بار ئىكەن، قالغىنىنى قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇققىسىز.
باشلىق تۇرۇپكىنى قويۇۋەتتى بولغاي، گەپ ئۈزۈلدى. قارا بوراندا قالغان كىشىدەك، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلاشتى. قارىغاندا، ئەھۋال ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى. ئېنىقكى، ھەسەتنىڭ ئىبلىس قولى بىر جۈپ مېتال سىمنى بويلاپ خېلى بىر يەرلەرگىچە يەتكەن، ئاغزىدىن دۇت پۇر كۆپ تۇرغان بۇ ئەجدىھا مېنىمۇ ھاپ ئېتىشكە تەييارلانغان ئىدى.
— ھا... ھا... ھا...
رەجەپ قادىرنىڭ كۈلكىسى مېنى سەگەكلەشتۈردى. ئۇ، غالىبلارچە ھەجىيىپ تۇرۇپ:
— مۇختارجان، قېنى ھېلىقىنى مۇخبىر يىگىتكە بەر، — دېدى ۋە يەنە ماڭا بۇرۇلدى:

گۈلدۈرمامدەك گۈلدۈرلىگەن ئاۋازىم مۇختارنىڭ پۈتىنى تورمۇز تەپكىسىنى بېسىشقا مەجبۇر قىلدى. ئالمان - تالمان يەرگە چۈشتۈم. رەھىمسىز چاقلارنىڭ زەربىسىدىن ئامان قالغان سېرىق سەبدەنى ئاۋايلاپ يەردىن ئالدىم - دە، مۇختارگە گۆلەيدىم:

— ئاڭلاپ تۇر، ئەبلەخ، سېرىق سەبدەنىڭ توزۇمىنى ئەمدى مەڭگۈ كۆرەلمەيسەن! ئۇنى توزۇتمەن دېگىنىڭ ئۇخلىماي كۆرگەن چۈشۈڭ.

سەپەر سومكامنى كۆتۈرگەن پېتىم ئايرودرومغا قاراپ كېتىۋېتىپ كەينىمگە بۇرۇلدۇم. ھەممە يەر — ئاسمانمۇ، زېمىنمۇ تۇتاش ئېچىلىپ كەتكەن سېرىق سەبدە بولۇپ كۆرۈندى.

1987 - يىل، ئاپرېل.

— ھە مۇنداق دەڭ، — دېدى ئۇ دېمىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، — ئەگەر ئۇ ئەتىيازدىكى جۇتـقا ئۇچراپ ئۆلـشۈپ كەتسىچۇ، ياكى ئاياغ ئاستىدا چەيلىنىپ كەتسىچۇ، يەنە ياخشى كۆرۈۋېرەمسىز؟

— ياخشى كۆرۈۋېرىمەن، ئىپلاس ئاياغلارنىڭ ئۇنى چەيلىشىگە يول قويمايمەن، ئۇنى چوقۇم چاقناتتۇرىمەن بىلەمسىز، چاقناتتۇرىمەن!

ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدىن قانداق تۇرۇپ كەتكەنلىكىمنىمۇ بىلمەي قاپتىمەن. مۇختار خۇددى كېپىمنى ئاڭلىمىغاندەك ئىسقىرتىپ قويۇپ دېدى:

— نېمىشقا ھاياجانلىنىپ كېتىسىز، ئەپەندىم، سېرىق سەبدەنى مەنمۇ ياخشى كۆرىمەنغۇ، — ئۇ رول يېنىغا قىستۇرۇلغان سېرىق سەبدەنى ئېڭىكى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — نېمىسىنى ياخشى كۆرىسەن، دەپ سورىمامسىز. ئۇنىڭ ئېچىلغىنىنى كۆرۈشكە كۆزۈم يوق. پەقەت ئۇنىڭ توزۇپ كېتىشىنىلا ياخشى كۆرىمەن، توزۇپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرۈپ تۇرۇش ئۈچۈن ئۇنى ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلىۋالىمەن. سېرىق سەبدەنىڭ توزۇۋاتقىنىنى كۆرۈش نېمىدېگەن راھەت — ھە، مانا مۇشۇنداق...

ئۇ سېرىق سەبدەنى ئېلىپ ماشىنا دېرىزىسىدىن تاشلىغاندا، پۈتۈن ئەزايىم پاخالغا چوغ تاشلانغاندەك بىر-دىنلا ئوت ئېلىپ كەتتى. ۋارقىراشلىرىممۇ، قول ئۇزـتىشلىرىممۇ نەتىجىسىز قالدى.

— ماشىنانى توختات ئەبلەخ!

تازا ھاۋاسىغا كەلگەن تونۇرنى ئەسلىتىدىغان ئىيۇن ئايلىرىنىڭ كۆيدۈرگۈچ تەپتى ھالىدىنى بارغانسېرى خارابلاشتۇرۇۋاتاتتى. ئەپسانىلاردىكى دوزاخ ئازابىمۇ بۇنىڭدىن بەتەر بولماس. قىزىپ كەتكەن رېزىنكە چەملىك ئايىغىم، مىجازەتسىز كىرىۋالغان قوقاستەك قۇم بىلەن قوشۇلۇپ پۇتلىرىمنى كاۋاپ قىلماقتا ئىدى. ئادىشىپ ئۇچۇپ ئۆتكەن ئۇچار قاناتنى كۆلگە ئايلاندۇرۇۋېتىدىغان ئەلپازدا قىزىپ كەتكەن قۇرغاق قۇملۇق ھاۋاسى تېنىمدىكى سۇ تەركىبىنى رەھىمسىزلىك بىلەن سۈمۈرەتتى. ئاغزىم قۇرۇپ، تىلىم تامىقىمغا چاپلىشىپ، لەپەسلىرىم قىستاشقا باشلىغاندىلا بار كۈچۈمنى توپلاپ يۈگۈرەيتتىم ـ دە، خېچىرنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىۋېلىپ، تارتقۇغا ئېسىپ قويغان سۇدانىنى يېشىۋېلىپ بىر-ئىككى يۇتۇم سۇ ئۇتلايتتىم. ئىچكەن سۈيۈم، خۇددى سېۋەتتە سۇ توختىمىغاندەك بىردەمدىلا تەرگە ئايلىنىپ چۆل ھاۋاسىغا سىڭىپ كېتەتتى. كەيىپ ئادەمدەك دەلدەڭشىپ كېتىۋېتىپ، قارارگاھىمىزغا تەقەززالىق بىلەن قارايتتىم. بىراق، ئارانلا ئېچىلىۋاتقان كۆزلىرىمگە ئۇي مەھەللە ئەمەس، بەلكى قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا سەلدەك تېشىپ ئۆركەشلەۋاتقان ئىزدىتقۇدىن بۆلەك ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى. رەۋەندىلەرنىڭ ئېشەكلىرى قالدۇرغان ئىزدىن باشقا ئىزناسى بولمىغان، ئانلىق يولۇچىغا يېرىم كۈنلۈك ھېسابلىنىدىغان بۇ يول تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

كەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتسام، بۇ جەھەننەم يول-

گۈل

1

تووا دەيمەن، بىدىك لىللا گەپ قىلىدىغان زامانمۇ بولىدىكەن، ئۈچ ھەپتە مۇقەددەم، ئالدىمدا كىتىۋاتقان چامبۇل خىچىرنى سىتىۋالماقچى بولغىنىمدا. مال بازىرىدىكى بىدىكلەر ئۇنى «تۆگىدەك كۆتۈرۈشلۈك. ئۆكۈزدەك چىدامىلىق، جەرەندەك ئايىغى بار» دەپ ئاغزىغا كۆپۈك كەلگىچە ماختاشقان. مانا شۇ تاپتا ئۇ چىنە - چەينەك ۋە گەزلىمىگە ئوخشاش سالىمىقى بار مال قاچىلانغان ئۈچ ساندۇقنى كۆتۈرۈپ، قىلىيورغىدەك يورغىلاپ ماڭماقتا ئىدى. ئىنچىكە، كۈچلۈك ئاياغلىرىنى پاختىدەك يۇمشاق قۇمدىن ھېچ كۈچەنمەيلا سۇغۇرۇۋالاتتى. باش ئۈستىدىلا ساڭگىلاپ تۇرغان قۇياشنىڭ كۆيدۈرگۈچ ئاپتىپىمۇ ئۇنىڭغا ھېچبىر كار قىلمايتتى. ناھىيە بازىرىدىن ئايرىلغان ئۈچ سائەتتىن بېرى بىر خىل سۈرئەت بىلەن مېڭىۋاتقان خىچىر ئۆز ئىگىسىنىڭ ھالىغا يەتسە ئىدى، قەدىمىنى ئاستىلاتقان بولاتتى. نېمىلا دېگەن بىلەن ھايۋان بەربىر ھايۋان - دە!

دىن پەقەت پۇل ئارزۇسى بىلەنلا مېڭىۋاتاتتىم. چەرچىن مال تىجارىتىنى باشلىغىنىمدىن بېرى ئىككى يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ. دەسمايەممۇ ھەر ھالدا بەش - ئالتە قاتلىنىپ بولدى، بىراق ھەر نەرسىنىڭ چوڭى بولسا بولىدىغان ئوخشايدۇ. يېڭى ماللار بىلەن تولۇپ تۇرىدىغان كاتتا دۇكىنى بار سودىگەرلەر بازارنى ئىگىلەپ بولدى. مەن ئۈچۈن بىردىنبىر يول — مانا مۇشۇنداق كۆر ئازابى تارتىپ، يىراق يېزا - قىشلاقلارغا بېرىپ چار بازارچىلىق قىلىش ئىدى. مەئىشىتىم ھۆكۈمەت خىزمەتچىلىرىنىڭكىدىن تۆۋەن ئەمەس، شۇنداقتىمۇ پۇل دېگەن مېھرى ئىسسىق نەرسە، كۆپ بولسىمۇ ئارتۇقلۇق قىلمايدۇ - دە!

ئۇي مەھەللە دېگەن نام راستىنلا بىكار قويۇلمىغان ئوخشايدۇ، ئالقانچىلىك سايىغا زار بولۇپ، تەۋەككۇل قىلغان سەپىرىمىنىڭ پۇشايمىنىنى يېگەچ بىر بەلدىن ئېشىشىمغىلا كۆز ئالدىمدا قازانغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر بوستانلىق نامايان بولدى. دۆڭدە تۇرۇپ قارىغاندا بۇ «قازان» بەكمۇ كەڭرى، بەكمۇ چىرايلىق بولۇپ كۆرۈنەتتى. قارىسىپ تۇرغان تېرەكلەر يول - يول بەلباغلارنى ھاسىل قىلغان، قىچىرلار ئەمدىلا چېچەكلىگەن بولسا كېرەك، مەھەللىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىدە پارچە - پۇرات سېرىقلىقلار سوزۇلۇپ ياتاتتى. تېخى ئورغاق تەگمىگەن بۇغدايزارلىق بولسا، قۇياش نۇرىدا ئالتۇندەك تاۋلىناتتى. ئوخشىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغان قوناقلارنىڭ قارامتۇل يېشىل يوپۇرماقلىرى ئاقىرىپ

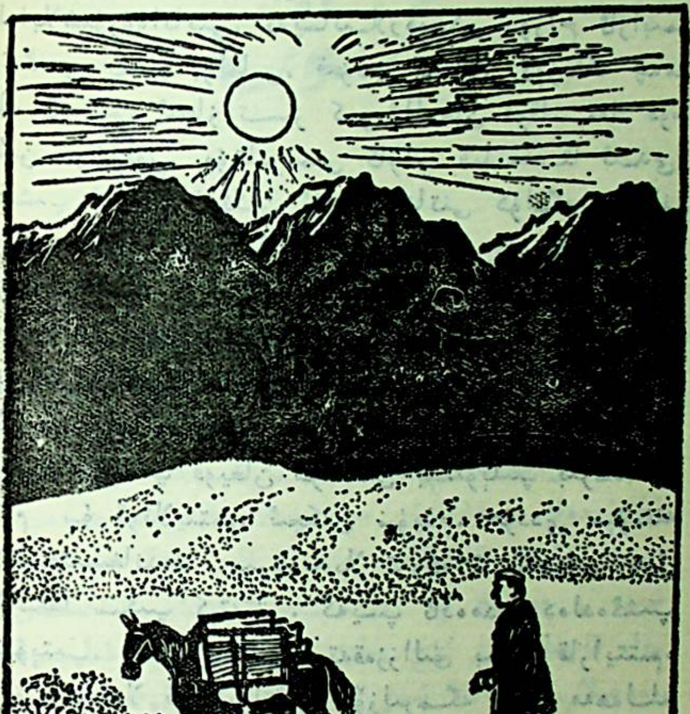

دەك بولۇپ، يەنە سەگەكلەشتىم. بۇ سېزىم بەلكى
دادامنىڭ سۆزىنى مۆھۈر بېسىلىدىغانلىقىدىن پەيدا
بولغان بولسا كېرەك. ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئېسىمدە
قېلىشىچە، مەن كىچىك چاغدا دادامۇ كىچىككىنە بىر
چار بازارچى ئىدى. بىراق، دەسمايىسى ھەر قېتىم ئېك
كى - ئۈچ قاتلىنىي دېگەندە بىرەر پالاكەتكە گىرىپتار
بولاتتى - دە، دەسمايىسىدىن قۇرۇق قالغاندىن باشقا
ئاز بولمىغان دىشۋارچىلىقلارنى يولۇۋالاتتى. پەلەكنىڭ
چاقى ئۇنىڭ چۆگىلەشكە باشلىدىمۇ، ئۇ يەنە ئورۇۋۇپلىنغان
بېدە قايتا كۆكلىگەندەك كۆكلەيتتى. يىپ - يىڭنە
بولامدۇ، سۆزگۈچ - تاغاق بولامدۇ، بىر نەرسىلەرنى
سېتىپ تۇرمۇشىمىزنى قامدايتتى. شۇغىنىسى، دولىمىز
ئاپتاپ كۆرگەندە ئۇنىڭغا قىرىلىق يېتىپ قالدى. تولۇق
ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەل
مىۋېدىم، «مۇشۇككە ئويۇن، چاشقانغا قىيىن» دېگەندەك،
ئۇنىڭ گۈلقەقلىرى ئېچىلىپلا كەتتى. ئۇ: «ئوقۇساڭغۇ
ياخشى بولاتتى، ئەمدى بىكار يۈرگىچە كەسپىمنى قولۇڭ-
غا ئال. ئاز - تولا نان تەگسە ئەجەب ئەمەس، قول-
دەك ئىشلەپ، بايدەك ياشا. دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ»
دېدى ۋە ئازغىنە دەسمايە بىلەن، تېرىلىرى پارقىراپ
كەتكەن قول ناغرىسىنى ماڭا تۇتقۇزۇپ قويدى.
«پۇرسەتنى قولدىن بەرمە، تىجارەتتە ھالال بول،
ھۇرۇنلۇقنى تەرك ئەت» دېگەن ئىدى ئۇ دەسلەپتە.
ھەش - پەش دېگۈچە قۇياش غەربكە ئېگىلدى،
تومۇز ئازابىدىن ئۇيقا بىلەن پاناھلانغان ئوي مەھەللە

تۇرغان ئېگىزلىكلار بىلەن روشەن سېلىشتۇرما بولۇپ كۆرۈنەتتى. قۇملۇقنىڭ چېتىگە يېيىتىلغان، ئۇستا رەسسامنىڭ قولىدىن چىققان غايەت زور بۇ رەسىم تاكى ئاقباش تاغلارنىڭ باغرىغىچە سوزۇلاتتى.

قارارگاھىمىزنىڭ رۇخسارىنى كۆرۈش بىلەن تەڭلا ئاياغلىرىم بىردىن كۈچلىنىپ، بېلىمگىمۇ ماغدۇر كىردى. ياردانگلىقتىن پەسكە قاراپ سوزۇلغان تار، يىلان باغرى چىغىر يولىدىن تاقلاپ دېگۈدەك مېڭىپ ئۆي مەھەللىگە ئۆزۈمنى ئاتتىم.

تۆمۈرنىڭمۇ سۈيىنى قاچۇرىدىغان ئىسسىق خېچىرغىمۇ تەسىرىنى كۆرسەتكەن ئوخشايدۇ، ئۇ يانباغىردىن چۈشۈپلا تۈنجى بولۇپ ئۇچرىغان قىرى سۆگەت تۈۋىگە كېلىپ، چۆپلەرنىڭ ئارىسىدا يىغىلىپ قالغان سۇدىن قانغىچە ئىچىۋالدى - دە، چىملارنىڭ ئۇچىنى ئۈزۈپ يېيىشكە باشلىدى.

بىچارە جانىۋارغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. «مەيلى، ھاردۇقىنى چىقىرىۋالسۇن» دېدىم ۋە چۇلۋۇرىنى بوشاتتىم. مەنمۇ كونا تۈگمەن كويلىسىدىن شىرىلداپ چۈشۈۋاتقان مۇزدەك سۇدىن راھەتلىنىپ ئىچىپ، باش - كۆزۈمنى يۇيۇپ چىملىققا يانپاشلىدىم. «پاھ، مۇشۇ يېشىل مامۇق كۆرپىدە قولۇمنى ياستۇق قىلىپ يېتىپ، قۇشقاچلارنىڭ نەغمىسىنى ئاڭلىغاچ بىر ئۇخلىۋالساڭ - ھە؟» دەپ ئويلىدىم. دېمىسىمۇ كۆزۈم ئۇيقۇغا كېتىۋاتاتتى.

ئۇخلىغان ياكى ئۇخلىمىغانلىقىمنى بىلمەيمەن، دادامنىڭ «ئورنۇڭدىن تۇر» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلىغان-

— ئۇكام، توختاپ تۇرۇڭ! — كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدىن قىلىن تاختايلار بىلەن ياسالغان دەرۋازا شەپە بىلەن ئېچىلىپ، قىرىق بەش ياشلار چامىسىدىكى بىر ئايال بېشىنى چىقاردى - دە، دېدى، — سىزدە ھىلھىلە ياغلىق بارمۇ؟ ھاۋارەڭدىن بولسا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى.

خېچەرىم خۇددى ئىنسان زۇۋانىنى ئۇققاندەك چىپپىدىلا توختىدى. تۇنجى خېرىدارىم بولغۇچىغا دەرھال جاۋاب بەردىم:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئاچا. ھىلھىلە ياغلىقنىڭ ھاۋارەڭدىكىسىمۇ، قىزىلىمۇ بار.

بۈگۈنكى تۇنجى سودام خېلى جايىدىن چىققاندەك تۇراتتى. چوڭ دەرۋازا، دەرۋازا ئۈستىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان تەكلەر، يېگەن چۆپلىرىنى كۆشەپ بولغان كالىنىڭ، ئانىسىدىن ئايرىۋېتىلگەن موزاينىڭ مۆرەشلىرى، قويلارنىڭ قوزىلىرىنى قىچقىرىشلىرى بۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ خېلى ھاللىق ئادەملەر ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى. ھاللىقلار بىلەن سودا قىلىشنىڭ، ئەلۋەتتە، باھادا تەسرەك كېلىشىدىغان گەپ، بىراق بىر كوي بېشىدا بىرەر موچەننىڭ مەرىدىن كەچسەڭلا مەردلىكىڭ نامايان بولاتتى - دە، كۆپرەك بىر نەرسە سېتىۋالالايتتىڭ.

گەزلىمە، ياغلىق، رومال دېگەندەك نەرسىلەر قاچىلانغان ساندۇقنى بىر پەستىلا يەرگە چۈشۈرۈپ ئاغزىنى ئېچىۋەتتىم. خۇددى سېھىرگەرلەردەك، ئالا - يېشىل ياغلىقلارنى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرىنى سۇغۇرۇپ ھېلىقى

ئاستا - ئاستا ئويغانماقتا، سالقىننى قولدىن بەرمەسلىك ئۈچۈن ئورمىغا ئالدىراۋاتقانلارنىڭ تاراق - تۇرۇقلىرى، قىقاس - چۇقانلىرى ئاڭلانماقتا ئىدى. مەن بەرىبىر كۆكچاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ دۇكان ئاچىدىغان بايلاردىن ئەمەس. شۇڭا كوچا ئارىلاشنىنى باشلىشىم لازىم ئىدى. مەخسۇس ياسالغان ساندۇقلىرىمنىڭ تارتقۇلىرىنى بوشاتتىم، يېشىل چۆپ، سۈزۈك سۇ، سالقىن ھاۋادىن قىيالمايۋاتقان خېچىرىمنىڭ سافرىسىغا بىرقامچا ئۇردۇم - دە، قول ناغرامنى دىڭگىرلاتقىنىمچە، ئۈچرىغان كوچىنىڭ بىر بېشىدىن كىرىپ كەتتىم.

2

تاڭ... توڭ... تاڭ... توڭ...

ناغرامنىڭ ئۆچكە تېرىسىدىن ياسالغان يۈزلىكى قىزىق شامال تەپتىدىن چىڭىپ كېتىپتۇ. ئاۋازىمۇ بەك ساز، ياڭراق چىقىۋاتاتتى. ئەگەر قولىقى ئېغىر بولمىسىلا، مەن كېتىۋاتقان كوچا بويىدىن ئىككى يۈز قەدەم كېلىدىغان ئۆيلەردە ئولتۇرۇشلۇق كىشىلەرمۇ بۇ مەھەللىگە بىر چەرچىن مالچىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىدىن ئاسانلا خەۋەر تاپالايتتى. تولۇمدەك تومپىيىپ چىققان قورسىقى ئېغىر باسقان بولسا كېرەك، خېچىرىمنىڭ ئايىغى ئاستىلاپ قالغان ئىدى. ھەدېگەندە ئۈچ - تۆت دەرۋازا ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتىم. دەرۋازا قاناتلىرى خۇددى مىخلاپ قويغاندەك جىم تۇراتتى.

مۆلدۈردىن كېيىنكى ھاۋادەك ئېچىلىپلا كەتتى. ئۇ ياغلىقنىڭ ھەر خىلىدىن ئىككى - ئۈچىنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن نېمىندۇر ئويلاپ قالغاندەك ھويلىغا قاراپ:

— ئاپپاق قىزىم، بۇياققا چىققىنە، — دەپ ۋارقىرىدى.

— ماڭا چىقتىم.

دەرۋازىدىن 19 — 20 ياشلاردىكى بىر قىز ئانىسىنىڭ كەينىدىن يېتىشىۋالمالچى بولۇپ تاقلاۋاتقان قوزىچاقلاردەك يۈگۈرۈپ چىقتى. ئۇ ئانىسىنىڭ قولىدىكى ياغلىققا سەپسېلىپ تۇرۇپ سورىدى:

— نېمە ئىش، ئاپا، يەنە ياغلىق ئالغىلى تۇرۇپسىز - دە!

— ياغلىقلارنىڭ قايسى رەڭدىكىسىنى ياراتسەن، قىزىم، سېنى ئۆزى تاللاپ ئالسۇن دېدىم.

قىز ياغلىقلارنى بىردىنبىر كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن:

— قاندىقى بولسا بولۇۋېرىدۇ، ئەسلىدە ئالمىساقمۇ بولاتتى، ياغلىقىمىز يېتىپ ئاشىدۇغۇ! — دەپ قويدى.

دېگەن بىلەن، قىز بالا بەرىبىر رەڭنىڭ ئاشىقى، قەغەز بولسىمۇ رەڭگى بولسىلا ئۇلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلماي قويمايدۇ. قىز ساندۇقتىكى رەختلەرنى كۆرۈپ بېقىشنى ئىلتىجا قىلىپ ماڭا قارىغاندىلا، ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرۈش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم.

ئۇ ئەيمەنگۈدەك چىرايلىق ئىدى. تاناپتەك قاشلىرىنى، قاراقاتتەك كۆزلىرىنى، شېشىدەك سوزۇك لەۋ-

ئايالىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇۋەردىم. ئۇنىڭ كۆزى رەڭدىن - رەڭگە يۆتكىلىپ، ئالىچەكمەن بولماقتا ئىدى. ئۇ سىما قويۇۋالغان قاشلىرىنىڭ كۆتۈرۈلۈپ - كۆتۈرۈلۈپ تۇرۇشلىرىدىن ھاۋارەڭ ھىلھىلە ياغلىقلىرىلا ئەمەس، رەڭگارەڭ رەختلىرىممۇ كۆڭلىگە خوپ كېلىۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

ئۇ ھاۋارەڭ ياغلىقتىن بىرنى قولىغا ئېلىپ تۇرۇپ سورىدى.

— قېنى، نەرخىنى دەپ بېقىڭ ئۇكام، كېلەلىشەلىسەك. قىزىمغىمۇ بىرنى ئالىمەن تېخى!

باھانى ئېيتىۋېدىم، ئۇ يۇمىلاقتىنە كەلگەن كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ بىر ياغلىقنى، بىر كۆزۈمگە قارىغان پېتى:

— سەھرالىقنىڭكۆزىگە توپا چاچىمەن دەمسىزوي، ئۇكام، سەھرالىق بولغىنىمىز بىلەن ئاق - قارىنىخېلى پەرق ئېتىمىز جۇمۇ، — دېدى.

ياغلىقنىڭ باھاسى ئۇ ئۆرە دېگۈدەك ئەمەس، سېتىۋالغان ۋە ساتىدىغان باھانىڭ ئارىلىقىدا ماڭا قالىدىغىنى چاي پۇلىغا چاغلىقلا بىر نېمە ئىدى. ئەگەر شەھەردە تىجارەت قىلىۋاتقان بولسام، تولا باھا تالىشىدىغان بۇنداق خوتۇنلارغا يولۇقتۇممۇ، «قىممەت كۆرسىلە باشقا دۇكاندىن ئالسىلا» دەپلا ئىشنى بولدى قىلغان بولاتتىم. ئەمما: «زىيان تارتسامۇ مەيلى، ئەتىسگەنلىك سودىنى قولدىن بەرمەي» دېدىدىم - دە، ئۇنىڭ دېگەن يېرىگە كۆنمەكچى بولدۇم. شۇنداق قىلىپ ئايالنىڭ چىرايى

نەزەرىنى بىر تەرەپكە قاراتتى. كېلىۋاتقىنى تامدەك يوغان چىلان تورۇق ئاتقا مىنگەن بەستلىك، شاپ بۇرۇتلۇق بىر ئەركىشى ئىدى. ئۇ يالتىراپ تۇرغان جابدۇقلار بىلەن بېزەلگەن ئىگەر ئۈستىدە شۇنچىلىك مەغرۇر ئولتۇراتتىكى، بىر قارىماققا ئات بىلەن بىر تەن بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ يېنىمىزغا شەپە بىلەن يېتىپ كېلىپ، چەبدەسلىك بىلەن تىزگىنىنى سىرتتى، بويىنىنى تىك تۇتۇپ كېلىۋاتقان ئات ئالدى ئاياغلىرىنى ئېگىز كۆتۈردى - دە، تۇيۇقسىز تورمۇزلانغان پىكاپتەك، چىپپىدە توختىدى. كەلگۈچى قاملاشقان بۇرۇتلىرىنى سىلاپ قويۇپ، تۇتقىنىنى تۇتقان پېتى تۇرغان ئىككىيلەندىن:

— نېمە قىلىۋاتىسىلەر ئىككىڭلار بۇ يەردە؟ — دەپ سورىدى ۋە ئاتتىن چۈشۈپ بېشىنى ئاستا چايقىدى، — خوتۇن خەق دېگەنىنىڭ لاتا - پۇتىغا كۆزى تويمايدۇ-دە.

ئۇنىڭ مىجەزى شۇنداقمۇ، ياكى بىرەر ئىشقا خاپا بولغانمۇ، قاپىقىنى ئانچە ئاچمايتتى. ئۇنىڭ سۆزىگە ئالدى بىلەن قىزى جاۋاب بەردى:

— دادا، قارىڭە، بۇ كىشىدە ئوبدان ماللار بار ئىكەن.

كەلگۈچى بۇ چىرايلىق قىزنىڭ دادىسى ئىكەن. ئۇ ساندۇقلىرىمغا خالار - خالىماس قاراپ قويدى - دە:

— يەكشەنبە كۈنى ئالغىنىڭلار يەتمەمتى، — دېدى ئايالىغا بۇرۇلۇپ. ئايالى خېلى گەپدان بولسا كې-

لىرىنى، جۇلالىنىپ تۇرغان چىرايىنى بىرلا كۆرگەن ئادەم ئۇنىڭ قوملۇقلار بىلەن قورشىلىپ تۇرغان بۇنداق سەھرايى كەبىردە تۇغۇلغانلىقىغا گۇمان قىلاتتى. كىيۋالغان كۆڭلىكى سۇنئىي تالالىق ئىپەك رەختتىن تىكىلگەن بولسىمۇ، زىلۋا، تولغان بەستىگە بەكمۇ ياراشقان ئىدى. بىلەك تومۇقىدىكى بىر ئۆرۈم قارا چېچى ئىگىشكەن چاغلىرىدا رەخت توپلىرى ئۈستىدە يىلاندەك تولغىناتتى.

ھەققانىي گەپ قىلسام، شەھەرلىك بولغىنىمغا، نۇرغۇن يەرلەرنى ئارىلاپ چىققىنىمغا قارىماي، بۇنداق پەريزاتنى ئۇچرىتىشىم تېخى تۇنجى قېتىم ئىدى.

— بايۋەچچە، ماۋۇ تاۋارنىڭ...

— ھوي ئۇكام، تىجارەتچى دېگەن ھاڭۋاقتى بولمايدىغان، قىزىم سىزدىن تاۋارنىڭ نەرخىنى سوراۋاتىدۇ!

ئانا — بالا ئىككىيلەننىڭ قايتۇرمىلاپ سورىغان سوئاللىرى مېنى ھوشۇمغا كەلتۈرۈپ، خىيال قۇچىقىدىن تارتىۋالدى.

قىز ياغلىقلارنى چىگىپ كۆرەتتى، رەختلەرنى بويىغا چىنەپ ئانىسىنىڭ باھاسىنى ئاڭلايتتى. ھەربىر رەڭ بىلەن ئۇچراشقىنىدا ئۇ گۈزەللىكىنىڭ باشقىچە بىر كۆرۈنۈشى سۈپىتىدە نامايان بولاتتى. «ئادەم ئەسكىسى ئەمەس، كىيىم ئەسكىسى» دېگەن تەمسىل ئانچە دۇرۇس بولمىسا كېرەك. چۈنكى ماتا كىيىم كىيگەن تەقدىردىمۇ بۇ قىز يەنىلا گۈزەل ئىدى.

شۇ ئەسنادا، ئاتىنىڭ تۇياق ئاۋازى ھەممىمىزنىڭ

يولغا راۋان بولدۇم.

قول ناغرامنى چالاتتىم - يۇ، ئىختىيارسىز كەي-نىمگە بۇرۇلۇپ قارايتتىم. قىزنىڭ قوڭغۇراقنىڭ ئاۋاز-دەك زىل تەلەپپۇزى، جەزبىلىك كۈلۈپ تۇرغان كۆز-لىرى كۆز ئالدىمدىن بىر مىنۇتمۇ نېرى كەتمەيتتى.

توغرىسىنى ئېيتسام، ھەر قېتىم بىرگە ئوقۇغان يا-كى تەڭ دېمەتلىك ھېسابلىنىدىغانلارنىڭ چىن مۇھەببەت ۋە ئىللىق ئائىلىۋى تۇرمۇشىنىڭ ئىسپاتى بولىمىش پەر-زەنتلىرىگە كۆزۈم چۈشكەندە، كۆڭلۈم بىر قىسما بولى-دىغان، تۇرمۇشۇمدا قانداقتۇر بىر بوشلۇقنى ھېس قىلى-دىغان بولۇپ قالغان ئىدىم. دېمىسىمۇ يىگىرمە ئىككى ياشقا كىرىپ قالدىم، خۇددى دادام ئېيتقاندەك، ئۇچار قانات بولۇپ قالغان تەقدىرىمدىمۇ، چاڭگا تىزىپ، ئۇۋا ياسايدىغان ۋاقتىم يېتىپ كەلگەن ئىدى.

دادامنىڭ تۇرمۇشۇم ئۈچۈن غەم يېيىشى ئەلۋەتتە-تە ئورۇنسىز ئەمەس، ئانام بولسا خېلى بۇرۇنلا ئالەم-دىن ئۆتكەن، بىرەر قىز بىلەن پۈتۈشكەندىن كېيىن دادامغا مەسلىھەت سېلىشىم، شۇنىڭ بىلەن بېشىمنى ئوڭلاپ ئۇنى خاتىرجەم قىلىشىم زۆرۈر ئىدى. بەزىدە مېنى ئەگىپ يۈرگەن قىزلارنى دەسسەپمۇ كۆردۇم. بى-راق، قولياغلىق، يىپ - يىڭنە سېتىۋېلىش باھانىسىدا كەچكىچە كۆزۈمگە كىرىۋالىدىغان دىلبەر بەكمۇ شاللاق بولۇپ تۇيۇلدى. كوچىدىن ئۆتكەندە ھويلىمىزغا بىر كۆز سېلىۋالمىسا كۆڭلى ئۇنىمايدىغان شاھزادەمنىڭ پا-غاقلىقى ئىچىمنى ئېلىشتۇردى. ئاخىرى: «دپۇل بولسا

رەك، ھازىر جاۋاب بىلەن دانە - دانە قىلىپ دېدى:

— ئۆزۈمگە بىر نېمە ئالغىلى قوپۇپتىمەنمۇ، قىزىمىزنى دەپ سودا قىلىۋاتقىنىمنى كۆرمەيۋاتامدىلا!

— شۇنداق بولسىمۇ ... دەيمىنا...

— قىزلىرىنىڭ ھازىر چىرايلىق - چىرايلىق كىيىپ يۈرىدىغان ۋاقتى، — دېدى ئايال قىزىنىڭ ماڭلاي چېچىنى تۈزەشتۈرۈپ تۇرۇپ، — كىمنىڭ قىزىكەن دېسە، ئالدى بىلەن پالانى ئاخۇننىڭ قىزى دەيدۇ خەقلەر، ئاندىن كېيىن ھەنىپخاننىڭ قىزى دەيدۇ، جۇمۇ!

— بوينۇڭلاردا شاپتۇل قېقىپ كەتتىڭلارغۇ تازا، نېمە قىلاڭلارمۇ پاتراق بولۇڭلار، ئۇنى ئاپتاپتا تۇرغۇزۇپ، قارامەدەك قىلاي دەمسىلە - يا؟

قىزنىڭ دادىسى ئېتىنى دەرۋازا يېنىدىكى قېرى ئۈجمىگە باغلاپ قويۇپ، قامچىسىنى ئۆتۈكىنىڭ قونجىغا جايلاشتۇردى - دە، ھويلىغا كىرىپ كەتتى.

سودىمۇ ئاياغلاشتى، قانچىلىك مال ساتتىم، قانچىلىك پۇل تاپشۇرۇۋالدىم، ھېسابلاپ ئولتۇرۇشقا ھەپسىلەم بارمىدى. ھېسابلىساممۇ ھېسابتا ئازىدىغىنىم ئۆزۈمگە ئايدىڭ ئىدى. ساندۇقلىرىمنى باغلاپ تۇراتتىم، قىزنىڭ ئانىسى مېنى ئۆيگە كىرىپ ئۇسسۇلۇق ئىچىپ كېتىشكە تەكلىپ قىلدى. بۇ مۇنداقچىلا ئېيتىلغان سەمەرقەند تەكلىپى بولسىمۇ، تەۋەككۈل دەپلا قوبۇل قىلىشىم، بىر قاراشتىلا يۈرىكىمگە ئوت سالغان ھېلىقى قىزنى يەنە كۆرۈۋېلىشىم مۇمكىن ئىدى. بىراق، سىلىقىنە تۈزۈت قىلدىم - دە، ساندۇقلىرىمنى خېچىرغا ئارتىپ

ۋارىچىلىقىدىن ۋاز كەچكەن دېھقانلار قول تراكتورلىرى-
نى ھەيدەپ ئۆيلىرىگە قايتىشقا باشلىغاندىلا، مېنى ئۇچ-
رىغان يەردە توختىتىۋالىدىغانلار كۆپىيىشكە باشلىدى.
قۇياش قۇم بارخانلىرى ئارىسىغا چۆكتى. تاغ
تەرەپتىن كېلىشكە باشلىغان سالقىن شامال يېزا كوچى-
لىرىنى ئۇنچە ھىدى بىلەن تولدۇردى. ئوتقا قاقلانغان-
دەك سولىشىپ كەتكەن دەرەخ يوپۇرماقلىرى بارا-
بارا جانلىنىپ، يېنىك شىۋىرلاشقا. كەچكى شەپەق نۇ-
رىغا يۇزلىنىپ پارقىراشقا باشلىدى. تىلىنى چىقىرىپ ھا-
سىرىغىنىچە نەم ئېرىقلاردا تۇگۇلۇپ ياتقان كۇچۇكلەر،
مەيدىسىنى ھۆل يەرگە چاپلاپ سەگىدەۋاتقان توخۇلار
ئۆز تىرىكچىلىكلىرىنى باشلىۋەتتى. يانباغىردىن قايتقان
بولسا كېرەك، ئۆكۈزلەرگە يېنىچە مىنىۋالغان باللار ئۆ-
زى بىلگەن مۇقامغا غىڭشىپ سوزەن سېلىپ كېلىۋاتات-
تى. ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ ئىشىك تۈۋىگە چىقىۋالغان
يېرىم يالىڭاچ گۇدەكلەر ناغرامىنىڭ ئاجايىپ ئاۋازىغا
ھەۋەس قىلىشتىمۇ، كەينىمدىن ئەگىشىپ خېلى يەرلەر-
گىچە باراتتى. توختىغان يېرىمدە ئەتراپىمنى ئورىۋې-
لىپ بازار قىزىتىشىپ بېرەتتى.
— ئاغىنە، بىرىنچى نومۇرلۇق باتارېيە بارمۇ؟
سىلىق، ئەمما جاراڭلىق ئاۋاز خىيالىمنى بۆلۈپ
تاشلىدى، كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىدىم. كوچىنىڭ ئوتتۇ-
رىسىغىچە شاخ يايغان ياڭاق دەرىخىگە يانداپ قويۇل-
غان بىر قاناتلىق ئىشىك. ئىشىك ئالدىدا قولتۇق تا-
يىقى تايىنىۋالغان، سول پۇتىنى سازلىقتىكى تۇرنىدەك

جايلاردا شورپا، دەپتىكەن، قېنى، ھازىرچە پۇل تې-
پىپ تۇراي، رىسقىمنى خۇدا ئۆزى بېرەر» دېگەن يەر-
گە كەلگەن ئىدىم. بۈگۈنكى كۈندە بىرەر خاسىيەت-
بارمۇ، ئىشقىلىپ، تەقدىرىمگە پۈتۈلگەن قىزنىڭ ئاشۇ
قىز ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ قالدىم. ئۇنىڭ مەن ئۈچۈنلا
يارالغانلىقىغا چىنپۈتتۈم. خاتالاشمىسام، ئۇ دىلبەرگىمۇ،
شاھزادىگىمۇ ئوخشىمايتتى. شەھلا كۆزلىرى بەئەينى بىر
سۈزۈك روجەكتەك، ئۇنىڭ پاك ئىچكى دۇنياسىنى، سە-
بىي، غۇبارسىز قەلبىنى روشەن كۆرسىتىپ تۇراتتى.

3

داغدام يوللاردىن تارتىپ، ساندۇق يۈكلەنگەن خې-
چىر پاتقۇچىلىك بولغان كوچىلارغىچە ئالا قويماي ئارى-
لاپ كېلىۋاتىمەن. قول ناغرامنىمۇ تۇرۇپ - تۇرۇپ
داڭگىرلىتىپ قويىمەن، خېرىدار جەلپ قىلىدىغان چارى-
لارنىڭ ھەرقانداقى خىيالىمغىمۇ كىرىپ قويمايدۇ، خۇد-
دى بازارغا ئالدىراۋاتقان ئۆتكۈنچى يولۇچىدەك، بېشى-
نى چۆكۈرۈپ كېتىۋاتقان خېچىرغا ئارىلاپ قامچا ئۇرۇپ
قويىمەن. تىجارەت ۋە پايدىنىڭ كاللامدىكى سالمىقى
توساتتىن يېنىكلەپ كەتكەندەك تۇيۇلىدۇ. شۇ سەۋە-
تىنمىكىن، ماللىرىم ئانچە خېرىدار تاپالمىدى. پەقەت
غەربكە ئىگىلگەن قۇياش يۈزىنى سىيپاپ ئۆتكەن قارا
بۇلۇتلاردىن يېغىپ ئۆتكەن بىردەملىك يامغۇردىن كې-
يىن، ھۆل بولۇپ كەتكەن ئۈنچىلەرنى يۇمشىتىش ئا-

دەۋاتسىڭىز كېرەك. بۈگۈن كېچە ماڭا مېھمان بولۇڭ. پاراڭلىشىمىز، سىزنى زېرىكتۈرمەيمەن، شۇنچە ماللار بىلەن كېچىدە يول يۈرۈشنىڭ ئۆزىمۇ تازا ئەپسىز.

توكۇر يىگىتنىڭ گېپى ماڭا قېرى كالىغا پىچاق ياققاندەك ياقتى. دېمىسىمۇ، 3 — 4 سائەتلىك چۆل يولنىڭ ئازابى يادىمدا ئىدى. ئەسلىدىكى خىيالىم بويىچە بولغاندا، چۆل يولغا چۈشۈش ئۈچۈن ھېلىقى قىزنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئۆتمەكچى، ناغرامنى بولۇشىغا دىڭگىرلاتماقچى، ئەش ئۆيىدىن كەلسە، ئۇنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈۋالماقچى ئىدىم. ھېچ بولمىغاندا ئۇنىڭ دەرۋازىسىغا يەنە بىر قېتىم كەلگۈچىلىك ئېسىمدە ساقلانغۇدەك سەپسىلىۋالاتتىم.

بىراق، يەر شارى ئۆز ئوقىدا ئايلىنىشىنى تېزلەتكەندەك، گۈگۈم ناھايىتى ئىلدام قىستاپ كېلىۋاتاتتى. قىز بالا دېگەن كۆز باغلانغاندا تالا ـ تۈزگە چىقمايدۇ ـ دە! ئۇنىڭ ئۈستىگە...

يىگىتنىڭ تەلىپىگە تۈزۈتسىزلا ماقۇل بولدۇم. ئۇنىڭ چاقچاقلىقى ئويلىمىغان يەردىن چىقتى. خېچىرنى بىرىمىز يېتىلەپ، بىرىمىز ھەيدىگەنچە ناتونۇش ھويلىغا مىڭ بىر جاپا بىلەن كىرگۈزدۇق.

4

قۇياش بىر كۈنلۈك سەپىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، رۇخسارىنى يوشۇرغان بولسىمۇ، لېكىن كەچكى شەپەق

سەل ئېگىز كۆتۈرۈۋالغان بىر يېگىت تۇراتتى. يېشى
مەندىن ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان، بويى ئۆسكىلەڭ،
قوشۇما قاشلىق بۇ يىگىت تولىمۇ روھلۇق كۆرۈنەتتى.
توختاۋسىز ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى، قېلىنراق
كەلگەن كالپۇكى، ئۈستىرا تەگمىگەن قاپقارا بۇرۇتى
ئۇنىڭغا سالاپەت بېغىشلايتتى. قوپال ئىشلەنگەن بادام
دوپپىسى، تولا يۇيۇلۇپ ئۆڭۈپ كەتكەن كۆك كىيىمى
ئۇنىڭ مەئىشتىدىن دېرەك بېرەتتى.
— باتارېيە بولۇشىغۇ بار ئىدى، — دېدىم مەن
بېشىمنى سىلاپ قويۇپ ئۆكۈنگەن ئاھاڭدا، — ئاستىدى-
كى ساندۇقنىڭ ئەڭ تېگىگە قاچىلاپتىكەنمەن.
ئۇ پارقىراپ كەتكەن قولتۇق تايىقىنى سۆرىگەن
پېتى يېنىمغا كەلدى - دە، يالۋۇرغان ئاھاڭدا دېدى:
— نېمىلا بولمىسۇن ماڭا تۆت دانە باتارېيە سې-
تىپ بەرسىڭىز، رادىئو ئاڭلىمىسام پاڭدەكلا بولۇپ قا-
لىدىكەنمەن، يىراققا باراي دېسەم تېخى...
— ھەي، ساندۇقلارنىڭ ھەممىسنى چۇشۇرۇۋېتىپ،
ئاندىن كېيىن ئالىدىغان گەپتە!
— سىزگە ياردەملىشەي، بولامدۇ؟
ئۇ، ھېلىغىچە ئۇندىمەي، بىر سائىتىمگە، بىر ئاس-
مانغا قاراۋاتقىنىمدىن يولغا ئالدىرايدىغانلىقىمنى بىلى-
ۋالدى بولغاي، بىرەر ئىشنى ئېسىگە ئالغاندەك بىردىنلا
خۇشال بولۇپ كەتتى:
— مۇنداق بولسۇن، — دېدى ئۇ بىر قولىنى مۇ-
رەمگە قويۇپ تۇرۇپ، — ھەقاچان شەھەرگە كېتىمەن

مۇ ئۇنىڭ ئەلەيپۇزى بويىچە ئاغىنە دەپ خىتاب قىلـ
دىم، — بۇ ئۆيدە يالغۇز تۇرمايدىغانسىز؟
ھېكىمجان تازا ئەپلىشىپ بەرمەيۋاتقان قولتۇق
تايىقىنى سۆرەپ يۇرۇپ ئۇچاققا چۆگۈن ئاسقاچ جاۋاب
بەردى:
— دادام رەھمەتلىك بۇرۇنلا قازا قىلغان، ئانام
بار، يېشىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى، بۈگۈن ئۇ خاـ
مان ساقلايمەن دەپ كەتتى.
— خامان ساقلايمەن دەپ؟ كېچىچە قايتمامدۇ ئەمـ
دى؟
— قايتمايدۇ، خاماننى مەن ساقلاي دېسەم زادى
ئۇنىمىدى. مېنى ئاياپ شۇنداق قىلىۋاتقىنىنى بىلىپ تۇـ
رىمەن، قاتتىقراق تۇرسام، كۆڭلى ئاغرىپ قالامدىكىن
دەپ قورقىمەن.
— ھە، مۇنداق دەڭ، قانچە مو يەرنىڭ خامىنى
ئۇ؟
— تۆت مو يەرنىڭ، يەرنى قايتۇرۇۋېتەيلى دې-
سەم، دېھقان خەق يەردىن ئايرىلسا بولمايدۇ، دەيدۇ.
ئۆزىگە جاپا سالغىنى ـ سالغان، ھەممە پەرۋىشنى
ئۆزى قىلىپ چىقىدۇ.
— سىزمۇ قارىشىپ بېرىدىغانسىز؟
ھېكىمجان مىس چەينەكتە چاي دەملەپ كەلدى.
سۇيى قېچىپ قالغان ئاق نان بىلەن چاي ئىچىشكە باشـ
لىدۇق. ئۇ چېيىنى يۇۋلەپ تۇرۇپ ئانىسىنىڭ تەرىپىنى
قىلىپ بەردى.

تېخى ئۆچمىگەن ئىدى. كونۇسىمان باراڭغا ياماشتۇرۇلـ
غان تەكالەرنىڭ قويۇق يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن شەلـ
پەردەك قىزىرىپ كەتكەن ئاسمان جىمىرلاۋاتقان دانە ـ
دانە يۇلتۇزلاردەك كۆرۈنەتتى. شەپەق شولىسى بىلەن
يورۇپ تۇرغان ئۈزۈم دانىلىرى شۇ قەدەر رەڭلىنىپ،
جۇلالىنىپ كەتكەن ئىدىكى، كىشىگە قاشتېشىدىن ياسالـ
غان نەپىس سەنئەت بۇيۇمىنى يېشىل يوپۇرماقلار ئارىـ
سىغا ئېسىپ قويغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى.

ئانچە چوڭ بولمىغان بۇ ھويلىنىڭ سەرەمجانلاشتۇـ
رۇلۇشى كىشىگە ئازادىلىك ھېس قىلدۇراتتى. تەك ئېـ
رىقلىرى بەكمۇ ئەپچىللىك بىلەن قۇراشتۇرۇلغان رىشاتـ
كا بىلەن قورشالغان، ئۆي تېمى بىلەن تۇتىشىپ تۇـ
رىدىغان سۇپا سىپتا سۇۋىلىپ، ئاقارتىلغان، ھويلىمۇ
پاك ـ پاكىز سۈپۈرۈلگەن ئىدى. سالقىن، ئارام بەخش
ھاۋا كۆڭۈلنى كۆتۈرەتتى.

— بىزنىڭ بۇ يەردە تېخى ئېلېكتر يوق، — دېـ
دى ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ ئۈلگۈرگەن ھېكىمجان پانار
چىراغقا ئوت يېقىۋېتىپ، — قېنى سۇپىغا ئولتۇرۇڭ.
مەن ھازىرلا چاي دەملەيمەن.

قولىمۇ قول تۇتۇش قىلىپ ساندۇقلارنى جايلاشـ
تۇرۇپ، خېچىرنى ئېغىلغا سولىۋەتتۇق. شىرە ئۈستىدىـ
كى رادىئوغىمۇ زۇۋان كىرگەن ئىدى. مەن سۇپىدىكى
گۈللۈك كېگىزدە ئولتۇرۇۋېتىپ، ئوتتۇن ئۇشتۇۋاتقان ھېـ
كىمجاندىن سورىدىم:

— ئاتا ـ ئانىڭىز كۆرۈنمەيدىغۇ، ئاغىنە، — مەنـ

ئېگىز كۆتۈرۈپ، باغنىڭ «تۆر» تەرىپىگە ئىشارەت قىلدى. مەن ھەيرانلىقىمدىن ۋارقىرىۋەتكىلى تاسلا قاپتىمەن.

كىچىككىنە باغ چۆچەكلەردە تەسۋىرلەنگەن خىيالىي دۇنيادەك گۈزەل، رىۋايەتلەردە سۈرەتلەنگەن باغى ئىرەمدەك كۆركەم. گۇناھسىز بەندىلەر ئۈچۈن ياسالغان جەننەتتى مەئۋادەك چىرايلىق ئىدى. يەردىمۇ، بوشلۇقتىكى تەشتەكلەردىمۇ رەڭگەمۇ رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن، گۈل ياپراقلىرىدا كەچلىك شەبنەمنىڭ دانىچىلىرى سىمابتەك سىرغىيتتى. ئەتىگەنلىك قۇياشنىڭ تۇنجى نۇرلىرىنى قانغىچە سۈمۈرۈش تاماسىدا تەييارلىنىپ تۇرغان غۇنچىلار ھاياتىي كۈچىنى نامايان قىلىشاتتى. چىراغ يورۇقىدا مۇشۇنچىلىك جۇلالانغان گۈللەرنىڭ قۇياش نۇرىدا قانچىلىك جەزىبىدارلىق بىلەن چاقنايدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولاتتى.

— مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەتىرگۈل، — دېدى گۈللىرىگە ھەۋەس ۋە ئىپتىخار بىلەن قاراپ تۇرۇپ ھېكىمجان، — چۈشىنىۋاتامسىز، ھەممىسى ئەتىر، مانا بۇ سېرىق ئەتىر، مانا بۇ قىزىل ئەتىر، بۇنى ئويمەھەللە ئەتىرىسى دەيمىز، بۇنى...

ئۇ چىراغنى گۈللەرگە يېقىنلاشتۇرۇپ تۇرۇپ تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى.

گۈل دېگەننى مەنمۇ تولا كۆرگەن، بىراق ئۆمرۈمدە بۇنداق سەرخىل ئەتىرگۈللەرنى كۆرمىگەن ئىدىم. ھەربىر يېڭى نامنى ئاڭلىغاندا بېشىمنى لىڭشىتىپ ما-

قاراڭغۇ چۈشۈپ ھاۋا سالقىنلاشقانسېرى قانداقتۇر بىر مەززىلىك، شېرىن خۇش پۇراق دىمىغىمغا ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. سەزگۈ ئەزالىرىمنىڭ ئادىشىشىدىن گۇمان قىلىپ، كۆكسىمنى تولغىچە نەپەس ئېلىپ باقتىم. سەزگۈلىرىم ئاداشمىغان ئىدى، ئۇ خۇش پۇراق باغ تەرەپتىن يېنىك ئەسكەن شامالغا ئەگىشىپ بارغانسېرى كۈچىيىۋاتاتتى. ھويلا داڭلىق فرانسىيە ئەترىسى بىلەن يۇيۇلغاندەك، مەست قىلغۇچى پۇراق بىلەن تولماقتا ئىدى.

ھېكىمجان كۆكرەك قەپىزىمنىڭ كۆتۈرۈلۈپ-پەسىيىۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلغان بولسا كېرەك:

— قانداق، دىمىغىڭىزغا خۇش پۇراق ئۇرۇلۇۋاتامدۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ مەنىلىك كۈلۈپ قويۇپ، مەن ئالدىراپ سورىدىم:

— بۇ نېمە خۇش پۇراق، ئاغىنە، تولىمۇ مەززىلىكقۇ؟

ئۇ پىيالەمنى تولدۇرۇپ، بىر پارچە ناننى تاشلاپ قويغاندىن كېيىن:

— ھازىرچە چاي ئىچىۋېلىڭ. سەل تۇرۇپ ئېيتىپ بېرىمەن، — دېدى.

— چاينى ئۇبدان ئىچىۋالدىم، قېنى ئېيتىڭە. زادى نېمىنىڭ پۇرىقى بۇ؟

ھېكىمجان تاقەتسىزلىنىۋاتقانلىقىمنى چۈشەنگەن بولغاي، داستىخاننى يۆگەپ قويۇپ، پانار چىراغنى قولىغا ئالدى-دە، كەينىدىن مېڭىشىمنى تەلەپ قىلدى. بىز باغ ئىشىكىدىن كىرىپ كەلدۇق. ئۇ چىراغنى

بىراق ئۆز ئىسمىڭىز بىلەن ئاتىسىڭىزمۇ بولغان ئىكەن...
ھېكىمجان بىردەم توختىۋېلىپ دېدى:
— سىزگە نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولار؟ لېكىن بۇ گۈلگە شۇ ئىسمىدىن ئۆزگىسى بېكار، ئاغىنە!
— نېمەشقا؟
— يۈرۈڭ، — دېدى ئۇ قولۇمدىن تۇتۇپ ھويلا تەرەپكە تارتىپ، — ئۈزۈن يول يۈرۈپ چارچاپمۇ قالغانسىز، ياتقاچ پاراڭلىشىمىز.
مەن خېچىرغا قاراپ چىققۇچە ھېكىمجان سۇپىنى ئۇرۇن راسلاپ بولۇپتۇ. نېپىز يوتقاننى ئايغىمىزغا تاشلاپ، يانمۇ يان قويۇلغان تەكىيگە باش قويدۇق.

5

سەھرا ئاخشىمى تولىمۇ سالقىن ۋە جىمجىت بولىدىكەن. بىر كۈنلۈك تىرىكچىلىكنىڭ ھەلەكچىلىكى بىلەن جىمى جانلىقلار ھالسىزلانغان بولسا كېرەك، ئەتراپ زىيادە تاۋۇشلاردىن خالى ئىدى. خامان ساقلاۋاتقانلارغا ھەمراھ بولغان ئىتلارنىڭ سەگەكلىرىلا تۇرۇپ - تۇرۇپ قاۋاپ قوياتتى. نەلەردىندۇر پەيدا بولغان قاسراقلىق قوڭغۇزنىڭ گوڭۇلداپ كېلىپ پانارغا ئۆزىنى ئۇرۇشلىرى بۇ جىمجىتلىقنى بۇزاتتى.
تەسەۋۋۇرۇمدا ھېلىقى نازىنىن قىزنىڭ ھويلىسىمۇ شۇ يەرگە يېقىنلا بىر يەردە تۇراتتى. ئۇ بەلكى مۇشۇ مىنۇتتا غەمسىز ھالدا ئۇيقوغا كەتكەندۇ، بەلكى

قوللاشتىن ئۆزگە ئامالىم يوق ئىدى.

— ھېكىمجان گۈللەر ئارىسىدىن يول ئېچىپ مېنى باغ مەركىزىگە باشلاپ بېرىپ، نەقىشلىك تەشتەككە ئېلىنغان بىر تۈپ گۈلنى تەرىپلەشكە باشلىدى. ئۇ سۆزلەۋېتىپ، ياپراقلارنى ئاۋايلاپ سىلايتتى، ھۆسنىگە تولۇپ ئېچىلغان ھەر بىر تال گۈلنى بەرگىدىن سىلىق تۇتۇپ بۇرنىغا يېقىن ئېلىپ كېلىپ پۇراپ ھوزۇرلىناتتى، تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۇھ تارتاتتى.

— كۆرۈۋاتامسىز، بۇ سورتنى ئالاھىدە پەرۋىش بىلەن يېتىشتۈردۈم. بىر تۈپ گۈلنىڭ شېخىدا تۆت رەڭلىك گۈل ئېچىلىدۇ، مانا قاراڭ، قىزىلى بىرمۇ، ئاق رەڭدىكىسى ئىككىمۇ...

بۇ بىر تۈپ گۈلنى راستتىنلا گۈللەرنىڭ پادىشاھى دېيىشكە بولاتتى. مەيلى رەڭگىنىڭ خىللىقىدا بولسۇن، مەيلى قېنىقلىقىدا بولسۇن، باشقا ئەتىرگۈللەردىن كۆرۈنەرلىك پەرقلىنىپ تۇراتتى. شاخچىلىرىمۇ تۇم ۋە ئېگىز ئىدى.

«نامىمۇ ئانچە تونۇشلۇق بولمىغان، بىر تەرىپى تاغقا، بىر تەرىپى قۇملۇققا تۇتىشىپ تۇرغان بۇ سەھرا راستتىنلا گۈزەللىك دۇنياسى ئىكەن» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزدۈم ۋە سورىدىم:

— بۇ سورتقا نېمىدەپ ئىسىم قويدىڭىز؟

— قەلبىگۈل، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ ھاياجانلىنىپ.

— قەلبىگۈل دېدىڭىزمۇ، چىرايلىق ئىسىم ئىكەن،

— بۇنى ئۆزۈملا بىلىمەن.

ھېكىمجاننىڭ تېپىشماق تۈسىنى ئالغان سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسېرى قىزىقىشىم ئېشىۋاتاتتى. بۇنىڭ تېگىدە قانداقتۇر بىر مۇھىم سىرنىڭ بارلىقىنى جەزملەشتۈرمەكتە ئىدىم.

— بايام سىزدىن ھېلىقى گۈلگە نېمە ئۈچۈن قەلبىگۈل دەپ ئىسىم قويغىنىڭىزنى سورىغان ئىدىم، ھازىر ئىككىمىزنىڭلا ئۇيقۇسى قېچىپتۇ. قېنى ئاڭلاپ باقمامدۇق؟

ھېكىمجان سەل ئارىسالدى بولۇپ قالدى - دە:

— سۆزلەپ بەرسەم بېرەي، مەھەللىمىزدىكىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بۇ سىردىن خەۋەردار، — دېدى ماڭا يۈزلىنىپ.

ئۇ چاپىنىنى يېپىنچاقلىۋالغاندىن كېيىن ھېكايىسىنى باشلىدى.

— بۇ بىر قىزنىڭ ئىسمى، مەن ياخشى كۆرىدىغان، لېكىن ۋەسلىگە يېتەلمەيۋاتقان بىر قىزنىڭ ئىسمى.

— ۋەسلىگە يېتەلمەيۋاتقان دەمسىز؟

— ئەزبىرايى خۇدا، سۆزۈم تۈگىگىچە لوقما سالماڭ. دېدىمغۇ، بۇ، بىر قىزنىڭ ئىسمى. قەلبىگۈل باشلانغۇچ مەكتەپتىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكىچە بىللە ئوقۇغان ساۋاقدىشىم، ئۇمۇ مۇشۇ مەھەللىدە تۇرىدۇ، كىچىكىمىزدىنلا بىللە ئويناپ چوڭ بولغاچقىمۇ، ئىشقىلىپ يېشىمىز ئۇلغايغانسېرى بىر - بىرىمىزنى كۆرمىسەك تۇرالمايدىغان، كۆرۈشسەك قىلغىلى گەپ تاپالمايدىغان بولۇپ قالدۇق. شۇنداقتىمۇ، ھەر ئاماللار بى-

شېرىن چۈشلەر قوينىدا تولغىنىۋاتقاندۇ، مېنىڭ ئۆزىنى ئويلا-ۋاتقىنىمنى بىلسە ئىدى - ھە؟! ھېكىمجاننىڭ ئاۋازى شېرىن خىياللىرىمنى ئۈزۈپ تاشلىدى.

— ئۇيۇۋاتامسىز، مانا بۇ پۇراۋاتقىنى ھېلىقى تۆت رەڭلىك گۈلۈمنىڭ پۇرىقى، — ھويلا ئېتىنى بوي-لاپ ئۆسكەن تېرەكلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى يېنىك شىۋىر-لىدى. شامال ئېلىپ كەلگەن ئەتىر پۇرىقى كۆپۈلدەپ ئۇرۇلۇشقا باشلىدى، — قەلبىگۈلنىڭ ھىدى!

ئۇ ياتقان ئورنىدا ئولتۇردى. كۆكسىنى تولدۇرۇپ-تولدۇرۇپ نەپەس ئالدى.

— ھەي، — دېدى ئۇ خۇرسىنغان ھالدا، — نې-مىلەرنى دەپ كەتتىم،سىز گۈللەرنىڭ ھىدى ئارىسىدىن بۇ ئالاھىدە ھىدنى پەرق ئېتەلمەيسىز - دە! بۇنىڭغا ئالا-ھىدە سەزگۈ كېرەك، ئاغىنە!

ئۇنىڭ دېگىنى توغرا ئىدى، مەن ھويلىغا تولۇپ كەتكەن خۇش پۇراقتىن مەست بولۇۋاتاتتىم - يۇ، ھې-كىمجان تەرىپلىگەن ھىدنى پەرقلەندۈرۈشكە ئاجىز ئىدىم. مەنمۇ تەكىيگە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ پەۋقۇل-ئاددە ئىقتىدارىغا ھەيران بولغان ھالدا سورىدىم:

— قەلبىگۈلنىڭ پۇرىقى راستتىنلا ئۆزگىچىمۇ، سىز ئۇنىڭ ھىدىنى راستتىنلا پەرقلەندۈرەلەمسىز؟

— يالغان ئېيتىپ نېمە قىلاي، مىڭ خىل گۈل ئارىسىدىن، مىڭ خىل پۇراق ئارىسىدىن قەلبىگۈلنىڭكىنى پەرقلەندۈرەلەيمەن.

— قانداق قىلىپ؟

لەن پات - پات ئۇچرىشىپ تۇردۇق. كۆڭۈل سىرىمىزنى ئايان قىلىشتۇق. ئەمما بۇنداق چاغلار ئۇزاققا بارمىدى. بىر كۈنى قەلبىمگۈل مېنى ئىزدەپ كەپتۇ. ئۆڭۈپ كەتكەن چىرايىدىن يامان ئالامەتلەر چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇلارنىڭ ئۆيىگە شەھەردىن ئەلچى كەلمەكچىكەن.

— ئاپلا، — دېۋەتتىم مەن ئالدىراپ، — نېمىشقا شۇ چاغقىچە قۇدا چۈشمىگەنسىلەر. بالدۇرراق بىر ئىش قىلىدىغان گەپ ئىدىغۇ؟!

— لوتما سالماق دېۋېدىمغۇ، — دېدى ئۇ مېنى يەنە ئاگاھلاندۇرۇپ، — قەلبىمگۈلنىڭ گېپىنى ئاڭلاپلا پۇتى كۆيگەن توخۇدەك بولۇپ قالدىم - دە. ئانامغا مەسلىھەت سالدىم. ئانام ماڭا بەكمۇ كۆيۈنەتتى-يۇ ئەمەسمۇ؟ ئۇ ھەدېگەندىلا قوشۇلۇپ كەتمىدى، «ئۇ، باي ئادەملەرنىڭ قىزى، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن بىر يېتىم، بوي يەتمىگەن يەرگە قول ئۇزاتمايلى» دەپ تۇرۇۋالدى. ئاخىرىدا يالۋۇرۇشلىرىمغا چىداپ تۇرالماي، داستىخان ھازىرلىدى - دە، ئەلچىلىككە باردى.

— مانا، ئەمدى ياخشى قىپسىلەر، ئاغىنە!

ئۇ ماڭا ھومايغاندەك قارىۋالدى ۋە گېپىنى داۋاملاشتۇردى.

— ياخشى قىلىشنىغۇ قىلدۇق، ئەمما، قەلبىمگۈلنىڭ ئاتا - ئانىسى ئەلچىلىرىمىزنى بوسۇغىدىنلا ياندۇرۇپتۇ. ئانام بىچارە قايتىپ كېلىپ ئەلەمگە چىدىماي خېلى كۈنلەرگىچە ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. قازا قىلغىلى

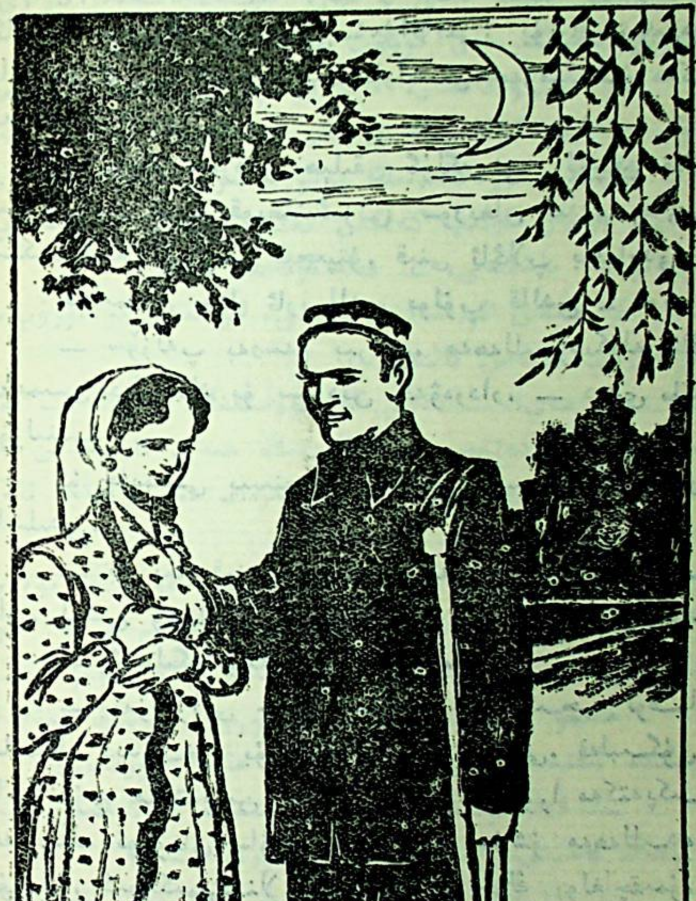

— شۇلداق.

— بۇ ھال قاچانغىچە داۋاملىشار ئەمدى؟

— خۇدا ئۆزى بىلەر...

يۈرىكىم ئېچىشىشقا باشلىدى. تۇنجى مۇھەببىتىنىڭ ئوتىدا ئۆرتىنىپ، ۋىسال ئارزۇسىدا قىيىنىلىۋاتقان بۇ بىر جۈپ ئاشىق - مەشۇقنىڭ تەقدىرىگە ئىچىم ئاغرىدى. ھېلىقى كۆزەلگە كۆزۈم چۈشكەندىن باشلاپ ئازا ئۆتسە يېرىم كۈن ئۆتكەندۇ. بىراق، ئۇنى بىر دەقىقە ياددىمدىن چىقىرالىدىممۇ؟ يەنە بىر كۆرۈۋېلىش ئارزۇسىدا ئوت بولۇپ يانمىدىممۇ؟ جۇدالىقنىڭ ئازابى، ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ ۋەسلىگە يېتىش تەقەززالىقى نېمە كويلارغا سالمايدۇ - ھە؟!

ھېكىمجان مەن شەھەردە ئەسرار بولۇشقان يىگىتلەرنىڭ ھېچقايسىسىغا ئوخشىمايتتى. چىرايى كۆڭۈلگە سىڭىشلىك، سۆھبىتى دىلغا يېقىن، ئاق كۆڭۈل بالا ئىدى. ئەگەر قولۇڭدىن كەلسە، مۇشۇنداق يىگىتلەر بىلەن دوست بولۇشساڭمۇ، ھەر نېمەڭنى قۇربان قىلساڭمۇ ئارتۇق كەتمەيتتى. ھېكىمجاننىڭ كەچۈرمىشلىرى يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ھېسداشلىق ئوتىنى يالقۇنجىتىشقا باشلىدى.

— ئاغىنە، تويلۇق ئۈچۈن قانچە پۇل كېرەك، ئارتىنىماي ئېيتىۋەر، سېنىڭكى، مېنىڭكى دەپ ئايرىپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز، مۇرادىڭلارغا يەتسەڭلەرلا مەن خۇشال بولىمەن.

ئۇنىڭ بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەت-

ئۇن نەچچە يىل بولغان دادامغا قايتا هازا ئاچتى.

— ئۇلار نېمىدەپ رەت قىلىدىكەن؟

— نېمىدەپ رەت قىلاتتى، — ئۇ ئەمدى، قويغان سوئاللىرىمغا چالۋاقىماي جاۋاب بېرىشكە باشلىغان ئىدى، — ئۇلار باي، بىز نامرات - تە! ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن يېرىم جان ئەمەسمۇ!

— بۇ زادى قاملاشماپتۇ. بايمۇ، نامراتمۇ خۇدانىڭ بەندىسى، بىر - بىرىگىلارنى ياخشى كۆرۈشكەنىدىن كېيىن بولمىدىمۇ؟ شۇنداق قىلىپ قانداق بولدى؟ شەھەردىن ئەلچىلەر كەپتىمۇ، ئۇلارغا بېرىۋەتتىمۇ قىزىنى؟

— قانداق بولاتتى، ئەلچىلەرمۇ كەپتۇدەك، قەلبىگۇل ئۆزى ئۇنىماپتۇ. ئانىسىنىڭمۇ ماقۇل دېگۈسى بار ئىكەن، بىراق، دادىسى قەلبىگۇلنىڭ رايىغا بېرىپتۇ. ئۇ قىزىنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدۇ ئەمەسمۇ. ئۇ: «قىزىمنى يېزىنىڭ تېشىغا چىقارمايمەن» دەپ تۇرۇۋاپتۇ. ئەلچىلەرنىڭمۇ چالمىسى سۇغا چىلىشىپ كېتىپ قاپتۇ.

— بۇ قاچانقى ئىش؟

— ئۆزاقى يىلى ئەتىيازدىكى ئىش.

— كېيىن قانداق قىلىشتىڭلار؟

— ئۇلار قەلبىگۇلنى تالا - تۈزگە چىقارمايدىغان بولۇۋالدى. ئاشىق - مەشۇقلار ئالدىدا ھەر قانداق توسقۇنلۇقمۇ ئۆز رولىنى يوقىتىدىكەن. يەنە ئايدا بىرەر قېتىم بولسىمۇ ئۇچرىشىپ تۇردۇق.

— هازىرمۇ شۇنداقمۇ؟

يۈزمىگنى قاغىدىم، خىيالدىن كۈنبويى بېشىمنى ئالالمىدىم. گېلىمدىن ئاش - تاماقمۇ ئۆتمىدى، ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ئەقلىمدىن ئازاي دېگەندە، كۆزۈم دادامدىن قالغان بىر تەشتەك گۈلگە چۈشتى. ھەربىر تال يوپۇرماقتىن ئۈمىد نۇرىنى كۆرگەندەك بولدۇم. قەلبىگۈل ئۆز ۋاقتىدا بۇ گۈلنى بەكمۇ ياقتۇراتتى. باش ئەتىيازدا ئېچىلغان گۈلنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلسام، ئالەمنى بەرگەندەك خۇشال بولۇپ كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ بىر تۈپ گۈلنى ئەقىدە قىلىپ پەرۋىش قىلىش نىيىتىگە كەلدىم. مەھەللىمىزگە كەلگەن بىر ئۇلاقچىدىن نەيچە ئۇلاق بولامدۇ، بىخ ئۇلاق بولامدۇ، ھەممىسىنى ئۆگىنىۋالدىم. ئۇ تېخى چوڭ شەھەرلەرگە بارغاندا يېڭى سورتلارنىڭ بىخلىرىنى ئالغاچ كەلدى. كىتاب بىلەنمۇ دوست بولۇپ قالدىم. مانا كۆردۈڭ، ئاخىرى ئەجرىم بىكارغا كەتمىدى، نۇرغۇن يېڭى سورتلارنى يېتىشتۈردۈم. ھېلىقى سەرخىل ئەتىرگۈل ھەممە سورتلارنىڭ ئانىسى، قەلبىگۈلنىڭ نەزەرى چۈشكەن گۈل، شۇڭا ئۇنىڭغا قەلبىگۈل دەپ ئات قويۇۋالدىم.

— ھە، مەزىداق دېگىن، — دېدىم ھېكىمجاننىڭ سۆزىنى تەستىقلاپ، — قالتىس ئىش قىپسەن، بىراق، قەلبىگۈلنىڭ ئۆيدىكىلەر سېنىڭ پۇلغا ئىگە بولۇشىڭنى خالايدۇ - دە!

— ھەممە كىشى ماددىي جەھەتتىن باي بولغاندا يەنە بىر خىل بايلىققىمۇ موھتاج بولىدىكەن، ئاغىنە.

— گۈللىرىڭنى كىشىلەرگە سېتىپ بېرەمسەن؟

كىندىن ھېچنەرسە چۈشىنەلمەي گاڭگىراپ قالدىم؛

— گېپىمگە ئىشەنمەيۋاتامسەن، — ئۇنىڭغا قانداقلارچە سەنلەپ خىتاب قىلغىنىمنىمۇ تۇيماي قالدىم، — تىجارەتچىلەرنىڭ ھەممىسىنى پۇل دېسە، جان بېرىدۇ دەپ ئويلاپ قالما، مال دېسەك، ئەنە تۇرۇپتۇ، بىرەر قىزنىڭ تويلۇقىدىنمۇ ئاشىدۇ تېخى.

مەقسىتىمنى جىددىي تەلەپپۇز بىلەن بايان قىلساممۇ ئۇ يەنە قاقاقلاپ كۈلۈۋەردى. ئاخىرىدا مۇنداق دېدى:

— ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت، ئاغىندارچىلىققا يارايدىكەنسەن، لېكىن ھازىر مەنمۇ بېيىپ قالدىم.

ئۇنىڭ «بېيىپ قالدىم» دېگىنىنى زادى چۈشىنەلمىدىم. ئەتراپىمغا قاراپ، كۆرۈنگىدەك بىساتلىرىغا قانچە زەڭ سالساممۇ بايلىقىنىڭ ئالامىتىنى چېلىقتۇرالمىدىم.

— ھەيران قالما، ئاداش، مېنىڭ بايلىقىم ئاشۇ باغدا، ئۇنىڭدىن باشقىسى مانا مۇنۇ يەردە!

— ئۇ قولى بىلەن كۆكسىنى ئۇرۇپ قويدى ۋە يەنە دېدى؛

— كېپىمنىڭ داۋامىغا قۇلاق سال، دېدىمغۇ، قەلمىگۈلنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ مېنى نامرات كۆرگەنلىكىدىن خاپا بولغىلى بولمايدۇ، سىياسەت ياخشىلانغاندىن كېيىن دېھقانلار مەسئۇلىيەت ئېتىزىدىن ئۆزىگە كېرەكلىك نەرسىگە ئىگە بولدى. مەن مۇشۇ ھالىم بىلەن نېمىمۇ قىلالايتتىم؟ ئانام ئەلچىلىكتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، مېنى مۇشۇنداق ناكا قىلىپ قويغان كېسەلنى

لەنلا ئىككىمىز تەڭ ئويغىنىپ كەتتۇق. ئالدىراپ كىيىنىپ بولغاندىن كېيىن، ھېكىمجان ئىشىكنى ئاچتى.

— كىرىڭلار، كىرىڭلار، — دېدى ئۇ قىزغىنلىق بىلەن.

ئەر - ئايال بولۇپ ئون نەچچە كىشى ھويلىغا كىرىپ كەلدى - دە، خالىغان يەرلىرىدىن ئورۇن ئېلىشتى. ھېكىمجان ئۇلارغا تەكەللۇپ قىلغاچ، باغقا كىرىپ كەتتى.

قۇياش ئەمدىلا كۆتۈرۈلگەن، دەستە - دەستە نۇر تال باراڭلىرى ئارىسىدىن شۇڭغۇپ كىرىپ، ئۈزۈم ساپلىرىنى ۋە يوپۇرماقلارنى يورۇتماقتا ئىدى. مەن بۇ جامائەتنىڭ نېمە ئۈچۈن قاق ناشتىدا بۇ يەرگە كېلىشكەنلىكىنى قىياس قىلىپ ئۈلگۈرگىچە، ھېكىمجان يېڭىلا ئېچىلغان بىر دەستە ئەتىرگۈلنى ئېلىپ چىقتى. جامائەت دەررۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئۇنىڭ قولىغا تەلمۈرۈشتى.

— مانا بۇ گۈل ياشلارغا مۇۋاپىق، بۇنىسى چوكانلارنىڭ، بۇ چوڭ ياشلىق كىشىلەرگىلا يارىشىدۇ...

ھېكىمجان ھەر بىر كىشىگە بىر تالدىن گۈلنى تارقىتىپ بەردى. ئۇلار گۈلنى خۇددى مۇكاپات ئېلىۋاتقان قەھرىمانلاردەك ئېھتىرام بىلەن تاپشۇرۇۋېلىشتى. چوكانلىرى قۇلىقىغا قىستۇردى. ئەرلەر بولسا، مەيدە يانچۇقىغىلا جايلاشتۇردى.

ھېيتلىق ئالغان بالىلاردەك خۇشال بولۇشقان كىشىلەر ھېكىمجانغا قايتا - قايتا تەشەككۈر بىلدۈرۈپ

سوئالىمنىڭ بىرئاز قوپاللىراق بولۇپ قالغانلىقىنى تۇيدۇم. بىراق، ھېكىمجان بۇنىڭدىن ھەيرانلىق ھېس قىلمىدى. تۈزلا جاۋاب بەردى:

— ساتمايمەن، ئىشقىلىپ كىشىلەرنىڭ ھاجىتىدىن چىقىمەن. ھېلىقى قەلبىگۈلگە بەزىلەر بەشيۈز يۈەن باھا قويۇشتى. بىلەمسەن، ھازىر مەھەللىمىزدىكى كىشىلەر گۈل ئۆستۈرۈشكە قىزىقىدىغان بولۇپ كەتتى. بايلىقنىڭ دەرىجىسىنى پۇل، ئات - كالا بىلەن ئەمەس، گۈللىرى- نىڭ سورتى، سانى بىلەن ئۆلچەيدىغان بولدى.

مەن بۈگۈن مەھەللە ئارىلاۋېتىپ ھويلىلارنىڭ كۆ- رۈنەرلىك يېرىگە قويۇلغان ئەتىرگۈللەرنى كۆرگەنلىكىم- نى يادىمغا كەلتۈردۈم ۋە ئۇنىڭدىن سورىدىم:

— بۇغۇ ياخشى بولۇپتۇ. بىراق، سىلەرنىڭ توي ئىشىڭلارنى ھەل قىلىش كېرەكتە!

— ئالدىرىما، بۇمۇ ھەل بولىدۇ، — جاۋاب بەر- دى ھېكىمجان ئىشەنچ بىلەن.

بارغانسېرى قويۇقلىشىۋاتقان گۈل ھىدى تەسىر قىلدىمۇ ياكى تۈن ھەسسىگە يېقىنلىشىپ قالغىنى ئۈ- چۈنمۇ، ئۇيقۇ قىستاشقا باشلىدى. ھېلىقى گۈزەل قىزنى كۆز ئالدىمدا ساقلاشقا تىرىشىپ ۋە چۈشۈمدە كۆرۈشكە ئىشىنىپ، ئاستا كۆزۈمنى يۇمدۇم.

6

بىراۋنىڭ ھويلا ئىشىكىنى يېنىك تاقىلدىتىشى بى-

دا قۇربىگىنىڭ يېتىشىچە بىر ئىش قىلىپ، باشقىلارنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلماقتىن بەكرەك خۇشال بولارلىق ئىش بولمىسا كېرەك.

— ھېكىمجان بالام. كىشىلەر تويغا كېتىشىۋاتىدۇ، سەن تېخى قوزغالماپسەنغۇ؟

ئىشىكتىن سۆزلىگەچ كىرىپ كەلگەن 50 ياشلار چامىسىدىكى ئايال مېنى كۆرۈپلا ھەيرانلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغان نەزەرىنى ئوغلىغا يۆتكىدى. ھېكىمجان مېنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن، ئۇ كايىغىنىچە بېرىپ بىر كۆرپىنى كۆتۈرۈپ كەلدى - دە، ئۇنىمىغىنىمغا قارىماي، ئاستىمغا سېلىپ بەردى.

ھېكىمجاننىڭ ئانىسى تازا چىرايلىق قېرىغان مەزلۇم ئىكەن. چېكە چاچلىرى پاختىدەك ئاقىرىپ بولغان بولسىمۇ، چىرايى ئارتۇقچە قورۇقتىن خالى ئىكەن. ئۇنىڭ تەشەببۇسى ۋە ھېكىمجاننىڭ يېپىشىۋېلىشى بىلەن تويغا مەنمۇ بارماقچى بولدۇم. ئېيتىلىشىچە، تويى بولغۇچى يىگىت ھېكىمجاننىڭ يېقىن ئاغىنىسى ئىكەن.

— مۇنداقلا بارساق، مۇساپىر ئىكەنلىكىڭ چېنىپ قالىدۇ،— دېدى ئۇ پىيالىنىڭ ئاغزىدەك چوڭلۇقتا ئېچىلغان بىر تال ئەتىرگۈلنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ،— توي قىلمىغان يىگىتلەر ئادەتتە گۈلنى قولىدا ئېلىۋالىدۇ.

ئىككىمىز توي بولۇۋاتقان سەيناغا كىرىپ كەلگىنىمىزدە، سۇپىلاردا بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇشقان مېھمانلار مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك ئۆرۈنلىرىدىن تۇرۇشۇپ

چىقىپ كېتىشتى.

— بۇ نەدىن كەلگەن كىشىلەر، گۈل تاقاپ نېمە ئىش قىلىدۇ،— سورىدىم مەن ئۇلارنى ئۇزىتىپ كىرگەن ھېكىمجاندىن.

ئۇ چۈشەندۈرۈپ دېدى:

— ھەيران قېلىۋاتامسەن، ئاغىنە. بۈگۈن بۇ مەھەللىدە توي بار ئەمەسمۇ؟

— توي؟— دېدىم مەن يەنىمۇ ھەيران بولۇپ،— توي بولسا، سەندىن گۈل سورايدىغان ئادەت بارمۇ؟

— بۇرۇن بۇنداق ئادەت يوق ئىدى. ھەممە ئادەم قورساقنىڭ غېمى بىلەن قالغاندا گۈل ئېسىگە كېلەتتىمۇ؟ ھازىر دېھقانلارنىڭ قورسىقى تويدى، ئۇستىبېشى يېڭىلاندى. شۇنىڭ بىلەن تويغا بىر تالدىن گۈل تاقاپ بارىدىغان ئادەت پەيدا بولدى. بايام كىرگەنلەر ئۆز ئۆيىدە گۈل ئۆستۈرۈشكە ئۈلگۈرەلمىگەنلەر، ئۇلارغا بىرەر تەشتەكتىن گۈل يېتىشتۈرۈپ بېرىشىم كېرەك تېخى!

— ھە، مۇنداق دېگىن، بۇ بەكمۇ ياخشى ئادەتكەن، لېكىن جاپا چېكىپ ئېچىلدۇرغان گۈلنى سەندىن بىكارغا ئېلىپ كېتىشسە بولامدۇ؟

— نېمىشقا بولمايدىكەن، مېلىڭغا خېرىدار چىقمىسا ئىچىڭ پۇشامدۇ؟

— ئەلۋەتتە پۇشىدۇ. «خېرىدارىڭ بولمىسا، زىبالىقىڭ نە ئەتىۋار» دېگەن گەپ بىكار ئېيتىلمىغان - دە، لېكىن...

— بارا - بارا چۈشىنىپ قالىسەن، ئاغىنە، دۇنيا-

مەن قولۇمنى يالىغاچ، قىزنىڭ دادىسىنى كۆزىتەتتىم. ئۇ ھېكىمجاننىڭ مەيدىسىدە چاقناپ تۇرغان قىپقىزىل ئەتىرگۈلگە پات - پات قاراپ قوياتتى. گۈل ھىدى بىلەن تولغان ھېيلا ھاۋاسىنى ئاچكۆزلۈك بىلەن سۈمۈرەتتى ۋە ھېكىمجاننىڭ كىشىنىڭ ئۇچىيىنى ئۈزۈۋەتكىدەك كۈلدۈرۈۋېتىدىغان چاقچاقلىرىغا ئارىلاشقىسى كېلەتتى - يۇ، قانداقتۇر بىر دەرد بىلەن قىينىلىۋاتقاندەك ياكى نېمىدىندۇر خۇدۇكسىنىغاندەك، بېشىنى ساڭگىلىتىۋالاتتى.

مېھمانلار ئۇزاشقا باشلىدى. ئەتىگەندە ھېكىمجاندىن گۈل سورىغان جامائەتنىڭ بىرى ئۆينىڭ يېقىنلىقىغا قارىماي ئىككىمىزنى ئۆز ھارۋىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئاپىرىپ قويىمەن دەپلا تۇرۇۋالدى. ئىلاجىسىز ھارۋىغا ئولتۇرۇپ، ھېكىمجاننىڭكىگە قايتىپ كەلدۇق.

7

نېمىشقىدۇر، گۈزەللىكلەر بىلەن تولغان بۇ يېزىدىن ئايرىلغۇم كەلمىدى. ئەمدىلا تونۇشقان، لېكىن قەدىناسلاردەك ئىجىل بولۇپ كەتكەن ئاغىنەمدىن ئايرىلىشقا قىيماۋاتقىنىمدىن ئۆزگە يەنە بىر قۇدرەتلىك يوشۇرۇن كۈچ مېنى بۇ يەرگە باغلاپ تۇراتتى. قېيىن ئاتا، قېيىن ئانا بولغۇچىنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتىدىغان، ھەرقانداق كاتتا تويغىمۇ يېتىپ ئاشىدىغان پۇل - مېلىم غۇرۇرۇمنى ئۆستۈرۈپ، ئىرادەمگە ئۈمىد بېغىش-

سورۇننىڭ تۆرىنى بىكارلىدى ۋە سۈپىدىن يۈگۈرۈپ چۈشۈپ ھېكىمجاننى يۆلىگىنىچە يۇقىرىغا ئېلىپ چىقتى. ئۇنىڭ تۇزۇتىگە ھېچكىم پەسەنت قىلمىدى. مەنمۇ ھېكىمجاننىڭ يېنىغىلا باشلاندىم.

دېگەندەك، بۇ ھويلىمۇ ئەتىرگۈلنىڭ خۇش پۇراق ھىدىغا تولغان ئىدى. دەسلەپتە ناتونۇش كىشىلەر تەرىپىدىن كۆرسىتىلگەن ئىززەت تۆپەيلى ئىزا تارتىپ قالدىممۇ، يەردىن ئۈستۈن قارىيالدىم. جىمجىتلىق بۇزۇلۇپ، كۈلكە - چاقچاق ئاۋۇشقا باشلىغاندىلا، تام بويلاپ ئولتۇرۇشقان مېھمانلار قاتارىغا ئاستىرتىن كۆز سېلىشقا باشلىدىم. بەزى مېھمانلارنىڭ تۆش يانچۇقىغا بىر تالدىن گۈل قىستۇرۇقلۇق تۇراتتى. يىگىتلەر قوللىرىدا ئويناپ ئولتۇرغان گۈلنى بەزەن - بەزەن مەززە قىلىپ پۇراپ قوياتتى. پەقەت، سورۇنغا بىزدىن كېيىنرەك كەلگەن ۋە ئۇدۇل كەلگەن يېرىدىلا ئورۇن ئالغان بىر كىشىنىڭلا يا قولىدا، يا مەيدىسىدە گۈل كۆرۈنمەيتتى. مەن ئۇنىڭغا بىرلا قاراش بىلەن تونۇش شاپ بۇرۇتنى، سۈرلۈك چىرايىنى تونۇپ قالدىم. ئۇ يۈرىكىمگە ئوت يېقىۋەتكەن ھېلىقى نازىمىنىڭ دادىسى ئىدى. قانداقتۇر بىر يەرلىرى قىزىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ كىشى نېمىدىندۇر قورۇنغاندەك، ئۈندىمەي ئولتۇراتتى. ھېكىمجاندىن باشلاپ قول سۈيى بېرىلىپ، داستىخان سېلىندى، يەنە ھېكىمجان خوش ئەتكەندىن كېيىنلا توي ئەھلى ئوخشىتىپ ئېتىلگەن پولۇغا قول ئۇزىتىشتى.

ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى. دەرۋازىلارنىڭ كۆپىنچىسى بىر - بىرىدىن پەرق قىلمايدىغانلىقى ئۈچۈنمۇ ياكى كۆرۈش سەزگۈلىرىم ئىستائىتىمدىن قاچقانمۇ، ئىشقىلىپ ھەممە ئۇرۇنۇشلىرىم بىكارغا كېتىۋاتاتتى. ئۆز - ئۆزۈمگە: دېمەك ئۈچۈن مۇشۇ مەھەللىنىڭ بىر ئىتى بولۇپ تۆرەلمىگەندىمەن، ئەمدى شۇنداقلا بولدى قىلمەنمۇ» دەيتتىم ۋە ئىچ - ئىچىمدىن مەيۈسلىنەتتىم. «پالانىنىڭ ئۆيى قەيەردە» دەپ سوراشمۇ ئەپسىز ئىدى. ماقۇل، سۈرىغانمۇ بولاي، ھېلىقى گۈزەلنىڭ ئىسمى - شەرىپى نېمە؟

كاللامدا «سول تەرەپكە قارا» دېگەندەك تۈيغۇ پەيدا بولدى. سول تەرىپىمگە قارىدىم. قېلىن ياغاچلاردىن قىلىنغان دەرۋازا قاناتلىرى «مانا مەن» دەپ مەيدىسىگە قاققان نوچىدەك تىك تۇراتتى. تۇچتىن قىلىنغان يوغان ھالقىلار كالۋالىقىمنى ئەيىبكە بۇيرۇپ چەكچەيگەن كۆزلەردەك غەلىتە كۆرۈنەتتى. ئەتىگەندە تاشلاپ بېرىلگەن يەم - خەشەكلىرىنى كۆشەپ بولغان كالىنىڭ سوزۇپ مۆرىشى نىشانىمدىن ئاداشمىغانلىقىمنى تەستىقلايتتى.

كەلگەن جايىمدا تىرىختىدىم - دە، ئۈمىدلىك كۆزلىرىمنى دەرۋازىغا تىكىپ ناغرامنى داڭگىرلىتىشنى داۋام قىلدىم. مۇبادا، تۈنۈگۈن ھاۋارەك ياغلىقلارنى بىكارغا بەرگەندەك بېرىۋەتكەن مەرد تىجارەتچى يادىدىن كۆتۈرۈلمىگەن بولسا، تونۇش ئاۋازنى ئاڭلىغان خېرىدارلىرىم يۈگۈرۈشكەن پېتى ئالدىمغا چىقىشى تەھقىق ئىدى.

لايتتى. بۇ يەردىن كېتىپ قالدىممۇ، ئىلكىمدىكى ئالتۇن ئاچقۇچ ئۆز دولىنى يوقىتىدىغاندەك. ئەڭ مۇھىم بىر پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويۇپ، ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا قالىدىغاندەك ھېس قىلاتتىم.

ئويلا - ئويلا، ئاخىرى سېتىلماي قالغان ماللىرىمنى خېچىرغا يۈكلىدىم - دە، ھېكىمجانغا كەچتە قايتىپ كېلىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ قويۇپ، مەھەللە ئارىلاشقا چىقىپ كەتتىم.

بۈگۈن تىجارەت ۋە پايدا دېگەنلەر يادىمدىن تامامەن كۆتۈرۈلگەن، ناغرادىنى خېرىدار جەلپ قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ھېلىقى قىزنىڭ ئاڭلىشى ئۈچۈن چالماقتا ئىدىم. يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ھەر بىر دەرۋازىغا تىلەمچىدەك تەلمۈرۈپ ئۆتەتتىم.

قۇياش ئىگىلەنگەن چاغ بولغاچقىمۇ، بۈگۈنكى ھاۋا تۈنۈگۈنكىدىنمۇ بەتتەر قىزىپ كەتكەن ئىدى. ئەتىگەندە كۆك ئاسماننىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىدە لەيلىشىپ يۈرگەن بۇلۇتلار ئاپتاپ تەپتىدە كۆيۈپ تۈگىگەندەك نەلەرگىدۇر غايىب بولغان، يولىدىن ئادىشىپ قالغاندەك تۇرۇپ-تۇرۇپ ئىسسىپ قويىدىغان شامالمۇ مەشتىن ئېتىلىپ چىققان يالقۇندەك ئوت تەپتىنى ئېلىپ كېلەتتى.

خىيالىمدا مەھەللىنىڭ جىمى كوچا - كويىلىرىنى كەم دېگەندە بىر - ئىككى قېتىم ئايلىنىپ بولدۇم، دەپ ئويلايمەن. بىراق، مېنى ئۆزىگە ماگنىتتەك جەلپ قىلىۋاتقان ھېلىقى ھويلا خۇددى ئەپسانىلاردىكى بىر ئەپسۇن بىلەن غايىب قىلىۋېتىلىدىغان سىرلىق شەھەرلەردەك

مېلىمنى كۆزلەمسەن ياكى باشقا نەرسەمنىمۇ؟!

بوغۇزۇمغا بىر نەرسە قاپلىشىۋالغاندەك دۇدۇقلاپ قالدىم:

— خا... خاتا ئويلاپ قالمىسلا، ھېچ نەرسە... ھېچ نەرسە...

ئۇ مېنى قىستاپ كەلدى - دە، كۆزۈمگە تىكىلىپ تۇرۇپ:

— ھېچ نەرسە، يالغان ئېيتما، قىزىمنى يولدىن ئازدۇراي دەمسەن؟

— ياق...ياق...ياق.

دەرۋازىغا كەينىمنى قىلىپ تۇرغاچقا، چېكىنىشكىمۇ ئامالىم يوق ئىدى.

— گېپىمنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلا، قىزىمنى ماراپ يۈرگىنىڭنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن، تونۇگۈن قارشىڭنىڭ باشقىچە ئىكەنلىكىنى مېنى تۇيمىدى دەمسەن؟

— ياق... ياق...

ئاغزىمدىن ياق - ياق دېگەندىن ئۆزگە گەپ چىقمايتتى، «ياق» دېگىنىم يالغان ئېيتقىنىم بولسىمۇ، «ياق» دېمەكتىن ئۆزگە ئامالىم يوق ئىدى.

— تېز يوقال بۇ يەردىن، نېمىگە ھاڭۋېقىپ تۇرىسەن. يەنە قىزىمنى ماراپ يۈرگۈچى بولساڭ، ئىككى پۇتۇڭنى چېقىۋېتىمەن...

خېچەرىمنى يېتىلىگىنىمچە ئالمان - تالمان يولۇمغا چۈشتۇم.

ئۇ مەن دوقمۇشتىن قايرىلغۇچە نازارىتىنى قىلچە

بەش مىنۇت، ئون مىنۇت، ھەتتا يىگىرمە مىنۇت ئۆتۈپ كەتتى. موزاي ۋە قويلارنىڭ مۆرەۋاتقان كالىغا جور بولۇپ ئومۇمىي خور ئېيتىشىدىن ئۆزگە ھويلىدا ھېچقانداق سادا يوق. ناتونۇش ئاۋازدىن چۆچۈشكە باشلىغان ئۆلگۈر توخۇلارمۇ بىرەر تىۋىش ئاڭلاشقا ئىمكان بەرمەيۋاتاتتى.

تەقەززالىقىم ئاياغلىرىمغا مەدەت بەردى. بىر بى-سىپ، ئىككى بېسىپ دەرۋازا تۈۋىگە يېقىنلاشتىم — دە، ئاستا ئىتتىردىم. دەرۋازا ئېچىلمىدى، تىپىرلاۋاتقان ۋۇجۇدۇمغا شەيتىنىم يەنە ئارام بەرمىدى. مەزمۇت قاناتلار ئارىسىدىكى بەش ئىلىك كەلگۈچىلىك يوچۇق-تىن ئاستا ئىچكىرىسىگە نەزەر تاشلىدىم.

— كىم سەن، بۇ يەردە ماراپ يۈرگەن؟

تۇيۇقسىز ئاڭلانغان ئاۋازدىن يۈرىكىم يىرىلغۇدەك قورقۇپ كەتتىم. چۆچۈگەن پېتىم كەينىمگە بۇرۇلۇۋىدىم شاپ بۇرۇتلۇق ئۆي ئىگىسىنى كۆردۈم. ئۇ ئاتىنىڭ تىزگىنىنى سىرىغان پېتى گۆلىيىپ تۇراتتى. كۆز قارى-چۇقلىرى مېنى يېۋېتىدىغان ئەلپازدا قېتىپ قالغان ئىدى.

— مەن... مەن... سىلەرنى بىرەر نەرسە ئالامدى-كىن دەپ...

ئۇ، ئاتتىن دىككىدە يەرگە چۈشتى ۋە قامچىسىنى پىرقىرىتىپ تۇرۇپ:

— كۆزۈڭ نەگە كەتتى، دەرۋازىنىڭ تاقاقلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ، — دېدى ماڭا يېقىنلىشىۋېتىپ، — تېنى ئېيت،

«ئېشەككە كۈچۈڭ يەتمىسە، ئۇر توقۇمنى» دېگەندەك، ئىستائەتچان خېچىرىمنىڭ ساغرىسىغا زەرب بىلەن بىر قامچا ئۇردۇم. خېچىر تۇنجى قېتىم ماڭا ئېتىراز بىلدۈرۈپ چىچاڭشىپ قويدى - دە، يەنە ياۋاشلاپ، قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ يورغىغا چۈشتى. يەنە ئۇزاق ئۆتمەي، ئەسەبىيلەرچە بۇيرۇق بىلەن نىرختىسىنى قاتتىق سىلكىدىم. چۈنكى، بۇ مەھەللىدىن ئايرىلىشنىڭ ماڭا ئاسانغا توختىمايدىغانلىقىغا يەنە بىر قېتىم كۆزۈم يەتكەن ئىدى. كۆز ئالدىمدا پەيدا بولغان خىيالىي تەسەۋۋۇردا، مېنى مەھلىيا قىلىۋالغان ھېلىقى گۈزەل تاسادىپىي سەۋەب بىلەن پەيدا بولغان ئۇقۇشماسلىق ئۈچۈن، مەندىن يېلىنىپ - يالۋۇرۇپ ئەپۇ سورىغاندەك قىلاتتى. ئارقىدىنلا ھېكىمجاننىڭ ھاسىسىنىڭ توكۇلدىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولاتتى - دە، ئۇ كىچىككىنە كۆڭۈلسىزلىك تۈپەيلىدىن ئىرادەمدىن قايتماقچى بولغىنىم سەۋەبلىك، مېنى مەسخىرە قىلاتتى. ئاجىزلىقىم، يۈرەكسىزلىكىم ئۈچۈن ئەيىبلەيتتى.

نېمە ئۈچۈن كۆڭلۈمدىكى دەردنى ئۆزۈم بىلەن بىللە ئېلىپ كەتمەكچى بولىمەن؟ نېمىشقا ئۆزۈم ئىشەنگەن كىشى بىلەن ئورتاقلاشمايمەن، ئارزۇيۇمغا يول ئېچىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس!

بۇ يەردىن بۈگۈن كەتسەممۇ، ئەتە كەتسەممۇ بولۇۋېرەتتى. ئۆزۈمنىڭ ئۈستىگە ھېكىمجانغا ۋەدە بېرىپ قويغان ئەمەسمىدىم؟ ئايسىز ئاخشامنىڭ سۈرىمۇ باشقىچە قورقۇنچلۇق ئىدى. ئۇيلا - ئۇيلا ئاخىرى خېچىرىمنى

بوشاشتۇرمىدى.

«مانا، كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەن مۇشۇ، يېرىم كۈن تەرلەپ - پىشىپ تاپقان دەرۋازا تۈۋىدىن ئاھانەت بىلەن ھەيدەلدىم، بۇ ئەلەمنى ئەمدى نەگىمۇ سىغدۇرارمەن، ئەمدى بۇ بوسۇغىغا قانداق دەسسەش مۇمكىن» دېدىم مەن ئۆز - ئۆزۈمگە زەردە بىلەن.

ئەمما، تاقاقلىق تۇرغان دەرۋازىدىن نېمىشقا مارىدىم؟ بۇ كىمنى گۇمانلاندۇرمايدۇ؟ ئەگەر باشقا بىرسى ئۆز ئۆيۈمنىڭ دەرۋازىسىدىن ئاشۇنداق مارىسا، مەن نېمە دەيتتىم؟

ئەڭ يامىنى ئۇنىڭ قىزىنى ماراۋاتقىنىمنى بىلىۋالغىنى ئىدى. بىراق، ساندۇقلاردا رەڭمۇ - رەڭ مېلى بولغان مەندەك بىر كېلىشكەن تىجارەتچى يىگىتنىڭ ئۆز قىزىنى مارىغانلىقىغا خۇشال بولماي، ئەكسىچە چالۋاقاپ كېتىۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەك تەس ئىدى.

ئويلىمىغان يەردىن يۈز بەرگەن، يامان چۈشكە ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ ۋەقە ھەددىدىن زىيادە ئالاقزادە قىلىۋەتكىنى ئۈچۈنمىكىن، پىكرىم بىر يەرگە يىغىلمايتتى. يا كۈلۈشنى، يا يىغلاشنى بىلمەيتتىم. ھېلىلا ئاياغلاشقان ۋەھىمىلىك جەرياننى ئەسلەش خۇددى قىيامەتنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگەندەك قورقۇنچلۇق ئىدى.

ئەمدى بۇ مەھەللىدە تۇرۇۋېرىشنىڭ ئورنى قالمىغاندەك قىلاتتى. ئىچىمدە: «ئۆمرۈم بويى بۇ تەرەپكە ئالدىنىمۇ قىلىپ سالماسمەن» دەپ خۇرسىندىم ۋە

— ئېمە ئانچە چىرايىڭنى پۈرۈشتۈرۈۋالدىڭ، خۇددى كەكرى چاينىۋالغاندەك. تىجارەت دېگەن بۈگۈن ئاقمىسا، ئەتە ئاقىدىغان نەرسە. خۇشاللىقىمغا ئورتاقلىشىشنى خالىمامسەن — يا؟!

ھېكىمجاننىڭ خۇشاللىقى مېنىڭ كۆڭۈلسىزلىكىمنى بېسىپ چۈشەلمەيدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم. «تايىنلىق، ناھايىتى بولسا ئىشتىن سىرتقى مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغاندۇ، يا بولمىسا خاماننىڭ بەرىكىتى چىقىپ قالغاندۇ» دەپ ئويلايتتىم ئىچىمدە.

بىراق، ئۇ مەيدىسىگە باياملا ئۈزۈلگەن بولسا كېرەك، پورەكلەپ ئېچىلغان بىر تال گۈل تاقىۋالغان ئىدى. مانا مۇشۇ گۈلنىڭ ئۆزىلا ئۇنىڭ خۇشاللىقىنىڭ سىرىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشكە يېتەرلىك ئىدى. مەن ھېكىمجاننىڭ ئانىسى كەلتۈرگەن پىيالىنى قولۇمغا ئالدىم. جىمى پىكىر - خىيالىمدا ھۆكۈمران بولۇۋاتقان غەشلىكلەرنى بىر مىنۇتقا بولسىمۇ ئۇنتۇشقا تىرىشىپ:

— قېنى ئېيتە، نېمىگە شۇنچە خۇشال بولۇپ كەتتىڭ، — دەپ سورىدىم باغدىن چىقىپ كېلىۋاتقان ھېكىمجاندىن.

ئاۋازىمنىڭ خۇددى ئېلېكترونلۇق رويالنىڭ ئاۋازىدەك تىترەۋاتقانلىقى ئۆزۈمگە بىلىنىپ تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ خۇشاللىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلىشىم، مۆرىتى كەلسە، ئىككى ئېغىز ياخشى گەپ قىلىپ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ قويۇشۇم كېرەك ئىدى. ئۇ ئۆز مەيدىسىدىكى گۈلدەك سەرخىل ئېچىلغان بىر تال گۈلنى كۆڭلىدە

باشقا يولغا سالدىم ـ دە، بىردىنبىر تونۇش ئۆيىنى كۆزلەپ كەينىمگە ياندىم.

8

— ئاغىنە، يولۇڭغا قاراپ كۆزۈم تېشىلىدى ـ دېدى. ـ دېدى ئېشىك ئالدىدا كۈتۈپ تۇرغان ھېكىمجان قارامنى كۆرۈپلا، — تىجارىتىڭ قانداق، ساندۇقلىرىڭ قۇرۇقدىلىپ قالغاندۇ؟

ئۇ ئىككى ـ ئۈچ قەدەم چامدىدى ـ دە، ئالدىمغا كېلىپ خېچىرىمنىڭ چۇلۇۋۇرىنى تالاشقانچە ھويلىغا تارتتى. ئۇ چىراغ يورۇقىدا چىرايىمغا سەپسالدى، ئۇنى دىمگىنىمنى كۆرۈپ ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى:

— ھەي، چىرايىڭدىن مۇز يېغىپلا تۇرىدۇ، قارىغاندا بازىرىڭ ئانچە ئاقمىغان ئوخشىمامدۇ، نېمە؟

ھېكىمجاننىڭ كۆزىدىن كۆزۈمنى قاچۇرۇۋالدىم. بولمىسا كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ، ئۇنى سىلىپ يىغلاپ كېتىشىم، چانىقىمغا پاتماي قالغان كۆز ياشلىرىمنى سەلدەك تۆكۈۋېتىشىم مۇمكىن ئىدى.

ئاياغلىرىغا ماغدۇر قوشۇلغاندەك تېتىكلىشىپ كەتكەن ھېكىمجان باشقىچە خۇشال كۆرۈنەتتى. يۇمۇلاي قالغان لەۋلىرىدىن قانداقتۇ ھاياجان بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ خېچىرنى باغلىۋەتكەندىن كېيىن مېنى ئىتتىرگەن پېتى سۇپىغا ئولتۇرغۇزدى ـ دە، كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:

بىرنىمۇ خىزمەتتە بولار دەپ ئويلايمەن.

بۇ ھەقىقەتەن خۇشال بولۇشقا تېگىشلىك ۋەقە ھېسابلىناتتى. ھېكىمجان نەچچە يىل ۋە نەچچە ئايىنى مۇشۇ ئومىد ئارزۇسىدا ئۆتكۈزمىدى؟ قەلبىگۈلنىڭ ۋىسالى ئۇنى قانچىلىك تەقەززا قىلمىدى؟ ئۇنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپسا، يۈرىكىمدىكى جاراھەت ئەلۋەتتە، يەڭگىللەپ قالاتتى. ئىچ - قارنىمنى بىر يولىلا تۆكۈپ ئۇنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلىشقىمۇ يول ئېچىلاتتى.

— داستىخان ھازىرلاشقا قانچىلىك نەرسە كېتىدۇ، لازىمىنى ئېيتىۋەرگىن، ئەنە ئاۋۇ ساندۇقتا تۇرۇپتۇ، يەتمىسە يەنە يولىنى قىلارمىز، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا تەبىئىي تەلەپپۇزدا.

— ئاتىغىنىڭ بولسا مەيلى، بولمىسا بىزدىنمۇ ئانچە - مۇنچە بىر نەرسە تېپىلىپ قالىدۇ، — دېدى ئۇ رازى بولغان ھالدا، — يەنە تېخى داستىخان تاشلاشقا بىللە بىرىشىپ بېرەرسەن؟

— مەنمۇ؟

ھېكىمجانغا ئۆمرۈمدە مۇشۇنداق ئىشقا داخىل بولۇپ باقمىغىنىمنى ئېيتىۋېدىم، ئۇ يەنە كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:

— ھەرھالدا بۇنداق ئىشلارنى كۆرۈپ قويغىنىڭ يامان كەتمەيدۇ، بۇ ئىش سېنىڭ بېشىڭدىمۇ بار ئەمەسمۇ؟ ئۇ چاغدا بۇ ياردىمىڭ مەندىن يانىدۇ.

ھېكىمجاننىڭ دېگىنى دۇرۇس ئىدى. قول قولنى يۇسا، قول يۈزنى يۇيىدۇ ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە

كىمىنىگدۇر تۆش يانچۇقىغا ئۆز قولى بىلەن تاقاپ قويـ
دى. بۇنىڭدىن ئۇنىڭ كۆڭلۈمدىن كەلگۈندەك تېشۋاتـ
قان دەردنى، كۆز چانىقىمدا تولۇپ كەتكەن ياشنى
سەزمەيۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى.

مانا، تۇرمۇش دېگەن شۇنداق نەرسە، سەن غەم
دېگىز يدا دولقۇنلار بىلەن چېلىشىپ يۈرگىنىڭدە، باشقىلار-
نىڭ خۇشاللىقىنى تولۇق ھېس قىلالمايسەن، باشقىلار
خۇشاللىقىنىڭ تەختىدە يايراپ يۈرگىنىڭدە بولسا، سېنىڭ
ئازابلىرىڭغا ئورتاقلىشىش يادىڭغا كەلمەيدۇ، بۇ سېزىم-
نىڭ خاتاسى ئەمەس، بەلكى مەنىۋى ئىنتىلىشنىڭ
ئېزىشى.

ھېكىمجان ھاياجىنىنى بېسىۋالغاندىن كېيىنلا باياقى
سوئالىمغا جاۋاب بەردى:

— ئاغىنە، قەلبىڭدىن نىشانە كەلدى. ئاتا-
ئانىسى يۇمشاپ قاپتۇدەك، ئۆزلىرى بىشارەت بېرىپتۇ.
پەيتنى قولدىن بەرمەسلىك كېرەك ئەمدى!

— نېمە سەۋەب بىلەن يۇمشاپ قاپتۇ؟ بەردىنىلا
بىپىپ كەتكەن بولساڭ كېرەك بەلكىم.

— نېمىسىنى دەيسەن، بىپىپ كېتىش بىزگە نېسىپ
بولۇپ قالسا كاشكى، مانا كۆرۈپ تۇرۇپسەن، تەئەللۇ-
قاتىمىزدا قىلچىلىك ئۆزگىرىش يوق.

— ئۇنداقتا ئۇلار نېمىدەپ؟...

— ھازىرچە چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيمەن، ئىشقىلىپ
ئىنساپقا كېلىپ قالغان ئوخشايدۇ، نېمىلا بولمىسۇن
بۈگۈن داستىخان تاشلىغىلى بېرىشىمىز كېرەك، ئاغىنە.

هاۋا خېلى سالقىن بولسىمۇ، ئۆزۈمنى سىلىلا تونجۇقۇپ قالىدىغاندەك ھېس قىلاتتىم. قاپاق تېرەك يوپۇرماقلىرىنىڭ يېنىك شىلدىرلاشلىرى خۇددى مېڭەمگە كىرىۋالغان چاشقان نېرۋىلىرىمنىڭ ئەڭ زىل يەرلىرىنى كىتىرلىتىپ غاجىلاۋاتقاندەك يامان تەسىر قىلاتتى. پەقەت تەلىيى ئوڭدىن كەلگەن، يىل - يىللاپ پەرۋىش قىلغان ئۈمىد گۈلى چېچەكلەۋاتقان ھېكىمجاننىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاق بولۇشلا كاردىن چىقاي دەپ قالغان ئەسەبلىرىم ئۈچۈن بىر تەسەللىي ئىدى.

ھېلىقى ئايال كىچىك قەدەملەر بىلەن كەينىمدىن پايپاسلاپ كېلىۋاتاتتى. مەن ئۆزۈمنى ئۇنتۇغان ھالدا تۈگىمەس خىيال بىلەن بەنت ئىدىم. ھېكىمجاننىڭ چەداملىقلىقى، ئۈمىدۋارلىقى كۆڭۈل جامىمغا مەدەت مەلھەملىرىنى تۆكەتتى. مەيلى قانداق كۆڭۈلسىزلىكلەر يۈز بەرسۇن، ياخشى كۆرگەن كىشىمنىڭ دەرۋازىسى توۋىدىن مەيلى ئىتتەك قوغلىناي، مۇرادىم ھاسىل بولغۇچە چىداشلىق بېرىشكە، ھېكىمجاننى ئۈرنەك قىلىشقا بەل باغلاۋاتاتتىم.

— ئۇكام، قەلبىڭلەرنىڭ دەرۋازىسىدىن ئۆتۈپ كەتتىڭىز!

ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم. تونۇش چوڭ دەرۋازا، تۆچ ھالقىلار، دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى دەرەخ...

يەر سىلكىنىپ، ئاسمان پىرقىرىغاندەك بولدى، تويۇقسىز كەلگەن قارا بوران ئۈمىد شامىمنى ئۆچۈرۈپ،

ياخشى كۆرگەن قىزىم مۇشۇ مەھەللىدە. يەرلىك كىشى-نىڭ «يول باشلىغۇچى» بولۇپ بېرىشى بىلەن ئىشىم ئوڭغا تارتىشىمۇ مۇمكىن ئىدى.

ھېكىمجاننىڭ ئېيتىشىچە، ئۇنىڭ ئانىسى داستىخان تاشلاشقا بېرىشتىن باش تارتىپتۇ. ئۇ ئۆتكەن قېتىم بارغاندا يۈز بەرگەن كۆڭۈلسىزلىكلەرنى تەگەش قىلىپ: «ھېكىمجاندەك ئوغلۇم بار، ئاسماندىكى ئاينى ئېلىپ بېرىمەن دېسەممۇ قولۇمدىن كېلىدۇ. ئۆتكەن دورەم ئۇلارنىڭ بوسۇغىسىغا ئىككىنچى دەسسىمەيمەن دەپ قە-سەم قىلىۋەتكەن، ئالدى بىلەن ئۆزرە قويسۇن، ئاندىن كېيىن قەسىمىمنى بۇزىمەن» دەپ تاش چىشلەپ تۇرۇ-ۋاپتۇ. ھېكىمجان ئانىسى بىلەن كېڭىشىپ بولغۇچە پۇر-سەت ساقلاپ تۇراتتىمۇ؟ ئۇ ئاخىرى ئانىسىنىڭ قوشۇ-لۇشى بىلەن مېنى ۋە شىرەم تۇغقان كېلىدىغان بىر ئايالنى بۇ ئىشقا تەيىن قىلىپتۇ. بىراق كەپ - سۆزدە يەنىلا مەن ئالدىغا چىقىدىكەنمەن.

ئاخىرى، بۇ ساۋابلىق ئىشقا ماقۇللۇق بىلدۈردۈم. كەپ ئارىلىقىدا ھېكىمجاننىڭ تۇغقىنىمۇ كېلىپ قالدى. داستىخانغا لازىملىق نەرسىلەرنى ئوراپ، ئۇنىڭغا كۆ-تۈرتكۈزدۈم - دە، ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئەلچىلىككە قەدەم قويدۇم.

٩

كۈكۈم جىمى مەۋجۇداتنى ئۆز قوينىغا ئالغان.

ۋە ئۇنىڭ چۈش بولۇپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىش ئارتۇقچە ئاۋارىچىلىق ھېسابلىناتتى. ئاللىقاچان كۆكۈم - تالقان بولغان گۈزەل خىيالنى ئۈمۈرلۈك سىر قىلىپ، ئۇنى تاكى گۆرگىچە ئېلىپ كېتىش، «قول سۇنسا يەتكىدەك ئىچىدە» دېگەندەك، تاشاي دەپ قالغان كۆز ياشلىرىمنى يۇتۇۋېتىش كېرەك ئىدى.

چايدىن كېيىن، ئەقلىمنى تامامەن قولۇمغا ئالدىم - دە، پەگاھتا ھېلىغىچە ھومايغان ھالدا قاراپ تۇرغان ئۆي ئىگىسىگە يەر تېگىدىن قاراپ ئېغىز ئاچتىم:

— ئەمدى... ئەمدى... قەلبىڭىز گۈلدەك چوڭ بولۇپ قاپتۇ، ئەمدى، قىز بالا دېگەننى ئەمدى...

ئۆي ئىگىسىنىڭ كۆزلىرى چوڭىيىپ ئاخىرقى چەككە يەتكەندە ئۈزۈلمىگەن يەردىن ۋارقىراپ كەتتى:

— بىكار گەپنى قويۇپ كەشلىرىنى توغرىلاشقا بولارمىكىن، چايمۇ ئىچىلىپ بولدى، ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر...

ئەلپازىدىن، ئەگەر ھازىرلا يوقالمايدىغان بولساق، بىزنى ھەيدەپ چىقىرىدىغانلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بىراق، نەتىجىسىز قايتقاندىن كېيىن ھېكىمجانغا نېمىدەپ جاۋاب بەرگۈلۈك؟

مەن بۇ چاغدا بارلىق سىرلىرىمنى قەلبىمنىڭ چوڭقۇر يېرىگە دەپنە قىلىپ، ھېكىمجانغا ئاخىرغىچە ياخشىلىق قىلىش قارارىغا كېلىپ بولغان بولسامۇ، لېكىن كاللامدا يۈز بېرىۋاتقان ئالامەتلەردىن «ھېكىمجان بۇلارنىڭ نىيىتىنى خاتا چۈشىنىپ قالمىغان بولغۇيتتى»

ئەقلىمنى كور قىلدى. پۈتۈن جىسمىمنى سوغۇق تەر قاپلاپ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى...

دەرۋازا ئېچىلدى، ئېسىمگە كەلسەم، ھېلىقى شاپ بۇرۇتلۇق كىشى تال باراڭلىقتا ئېسىلغان چوڭ گازۋاي چىراغنىڭ يورۇقى بىلەن كۈندۈزدەك يورۇپ تۇرغان ھويلىدا تۇرۇپتۇ.

تووۋا، نېمە، ئىشلار بولۇۋاتىدۇ جاھاندا، ھېلىقى نازىنىن — قەلبىگۈل — ھە؟

مۇشۇ مىنۇتتا يەرگە دەسسەپ تۇرۇۋاتامدىمەن ياكى ئاسماندا مۇئەللەق تۇرۇۋاتامدىمەن، ئۇخلاۋاتامدىمەن ياكى ئويغاقمۇ، ھەممىسى نائېنىق ئىدى. پۈتۈن جىسمىمدىكى قان بىردىنلا بېشىمغا يىغىلىپ چېكىلىرىمنى كۆپتۈرگەن، يۈرىكىم مۇزخانىغا چۈشۈپ كەتكەندەك قېتىپ قالغان ئىدى...

— قېنى، سۇپىغا ئۆتۈڭلار!

ھېكىمجاننىڭ تۇغقىنى جەينىكىمگە نوقۇپ قويغاندىن كېيىنلا خۇددى ئەقلىمدىن ئازغان سەۋدايىدەك ئۇنىڭغا قاراپ چەكچىيىپلا قالدىم.

ۋاقىت ئۇقۇمىنى يوقاتقان بولسام كېرەك، بىر چاغدا چوغدەك گىلەملەر سېلىنغان سۇپىدا ئولتۇرۇپتىمەن، ئالدىمدا مەزە تۇرۇپتۇ. ھېلىقى ئايالنىڭ قايتا — قايتا ئاگاھلاندۇرۇشى بىلەن قېنىق دەملەنگەن چايدىن بىر پىيالە ئىچكەندىن كېيىنلا پىكرىم ئىلكىمگە ئۆتۈشكە باشلىدى. رېئاللىق نېمە دېگەن رەھىمسىز — ھە؟ ئەمدى بۇ رېئاللىقنى چۈشكە ئايلاندۇرۇپ قىياس قىلىش.

شۇ ئارىلىقتا تۈۋرۈك كەينىدىن قەلبىگۈلنىڭ چىرايى غىل - پال قىلىپ كۆرۈنۈپ قالدى. ئاندىن كېيىن ئانىسى بىلەن دادىسىغا ئىشارەت قىلدى ۋە قۇلىقىغا نېمەلەرنىدۇر پىچىرلىدى. مەن پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ ئۆي ئىگىسىنىڭ خىجىلچىلىق چىقىپ تۇرغان كۆزىگە قاراپ تۇرۇپ:

— ئاغىنىمىز ھېكىمجان قەۋەتلا ياخشى يىگىت، — دېيىشىمگىلا، ئۆي ئىگىسى يۈگۈرۈپ كەلدى - دە، قولۇمنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ دېدى:

— ئۇكام، بايامقى گەپلىرىمنى كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا. مەن سىلىدىن ئىككىلا ئالەم رازى بولۇپ كېتەي، ھەي، مېنىڭ يۈزسىزلىكىمنى قارىمامدىغان.

مەن گېپىنى ئۈلىدىم:

— يىگىت بىلەن قىزدىنغۇ گەپ يوق، بىز ئەمدى ھەرقايسىلىرىنىڭ بىر ئېغىز رازىلىقىغا قاراشلىق، توي دېگەن ئۆمۈر سودىسى، ئوبدانراق ئويلىنىپ بىر نەرسە دېيىشسىلە بولارمىكىن؟

— ئۇزاق سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، قىزىمىزنى ئىككى قوللاپ تۇتتۇق.

— بۇ دورەمقىسى تېخى ئىشنىڭ باشلىنىشى، — دېدىم مەن داستىخاننى قويۇشقا ئىشارەت قىلىپ، تويلۇق ئىشىنى چايدا مەسلىھەتلەشسەك، توي ۋاقتى توغرىسىدا كېيىن بىر نەرسە دېيىشەرمىز.

ئۆي ئىگىلىرى بىر - بىرىنىڭ گېپىنى تارتىۋېلىپ سۆزلەشكە باشلىدى.

دېگەن گۇمان ئەگىشىپ يۈرەتتى. مەيلى ئۇ خاتا مۆلچەرلىگەنمۇ بولسۇن، شۇنداقتىمۇ ھېكىمجان ھەققىدە بۇلارغا بىر - ئىككى ئېغىز بولسىمۇ ئىلىلا گەپ قىلىۋېلىش نىيىتىگە كەلدىم - دە، يۆتىلىپ قويۇپ ئۆزۈمنى تۇختىتىۋېلىپ دېدىم:

— ئىككى ئېغىز گېپىمنى ئاڭلىساڭلا ئاكا. بىز قەلبىگۈلنى سوراپ كېلىۋېدۇق...

— قىزىمىزنىڭ بېشى باغلاقلىق، خاپا بولمىسىڭىزمۇ ئېيتىپ قوياي ئۇكام، ھەممىمىز مۇسۇلمان ئادەم ئىكەنمىز،— دېدى ئۆي ئىگىسى بايامقى ئەلپازى بىلەن.— چۈشتىن كېيىن ھويلىمىزنى بىكار مارىمىغان ئىكەنسىز. شۇ چاغدىمۇ كۆڭلۈمگە شۇنداق گۇمان چۈشۈۋېدى. مال - دۇنيارىڭىزغا بەك ئىشەنچ قىلىسىڭىز كېرەك. پۇلۇم بولغاندىكىن، سورىسىلا ھەرقانداق ئادەم قىزىنى بېرىۋېرىدۇ، دەپ ئويلىساڭ. بىز دېھقان خەق بولساقمۇ مال - دۇنياغا كۆزىمىز توق، بايام دېدىمغۇ. قىزىمىزنىڭ بېشى باغلاغلىق، ئۇنىڭغا ئىككى يىل بولۇپ قالدى. بۇندىن كېيىن دەرۋازىمىزنى مارايمۇ يۈرمەڭ. بولمىسا مەھەللىمىزگە ئىككىنچى ئاياغ باسالمايدىغان قىلىۋەتمەي يەنە!

ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، يەنە بىر پەسكە گاڭگىراپ قالدىم - يۇ، كۆز ئالدىم لاپپىدە يورۇپ كەتتى. ئۇ، مېنى قەلبىگۈل بىلەن توي قىلىش تەلىپىنى قويۇۋاتىدۇ، دەپ خاتا چۈشىنىپ قالغان، بېشى باغلاغلىق دېگەندە دەل ھېكىمجاننى كۆزدە تۇتقان بولۇشى مۇمكىن ئىدى.

10

دادامنى ئەندىشىدىن خالاس قىلىش مەقسىتىدە بىر پارچە خەت يوللاپ، بۇ يەردە يەنە ئۇن كۈنچە تۇرۇپ قالىدىغانلىقىمنى ئۇقتۇرۇۋەتتىم ۋە توي ھازىرلىقى ئۈچۈن ئاقاق — ئۈرۈش خىزمەت قىلىۋاتقانلار قاتارىغا قوشۇلدۇم. ھېكىمجاننىڭ ھۆرمىتىمىز چوڭ، دوستلىرىمىز كۆپ ئىكەن. شۇنداقتىمۇ ھېكىمجان بىلەن قەلبىگۈلنىڭ بېشىنى قوشۇپ قويۇش يولىدا بىر ئۈلۈش كۈچ چىقىرالىغىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى بەكمۇ بەختلىك ھېس قىلاتتىم.

ئەلچىلىك ۋەزىپىسى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇنلانغان كۈندىن بىر ھەپتە كېيىن ئۆي مەھەللە تارىخىدا مىسالى كۆرۈلمىگەنلىكى بىلەن، ئۇرغۇن مويسىپىتلەرنىڭ گۇۋاھلىقىدىن ئۆتكەن بىر كاتتا توي بولۇپ ئۆتتى. مېھمانلار قىز - يىگىت نامىدىن تەقدىم قىلىنغان بىر تالدىن گۈلنى تاقىشىپ، پۈتۈن مەھەللىنى خۇش پۇراق ئىچىگە غەرق قىلىۋەتتى. چىرايلىق بېزەلگەن ھارۋىغا جايلاشتۇرۇلغان سورتلۇق ئەتىرگۈل قىز كۆچۈرگۈچىلەر تەرىپىدىن قەلبىگۈلمەرنىڭ ھويلىسىغا ئېلىپ بېرىلىپ، ئالاھىدە ياسالغان سۇپىغا ئورۇنلاشتۇرۇلدى...

يۈز ئاچقۇدىن كېيىن مەن شەھەرگە قايتماقچى بولدۇم. «ئاۋارە بولماڭلار، پات ئارىدا يەنە كېلىمەن» دېگەن گەپلىرىمگە پىسەنت قىلىشمىغان ھېكىمجان، قەلبىگۈل ۋە يېڭى دوستلىرىم مەھەللىنىڭ چېتىگىچە ئۇزى-

— تويلۇق دېگەن گەپلەرنى قىلىشمىساقمۇ بولىدۇ، ئەمدى مېنىڭ بىرلا تەلىپىم بار. ھەرقايسىڭلارنىڭ، ھېكىمجاننىڭ خوپ كېلەمدىكىن...

— بىز يەتكۈزۈپ قويايلى، ئېيتىۋەرسىلە.

قەلبىگۈلنىڭ دادىسى خىجىل بولغان قىياپەتتە بېشىنى سىلاپ قويدى - دە، دېدى:

— قىزىمىزنى بەك ئەتىۋارلاپ چوڭ قىلغاچقا شۇنداقمۇ، مەن بەك ئامىراق، بىردەم كۆرمىسەم كۆزۈمدىن ئۇچىدۇ. ھەرقايسىلىرىڭغا خوپ كەلسە، ھېكىمجاندىن بىر نەرسە تەلەپ قىلىمەن، بەلكىم ئۇنى مەندىن ئايىماس.

ئۇ سۆزلىگەنسېرى ھاياجانلىنىۋاتاتتى. ئۇزۇن ۋە قارا كەلگەن قاشلىرى ئاستىدىكى سۇر يېغىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى ئۆز كۆرۈنۈشىنى ئۆزگەرتكەن، قارىچۇقلىرىدىن چاچراۋاتقان خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى كىشىگە بىر خىل خاتىرجەملىك تۇيغۇسىنى بېرەتتى.

— قېنى ئېيتسىلا ئاكا، توخۇ سۇتىدىن ئۆزگە نەرسە بولسىلا بەلكىم ئۇ ھاجەتلىرىدىن چىقالايدۇ، — دېدىم مەن ئىشەنچ بىلەن. ئۇ سۆزىنى داۋام قىلدى:

— ئاڭلىسام كۆيئوغلىمىزنىڭ ئەتىۋارلىق بىر تەشتەك ئەتىرگۈلى بار ئىكەن، قوشنىلار بەك داڭلىشىۋاتىدۇ، شۇ ئەتىرگۈلنى ماڭا ھەدىيە قىلىۋەتسە، يا بىر شاخ كۆكلىتىپ بەرسە، قىزىمنى كۆرگەن كۆزدە كۆرسەم...

本集子选入作者近年来所写的部分小说。这些作品以巧妙的艺术手段，表现了现实生活中的复杂矛盾和人际关系上一些重要的问题。

黄 菊 (维吾尔文)
(小说集)
艾白都拉·衣布拉衣木著
责任编辑：吐尔地·库尔班
责任校对：白合提亚尔·阿布里米提

喀什维吾尔文出版社出版
新 疆 新 华 书 店 发 行
喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷
787×1092毫米 32开本 8·5625印张 1插页
1987年10月第1版 1988年3月第1次印刷
印数：1—4150

ISBN7—5373—0057—7/I·20
统一书号：M10264—93 定价：0·60元

تەپ چىقتى. ئۇلار بىلەن خوشلىشىۋاتقىنىمدا ئاجايىپ دوستلۇقىنىڭ يادنامىسى بولغان ماڭا تەئەللۇق ئاق ئەتىرگۈل ياپراقلىرىدا كۆزۈمدىن تۆكۈلگەن مەرۋايىت مونچاقلىرى ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا چاقنىماقتا ئىدى، ياق، چاقناۋاتقىنى مەرۋايىت ئەمەس، بەلكى خوشاللىق يېشى، پاك قەلبلەرنىڭ سۈزۈكلۈكى، چىن دوستلۇقنىڭ قەدرىگە يەتكەن يۈرەكنىڭ كۈلكىسى، ھايات مەنىسىنى چۈشەنگەن قەلبنىڭ ئىقرارى ئىدى.

قۇملۇقتا كېتىۋېتىپ ئارقامغا يېنىشلاپ قاراپ، كەلگۈسى تۇرمۇشۇمنىڭ بۆشۈكى بولمىش ئۇي مەھەللىگە قول پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ دېدىم:

— ئېھ، ئاجايىپ ماكان، مەن ساڭا يەنە كېلىمەن، پات ئارىدا كېلىمەن!

1987 - يىل، ئىيۇن.

مۇقاۋىنى ۋە قىستۇرما رەسىملەرنى:
ئىسمايىل ئىبراھىم، م. ئايۇپ، ئابلىمىت
ئىشلىگەن

ISBN7—5373—0057—7/I·20

نومۇرى: 93—10264 باھاسى: 0.60